

Šefik Kurdić

Islamski bonton

Izdavač

Islamska pedagoška akademija
Zenica

Recenzenti

Doc. dr. hfz. Safvet Halilović
Doc. dr. Šukrija Ramić

Lektor

Midhat Kasap

Tehničko uređenje

Munever Bektaš

Naslovna strana

Adis Bajramović

Štampa

“Dom Štampe” Zenica

Za štampariju

Fuad Pjanić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28:395

KURDIĆ, Šefik

Islamski bonton / Šefik Kurdić. - Zenica :
Islamska pedagoška akademija, 2003. - 362 str. ;
24 cm

Bibliografija i bilješke uz tekst

COBISS.BH-ID 14407686

Na osnovu Prijedloga Federalnog ministarstva kulture i sporta br. 03-15-2457/05 od
8.08.2005. ovaj proizvod oslobođen je plaćanja poreza na promet.

Šefik Kurdić

ISLAMSKI BONTON

Zenica, 2005.

ISLAMSKIM BONTONOM DO HUMANIZACIJE ČOVJEKA

Među krizama kroz koje prolazi savremeni čovjek kriza morala je, bez dvojbe, najteža i po ljude najpogubnija. Zbog te krize, koja je svakim danom sve izraženija i dublja, ljudski život je degradiran a opstanak svih stanovnika naše planete je u velikoj opasnosti. Zato je izgradnja ličnosti koju će krasiti visoke moralne i karakterne osobine najpreči cilj čijem ostvarenju treba da streme svi ljudi, bez obzira na njihovu vjersku, nacionalnu ili neku drugu pripadnost.

Odgajati ljude nije nimalo lak posao, naročito danas, u vrijeme velikih izazova i posrtaja kojima je izložen ljudski rod. A ako je cilj angažovanja na planu odgoja ljudi, naročito mladih naraštaja, odgojiti ih tako da se u svim životnim situacijama ponašaju savjesno i odgovorno, onda je to još teži zadatak.

Potreba za moralnošću, moralnim ljudima i lijepim (moralnim) ponašanjem dolazi do izražaja naročito danas, u vrijeme relativiziranja univerzalnih vrijednosti i velikog obezduhovljenja čovječanstva, kada je zatiranje božanskih principa moralnosti postalo princip politike, javnog života, kulture, obrazovanja, te duha vremena općenito. Rezultat takvog stanja je eskalacija nemoralna i ružnog (neljudskog) ponašanja u svim područjima čovjekove egzistencije, te porast zločina, nasilja i kriminala na svim stranama svijeta. Zbog toga su cjelokupno čovječanstvo i ljudski rod u vrlo teškoj situaciji. Rješenje je u povratku univerzalnim vrijednostima, moralu, čestitosti i lijepom ponašanju.

Islam kao kompletan svjetonazor ima svoj *bonton* ili kulturu ponašanja u svim životnim situacija. U islamu je tačno regulisano kako se treba odnositi prema čovjeku od momenta kada on dođe kao novorođenče na ovaj svijet pa sve do načina njegovog ukopavanja i polaganja u mezar. Također, u islamu se tačno zna kako musliman treba da se ponaša prema roditeljima, djeci, supruzi, rodbini, komšijama, radnom mjestu i kolegama, prirodi i okolišu,

biljkama i životinjama itd. Sve to regulisano je odredbama *islamskog bontona* kojih treba da se pridržavaju svi sljedbenici islama ma gdje živjeli, jer islamski bonton je, zapravo, skup pravila i propisa o tome kako vjernik i vjernica treba da se ponašaju u životu i, po islamskom učenju, islamski bonton muslimanima nije samo preporučen, već naređen.

Poslanik Muhammed, sallallahu 'alejhi ve sellem, u jednoj svojoj izreci rekao je da je on poslan kako bi izgradio i upotpunio moralne osobine i ponašanje ljudi. To znači da je svrha i cilj Muhammedove, sallallahu 'alejhi ve sellem, poslaničke misije odgoj ljudi i afirmacija njihovih pozitivnih osobina i lijepog ponašanja. Shodno tome, odgojiti ljude da se u svim životnim situacijama ponašaju moralno i odgovorno, cilj je svakog kur'anskog ajeta i svake poslaničke izreke (hadisa).

Po slovu Kur'ana, ljudi neće biti pravi vjernici ukoliko se ne budu ugledali u život i djelo Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem. O tome se govori u brojnim kur'anskim tekstovima od kojih izdvajamo sljedeće:

Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu, i koji često Allaha spominje. (El-Abzab, 21)

I tako mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici, dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe (Muhammede) ne prihvate i onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore. (En-Nisa', 65)

Ono što vam Poslanik naredi toga se pridržavajte, a ono što vam zabrani toga se klonite. (El-Hašr, 7)

Onaj ko se pokorava Poslaniku pokorava se i Allahu. (En-Nisa', 80)

Neka se pripaze oni koji postupaju suprotno naređenju Poslanikovom, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih patnja bolna ne snađe. (En-Nur, 63)

Poruka navedenih ajeta je da su vjernici i vjernice dužni da se ugledaju u Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, u svim područjima života, jer je to put ka postizanju istinske sreće na ovom i Allahovog zadovoljstva i milosti na budućem, vječnom svijetu.

Knjiga *Islamski bonton* istaknutog bosanskog alima i doktora hadiskih znanosti profesora Šefika Kurdića, opsežna je

studija o kulturi ponašanja u raznim životnim situacijama, od onih ličnih kao što su: održavanje higijene, način jela, pića, oblačenja, sjedenja, spavanja, obavljanja nužde itd., do situacija koje se smatraju najintimnijim sferama ljudskog života, kao što je spolni život supružnika. Odnos prema roditeljima, djeci, rodbini, prijateljima i komšijama takođe je detaljno razmatran u ovoj knjizi, posebno dužnosti, prava i obaveze u tim, doista, izuzetno važnim sferama međuljudskih odnosa. Kako se ponašati na putovanju, pri kupoprodaji i ekonomskom poslovanju, u džamiji, za vrijeme ramazana, bajrama, bolesti i, naravno, prilikom smrti i dženaze – nezaobilazne su teme ove, uistinu, korisne knjige koja, prvi put na bosanskom jeziku, detaljno i studiozno, shodno metodologiji naučno-istraživačkog rada, tretira svako od navedenih pitanja.

Specifikum Kurdićevog rada je lahkoća stila i preglednost (svaka tema ima niz podnaslova koji, zapravo, predstavljaju sukus *islamskog bontona*, što omogućava čitaocu, ukoliko zapamti te podnaslove, da brzo i lahko nauči osnovne postulate kulture islamskog ponašanja u različitim životnim situacijama), uz maksimalnu naučnu utemeljenost i argumentaciju. Profesor Kurdić u ovom svom djelu, uz navođenje kur'anskih tekstova koji govore o raznim temama islamskog ahlaka i bontona, citira i spominje brojne hadise Allahovog Poslanika, *sallallahu 'alejhi ve sellem*, te izreke *ashaba*, *tabi'ina* i znamenitih islamskih učenjaka. Široka hadiska naobrazba koja krasi profesora Kurdića, inače doktora, i profesora hadisa, omogućila je ovom istaknutom bosanskohercegovačkom alimu i da'iji da za sve hadise i predaje koje je spomenuo u ovom djelu izvrši tzv. *tabridž*, tj. pronade ih u izvornoj hadiskoj literaturi. To je izuzetno zahtjevan i naporan posao jer se radi o više stotina tomova različitih hadiskih djela i njihovih komentara. Radi ilustracije, dovoljno je napomenuti da npr. sam Buharijin *Sabih* s Ibn Hadžerovim komentarom (*Fethu-l-Bari*) sadrži četrnaest velikih tomova, a taj *Sabih* ima i druge komentare. *Musned* imama Ahmeda ibn Hanbela, u redakciji Ahmeda Šakira, štampan je u trideset tomova a ostala hadiska djela (*suneni*, *musnedi*, *mu'džemi*, *mustedreci*, *musannefi* itd.), također su štampana u više tomova i većina ih ima po nekoliko komentara. Dr. Kurdić vješto barata navedenim izvorima i u fusnotama ovog djela upućuje čitaoca koji želi širu edukaciju ili hadise u izvornom (arapskom) obliku, da ih s lahkoćom pronade u toj bogatoj i raznovrsnoj hadiskoj literaturi,

što predstavlja veliki hizmet hadiskoj znanosti općenito, naročito na našim prostorima. Pronalaženje (*tabridž*) hadisa izuzetno je naporan i spor posao a to najbolje znaju oni koji su se tim bavili ili su, barem nekada, tragali za određenim hadisom ili izrekom ashaba nastojeći da ih pronađu u dubokom moru hadiske literature.

Kurdićev trud u ovoj knjizi predstavlja značajan doprinos drugoj poddisciplini hadiske nauke koja se stručno naziva *el-hadis el-mevdu'i* ili *tematski hadis*. To područje, ni teoretski ni praktično, nije dovoljno istraženo na našim prostorima, a ovo Kurdićevo djelo, gdje su hadisi u vezi s islamskim ahlakom i bontonom prvo pronađeni a zatim naučno valorizovani i tematski obrađeni, dobar je primjer našim mladim izučavateljima hadiske nauke kako da se ponašaju kada budu izučavali neku drugu temu u svjetlu hadisa Allahovog Poslanika, *sallallahu 'alejhi ve sellem*.

Zbog svega navedenog, smatramo da je *Islamski bonton* profesora Šefika Kurdića knjiga koja će dobro doći svima. Oni koji nisu muslimani pomoću ove knjige lahko i brzo se mogu upoznati s osnovama kulture islamskog ponašanja u raznim situacijama i životnim područjima, a muslimani iz nje mogu spoznati kako se ponašati shodno islamskim propisima i odredbama, što je naširoko elaborirano na stranicama ove knjige. To je za muslimane vjerski imperativ i obaveza, jer na taj način oni praktično svjedoče svoju pripadnost islamu. Knjiga *Islamski bonton* posebno dobro će doći roditeljima, učiteljima, nastavnicima i pedagogima koji su dužni da našu djecu i nove natraštaje odgajaju na osnovama morala, lijepog ponašanja, čestitosti, radinosti i poštenja. Zato će ova knjiga dobro doći našoj čitalačkoj javnosti i to je razlog više davanju preporuka za njeno štampanje.

Doc. dr. hfz. Safvet Halilović

Profesor na Islamskoj pedagoškoj akademiji u Zenici

UVOD

Islam je cjelokupan sistem koji regulira sve segmente ljudskog života, tako obuhvatan, povezan i isprepleten da pokriva sve čovjekove iskonske potrebe. Islam nije samo čisto emocionalno vjerovanje otrgnuto od realnog domena ljudskog egzistiranja, već duboko zadire i u sve sfere društvenog, socijalnog, moralnog, političkog, vojnog, pravnog i drugih aspekata ljudskog života.

Islam ima svoje specifičnosti koje ga itekako značajno distanciraju od drugih ideologija, sistema i religija. Islam nije teologija, jer, uz vjerovanje, islam je i način života koji treba praktično primijeniti i ne može se svesti na tako usku oblast, što je inače slučaj sa teorijskim teološkim studijama. Otuda u islamu izgradnja vjerovanja nije tekla u vidu nekakve teorije, ideologije ili dijalektike, već u formi živog, organskog sjedinjavanja i direktnog formiranja života koji se prakticira u samoj zajednici.

Doista je islam ozbiljan, dinamičan i praktičan način života. On je i objavljen s ciljem da uredi život u njegovoj praktičnoj formi i da konkretnu stvarnost potčini svojim kriterijima. Budući da dolazi od Nepogrešivog, zasnovan je na znanju a ne neznanju, na savršenstvu a ne neispravnosti, na snazi a ne slabosti i na mudrosti a ne hirovitom mišljenju! Sve koncepcije, vrijednosti, standardi, kriteriji, etika i moral proizilaze iz Njega samoga. Nije slučaj, kao u drugim sistemima, da sve to proizilazi od ljudi, pa postupajući tako, oni povjeravaju ljudskim bićima, a ne Svemogućem Allahu, pravo vlasti nad njima.

Inače, islam, po svojoj prirodi, ne trpi da bude predstavljen samo kao duhovna i kulturološka kategorija, jer to odudara od njegove naravi i njegovog konačnog cilja. On nikada ne prerasta u čistu teoriju, već uvijek zadržava status dinamične realnosti.

Potrebno je znati da, kako god je islam božanska vjera, on, u isto vrijeme, ima i božanski metod u djelovanju. On je u potpunom suglasju sa prirodom islama i zato nikako nije moguće odvojiti supstancu islama od njena metoda u praksi.

Treba naglasiti da je islam, kako god je objavljen da promijeni idejnu koncepciju čovječanstva, i, sukladno tome, životnu stvarnost i svakodnevicu, isto tako je došao da promijeni metod i program

kojim se ta koncepcija izgrađuje i kojim se mijenja ta životna stvarnost.

Otuda je Kur'an objavljan sukcesivno, kako bi se promjena te koncepcije mogla na prirodan način i ostvariti: *I kao Kur'an, sve dio po dio ga objavljujemo da bi ga ti ljudima malo pomalo kazivao, i prema potrebi ga objavljujemo.*¹

Uloga božanskog metoda i programa je da nam pruži poseban način mišljenja kojim ćemo se osloboditi svih vidova neislamskih mišljenja koje trenutno dominiraju svijetom i sve izraženije prodiru u muslimansku kulturu, obrazovanje i svakodnevnicu.

Mora se upozoriti da je katastrofalna zabluda nekih intelektualaca da se živo islamsko vjerovanje koja mora imati svoju potvrdu u dinamičnoj, progresivnoj životnoj stvarnosti udalji od svoje prirode i pretvori u teoriju namijenjenu izučavanju i općem obrazovanju, samo zato da bi se bijednim i nesavršenim ljudskim teorijama suprotstavili nekakvom islamskom teorijom.

Islam svoju ulogu može obaviti samo na sretnoj sintezi između teorijskih uputstava i praktičnog djelovanja, kako je primjećivao naš veliki intelektualac šehid Mustafa Busuladžić, podcrtavajući da se misija islama ne bi zadržala ni 14 godina a ne 14 stoljeća, da nije bilo dosljedne sinteze između riječi i djela Allahovog poslanika, Muhammeda, s.a.v.s. Čovječanstvo, naročito u ovom vremenu, neće da sluša samo učenje, a da njegovu potvrdu ne vidi u praktičnom životu.

Prva generacija muslimana dobro je to znala i primijenila u svojoj svakodnevnicu. Na žalost, kasnije generacije nisu mogle pratiti prethodne, pa je došlo do nesuglasja između teoretskih promišljanja i praktičnog djelovanja. Kako to danas povratiti?

Od današnjih muslimana ne očekuje se da čovječanstvu ponude nekakva vanredna materijalna i naučna dostignuća, jer je potrebno prilično puno vremena da se dostigne Evropa i Zapad u tim segmentima. Potrebno je tražiti ono što nedostaje zapadnoj kulturi i civilizaciji! Ono što nedostaje zapadnoj kulturi i civilizaciji jeste nepatovreno vjerovanje/*aqida* i nepogrešivi, božanski metod i program/*menhedž* koji će savremenom čovječanstvu omogućiti da

¹ *El-Isra'*, 106

sačuva materijalna i naučna dostignuća pod drugom koncepcijom koja će udovoljavati potrebama ljudske prirode. Ta *aqida* i taj *menbedž* moraju se praktično primijeniti u ljudskom društvu.

Današnji ljudi, bez obzira na visok stupanj nauke i tehnike, robuju jedni drugim. Ustvari, u svakom drugom sistemu – izuzev islamskom – ljudi na ovaj ili onaj način robuju jedni drugima. Oni jedni druge, istina, ne čine gospodarima u onom primitivnom, prostom obliku već se to manifestira u formi uzimanja prava ustanovljenja različitih koncepata i vrijednosti, propisa i zakona, organizacija i sistema, te u formi onoga što Allah Uzvišeni nije dopustio. Jedino u islamu ljudi se ne pokoravaju ljudima. Oni robuju samo Rabbu, jedino od Njega primaju naredbe i samo se Njemu pokoravaju. To je taj novi koncept koji mi možemo ponuditi čovječanstvu!

Taj koncept je utemeljen na originalnoj Allahovoj riječi – Kur'anu i na sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji je samo jedna od manifestacija tog nepatvorenog izvora. Dolaskom Muhammeda, s.a.v.s, derogirani su svi ostali zakoni, što, eksplicite, Poslanik islama, s.a.v.s, podvlači Omeru b. el-Hattabu, r.a, naređujući mu da ostavi stranicu Tevrate koju je držao u ruci, rekavši:

*Tako mi Allaha, da je Musa živ, tu među vama, mene bi slijedio!*²

Tako je Allahov Poslanik, s.a.v.s, nastojao formirati, kako primjećuje šehid Sejjid Qutb, generaciju čistog srca, nepomućena razuma i misli, jasne svijesti. Nastojao ju je izvorno formirati, bez ikakava spoljnog utjecaja koji bi dolazio izvan božanskog pravca, što je jedino Kur'an mogao garantirati.³

Islam poznaje samo dva društva: islamsko i neislamsko. Islamsko je ono u kojem se islam primjenjuje u cjelini, na svim nivoima i u svim segmentima: na idejnom, u području ibadeta, zakonodavstva, poretka, ekonomije, politike, morala, bontona... Nije islamsko društvo ono koje se sastoji od ljudi koji sami sebe nazivaju muslimanima ili se samo rađaju u islamu, dok njihov zakon nije šerijat, pa makar svi njegovi članovi obavljali namaz, postili ramazan i obavljali hadž. Islamsko društvo nije ni ono koje sebi njegovi članovi projiciraju u glavi, na temelju svojih predodžbi, a ne

² Hadis bilježi Ebu Ja'la el-Mevsili u *Musnedu* od Džabira, r.a.

³ Sejjid Qutb, *Znakovi na putu*, str. 13. (Izdanje: Muftijstvo tuzlansko, Tuzla, 1996.)

na temelju stvarne Allahove riječi i jasne prakse Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Neislamsko ili džahilijetsko društvo nekada poprima oblik apsolutnog negiranja islama i svega što je islamsko, a historiju objašnjava na dijalektičko-materijalistički način a nekada se izražava kroz društvo koje ne poriče Allahovu egzistenciju, ali mu dodjeljuje samo *nebesko carstvo* isključujući ga iz *zemaljskog carstva*. Otuda ne primjenjuju Njegov šerijat za uređenje ovosvjetskog života i svoje svakodnevnice i ne drže se onih vrijednosti i kriterija koje je On učinio postojanim i trajnim za ljudski život. Takvo društvo dopušta da ljudi obožavaju Allaha, dž.š, u džamijama, ali im zabranjuje da se zalažu i zagovaraju primjenu šerijata u svom cjelokupnom životu. Na taj način takvo društvo negira ili zanemaruje Allahovu, dž.š, supremaciju i dominantnost na Zemlji, o čemu Allah Uzvišeni jasno kaže: *On je Bog i na nebu i na Zemlji.*⁴

Vrhovna vlast u jednom društvu pripada jedino Allahu Uzvišenom a odražava se u dominiranju Allahovog, dž.š, šerijata. To je jedini oblik društvenog uređenja u kojem se ljudi mogu istinski i u cjelosti osloboditi robovanja drugom čovjeku. Neophodno je istaći da se primjena šerijata ne smije svoditi samo na zakonske odredbe i regulative, kako, nažalost, danas neki shvataju, već šerijat obuhvata i poimanje svijeta. Metode i programe djelovanja, sisteme vrijednosti, kriterije, običaje, tradiciju, bonton i dr.

Islam, kako god rješava najtajanstvenija pitanja ljudske zapitanosti, on rješava i najobičnije i najbanalnije ljudske potrebe. Allah Uzvišeni ga je učinio kodeksom ljudskog ponašanja. Savršeno znajući čovjeka, njegove potrebe i aspiracije, savršeno mu je i pokazao put njegovog kretanja ovosvjetskom pozornicom i uputio ga ka sretnom utoku i završetku.

Pored odgovora na tri najesencijalnija pitanja, koja čovjeka nikada nisu prestala okupirati: Odakle dolazi; šta je krajnji cilj njegovog postojanja i gdje će, na kraju, skončati?, islam osvjetljava i najobičnije ljudske potrebe. To je na najbolji način ilustrirala jedna kršćanka koja je nedavno prešla na islam. Ona, naime, tvrdi da nije na islam prešla zahvaljujući nekim velikim studijama ili teoretskim razglabanjima, već shvatanju da je islam tako decidno i precizno odgovorio na najobičnije životne stvari i da islam, praktično, daje

⁴ Ez-Zuhruf, 84

uputstva za sve što čovjek u životu radi. Ona napominje da je u kršćanstvu, npr. bitan samo odnos prema Bogu, ali naše ponašanje u društvu moramo sami regulirati i ljudskim poimanjem definirati.

I, doista, analizirajte: Ima li i jedan segment ljudskog ponašanja da ga šerijat nije riješio i dao uputstva za njegovo realiziranje?! U islamu se zna kako se u svakom momentu ponašati prema muslimanu, prema nemuslimanu, prema prirodi, okolini, čak i životinjama! Zna se način sjedenja, ležanja, ustajanja, dolaska u društvo, odlaska iz društva, način prilaska osobi drugog spola, način konzumiranja jela i pića... Čak i način vršenja fiziološke potrebe nije izostavljen: zna se tačno kako to izvršavati, šta proučiti prije ulaska u toalet, šta proučiti kada se izađe iz njega, kako se ponašati u toku samog izvršavanja fiziološke potrebe i sl.

Neko će se, naravno, zapitati zašto je islam precizirao ama baš svaki pokret u životu čovjeka. Ako pratite naučna dostignuća, na to pitanje dobit ćete i adekvatan odgovor i tek tada ćete ustanoviti: zašto ne piti vodu na jedan gutljaj, zašto ne spavati na trbuhu, zašto ne vršiti malu fiziološku potrebu stojeći, zašto je muškarcima zabranjeno nositi svilu i zlato i dr.?!

Budući da Allahov Poslanik, s.a.v.s, od strane Gospodara svjetova nije došao da dostavi samo puko vjerovanje, već i svakodnevno djelovanje, mi se osjećamo obaveznim slijediti ga i u načinu njegovog ponašanja i kulture življenja, jer ćemo samo tako, primijeniti program koji je zacrtao Plemeniti Allah, koji nam je kroz Poslanikovo, s.a.v.s, djelovanje otkrio rješavanje svih životnih enigmi i problema.

Uz to, slijedeći Poslanikov, s.a.v.s, primjer u svim životnim situacijama, pa i kulturi našeg ponašanja, mi, ustvari, drastično smanjujemo mogućnost pogrešaka u našim postupcima. Naime, Allahov Poslanik, s.a.v.s, nije se ponašao u životu shodno svojim željama i prohtjevima, već shodno Allahovoj, dž.š, koncepciji s kojom je On isključivo zadovoljan. To najbolje ilustrira hadis koji prenosi Abdullah b. Mes'ud, r.a: *Moj Gospodar me odgojio i najbolji mi odgoj dao!*⁵

⁵ Hadis bilježi Ibnu-s-Sem'ani u djelu *Edebu-l-implai*. Imam Es-Sujuti ocjenjuje ovu predaju autentičnom. (Vidi: *El-Džami'u-s-sagir*, hadis br. 310, str. 25, izdanje: *Daru-l-kutubi-l-'ilmijje*, Bejrut, 1990.) Šejh Muhammed Nasiruddin el-

Otuda je slijeđenje Poslanika, s.a.v.s, postalo pretpostavkom pokoravanja samom Gospodaru svemira i svih nas. Pogledajmo: *Onaj ko se pokori Poslaniku, taj se pokorio i Allahu.*⁶

Poslanik islama, s.a.v.s, je, milošću Allahovom, trasirao put svakog svog sljedbenika u svim segmentima njegove svakodnevnice i, otuda, Allah jasno potcrtava: *Ono što vam Poslanik donese, to uzmite, a ono što vam zabrani, ostavite!*⁷

Stoga, Allah Uzvišeni slijeđenje Poslanika, s.a.v.s, vezuje za Svoju milost i nagradu koju će ljudima dati: *Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu i koji Allaha često spominje.*⁸

Smatrajući da je i kultura ponašanja i naš bonton na način kako je to činio Allahov poslanik, Muhammed, s.a.v.s, veoma bitan za naše ukupno vjerovanje i svakodnevno djelovanje, na narednim stranicama ćemo ga tretirati i, koliko je moguće, osvjetliti. Ovo je jedan od modusa da našu pripadnost islamu dokažemo i primijenimo u našoj svakodnevnici.

Albani ovu predaju smatra slabom. (Vidi: *Da'ifu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, hadis br. 249, str. 36, izdanje: *El-Mektebu-l-islami*, Bejrut, 1990).

⁶ *En-Nisa'*, 80.

⁷ *El-Hašr*, 7.

⁸ *El-Ahzab*, 21.

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM ODRŽAVANJA HIGIJENE

Islam je prepoznatljiv po tome što podjednako čuva i štiti i duhovnu i fizičku dimenziju svakog pojedinca. Brojni ajeti i hadisi ukazuju na vanrednu brigu islama o čovjeku, što se ogleda i u brizi o čuvanju i njegovanju čistoće i održavanju higijene. Ovaj tekst aktualizira samo neke elemente koji se na to odnose.

Islam je vjera koja je protkana kroz sve segmente ljudskog života. On nije regulirao samo odnose čovjeka sa svojim Gospodarom, a ovaj život, prepun svekolikih iskušenja i različitih misterija, ostavio čovjeku, već je utkao svoju savršenost u svakodnevno ljudsko ponašanje i egzistiranje. Na našu sreću, islam nije potencirao samo duhovnu čistotu čovjekovog života, izraženog u iskrenom i odanom odnosu prema Gospodaru svjetova, već izuzetnu pažnju pokazuje i prema svakodnevnom čovjekovom življenju, rješavanju njegovih dunjalučkih nedoumica, a posebno njegovoj fizičkoj čistoći i higijeni, koje su i pretpostavka kvalitetnog obrednog života svakog pojedinca.

Ako pažljivo analiziramo kur'anske ajete i Poslanikove, s.a.v.s, preporuke, doći ćemo do fascinantnih zaključaka koji, eksplicite, ukazuju na vanrednu pažnju islama, spram čovjeka, njegove čistoće i higijene i izvanredno jakog podsticaja da se higijena zadrži, njeguje i čuva.

Ovdje ćemo navesti samo neke primjere koji bacaju sasvim dovoljno svjetla na pažnju islama spram čovjeka i očuvanja njegove higijene.

Abdest

Brojni hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s, potenciraju ovu vrstu čišćenja muslimana. Poslanik islama, s.a.v.s, nije ga preporučio samo radi obavljanja namaza ili nekih drugih islamskih obreda, bez čega ti obredi ne bi bili validni, nego je zanimljivo da ga je preporučio i u drugim prigodama, kao što je odlazak na spavanje ili prilazak supružniku želeći intimni odnos i sl.⁹

Tako je Poslanikova, s.a.v.s, preporuka, u predaji El-Beraa b. 'Aziba, r.a: *Kada pođeš na spavanje, uzmi abdest kao što uzimaš za namaz*,¹⁰ jasno naglašava tu duhovnu dimenziju, jer ako, eventualno, tu noć osoba umre, kako ističe Ibn Hadžer, da ode svome Gospodaru čista, te kako bi se smanjilo šejtansko došaptavanje i djelovanje u toku noći,¹¹ ali i radi fizičke čistoće koja će uveliko podići nivo higijene i odstraniti sve nepoželjne bakterije i bacile s onoga ko uzme abdest.

Ne iznenađuje onda što su usporedbe starijih osoba koje uzimaju abdest i onih koje ne uzimaju pokazale upravo izraženiju vitalnost onih koji uzimaju abdest, što na najilustrativniji način pokazuje važnost ovog propisa u islamu.

Kupanje

Kupanje je islam preporučio u raznim prilikama. To je dokaz islamske dosljednosti u pogledu čistoće i higijene. Abdullah b. Omer, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik islama, s.a.v.s, rekao: *Kada neko od vas bude htio ići na džuma-namaz, neka se okupa*.¹² U predaji Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a, Poslanikova, s.a.v.s, preporuka dovedena je

⁹ Pogledaj: Š. Kurdić, *Brak i intimni odnosi u islamu*, str. 28-29.

¹⁰ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 80 – Kitabu-d-da'vat, 6 – Babun iza bate tahiren, hadis br. 6311 i Muslim u *Sahihu*: 48 – Kitabu-z-zikri ve-d-du'ai ve-t-tevbeti ve-l-istigfari, 17 – Babun ma jekulu 'inde-n-nevmi ve ahzi-l-maddže'i, hadis br. 2710.

¹¹ Vidi o ovome zanimljiv Ibn Hadžerov komentar, *Fethu-l-Bari*, 11/113.

¹² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-džumu'a, 2 – Babu fadli-l-gusli jevme-l-džumu'ati, hadis br. 877 i Muslim u *Sahihu*: 7 – Kitabu-l-džumu'a, hadis br. 844.

gotovo u ravan imeperativa: *Kupanje petkom dužnost je svakoj punoljetnoj osobi, kao i pranje zuba i upotreba mirisa, ukoliko ga ima.*¹³

Nafi' prenosi da se 'Abdullah b. Omer, r.a, slijedeći Poslanikovu, s.a.v.s, praksu, kupao prije nego bi otišao na bajram-namaz.¹⁴

Kupanje nakon intimnog odnosa učinjeno je obligatnim. Treba ga činiti na način kako je to činio naš Poslanik, s.a.v.s. Imam Buhari navodi autentičnu predaju Aiše i Mejmune, r.a, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, prilikom gusula prvo oprao ruke, a u jednoj predaji i spolni organ, zatim bi izaprao usta i grlo i uzeo abdest kao što se uzima abdest za namaz. Nakon toga je oprao glavu a iza nje kompletno tijelo, tako da nigdje ne bi suho ostalo.¹⁵

Zna se da nakon intimnog odnosa šupljine na našoj koži budu poprilično začepljene, pa će kupanje nakon toga uveliko doprinijeti čišćenju tih šupljina, prljavštine i znoja. Brojne su mudrosti gusula za higijenu čovjeka, a posebno kupanje nakon intimnog odnosa, što će tek, vremenom, nauka otkrivati i dokazivati. Otuda, islam podstiče kupanje u raznim prilikama, kao vid preventive protiv prljavštine i zadovoljenja visokih higijenskih standarda. Kad je ovaj podsticaj bio tako izražen u vrijeme kada je bila oskudica vode, može se tek zamisliti kakva preporuka islama bi bila u našim uvjetima, kada vode imamo u izobilju, te kada imamo razne mogućnosti za njeno zagrijavanje, moderne i komforne banje i kupatila?!

¹³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-džumu'a, 3 – Babu-t-tibi li-l-džumu'a, hadis br. 880 i Muslim u *Sahihu*: 7 – Kitabu-l-džumu'a, 2 – Babu-t-tibi ve-s-sivaki jevme-l-džumu'ati, hadis br. 846.

¹⁴ Ovu vjerodostojnu predaju bilježi Malik u *Muvettau*: 10 – Kitabu-l-'idejni, 1 – Babu-l-'ameli fi gusli-l-'idejni, hadis br. 2 i Bejheki u *Sunenu*: Kitabu salati-l-'idejni, Babu-l-gusli-l-'idejni, 3/278.

¹⁵ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 5 – Kitabu-l-gusli, 1 – Babu-l-vudui kable-l-gusli br. 248 i 5 – Babu-l-gusli merreten vahideten, hadis br. 257.

Pranje ruku prije i poslije jela

Pranje ruku prije jela je sunnet jer je to prakticao Allahov Poslanik, s.a.v.s, kako se navodi u Aišinoj, r.a,¹⁶ predaji kao i nakon jela, jer je Poslanik, s.a.v.s, to posebno potcrtao, naglasivši da bi se, ne primijenivši taj čin, moglo sebi itekako naštetiti. U predaji koju prenosi Ebu Hurejre, r.a, upozorava se: *Ko zaspi sa rukama masnim od hrane, ne opravi ih, pa mu se nešto desi, neka nikoga ne kori osim samog sebe!*¹⁷

Danas, kada je nauka toliko uznapredovala i jasno naglašava da je pranje ruku prije i poslije jela nužnost koja se mora uvažavati, zaključujemo kakvu je brižnost islam donio čovječanstvu, želeći ga educirati, ne samo u važnim akaidskim, nego i najobičnijim pitanjima koja život i zdravlje znače.

Koliko su ovu Poslanikovu, s.a.v.s, preporuku muslimani shvatali ozbiljno, najbolje potvrđuje primjer velikog imama Ahmeda b. Hanbela. Ebu Bekr el-Meruzi kaže: *Vidio sam da imam Ahmed b. Hanbel, pere ruke i prije i poslije jela, iako je prije toga uzimao abdest!*¹⁸

Jesti desnom rukom

Preferiranje desne strane jedna je od osobenosti islama, a pogotovo kada je u pitanju konzumiranje hrane i pića. 'Abdullah b. Omer, r.a, prenosi jasnu Vjerovjesnikovu, s.a.v.s, napomenu: *Kada neko od vas jede, neka jede desnom rukom, a kada pije, neka pije desnom rukom, jer, uistinu, šejtan i jede i pije lijevom rukom!*¹⁹

¹⁶ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 88 – Babu-l-džunubi je'kulu, hadis br. 223. Ovu predaju Albani ocjenjuje vjerodostojnom. (Vidi: Sahihu Ebi Davud, hadis br. 207).

¹⁷ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-at'ime, 54 – Babun fi gasli-l-jedi mine-t-ta'ami, hadis br. 3852; Tirmizi u *Sunenu*: 26 – Kitabu-l-at'ime, 48 – Babun ma džae fi kerahijeti-l-bejtuteti ve fi jedihi rihu gamerin, hadis br. 1859 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ibn Madže u *Sunenu*: 29 – Kitabu-l-at'ime, 22 – Babun men bate ve fi jedihi rihu gamerin, hadis br. 3297 i Ahmed u *Musnedu*, 2/263 i 537. Ibn Hadžer napominje da je Ebu Davudova predaja autentična prema uvjetima imama Muslima. (Vidi: *Fethu-l-Bari*, 9/492).

¹⁸ Dr Budejr Muhammed Budejr, *Menhedžu-s-sunneti-n-nebevijjeti*, 2/147.

¹⁹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 13 – Babu adabi-t-ta'ami ve-š-šerabi ve ahkamuhuma, hadis br. 2020; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-at'ime, 19 – Babu-l-ekli bi-l-jemini, hadis br. 3776; Tirmizi u *Sunenu*: 26 – Kitabu-l-at'ime, 9 – Babun ma džae fi-n-nehji 'ani-l-akli bi-š-šimali, hadis br.

Analizirajući Vjerovjesnikove, s.a.v.s, izjave o šejtanu i njegovom djelovanju, ustanovit ćemo da ga on spominje za sve što bi moglo imati negativne posljedice za čovjeka, ne samo kada je u pitanju njegova duhovna, nego i fizička dimenzija. Logično je, ako se lijeva ruka koristi za uklanjanje nečistoće prilikom izvršavanja fiziološke potrebe, da bi to moglo ugroziti higijenu jedne osobe, pa tu štetnu mogućnost naš Poslanik, s.a.v.s, dovodi u vezu sa šejtanom koji je saučesnik u svakoj i duhovnoj i fizičkoj bolesti.

Izapiranje usta nakon jela

Usta, ako se ne mogu oprati misvakom ili četkicom, bar treba izapirati. Tako je radio Allahov Poslanik, s.a.v.s, kada bi se nalazio u nekom od pohoda. Suvejd b. En-Nu'man, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., kada su bili u pohodu na Tebuk, nakon što su jeli i namjeravali klanjati, izaprao usta, pa su, onda, i svi ostali to učinili!²⁰

Pranje zuba

Pranje zuba ili upotreba misvaka bila je praksa ne samo našeg Vjerovjesnika, s.a.v.s, već je to bila i praksa drugih poslanika prije njega. Ebu Ejjub, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Četvero je sunnet i ranijih poslanika: stid, miris, upotreba misvaka i brak.*²¹

Koliko je Allahov Poslanik, s.a.v.s, potcrtavao ovu vrstu higijene najbolje će ilustrirati hadis koji prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Kada ne bih otežao svome ummetu – ili narodu - naredio bih im upotrebu misvaka (pranje zuba) prije svakog namaza.*²²

Koliko je Vjerovjesnik islama, s.a.v.s, vodio računa o higijeni svojih usta i zuba, najbolje potvrđuju predaje Aiše i Huzejfe, r.a. U

1799; Ibn Madže u *Sunenu*: 29 – Kitabu-l-at'ime, 8 – Babu-l-ekli bi-l-jemini, hadis br. 3266 i Ahmed u *Musnedu*, 2/8, 33, 80, 106, 128 i 135.

²⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 70 – Kitabu-l-at'ime, 51 – Babu-l-madmedati ba'de-t-ta'ami, hadis br. 5454; Ibn Madže u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 66 – Babu-r-ruhsati fi zalike, hadis br. 492 i Ahmed u *Musnedu*, 3/488.

²¹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 1 – Babun ma džae fi fadli-t-tezvidži ve-l-hass 'alejhi, hadis br. 1080 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun.

²² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-džuma'a, 8 – Babu-s-sivaki jevme-l-džumu'ati, hadis br. 887 i Muslim u *Sahihu*: 2 – Kitabu-t-tahare, 15 – Babu-s-sivaki, hadis br. 252.

'Aišinoj, r.a, predaji kaže se da bi *Vjerovjesnik, s.a.v.s, kada bi ušao u kuću, najprije čistio zube misvakom!*,²³ a u Huzejfinoj, r.a, predaji stoji: *Kada bi se Allahov Poslanik, s.a.v.s, probudio iz sna, trljao bi usta misvakom!*²⁴

Ova Poslanikova, s.a.v.s, praksa i podsticanje da čuvamo zube i spriječimo neugodan zadah iz usta, najbolja su potvrda da je higijena zuba izuzetno značajna za zdravlje svakog pojedinca. Kada danas čitamo o tome da pokvareni zubi uzrokuju nastanak raznih bolesti, onda nije nikakvo čudo što je Poslanik islama, s.a.v.s, toliko podsticao čuvanje i njegu zuba!²⁵

Sunnećenje

Sunnećenje ili obrezivanje izvanredan je metod očuvanja čovjekova zdravlja. Otklanjanje kožice na muškom spolnom organu važno je kako za higijenu muža, tako i njegove supruge, jer bi ta kožica, u suprotnom, bila sakupljač prljavštine i štetnih bakterija koje bi mogle biti pogubne za njihovo zdravlje. Otuda je taj čin obavljen još na Ibrahimu, a.s, kako navodi imam Buhari, kada je imao čak 80 godina.²⁶ Navodi se da je Isma'il, a.s, bio osunnećen kada je imao trinaest godina, a Ishak, a.s. kada je imao svega sedam dana.²⁷

Poslanik islama, s.a.v.s, navodi u Ebu Hurejreovoj, r.a, predaji da sunnećenje spada u pet prirodnih osobenosti/*el-fitre*.²⁸ *El-fitre* neki tumače, kako navodi Ebu Sulejman el-Hattabi, kao sunnet, drugi kao sunnet ranijih Allahovih poslanika, a treći kao vjeru.²⁹

²³ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: cit. kitab i bab, hadis br. 253.

²⁴ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: cit. kitab i bab, hadis br. 889 i Muslim u *Sahihu*: cit. kitab i bab, hadis br. 255.

²⁵ Opširnije o upotrebi misvaka vidi knjigu: 'Abdulganij el-Mejdani ed-Dimiški, *Tuhfetu-n-nussak fi fadli-s-sivak*, u obradi šejha 'Abdu-l-Fettaha Ebu Gudde, u izdanju Mektebetu-l-matbu'ati-l-islamijje, Halep, Sirija, 1993).

²⁶ Ovu zanimljivu predaju bilježi Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zani, 51 – Babu-l-hitani ba'de-l-kiberi ve natfi-l-ibiti, hadis br. 6298.

²⁷ Vidi: Ibnu-l-Kajjim, *Tuhfetu-l-mevdud bi ahkami-l-mevlud*, str. 141.

²⁸ Ovu predaju bilježi Buhari u *Sahihu*: 77 – Kitabu-l-libas, 63 – Babu kassi-š-šaribi, hadis br. 5889 i Muslim u *Sahihu*: 2 – Kitabu-t-tahare, 16 – Babu hisali-l-fitre, hadis br. 257.

²⁹ Vidi: Muhammed Fuad Abdalbaki, u Muslimovom *Sahihu*, 1/221. (Izdanje: Daru-l-hadis, Kairo, 1991).

Zabrana puhanja u hranu

Puhanje u hranu je nehigijenski čin koji je Poslanik islama, s.a.v.s, osudio prije medicinskih istraživanja i naučnih otkrića. Tako Ebu Se'id el-Hudri, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, zabranio da se puše u hranu ili piće, kako bi se ohladili, pa ga je neki čovjek upitao: *A šta sa trunskom koju ugledam u posudi?* Vjerovjesnik, s.a.v.s, odgovorio je: *Prospi je!* Taj čovjek je konstatirao: *Ja ne mogu da se napijem u jednom dahu!* Vjerovjesnik, s.a.v.s, ga je savjetovao: *Onda udalji posudu od usta (za vrijeme predaha)!³⁰*

Zabrana konzumiranja pića iz zatvorene posude

Poslanik, s.a.v.s, zabranio je, iz preventivnih razloga, da se pije iz zatvorene posude, kao što su ibrik, mješina za vodu i sl. Ebu Se'id el-Hudri, r.a, kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, je zabranio piti na otvoru mješine!*,³¹ tj. na grlicu zatvorene posude. Očito je, da je Vjerovjesnik islama, s.a.v.s, zabranio piti iz takvih posuda, prije svega, zbog higijenskih razloga, jer postoji mogućnost da se unesu razne bakterije, bacili, prljavština, prašina ili slično i da naškode čovjekovom zdravlju, ili da iz takvog otvora izađe zmija, kao što se dogodilo jednom ashabu, koji je naveče pio iz mješine za vodu, nakon što je Poslanik, s.a.v.s, zabranio taj čin.³²

Stavljanje ruke ispred usta prilikom kihanja

Još prije četrnaest stoljeća Allahov Poslanik, s.a.v.s, bi stavljao ruku ili odjeću na usta prilikom kihanja, pokazavši tako kako musliman treba da se ponaša tom prilikom. Ebu Hurejre, r.a,

³⁰ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 27 – Kitabu-l-ešribe, 15 – Babu ma džae fi kerahijeti-n-nefhi fi-š-šerabi, hadis br. 1887 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-ešribe, 16 – Babun fi-š-šerbi min sulmeti-l-kadhi, hadis br. 3722; Ahmed u *Musnedu*, 3/32 i Malik u *Muvettau*, Babu-n-nehji 'ani-š-šurbi fi anijeti-l-fiddati ve-n-nefhi fi-š-šerabi.

³¹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 74 – Babu-l-ešribe, 23 – Babu ihtinasi-l-eskijeti, hadis br. 5625 i Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 13 – Babu adabi-t-ta'amive-š-šerabi ve ahkamuhuma, hadis br. 2023.

³² Ovaj zanimljiv hadis pogledaj u Ibn Madžeovom *Sunenu*: 30 – Kitabu-l-ešribe, 19 – Babu ihtinasi-l-eskijeti, hadis br. 3419.

prenosi: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, bi stavljao svoju ruku ili odjeću na usta prilikom kihanja i tako stišavao svoj glas!*³³

Ibn Hadžer, tumačeći ovaj hadis, smatra da je to Poslanik islama, s.a.v.s, činio kako ne bi uznemirio nikoga od svojih sugovornika i kako, eventualno, nešto što bi prilikom kihanja izašlo iz usta ne bi došlo do njih.³⁴ Danas, kada znamo koliko se zaraze može prenijeti kihanjem, dolazimo do zaključka s koliko mudrosti je postupao naš Poslanik, s.a.v.s.

Postupak prilikom zijevanja

Zijevanje je čin koji ne možemo lahko spriječiti. Obično je to posljedica nedovoljnog sna, prekomjernog sna ili prekomjernog uzimanja hrane. Allah Uzvišeni ne voli zijevanje, jer ono podstiče lijenost, a voli kihanje, jer nakon njega osoba zahvaljuje Allahu Plemenitom i, na taj način, Ga zikr čini. Otuda, Allahov Poslanik, s.a.v.s, u Ebu Hurejreovoj, r.a, predaji ističe: *Allah, uistinu, voli kihanje a prezire zijevanje, pa kada neko od vas kihne i zahvali Allahu, dužnost je svakom muslimanu koji to čuje da mu kaže: Jerhamukellah! A kada neko od vas zijeva, to dolazi od šejtana, pa neka to odagna od sebe koliko može, jer kada kaže: Hab!, to se šejtan smije iz njega!*³⁵

Na osnovu ovog hadisa jasno se nazire Poslanikova, s.a.v.s, briga da se sačuva dostojanstvo i ljepota čovjekova izgleda, jer je veoma ružno i neukusno vidjeti osobu koja zijeva i, tom, prilikom, čini razne nedolične grimase, a s druge strane sprečava ga da drži otvorena usta bez zaštite, kako ne bi prašina, bakterije ili nešto nepoželjno i štetno ušlo u ljudski organizam i zarazilo ga.

³³ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: Kitabu-l-adab, 6 – Babun ma džae fi hafdi-s-savti ve tahmiri-l-vedžhi ‘inde-l-‘uttasi, hadis br. 2745 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Suneu*: Kitabu-l-edebe, 95 – Babun fi-l-‘uttasi, hadis br. 5029.

³⁴ Vidi: El-Mubarekfuri, *Tuhfetu-l-ahfezi*, 7/19.

³⁵ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 125 – Babun ma justehabbu mine-l-‘uttasi ve ma jukrehu mine-t-tesaubi, hadis br. 6223; Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 7 – Babun ma džae innellahe juhribbu-l-‘uttase je jekrehu-t-tesaube, hadis br. 2747 i ocjenjuje ga kao sahih; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 94 – Babun ma džae fi-t-tesaubi, hadis br. 5028 i Nesai u *‘Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Ma jekulu iza ‘atase, hadis br. 215-217.

Skraćivanje brkova

Skraćivanje, podrezivanje ili uklanjanje brkova Poslanik islama, s.a.v.s, ubrojio je u pet prirodnih osobenosti/*el-fitre*, što je spomenuto kada je govoreno o sunnećenju.³⁶ To je i razumljivo, jer ukoliko brkovi pređu usne, onda se hrana i masnoće natalože na njih i, logično, skupljaju prljavštinu i bakterije, što može imati nesagledive posljedice kada je u pitanju higijena te osobe. Smatrajući brkove koji prelaze preko usana izuzetno štetnim za higijenu čovjeka, Poslanik, s.a.v.s, je čak i zaprijetio u predaji Zejda b. Erkama, r.a: *Nije naš onaj koji ne podrezuje brkove!*³⁷

Uklanjanje dlaka ispod pazuha

To je higijenska mjera koju je Poslanik, s.a.v.s, preporučio muslimanima, očito kako se znoj i prljavština ne bi skupljali na dlake koje se tu nalaze. Tim činom se znatno umanjuje takva mogućnost i bolje održava higijena. Uklanjanje dlaka ispod pazuha Vjerovjesnik, s.a.v.s, okarakterizirao je u spomenutih pet prirodnih osobenosti/*el-fitre*.

Uklanjanje dlaka sa stidnih mjesta

Uklanjanje dlaka sa stidnih mjesta Poslanik, s.a.v.s, takođe ubraja u pet prirodnih osobenosti, ono što vjera preporučuje i obavezuje. Ako analiziramo koliko nečistoće skupljaju dlake na stidnim mjestima, onda će nam se izuzetnim doimati ova Vjerovjesnikova, s.a.v.s, preporuka!

Podrezivanje nokata

Uz prethodne četiri nabrojane prirodne osobenosti koje je Poslanik, s.a.v.s, definirao kao *el-fitre*, peta koju je spomenuo je skraćivanje ili podrezivanja nokata. Nije potrebno posebno isticati

³⁶ Hadis bilježe Buhari i Muslim, kako smo i naveli, kada je govoreno o sunnećenju.

³⁷ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 16 – Babun ma džae fi kassi-š-šaribi, hadis br. 2761 iocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Nesai u *Sunenu*: Kitabu-t-tahare, Babu kassi-š-šaribi i Kitabu-z-zineti, Babu ihfai-š-šaribi.

koliko se ispod njih nečistoće može nataložiti. Čak i ako se koriste i razni mehanizmi čišćenja, kao što čine brojne moderne žene, neće se izbjeći neželjene posljedice koje uzrokuju veliki nokti, ukoliko se ne primijeni ova Poslanikova, s.a.v.s, preporuka.

Veliki broj islamskih učenjaka drži da je najbolje nokte podrezivati petkom, i to prije džuma-namaza. Poslanik, s.a.v.s, odredio je krajnju granicu, koju ne bi trebalo prelaziti kada je u pitanju podrezivanje nokata, ali i potkresavanje brkova, uklanjanje dlaka ispod pazuha i uklanjanje dlaka sa stidnih mjesta. U predaji Enesa b. Malika, r.a, krajnja granica da se to učini je četrdeset dana.³⁸

Pranje vodom nakon fiziološke potrebe

Najbolji način čišćenja i održavanja higijene, nakon izvršene fiziološke potrebe, je pranje vodom. To će biti aktuelizirano, inša-Allah, kada bude riječi o kulturi ponašanja prilikom obavljanja fiziološke potrebe.

Zabrana držanja pasa u kući

Poslanik islama, s.a.v.s. je zabranom držanja slika i pasa u kućama predložio izvanredan mehanizam za očuvanje duhovne i fizičke higijene. Naime, uklanjanjem slika na kojima su ljudi ili životinje čisti se imansko biće čovjekovo, a uklanjanjem pasa iz kuća i stanova, štiti se ljudski organizam i sprečava unošenje raznih štetnih materija koje pas unosi ulaskom u kuću. To je Poslanik, s.a.v.s, u potpunosti pojasnio, ostavljajući nama da koristimo i svoje intelektualne sposobnosti i kvalitete, kada u predaji Ebu Talhe, r.a, ističe: *Meleki ne ulaze u kuću u kojoj ima slika ili pas.*³⁹

³⁸ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 2 – Kitabu-t-tahare, 16 – Babu hisali-l-fitre, hadis br. 258; Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 15 – Babun fi-t-tevkiti fi taklimi-l-azfari ve ahzi-š-šaribi, hadis br. 2758; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-t-teredždžuli, Babun fi ahzi-š-šaribi, hadis br. 4200; Nesai u *Sunenu*: Kitabu-t-tahare, Babu-t-tevkiti fi kassi-š-šaribi i Ibn Madže u *Sunenu*: Kitabu-t-tahare, Babu-l-fitre.

³⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 77 – Kitabu-l-libas, 94 – Babun la tedhulu-l-melaiketu bejten fihi suretun, hadis br. 5960 i Muslim u *Sahihu*: 37 – Kitabu-l-libas, 26 – Babu tahrimi tasviri sureti-l-hajevan, hadis br. 2106.

Zabrana bluda

Jedan od najefikasnijih načina da se očuva higijena je respektiranje bračnog života i izbjegavanje bluda. Allah Uzvišeni u Svojoj časnoj Knjizi upozorava: *I što dalje od bluda, jer je to razvrat, kako je to ružan put.*⁴⁰

Poslanik, s.a.v.s, jasno je naglasio u predaji Usame b. Zejda i Se'ida b. Zejda b. 'Amra b. Nufejla, r.a: *Nisam ljudima ostavio veće iskušenje od žena.*⁴¹

Koliko li je samo mudrosti u ovim kur'ansko-sunnetskim uputama?! Upravo zbog nepoštivanja ove moralne dimenzije, koja u sebi sadrži i visoku dozu higijene, ovaj svijet su zahvatili pošast zvana AIDS i brojna druga oboljenja koja se neće moći iskorijeniti bez povratka na čiste islamske vrijednosti, na vjeru fizičke čistoće i idejne čistote.

Na kraju

Islam je bio i ostao vjera i duhovne i moralne, ali i fizičke čistoće. Historija je pokazala da su mnogi narodi upravo od muslimana preuzeli način čišćenja i metode održavanja higijene. Ne treba se onda čuditi što je prvi vodovod u Evropi izgrađen baš u Sarajevu, dolaskom Osmanlija, jer dolaskom islama i odlaskom mraka dolaze sjaj i fizička čistoća.

Završićemo riječima jednog od najvećih tabi'ina - Se'ida b. Musejjeba, predstavnika druge generacije muslimana, onako kako prenosi imam Tirmizi: *Allah je lijep i voli ljepotu, čist je i voli čistoću, plemenit je i voli plemenitost, darežljiv je i voli darežljivost, pa čistite vaša dvorišta i avlije i nemojte se poistovjećivati sa Židovima.*⁴²

⁴⁰ *El-Isra'*, 32.

⁴¹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 17 – Ma jutteka min šu' mi-l-mer'eti, hadis br. 5096 i Muslim u *Sahihu*: 48 – Kitabu-z-zikri ve-d-du'ai ve-t-tevbeti ve-l-istigfari, 26 – Babu ekseri ehli-l-dženneti-l-fukara', hadis br. 2740.

⁴² Ovu predaju bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edeb, 41 – Babun ma džae fi-n-nezafeti, hadis br. 2799 i ocjenjuje ga kao garib-predaju.

KULTURA PONAŠANJA ZA VRIJEME JELA I PIĆA

Krajnji cilj našeg boravka na Zemlji je spoznaja i približavanje Gospodaru svjetova. To se postiže znanjem i djelovanjem. Taj cilj ne može se ostvariti, uz ostale pretpostavke, bez fizičkog zdravlja i tjelesne sposobnosti, a to se postiže konzumiranjem hrane i pića.

Otuda su neki pripadnici Zdrave tradicije/*Selefu-s-salib* tvrdili da je hrana dio vjere⁴³ i to, opet, na temelju ku'anskog teksta: *dozvoljenim i lijepim jelima se hranite i dobra djela činite!*⁴⁴ Naravno, ovdje se podrazumijeva da osoba jede da bi time poboljšala svoje intelektualne i fizičke sposobnosti na putu približavanja svome Gospodaru. Ako to bude činila iz tih razloga, onda će svaki zalogaj konzumiran na dozvoljen način biti nagrađen i vrednovan na Sudnjem danu.

Allahov Poslanik, s.a.v.s, u hadisu koji prenosi Sa'd b. ebi Vekkas, r.a, jasno to potcrtava:

*Čovjek će, uistinu, biti nagrađen čak i za zalogaj koji stavi u svoja i u usta svoje žene!*⁴⁵

Budući da se čak i za uzimanje jela i pića predviđa nagrada od strane Gospodara, potrebno je znati šta konzumirati, kako i na koji način. Sljedeća uputstva, na temelju sunneta Allahovog poslanika,

⁴³ Vidi: Imam el-Gazali, *Ihjau 'ulumi-d-din*, 2/62 (izdanje: *Daru-l-kitabi-l-'arebi*).

⁴⁴ *El-Mu'minun*, 51.

⁴⁵ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 55- Kitabu-l-vesaja, 2 – Babu en jetruke veresetehu agnijae hajrun min en jetekeffefu-n-nase. Ovaj hadis bilježi i u: Kitabu menakibu-l-ensar; Kitabu-l-megazi; Kitabu-n-nefekati i Kitabu-l-feraisi. Osim njega ovaj hadis bilježe još: Muslim u *Sahihu*, u Kitabu-l-vasijjeti; Ebu Davud u *Sunenu*, u Kitabu-l-vesaja; Tirmizi u *Sunenu*, u Kitabu-l-vesaja i Ahmed u *Musnedu*, 1/172, 173, 176, 177 i 182.

s.a.v.s, na najbolji način će nam pomoći da, uz uživanje u halal ishrani, dođemo i do obećane nagrade.

Naše ponašanje može se podijeliti u tri dijela: prije, za vrijeme jela i nakon jela.

Kultura ponašanja prije jela

Ukoliko želimo da naše konzumiranje hrane bude blisko konzumiranju Poslanika islama, s.a.v.s, onda bi trebalo ispuniti sljedeće uvjete:

1. Voditi računa da hrana koju konzumiramo bude sigurna od svih primjesa harama i da način sticanja zarade mora biti u skladu s islamskim propisima, kako se ističe u kur'anskom ajetu: *Ne jedite imovinu jedan drugoga na nepošten način.*⁴⁶

2. Pranje ruku prije jela: Allahov Poslanik, s.a.v.s, prakticao je pranje ruku prije jela, što vidimo u hadisu koji prenosi njegova časna supruga, Aiša, r.a, a u kojem se kaže da je *Allahov Poslanik, s.a.v.s, kada bi bio džunub, a htio bi spavati – okupao bi se, a kada je namjeravao jesti – oprao bi ruke.*⁴⁷

Pranje ruku posebno je preporučljivo kada neko dira nešto što bi moglo ugroziti njegovu higijenu. Međutim, veliki broj islamskih učenjaka prao je ruke prije jela čak i ako su već bili abdestili. Očito se time željelo biti što bliže praksi Poslanika islama, s.a.v.s. Tako Ebu Bekr el-Meruzi kaže: *Vidio sam kako imam Ahmed, iako pod abdestom, pere ruke i prije i poslije jela!*⁴⁸

3. Serviranje hrane na zemlju ili sofru, a ne na sto, što je bliže sunnetu. U jednoj mursel-predaji koju prenosi Hasan el-Basri, spominje se da bi *Allahov Poslanik, s.a.v.s, kada bi se hrana donijela,*

⁴⁶ *El-Bekare*, 188.

⁴⁷ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 88 – Babu-l-džunubi je'kulu. Pored njega hadis bilježe još: Nesai, Ibn Hibban, Darekutni, Bejheki, Ahmed, Abdurrezzak, Ibn ebi Šejbe i dr. Šejh el-Albani ga ocjenjuje vjerodostojnom predajom. (Vidi: *Sahihu Ebi Davud*, hadis br. 207).

⁴⁸ Dr. Budejr Muhammed Budejr, *Menhedžu-s-sunneti-n-nebevijeti*, 2/147. (Izdanje: *Daru-l-džil*, Bejrut, 1994.).

postavio je na zemlju,⁴⁹ što je, po mnogima, bliže skromnosti. S druge strane, jesti na zemlji, odnosno tlu, znači prisjećati se zemlje u koju treba leći, a jesti na sofri, aludira na *sefer* tj. putovanje i napuštanje ovog svijeta. Otuda je, jelo za stolom, kako čine drugi narodi, jedna od novotarija koje su nastale nakon Poslanika, s.a.v.s.

Međutim, iako je jelo na zemlji bliže sunnetu, ipak, mnogi učenjaci ne drže da je zabranjeno jesti za stolom ili nečim drugim odignutim od zemlje, ako se ima za cilj što veća higijena prilikom uzimanja hrane.⁵⁰

4. Ne jesti naslonjen: Zna se da Allahov Poslanik, s.a.v.s, nije jeo naslonjen ni na jednu stranu. Ebu Džuhajfe, r.a, prenosi hadis u kojem stoji da je čuo Vjerovjesnika, s.a.v.s, kako kaže: *Ja, doista, ne jedem naslonjen.*⁵¹

Ibnu-l-Kajjim pojašnjava da naslanjanja prilikom jela ima tri vrste: a) naslanjanje na stranu, b) sjesti podvijenih i prekrštenih nogu i c) naslanjanje na jednu nogu.⁵²

U predaji Abdullaha b. Jusra, r.a, navodi se da je Poslaniku, s.a.v.s, poklonjena ovca koju je jeo sjedeći na koljenima, pa na upit ashaba zašto tako sjedi, Vjerovjesnik, s.a.v.s, je odgovorio: *Allah me je učinio plemenitim robom a ne nepokornim silnikom.*⁵³ Ibn Bettal, komentarišući taj hadis, smatra da je to Allahov Poslanik, s.a.v.s, učinio iz pokornosti svome Gospodaru, velike zahvalnosti i vanredne skromnosti.⁵⁴

Iako jedna grupa islamskih autora smatra da se može čovjek naslanjati i prilikom jela i da u tome nema nikakve zabrane, ipak Ibn-l-Esir smatra da je zdravstveno ispravnije ne naslanjati se

⁴⁹ Ovu predaju bilježe Ahmed u *Kitabu-z-zuhdu* od Hasana i El-Bezzar od Ebu Hurejre. Ovu predaju Ahmed smatra autentičnom a Darekutni slabom. (Provjeri: Tahrif Hafiz el-Iraki u *Ihjau*, 2/64).

⁵⁰ Uporedi: *Ihjau 'ulumu-d-din*, 2/64.

⁵¹ Hadis bilježe: Buhari u *Sahihu*: 70 – Kitabu-l-at'ime, 13 – Babu-l-ekli muttekien; Ebu Davud u *Sunenu* u Kitabu-l-et'ime; Ibn Madže u *Sunenu* u Mukaddimi i dr.

⁵² *Zadu-l-me'ad*, 1/148.

⁵³ Hadis bilježe Ibn Madže u *Sunenu*: 29 – Kitabu-l-at'ime, 6 – Babu-l-ekli muttekien. Ovaj hadis je ocijenjen autentičnim. (Vidi: *Sunen Ibn Madže*, 2/1086; izdanje: *Daru-l-hadis*, Kairo, 1994.) i Taberani sa dobrim senedom. (Vidi: Ibn Hadžer, *Fethu-l-bari*, 9/452).

⁵⁴ Provjeri: *Fethu-l-bari*, 9/452.

prilikom jela, kako bi hrana bez problema mogla normalno ići svojim tokom, dok Ibrahim en-Nehai, predstavnik druge generacije muslimana, tvrdi da su oni smatrali pokuđenim jesti naslonjeni plašeci se velikih trbuha!⁵⁵

Očito je, ukoliko bi se slijedila praksa Vjerovjesnika, s.a.v.s, sjedenja na koljenima ili sjedenja na lijevoj sa podrvnutom desnom nogom, čime se dobrano pritisne trbuh, ne bi se mogli prejesti, te bi nakon ustajanja od trpeze, imali sasvim dovoljno prostora za vazduh, što je kudikamo zdravstveno ispravnije, nego kada u mehkim i udobnim stolicama i za stolom pretrpamo trbuhe i ne nađemo, nakon ukusnih jela, nimalo prostora za disanje!

5. Svaka osoba bi, prije nego počne jesti, trebalo bi da ima namjeru da jede iz razloga što želi ojačati kako bi mogla sasvim normalno izvršavati Allahova naređenja, a ne zato da bi se uživalo u određenoj hrani. U tome nam mogu pomoći prve generacije muslimana, koje su jele da bi mogle izdržati napore ibadeta.

Imam Šafija veli: *Nisam se najeo punih šesnaest godina!*, navodeći razlog za to: *jer sitost čini tijelo tromim i teškim, umanjuje pronicljivost, povećava san i čini osobu manje otpornom na ibadet!*⁵⁶

Tako Ibrahim b. Šejban kaže: *Punih osamdeset godina nisam ništa pojeo radi svoje pohote i gurmanluka!*⁵⁷

Zanimljiva je izjava Abdullaha b. Omera, r.a, koji kaže: *Nisam se najeo otkako sam islam primio!*⁵⁸

Praksa Vjerovjesnika, s.a.v.s, i prve generacije muslimana bila je da ne jedu dok ne izgladne, a kada izgladne ne jedu do sitosti. To je, priznaćemo, najbolja preventiva protiv mnogih bolesti, od čega pati savremeni čovjek. Analizirajmo Poslanikov, s.a.v.s, hadis pa ćemo otkriti neslućene mudrosti u njemu. Mikdam b. Ma'dikerib, r.a, kaže da je čuo Vjerovjesnika, s.a.v.s, kako veli: *Čovjek neće napuniti posudu goru od svog stomaka. Dosta mu je nekoliko žalogaja da ojača svoja leđa, a ako već moradne malo više da jede, onda neka trećinu*

⁵⁵ Isti izvor, isti tom i strana.

⁵⁶ Ebu Nu'ajm, *Hil'jetu-l-evlija*, 9/127.

⁵⁷ Ihjau 'ulumi-d-din, 2/65.

⁵⁸ Ebu Nu'ajm, *Hil'jetu-l-evlija*, 1/299. (Izdanje: *Daru-l-kitabu-l-'arebi*, Bejrut, 1967.). Pogledaj, takođe: Ibn Redžeb, *Džami'u-l-'ulumi ve-l-hikemi*, 2/470. (Izdanje: *Mu'essesetu-r-risale*, Bejrut, 1995.).

*stomaka napuni hranom, drugu vodom a treću neka ostavi da može nesmetano disati!*⁵⁹

Koliko su prve generacije vodile računa o tome, vidi se iz pisma Sufjana es-Sevrija koje je uputio Osmanu b. Zaidi, u kojem mu, između ostalog, piše: *Ako želiš da očuvaš svoje tijelo zdravim i da smanjiš san i lijenost, onda smanji hranu!*⁶⁰

6. Da bude zadovoljan onim što ima za jelo i što je servirano. Uz to se traži od svake osobe da ne traži mahanu u jelu. Ako može jesti će, a ako ne može – ostaviće! Tako Ebu Hurejre, r.a, prenosi da *Resulullah, s.a.v.s, nikada hranu nije kudio, ako bi mu se dopala jeo bi, a ako ne bi, ostavio bi je!*⁶¹

7. Da se trudi da jelu prisustvuje što više osoba, jer je u tome bereket. Vahši b. Harb prenosi od svog oca a on od djeda da su ashabi pitali Vjerovjesnika, s.a.v.s: *Allabov Poslaniče, mi jedemo ali se ne možemo zasititi?!* Odgovorio je: *Očito je da jedete odvojeno!* Nakon njihovog priznanja da je tako, rekao je: *Jedite zajedno i spomenite Allahovo ime pri tome, pa će vam Allah spustiti svoj bereket u hrani!*⁶²

⁵⁹ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 47 – Babu ma džae fi kerahijjeti kesreti-l-ekli i ocjenjuje ovaj hadis hasen-sahihom; Ibn Madže u *Sunenu*, Hakim u *Mustedreku* i Ahmed u *Musnedu*, 4/132. Sujuti ovu predaju ocjenjuje dobrom. (Vidi: *El-Džami'u-sagir*, hadis br. 8117 i Mehmed Arif, *Bin bir hadis*, hadis br. 733).

⁶⁰ Ibn Redžeb, *Džami'u-l-'ulumi ve-l hikemi*, 2/472.

⁶¹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 70 – Kitabu-l-et'ime, 21 – Babu ma 'abe-n-Nebijju, sallallahu 'alejhi ve sellem, ta'amen, hadis br. 5409; Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 35 – Babu la ju'ibu-t-ta'am, hadis br. 2064; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-et'ime, 14 – Babu fi kerahijjeti zemmi-t-ta'ami, hadis br. 3763 i Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 84 – Babu ma džae fi terki-l-'ajbi li-n-ni'meti, hadis br. 2031.

⁶² Hadis bilježe: Ebu Davud u *Sunenu*, Kitabu-l-et'ime, 15 – Babu fi-l-idžitima'i 'ale-t-ta'ami; Ibn Madže u *Sahihu*, Ahmed u *Musnedu*, Ibn Hibban u *Sahihu* i Hakim u *Mustedreku*. Sujuti ga ocjenjuje autentičnom predajom. (Vidi: *El-Džami'u-s-sagir*, hadis br. 169.) Šejh El-Albani ga vrednuje dobrom predajom. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, hadis br. 142.).

Kultura ponašanja za vrijeme jela

Za vrijeme jela treba obratiti pažnju na sljedeće elemente:

1. Proučiti *Bismillu*

Kako svaki posao treba početi Bismillom, tako i objedovanje treba početi Allahovim imenom. Omer b. ebi Seleme, r.a, prenosi, da je još kao dječak jeo sa Vjerovjesnikom, s.a.v.s, kada mu je napomenuo: *Dječače, prouči Bismillu, jedi desnom rukom i jedi ispred sebe.*⁶³

Imam Nevevi kaže da je samo izgovaranje: *bismillahi*, dovoljno i da se time ispunjava sunnet. Međutim, on tvrdi da je još bolje i vrednije izgovoriti: *Bismillahir-rahmanir-rahim*. Uz to je mustehab glasno proučiti Bismillu radi podsjećanja drugih.⁶⁴

Ukoliko bi se zaboravilo proučiti Bismillu na početku jela, onda će se to učiniti čim se sjetimo u toku jela. Ovo se temelji na hadisu, koji od Vjerovjesnika, s.a.v.s, prenosi njegova supruga Aiša, r.a: *Kada neko od vas jede neka prouči Bismillu na početku, a ako to zaboravi, neka, kada se sjeti, kaže: Bismillahi evvelehu ve abirehu/U ime Allaha, na početku i na kraju.*⁶⁵

Koliko je značajno proučiti Bismillu za vrijeme jela najbolje će ilustrirati hadis koji od Poslanika, s.a.v.s, prenosi njegov vjerni ashab Džabir, r.a: *Kada neko od vas uđe u svoju kuću, pa spomene ime Allaha Uzvišenog, pri ulasku i prilikom jela, šejtan kaže (svojim prijateljima): Nema vam konaka niti večere!, a kada uđe a ne spomene Allaha Uzvišenog, šejtan kaže: Našli ste konak!, a ako ne spomene Allaha Uzvišenog kada počne jesti, tada kaže: Našli ste konak i večeru.*⁶⁶

⁶³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 70 – Kitabu-l-et’ime, 2 – Babu-t-tesmijeti ‘ale-ta’ami ve-l-ekli bi-l-jemini.

⁶⁴ En-Nevevi, *El-Ezkar*, str. 334. (Izdanje: *Daru-l-huda*, Rijad, 1996.).

⁶⁵ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 26- Kitabu-l-et’ime, 47 – Babu ma džae fi-t-tesmijeti ‘ale-t-ta’ami i ocjenjuje ga kao hasen-sahih; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-et’ime, 16 – Babu-t-tesmijeti ‘ale-t-ta’ami, hadis br. 3767; Nesai u *Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Babu ma jekulu iza nesije-t-tesmijete summe zekere, hadis br. 281 i Ibnu-s-Sunni, *Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 274 – Babu ma jekulu iza nesije-t-tesmijete fi evveli ta’amihi (Izdanje: *Mektebetu dari-l-bejan*, Damask, 1989.)

⁶⁶ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 13 – Babu adabi-t-ta’ami ve-š-šerabi ve ahkamuhuma, hadis br. 2018; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-

2. Jesti desnom rukom

Poslanik islama, s.a.v.s, je u svemu, časnom i dostojanstvenom, preferirao desnu stranu. Posebno je to naglašavao kada su u pitanju hrana i piće. Kategorički je zabranio prinositi hranu ili tekućinu ustima lijevom rukom. U hadisu koji prenosi Džabir, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, upozorava: *Ne jedite lijevom rukom, jer, doista, šejtan jede lijevom rukom.*⁶⁷

U predaji Abdullaha b. Omera, r.a, Allahov Poslanik, s.a.v.s, ističe: *Kada neko od vas jede, neka jede desnom rukom, a kada pije neka pije desnom rukom, jer, uistinu, šejtan i jede i pije lijevom rukom.*⁶⁸

Nažalost, brojne se osobe, koje slijedeći zapadne manire i običaje, odbacuju tu kategoričku naredbu Poslanika, s.a.v.s, i jedu ili piju lijevom rukom. Posebno je to opasno za one koji znaju ovo islamsko pravilo, ali ga se ne pridržavaju. Bojim se da se takvima, zbog neposlušnosti Poslaniku, s.a.v.s, ne desi ono što se desilo onom čovjeku koji je oponirao Poslaniku islama, s.a.v.s, pa mu je ruka osušila. Naime, Seleme b. el-Ekve', r.a, prenosi da je neki čovjek jeo u prisustvu Vjerovjesnika, s.a.v.s, lijevom rukom, na što ga je on upozorio: *Jedi desnom!* Taj čovjek je odgovorio: *Ne mogu!* Poslanik, s.a.v.s, mu reče: *I ne mogao?!* A on nije htio, ustvari, poslušati zbog oholosti. Prenosilac, dalje kaže: *Nije nikada više mogao ruku podići do svojih usta.*⁶⁹

Zna se da je znatan broj osoba koje su, po rođenju, tzv. *ljevac*, tj. sve što rade čine lijevom rukom i to daleko ljepše i bolje. Treba naglasiti da takve osobe treba postepeno da vježbaju da to čine desnom rukom, obzirom da ju je Poslanik, s.a.v.s, preferirao, a posebno je to potcrtao prilikom prinošenja hrane ili tekućine ustima. Ibnu-l-'Arebi, poznati islamski pravnik, smatra da je

et'ime, 16 – Babu-t-tesmijeti 'ale-t-ta'ami, hadis br. 3765 i Ahmed u *Musnedu*, 3/346 i 383.

⁶⁷ Hadis bilježi Imam Muslim u svom *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 13 – Babu adabi-t-ta'ami ve-š-šerabi ve ahkamuhuma, hadis br. 2019.

⁶⁸ Hadis bilježi Muslim u svom *Sahihu*: isti kitab i poglavlje, hadis br. 2020. Ovaj hadis, takođe, bilježe: Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-et'ime, 19 – Babu-l-ekli bi-l-jemini, hadis br. 3776; Tirmizi u *Sunenu*: 26 – Kitabu-l-et'ime, 9 – Babu ma džae fi-n-nehji 'ani-l-ekli ve-š-šurbi bi-š-šimali, hadis br. 1799; Ibn Madže u *Sunenu*: 29 – Kitabu-l-et'ime, 8 – Babu-l-ekli bi-l-jemini, hadis br. 3266; Ahmed u *Musnedu*: 2/8, 33, 80, 106, 128, 135... i dr.

⁶⁹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: isti kitab i bab, hadis br. 2021.

prinošenje hrane ili pića lijevom rukom grijeh i naglašava da je svako poistovjećivanje sa šejtanom haram!⁷⁰

3. Jest i ispred sebe

Musliman će jesti ispred sebe, a posebno kada to čini u društvu. To smo već spomenuli u citiranoj predaji Omera b. ebi Seleme, r.a, koju bilježi imam Buhari u *Sahihu*.

Pod tim se podrazumijeva, takođe, da čovjek jede ispred sebe a ne sa sredine posude. Ibn Abbas, r.a, prenosi hadis Poslanika, s.a.v.s, u kojem se kaže: *Bereket se spušta na sredinu posude, pa jedite s njenih krajeva a ne sa sredine!*⁷¹

U predaji Abdullaha b. Busra, r.a, stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Jedite s krajeva posude, a ostavite sredinu, pa će vam hrana biti berićetna.*⁷²

4. Jest s tri prsta i oblizati ih nakon jela

Praksa Poslanika islama, s.a.v.s, bila je da jede s tri prsta desne ruke i to: palcem, kažiprstom i srednjim prstom a nakon jela, oblizao bi prste, prije nego ih je oprao.

Ka'b b. Malik, r.a, kaže: *Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kako jede s tri prsta, pa kada je završio, oblizao ih je.*⁷³

Ibn Abbas, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Kada neko od vas završi sa jelom, neka prste ne briše, dok ih ne obliže.*⁷⁴

⁷⁰ Provjeri: *Fethu-l-bari*, 9/433.

⁷¹ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-et'ime, 18 – Babu ma džae fi-l-ekli min e'ale-s-sahfeti, hadis br. 3772; Tirmizi u *Sunenu*: 26 – Kitabu-l-et'ime, 12 – Babu ma džae fi kerahijeti-l-ekli min vesati-t-ta'ami, hadis br. 1805 i Ibn Madže u *Sunenu*: 29 – Kitabu-l-et'ime, 12 – Babu-n-nehji 'ani-l-ekli min zerveti-s-seridi, hadis br. 3277.

⁷² Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: isti kitab i bab, hadis br. 3773.

⁷³ Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 18 – Babu istihbabi la'ki-l-esabi'i ve-l-kas'ati, hadis br. 2032 i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-et'ime, 52 – Babu fi-l-mindili, hadis br. 3848.

⁷⁴ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 70 – Kitabu-l-et'ime, 52 – Babu la'ki-l-esabi' ve messiha kable en tumseha bi-l-mindil, hadis br. 5456; Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 18 – Babu istihbabi la'ki-l-esabi'i ve-l-kas'ati, hadis br. 2031 i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-et'ime, Babu fi-l-mindili, hadis br. 3847.

Vjerovjesnik, s.a.v.s, to povezuje s bereketom u hrani, pa u predaji Džabira, r.a, stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, naredio oblizivanje prsta i potiranje posude iz koje smo jeli, potcrtavši: *Vi ne znate u čemu je bereket!*⁷⁵

5. Ukoliko ispadne zalogaj, ne bacati ga, već pojesti

Musliman će, cijeneći hranu kao Allahovu blagodat, ukoliko ispadne zalogaj, otresti sa njega ono što se eventualno nakupilo i pojesti ga. On neće pokazati svoju nezahvalnost, oholost i rasipništvo pa ga bacati, kao što to mnogi, nažalost, čine.

Džabir, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Kada nekome od vas ispadne zalogaj hrane, neka je podigne i otkloni ono što mu smeta a onda neka ga pojede, ne ostavljajući ga šejtanu!*⁷⁶

6. Ne puhati u hranu

Ukoliko je hrana ili napitak vreo nije dozvoljeno puhati u hranu ili piće kako bi ih, na taj način ohladili, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s, zabranio puhati u hranu ili piće. Ebu Se'id el-Hudri, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, zabranio da se puše u piće, pa je neki čovjek upitao: *A šta sa trunkom koju ugledam u posudi?!* Vjerovjesnik, s.a.v.s, je odgovorio: *Prospi je!* Taj čovjek će ponovo: *Ja ne mogu da se napijem u jednom dahu.* Poslanik, s.a.v.s, mu je savjetovao: *Onda udalji posudu od usta (za vrijeme predaha).*⁷⁷

⁷⁵ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: isti kitab i bab, hadis br. 2033.

⁷⁶ Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: isti kitab, bab i broj hadisa; Ebu Davud u *Sunenu*: isti kitab, 50 – Babu fi-l-lukmeti teskutu, hadis br. 3845 i Tirmizi u *Sunenu*: 26 – Kitabu-l-et'ime, 11 – Babu ma džae fi-l-lukmeti teskutu, hadis br. 1802.

⁷⁷ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 27 – Kitabu-l-ešribe, 15 – Babu ma džae fi kerahijeti-n-nefhi fi-š-šerabi, hadis br. 1887 i ocjenjuje ga kao hasen-sahih; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-ešribe, 16 – Babu fi-š-šerbi min sulmeti-l-kadhi, hadis br. 3722; Malik u *Muvettau*: Babu-n-nehji 'ani-š-šurbi fi anijeti-l-fiddati ve-n-nefhi fi-š-šerabi i Ahmed u *Musnedu*, 3/32.

7. Ne konzumirati vrelu hranu ili piće

U prethodnom pravilu spomenuli smo da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, zabranio puhati u hranu ili piće, kako se ne bi u hranu ubacile štetne klice, bacili ili bakterije koji se nalaze u plućima a čiji prelazak u želudac može imati negativne posljedice. Očito je da se ovdje radi o zdravstvenom aspektu, koji je Poslanik islama, s.a.v.s, mogao imati nadahnućem.

Isti je slučaj i s Poslanikovom, s.a.v.s, zabranom konzumiranja vrele hrane ili pića. On je hlađenje, pa tek onda konzumiranje, u predaji Esme, kćerke Ebu Bekra, r.a, nazvao: *beričetnijom*.⁷⁸

'Umejr b. Faid el-Lahmi kaže: *Sjedio sam kod Ebu Zerra, r.a, u Iljau kad mu je servirana vrela hrana, pa je on rekao: Ostavite je dok vrelina ne nestane!*⁷⁹

8. Ne piti u jednom dahu

Allahov Poslanik, s.a.v.s, zabranio je piti neku tekućinu u jednom dahu, tj. nadušak. Njegova praksa bila je da se prilikom pijenja tri puta odmara, odmaknuvši usta od posude, kako ne bi puhao u nju.

Enes b. Malik, r.a, prenosi da Vjerovjesnik, s.a.v.s, nije pio u jednom dahu, već se tri puta odmarao, rekavši: *To bolje gasi žeđ, ljekovitije je i korisnije (za tijelo)!* Enes, r.a, dodao je: *Ja, takođe, predahnem tri puta prilikom konzumiranja neke tekućine.*⁸⁰

⁷⁸ Hadis bilježe Darimi u *Sunenu*, 2/100; Ibn Hibban u *Sahihu*, hadis br. 1344; Hakim u *Mustedreku*, 4/118 i kaže da je ovaj hadis autentičan prema uvjetima Imama Muslima, a s njim se slaže i hafiz ez-Zehabi; Bejhkeki u *Sunenu*, 7/280 i Ahmed u *Musnedu*, 6/350. Šejh el-Albani ga, takođe, svrstava u red vjerodostojnih hadisa. (Vidi: *Silsiletu-l-ehadisi-s-sahiha*, hadis br. 392).

⁷⁹ Ovu predaju bilježi Bejhkeki u svom *Sunenu*, 7/280. Navedena predaja je autentična. (Provjeri: dr. Muhammed Budejr, *Menhedžu-s-sunneti-n-nebevijje*, 2/153).

⁸⁰ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 16 – Babu keraheti-t-teneffusi fi nefsi-l-inai, ve istihabi-t-teneffusi selasen, haridže-l-inai, hadis br. 2028.

9. Ne piti stojeći

Pokuđeno je jesti ili piti stojeći. Enes, r.a, prenosi da je *Allahov Poslanik, s.a.v.s, odbijao piti stojeći.*⁸¹

Enes, r.a, takođe, u jednoj drugoj predaji navodi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, zabranio piti stojeći, pa ga je Katade upitao: *A šta je s jelom?* Odgovorio je: *To je još gore i ružnije.*⁸²

U predaji Ebu Hurejre, r.a, Allahov Poslanik, s.a.v.s, energično zabranjuje ovakav postupak, naglasivši: *Neka niko od vas ne pije stojeći. Ko to, iz zaborava, učini – neka izazove povraćanje i neka to povrati.*⁸³

Međutim, iščitavajući hadiska djela, dolazi se do zaključka da pokuđenost konzumiranja vode u stojećem položaju nije bila posebno izražena u Poslanikovim, s.a.v.s, hadisima. Otuda, recimo, Abdullah b. Abbas, r.a, prenosi da je donosio Vjerovjesniku, s.a.v.s, zemzem i on bi ga pio stojeći!⁸⁴

Amr b. Šu'ajb, prenosi od svog oca, a on od djeda, da je rekao: *Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kako pije i stojeći i sjedeći.*⁸⁵

Abdullah b. Omer, r.a, kaže: *Mi smo u doba Vjerovjesnika, s.a.v.s, jeli hodajući, a i pili smo stojeći.*⁸⁶

En-Nezzal b. Sebre, r.a, prenosi da je, jedne prilike, Aliji b. ebu Talibu, dok je bio u Kufi, donesena voda, pa ju je pio stojeći, rekavši, nakon toga: *Ljudi, uistinu, smatraju pokuđenim konzumiranje*

⁸¹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 14 – Babu kerahijeti-š-šurbi kaimen, hadis br. 2024.

⁸² Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*, Navedeni kitab i bab, hadis br. 113.

⁸³ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: Citirani kitab i bab, hadis br. 2026.

⁸⁴ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 74 – Kitabu-l-ešribe, 16 – Babu-š-šurbi kaimen, hadis br. 5617; Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 15 – Babu fi-š-šurbi min zemzeme kaimen, hadis br. 2027; Tirmizi u *Sunenu*: 27 – Kitabu-l-ešribe, 12 – Babu ma džae fi-r-ruhsati fi-š-šurbi kaimen, hadis br. 1882 i Nesai u *Sunenu*: Kitabu menasiki-l-hadždži, 166 – Babu-š-šurbi min zemzeme kaimen, 5/237. (izdanje: *Daru-l-fikr*, Bejrut).

⁸⁵ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 27 – Kitabu-l-ešribe, 12 – Babu ma džae fi-r-ruhsati fi-š-šurbi kaimen, hadis br. 1883 i ocjenjuje ga kao *hasenun-sahihun*.

⁸⁶ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 27 – Kitabu-l-ešribe, 11 – Babu ma džae fi-nehji 'ani-š-šurbi kaimen, hadis br. 1880 i ocjenjuje ga kao *sahihun-garibun*.

vode u stojećem položaju. Međutim, ja sam vidio Vjerovjesnika, s.a.v.s, da je to činio onako kako ste vidjeli mene da sam učinio.⁸⁷

Da pokudenost konzumiranja hrane ili vode nije na stepenu zabrane, već preporuke, najbolje nam potvrđuje, Imam en-Nevevi, poznati hafiz hadisa i ekspert u mnogim oblastima ove znanosti, kad u svom poznatom djelu *Rijadu-s-salihin*, jednom poglavlju daje ime: *Dozvoljeno je piti stojeći, ali je potpunije i bolje piti sjedeći.*⁸⁸

10. Ne piti iz zlatnih i srebrenih posuda

Dozvoljeno je piti iz svih čvrstih posuda, izuzev posuda od zlata i srebra. Huzejfe, r.a, prenosi: *Zabranio nam je Vjerovjesnik, s.a.v.s, upotrebu svile i brokata i da pijemo iz zlatnih i srebrenih posuda, rekavši: To je za nevjernike na dunjaluku, a za vas na ahiretu.*⁸⁹

Koliko je upotrebu zlatnih i srebrenih posuda osudio Poslanik islama, s.a.v.s, najbolje će nam ilustrirati ova njegova prijetnja, koju prenosi njegova časna supruga, Ummu Selema, r.a: *Onaj koji pije – (a u Muslimovoj predaji: Onaj koji jede ili pije) iz srebrene (a u Muslimovoj predaji: iz zlatne) posude, u njegovom stomaku već pucketa vatra džehennema.*⁹⁰

Analogno ovim hadisima, naslućuje se da je zabranjeno jesti kašikama ili drugim priborom od zlata i srebra. I na ovaj način, islam odagnava od ljudi prevelike razlike koje se ovakvom praksom mogu ukazati i negativno djelovati u društvu. S druge strane, to je bila praksa nevjernika, koju islam želi neutralizirati i podstaknuti vjernike da slijede primjer skromnosti prve generacije muslimana.

⁸⁷ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 74 – Kitabu-l-ešribe, 16 – Babu-š-šurbi kaimen, hadis br. 5615 i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-ešribe, 13 – Babu fi-š-šurbi kaimen, hadis br. 3718.

⁸⁸ *Rijadu-s-salihin*, str. 270 (izdanje: *Džem 'ijjetu ihjai-t-turasi-l-islami*, Kuvajt, 1994). Vidi, takođe, izdanje na bosanskom jeziku, str. 112. (izdanje: *Islamski balkanski centar*, Zenica, 1994.).

⁸⁹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 74 – Kitabu-l-ešribe, 27 – Babu-š-šurbi fi anijeti-z-zehebi, hadis br. 5632 i Muslim u *Sahihu*: 37 – Kitabu-l-libasi ve-z-zineti, 2 – Babu tahrimi isti'mali inai-z-zehebi ve-l-fiddati 'ale-t-ridžali ve-n-nisai, hadis br. 2067.

⁹⁰ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 74 – Kitabu-l-ešribe, 28 – Babu anijeti-l-fiddati, hadis br. 5634; Muslim u *Sahihu*: 37 – Kitabu-l-libasi ve-z-zineti, hadis br. 2065 i Ahmed u *Musnedu*, 6/301.

11. Ne jesti do sitosti

Poslanik, s.a.v.s, jeo je samo kad bi ogladnio, a i kad bi jeo, ne bi jeo do sitosti. To je činila i prva generacija muslimana. Već smo spomenuli hadis Mikdama b. Ma'dikeriba, r.a, u kojem se napominje da čovjek, uistinu, ne može napuniti goru posudu od svog stomaka i naglašava da jedna trećina stomaka mora uvijek biti slobodna za normalno disanje!

12. Posluživati hranu ili piće zdesna

Kad se poslužuje ili dodaje hrana ili piće, počinje se s najstarijom osobom, a onda se nastavlja posluživati s desne strane.⁹¹ Ovo se temelji na praksi Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kad je jedne prilike, u predaji koju prenosi Enes b. Malik, r.a, Poslanik, s.a.v.s, bio poslužen pićem, i, nakon što se napio, dodao je posudu jednom beduinu koji je sjedio s njegove desne strane, iako mu je Ebu Bekr, r.a, bio s lijeve strane, a Omer, r.a, ispred njega. Omer, r.a, je to primijetio, pa je napomenuo: *Ovo je Ebu Bekr, Allahov Poslaniče!*, htijući time ukazati na vrijednost Ebu Bekra, r.a, i njegove zasluge za islam. Međutim, Allahov Poslanik, s.a.v.s, je samo odgovorio: *Desni, desni, desni!* Enes, r.a, u ovom je hadisu dodao: *To je sunnet, to je sunnet, to je sunnet!*⁹²

U drugoj predaji, takođe, od Enesa, r.a, spominje se da je, Omer, r.a, primijetivši taj postupak Poslanika islama, s.a.v.s, rekao: *Daj Ebu Bekru!* Međutim, Vjerovjesnik, s.a.v.s, počeo je s beduinom koji mu je bio na desnoj strani, naglasivši: *Desni, pa desni!*⁹³

Naravno, ukoliko se radi o starijim, učenim i uglednim osobama, može se prvo dodati njima, ali se mora tražiti dozvola od onih koji se nalaze na desnoj strani. Ovo se temelji na autentičnoj predaji Sehl b. Sa'da es-Sa'idija, r.a, u kojoj se kaže da je Poslaniku, s.a.v.s, doneseno piće od kojeg je on popio jedan dio. S njegove desne strane sjedio je jedan dječak, a s lijeve stariji ljudi. Allahov

⁹¹ Vidi: Ebu Bekr Džabir el-Džezairi, *Minhadžu-l-muslim*, str. 92.

⁹² Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 74 – Kitabu-l-ešribeti, 14 – Babu šurbi-l-lebeni bi-l-mai, hadis br. 5612 i Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribeti, 17 – Babu istihbabi idareti-l-mai ve-l-lebeni ve nahvehuma an jemini-l-mubtedi'i, hadis br. 2029.

⁹³ Provjeri: Buhari i Muslim, isti kitab i bab.

Poslanik, s.a.v.s, tada je upitao ovog dječaka: *Dozovoljavaš li mi da prvo dadnem ovima?* Dječak je odgovorio: *Ne, tako mi Allaha, ne dopuštam da iko pije, nakon tebe, prije mene!* Tada mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s, (tu posudu spustio) na njegovu ruku.⁹⁴

Iz navedenih predaja eksplicite se nazire da se prvo dodaje hrana ili piće najstarijoj osobi, imamu, vođi ili velikodostojniku, a onda iza njega se poslužuje s desne strane i tako se ide redom. Ukoliko ima još neka osoba koja, na neki način, zaslužuje da prvo bude počašćena svojom starošću, ugledom, učenošću i sl., onda islamski bonton nalaže da se zatraži dozvola za takav čin.

Pogledajmo samo ovaj veličanstven prizor iz Poslanikove, s.a.v.s, prakse. On traži dozvolu od dječaka kako bi prvo poslužio starijeg. Kojeg li bontona prije 14 stoljeća!

S druge strane, ako analiziramo dječakov postupak, ustanovićemo da on nije prihvatio Poslanikov, s.a.v.s, prijedlog o preferiranju posluživanja starijeg. To bi bilo tačno, ako bi brzo donijeli zaključak. Međutim, ako dublje razmislimo o ovom slučaju, ustanovićemo da je dječak, iz prevelike ljubavi prema Allahovom Poslaniku, s.a.v.s, htio odmah nakon njega, staviti usne na posudu iz koje je pio Vjerovjesnik, s.a.v.s, i tu, iznenada ukazanu počast, nikome nije htio prepustiti. Ovo ukazuje na veliku ljubav koju su ashabi imali spram Poslanika islama, s.a.v.s.

13. Onaj koji poslužuje pije posljednji

Onaj koji poslužuje, pije posljednji, na temelju predaje koju prenosi Ebu Katade, r.a, u kojoj Allahov Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Onaj koji napaja druge, treba posljednji da pije!*⁹⁵

⁹⁴ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: Isti Kitab, 19 – Babu hel jeste' zinu-r-redžulu men 'an jeminih fi-š-šurbi liju' ta-l-ekber?, hadis br. 19 i Muslim u *Sahihu*: Isti kitab i bab, hadis br. 2030.

⁹⁵ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 5 – Kitabu-l-mesadžidi ve mevadi'i-s-salati, 55 – Babu kadai-s-salati-l-faiteti ve istihbabi ta'džili kadaiha, hadis br. 681; Tirmizi u *Sunenu*: 27 – Kitabu-l-ešribeti, 20 – Babu ma džac enne sakije-l-kavmi ahiruhum šurben, hadis br. 1894 i ocjenjuje ga kao *hasenun-sahihun* i Ibn Madže u *Sunenu*: 30 – Kitabu-l-ešribeti, 26 – Babu saki-l-kavmi ahiruhum šurben, hadis br. 3434.

14. Zabranu konzumiranja pića iz zatvorene posude

Allahov Poslanik, s.a.v.s, zabranio je piti iz zatvorenih posuda, poput mješina za vodu, ibrika i sl., gdje se ne vidi šta se pije. Očito je ovo iz preventivnih razloga, kako osoba ne bi popila ono što bi joj štetilo.

Ebu Se'id el-Hudri, r.a, kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, zabranio je piti na otvoru mješine*.⁹⁶ Tj. na grliću zatvorene posude.

Da se radi o prevenciji, najbolje će nam potvrditi predaja Abdullaha b. Abbasa, r.a, u kojoj se kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, zabranio je piti na otvoru mješine (grliću posude). Neki čovjek, nakon zabrane ovakvog postupka, kad je naveče ustao da se napije, iz otvora mješine izašla je zmija*.⁹⁷

15. Ne jesti licem spuštenim na tlo

Allahov Poslanik, s.a.v.s, zabranio je jesti na takav način da osoba položi lice na tlo. Osoba treba da jede u normalnom položaju, što je, očito, najzdravije. U predaji Zuhrija, od Salima, a on od svog oca, stoji: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, zabranio je da čovjek jede licem naslonjen na tlo*.⁹⁸

⁹⁶ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 74 – Babu-l-ešribeti, 23 – Babu ihtinasi-l-eskijeti, hadis br. 5625; Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribeti, 13 – Babu adabi-t-ta'ami ve-š-šerabi ve ahkamuhuma, hadis br. 2023; Tirmizi u *Sunenu*: 27 – Kitabu-l-ešribeti, 17 – Babu ma džae fi-n-nehji 'anihtinasi-l-eskijeti, hadis br. 1890 i Ibn Madže u *Sunenu*: 30 – Kitabu-l-ešribeti, 19 – Babu ihtinasi-l-eskijeti, hadis br. 3418.

⁹⁷ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sahihu*: 30 – Kitabu-l-ešribeti, 19 – Babu ihtinasi-l-eskijeti, hadis br. 3419.

⁹⁸ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 29 – Kitabu-l-at'imeti, 62 – Babu-n-nehji 'ani-l-ekli munbetihan, hadis br. 3370.

Kultura ponašanja nakon jela

Već je spomenuto u dijelu koji tretira kulturu ponašanja za vrijeme jela, da treba, nakon jela oblizati prste prije nego se ruke operu i ukoliko je, eventualno, ispao neki zalogaj treba sa njega sklonuti ono što se prilijepilo uz njega, i pojesti ga.

Uz to, treba voditi računa da se prestane sa jelom prije nego se osoba prejede ili još bolje, što je bliže Sunnetu, prestati jesti onog momenta kada je to najslađe tj. prije sitosti.

Osoba će, nakon jela, prema islamskom bontonu, učiniti sljedeće:

Oprati ruke

Ibn 'Abbas, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Kada neko od vas završi sa jelom neka ne briše svoje prste dok ih ne obliže!*⁹⁹ a kada ih obliže, tek onda će pristupiti pranju ruku, na temelju predaje Vjerovjesnika, s.a.v.s, koju prenosi Ebu Hurejre, r.a, u kojoj se upozorava: *Ko zaspi sa rukama masnim od hrane, ne opravi ih, pa mu se nešto desi, neka nikoga ne kori osim samog sebe!*¹⁰⁰

Današnja medicina mnogo toga nam može reći iz ovoga domena. No, Poslanik islama, s.a.v.s, prije brojnih otkrića, na temelju nadahnuća, vrlo jasno upozorava na opasnost ostavljanja ove vrste higijene!

⁹⁹ Hadis bilježe: Buhari u *Sahihu*: 70 – Kitabu-l-at'ime, 52 – Babu la'ki-l-esabi'i ve messiha kable en tumseha bi-l-mendili, hadis br. 5456; Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 18 – Babu istihbabi la'ki-l-esabi'i ve-l-kas'ati, hadis br. 2031 i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-at'ime, 52 – Babu fi-l-mednili, hadis br. 3847.

¹⁰⁰ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-at'ime, 54 – Babu fi gasli-l-jedi mine-t-ta'ami, hadis br. 3852. Ibn Hadžer tvrdi da je ova Ebu Davudova predaja vjerodostojna, prema uvjetima Imama Muslima. (Vidi: Fethu-l-Bari, 9/492). Bilježe ga, takođe: Tirmizi u *Sunenu*: 26 – Kitabu-l-at'ime, 48 – Babu ma džae fi kerahijeti-l-bejtuteti ve fi jedihi rihu gamerin, hadis br. 1859 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ibn Madže u *Sunenu*: 29 – Kitabu-l-at'me, 22 – Babu men bate ve fi jedihi rihu gamerin, hadis br. 3297 i Ahmed u *Musnedu*, 2/263 i 537.

Izapрати уста

Suvejd b. En-Nu'man, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, u pohodu na Tebuk, kada su bili u mjestu Sahbau, nakon što su jeli i trebali klanjati, izaprao usta, pa su i oni to učinili!¹⁰¹

Koliko to doprinosi higijeni zuba ne treba posebno naglašavati. Ako se uzme da je Poslanik, s.a.v.s, posebno preporučivao upotrebu misvaka, onda to još više ilustrira njegovu brigu na prevenciji kvarenja zuba i lošeg zadaha iz usta.

Zahvaliti Gopodaru svjetova

Nakon toga, osoba će iz dubine srca zahvaliti Allahu Uzvišenom, sa jasnom sviješću da je sva ta blagodat jela i pića, od Njega, shodno kur'anskom ajetu: *O vjernici, jedite ukusna jela koja smo vam podarili i budite Allahu zahvalni!*¹⁰²

Allah Uzvišeni voli da mu Njegov rob zahvali na blagodatima koje mu je on podario. Enes b. Malik, r.a, prenosi predaju u kojoj Poslanik islama, s.a.v.s, kaže: *Allah je, uistinu, zadovoljan Svojim robom koji Mu, nakon što nešto pojede ili popije, zahvali na tome!*¹⁰³

Prenosi se više verzija zahvale koju je činio Poslanik, s.a.v.s, nakon jela. Tako Ebu Umame, r.a, prenosi, da bi Vjerovjesnik, s.a.v.s, kada bi podigao sofru, proučio: *El-Hamdu lillahi kesiren tajjiben mubareken fihi, gajre mekfijjin ve la muvedde'in ve la mustagnen anbu, Rabbuna!/ Hvala Allahu neizmjerne, skrušeno i blagoslovljeno, On ni o kome nije ovisan a o Njemu je sve ovisno!*¹⁰⁴

Mu'az b. Enes, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Ko nakon jela prouči: El-hamdu lillahillezi at'ameni haza ve*

¹⁰¹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 70 – Babu-l-at'ime, 51 – Babu-l-madmedati ba'de-t-ta'ami, hadis br. 5454; Ibn Madže u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 66 – Babu-r-ruhasati fi zalike, hadis br. 492 i Ahmed u *Musnedu*, 3/488.

¹⁰² *El-Bekara*, 172.

¹⁰³ Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: 48 – Babu-z-zikri ve-d-du'ai ve-t-tevbeti ve-l-istigfari, 24 – Babu istihbabi hamdillahi te'ala ba'de-l-ekli ve-š-šurbi, hadis br. 2734; Tirmizi u *Sunenu*: 26 – Kitabu-l-at'ime, 18 – babu ma džae fi-l-hamdi 'ale-t-ta'ami iza furiga minhu, hadis br. 1816 i ocjenjuje ga dobrom predajom i Ahmed u *Musnedu*, 3/100 i 117.

¹⁰⁴ Predaju bilježi Buhari u *Sahihu*: 70 – Kitabu-l-at'ime, 54 – Babu ma jekulu iza ferega min ta'amihi, hadis br.5458.

*rezakanibi min gajri havlin ve la kuvvetin! / Hvala Allahu koji me je nabranio i opskrbio bez ikakvog mog truda i udjela!, biće mu oprosteni prethodno učinjeni (manji) grijesi!*¹⁰⁵

Kod nas je najpoznatija dova ona koju prenosi Ebu Se'id El-Hudri, r.a, a u kojoj je Vjerovjesnik, s.a.v.s, učio: *El-Hamdu lillahillezi at'amena ve sekana ve dže'alena muslimin! / Hvala Allahu koji nas je nabranio i napojio i muslimanima učinio!*¹⁰⁶

Ukoliko nas neko ugosti, onda se njemu uči dova. Ovo se temelji na predaji Enesa b. Malika, r.a, u kojoj se veli da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, došao Ša'du b. 'Ubadi, r.a, koji mu je iznio hljeba i ulja, pa mu je on, nakon jela, proučio: *Eftare 'indekumu-s-saimun, ve ekele ta'amekumu-l-ebrar, ve sallet 'alejkumu-l-melaike! / Neka se kod vas iftare postaći, neka branu vašu jedu pobožni i neka za vas meleki oprosta traže!*¹⁰⁷

Ostali propisi vezani za ponašanje prilikom jela i pića

Prema islamskim propisima, ukoliko dođe neki musafir, onda njegovo ugošćavanje postaje obligatno. To se temelji na

Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-at'ime, 53 – Babu ma jekulu-r-redžulu iza ta'ime, hadis br. 3849; Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 56 – Babu ma jekulu iza ferega mine-t-ta'ami, hadis br. 3465 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ibn Madže u *Sunenu*: 29 – Kitabu-l-at'ime, 16 – Babu ma jukalu iza furiga mine-t-ta'ami, hadis br. 3284 Hakim u *El-Mustdereku*, 4/136.

¹⁰⁵ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: isti kitab i bab, hadis br. 3458 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-libas, hadis br. 4023 i Ibn Madže u *Sunenu*: 29 – Kitabu-l-at'ime, 16 – Babu ma jukalu iza furiga mine-t-ta'ami, hadis br. 3285.

¹⁰⁶ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 56 – Babu ma jekulu iza ferega mine-t-ta'ami, hadis br. 3457; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-at'ime, 53 – Babu ma jekulu-r-redžulu iza ta'ime, hadis br. 3850 i Ibn Madže u *Sunenu*: 29 – Kitabu-l-at'ime, 16 – Babu ma jukalu iza furiga mine-t-ta'ami, hadis br. 3283.

¹⁰⁷ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-at'ime, 55 – Babu ma džae fi-d-du'ai lirabbi-t-ta'ami iza ekele 'indehu, hadis br. 3854; Ahmed u *Musnedu*, 3/138 i El-Bejhki u *Sunenu*, 7/287. Ovaj hadis Imam Nevevi ocjenjuje autentičnim. (Vidi: Rijadu-s-salihin, str. 385. Izdanje: Daru-s-sekafeti-l-'arebijje, Damask-Bejrut, 1994.)

Poslanikovim, s.a.v.s, riječima, koje prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka ugosti gosta!*¹⁰⁸

Koliko su muslimani pridavali tome pažnju ponajbolje ilustrira primjer Ibrahima, a.s, koji, kako se navodi, nikada nije ručao sam, već bi išao kilometre tražeći nekoga ko bi s njim jео.¹⁰⁹

Primjer Šu'ajba, a.s. koji je ugostio Musaa a.s. u Medjenu čak više godina, na najbolji način potvrđuje to pravilo.¹¹⁰

Takav primjer su slijedile i prve generacije muslimana. Tako se u predaji koju prenosi Ebu Hurejre, r.a, navodi da je primjer takvog nesebičnog ugošćavanja bio Ebu Talha, r.a, i njegova porodica. Naime, Allahovom Poslaniku, s.a.v.s, je došao neki čovjek i požalio mu se na umor i glad. Poslanik, s.a.v.s, ga je poslao svojim suprugama ne bi li kod njih našao nešto za jelo. Međutim, kod njih nije bilo ništa od hrane, pa je Vjerovjesnik, s.a.v.s, upitao ashabe, ko bi od njih mogao to učiniti. Javio se jedan ensarija – po nekim predajama radi se o Ebu Talhi, r.a – i zamolio svoju ženu da mu nešto pripremi za hranu. Žena mu je odgovorila da ima samo nešto hrane za djecu. On je predložio da žena pogasi svjetla i da, kada bude vrijeme za večeru, uspava djecu, kako bi se nahranio musafir. Tako su i učinili. Sutradan je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Allah Uzvišeni se začudio – ili – osmjehnuo – na postupak tog čovjeka i njegove žene!*¹¹¹ Ovaj postupak Ebu Talhe, r.a, i njegove supruge je bio povod objavljivanja ajeta:¹¹² (*i više vole njima nego sebi, mada im je i samima potrebno*).¹¹³

Allahov Poslanik, s.a.v.s, ugošćavanje gosta, u ranije citiranom autentičnom hadisu, stavlja u ravan imana i spominje ga zajedno sa vjerovanjem u Allaha i Njegovog Poslanika, što eksplicite ukazuje da je taj čin izuzetno vrijedno djelo kod Gospodara svjetova.

¹⁰⁸ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeb, 84 – Babu hakki-d-dajfi, hadis br. 6136; Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-imani, 19 – Babu-l-hassi 'ala ikrami-l-džari ve-d-dajfi ve luzumi-s-samti illa 'ani-l-hajri, hadis br. 47 i dr.

¹⁰⁹ El-Gazali, *Ihjau 'ulumi-d-din*, 2/79.

¹¹⁰ Analiziraj: *El-Kasas*, 22-28.

¹¹¹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 65 – Kitabu-t-tefsir, 6 – Babu (*Ve ju'sirune 'ala enfusihim*), hadis br. 4889.

¹¹² Vidi: El- Buhari: *El-Edebu-l-mufred*, 310- Babu ikrami-d-dajfi ve hidmetuhu ijahu binefsihi, hadis br. 741, Ibn Hadžer, *Fethu-l-Bari*, 8/500 i *Tefsir Ibn Kesir*, str. 1363 (izdanje na bosanskom).

¹¹³ El-Hašr, 8.

Na temelju Sunneta zna se da ugošćavanje gosta traje tri dana i tri noći, a svaki trenutak, nakon toga, računa se domaćinu u sadaku. Ebu Šurejh Huvejlid b. 'Amr el-Huza'i, r.a, prenosi da je čuo Vjerovjesnika, s.a.v.s, da kaže: *Ko vjeruje Allaha i Sudnji dan neka počasti gosta njegovom nagradom.* Upitali su: *A šta je njegova nagrada, Allahov Poslaniče?* Odgovorio je: *Njegov dan i noć. Gostoprimstvo je tri dana, a sve iznad toga je sadaka.*¹¹⁴

Kada je u pitanju ugošćavanje i pozivanje nekoga da bi kod nas jeo treba voditi računa o sljedećem:

- Da se ne pozivaju samo ugledni i bogati a izbjegavaju neugledni i siromašni. U predaji Ebu Hurejre, r.a, se kaže: *Ružna li je hrana ona na koju se pozivaju bogati a izostavljaju siromašni!*¹¹⁵

- Da se pozivaju pobožne i bogobojazne osobe. Ebu Se'id el-Hudri, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Prijateljju samo s vjernikom a tvoju hranu neka jede samo bogobojazan!*¹¹⁶

- Da se ne pozivaju radi prestiža ili isticanja svog bogatstva, već radi ispunjavanja Sunneta, da se na taj način ubrizga u srce vjernika radost i zadovoljstvo i da se slijedi primjer Ibrahima, a. s, koji je zbog svog permanentnog ugošćavanja nazvan *Ebu-d-dajfan.*¹¹⁷

- Da, po mogućnosti, pozove više osoba, ne plašeci se, da je malo hrane koju će im ponuditi, jer Allah Uzvišeni dadne poseban beričet u hrani koju osoba nesebično dijeli sa drugima. Džabir b. Abdullah, r.a, prenosi hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s, u kojem se veli: *Hrana jednog dovoljna je dvojici, dvojice četverici a četverice osmerici!*¹¹⁸

¹¹⁴ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 31 – Babu men kane ju' minu billahi ve-l-jevmi-l-ahiri fela ju'ze džarehu, hadis br. 6019; u *El-Edebu-l-mufredu*, 311 – Babu džazeti-d-dajfi, hadis br. 742 i Ahmed u *Musnedu*, 3/76.

¹¹⁵ Predaju bilježi Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 16 – Babu-l-emri bi idžabezi-d-da'i ila da'vetin, hadis br. 107.

¹¹⁶ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 16 – Babu men ju'meru en judžalise, hadis br. 4832 i Tirmizi u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 55 – Babu ma džae fi suhbeti-l-mu'mini, hadis br. 2395 i ocjenjuje ga dobrom predajom.

¹¹⁷ Uporedi: Ebu Bekr el-Džezairi, *Minhadžu-l-muslim*, str. 94.

¹¹⁸ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 33 – Babu fadileti-l-muvasati fi-t-ta'ami-l-kalili, ve enne ta'ame-l-isnejni jekfi-s-selase, ve nahve zalike, hadis br. 2059.

- Da domaćin, po mogućnosti, služi goste, što se jasno vidi iz predaje Ebu Usejda es-Sa'idija, r.a.¹¹⁹

- Da domaćin ne pita gosta, hoće li mu šta iznijeti od hrane, već će to uraditi ne pitajući ga. Sufjan es-Sevri kaže: *Ako te posjeti tvoj brat, ne pitaj ga: Hoćeš li jesti? Ili: Hoćeš li da te čime poslužim?, već će to, bez prethodnog pitanja, učiniti.*¹²⁰ Posebno je to značajno učiniti kada su u pitanju siromasi. Zato neki pobožnjaci, kako navodi imam El-Gazali, savjetuju: *Kada vam dođu siromašni, ponudite ih hranom; kada vam dođu islamski pravnici, postavljajte im pitanja a kada vam dođu učaći Kur'ana, pokažite im gdje je mibrab.*¹²¹

- treba voditi računa da se ne pozivaju one osobe koje će uznemiravati i maltretirati ostale pozvane.

Kada je, međutim, u pitanju uzvanik on treba:

- da se odazove, kada bude pozvan. Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predaji Ebu Hurejre, r.a, kaže: *Pet je dužnosti muslimana spram muslimana: da mu odvrati na selam, da ga obiđe kada se razboli, da mu klanja dženažu kada umre, da mu se odazove kada ga pozove i da mu rekne Jerhamukellab, kada kihne i kaže El-Hamdu lillah.*¹²²

- Da ne pravi razliku između poziva bogate i siromašne osobe. Vjerovjesnik, s.a.v.s, se podjednako odazivao i jednim i drugim. Prenosi se da je unuk Allahovog Poslanika, s.a.v.s, Hasan b. 'Ali, r.a, jedne prilike prolazio pored siromaha koji su sjedili na zemlji i jeli. Pozvali su ga: *Dođi, ručaj s nama, sine kćerke Allahovog Poslanika!* Odgovorio je: *Svakako, jer Allah, uistinu, ne voli oholo!* Sišao je sa jahalice i jeo s njima.¹²³

- Da ne pravi razliku između onoga koji je udaljeniji od onoga koji mu je bliži!

¹¹⁹ Ovu predaju bilježi Muslim u *Sahihu*: 36 – Kitabu-l-ešribe, 9 – Babu ibahati-n-nebizillezi lem ještedd ve lem jesir muskeren, hadis br. 2006 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 316 – Babu hidmeti-r-redžuli-d-dajfe binefsihi, hadis br. 747.

¹²⁰ El-Gazali, *Ihjau 'ulumi-d-din*, 2/78.

¹²¹ Isti izvor, 2/78.

¹²² Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 2 – Babu-l-emri bi-t-tiba'i-l-dženaizi, hadis br. 1240 i Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 3 – Babu min hakki-l-muslimi li-l-muslimi reddu-s-selami, hadis br. 2162.

¹²³ *Minhadžu-l-muslim*, str. 94.

- Da se odazove onome koji ga je prvi pozvao, ukoliko je dobio poziv od više osoba u istom terminu.

- Da se odazove, makar i postio. Naime, ukoliko bi neko zapostio taj dan neki dobrovoljni post, a njegov brat ga pozove na neki objed, on će se odazvati i tražiti odobrenje od domaćina da nastavi post, a ukoliko osjeti da bi domaćin volio da on jede tom prilikom kod njega, prekinuće post i jesti, jer je unošenje radosti u srce vjernika, preče od nafile-posta. Abdullah b. Mes'ud, r.a, prenosi hadis Vjerovjesnika, s.a.v.s.: *Kada se neko od vas pozove – neka se odazove, ako ne bude postio neka jede, a ako bude postio, neka moli od Allaha beričet za domaćina.*¹²⁴

- Da mu je odazivanjem na poziv domaćina namjera da isti zaradi nagradu kod Allaha Uzvišenog za priređivanje svog gostoprimstva.

Od ostalih pravila, koji se temelje na islamu, treba voditi računa:

- da osobe koje su pozvane dugo ne čekaju na hranu i da im to čekanje ne postane mučno i dosadno.

- Da osoba koja je pozvana, kada završi objed, ne zadržava se kod domaćina, nego da što prije ode, jer domaćin mu, vjerovatno, iz osjećaja stida to ne može kazati.

- Da osoba koja dolazi u kuću u kojoj je servirana hrana, ne sjeda odmah za sofru, dok mu domaćin ne ukaže na mjesto gdje će sjesti.

- Da domaćin ne sklanja hranu ispred gostiju sve dok oni ne prestanu da jedu.

- Da domaćin iznese uzvanicima onoliko hrane koliko je potrebno za njih, niti previše što bi predstavljalo rasipanje, niti premalo što bi ih zastidilo, pa bi svaki od njih jeo veoma malo plašeći se da drugima neće preostati.

- Da uzvanik ne odlazi od domaćina dok ne dobije dozvolu za odlazak.¹²⁵

¹²⁴ Hadis bilježi Ibnu-s-Sunni u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 294 – Babu ma jekulu iza hadare-t-ta'amu ve huve saimun, hadis br. 489. Sened ovog hadisa je autentičan.

¹²⁵ O ovome pogledaj opširnije: Ebu Ishak el-Harbi, *Ikramu-d-dajfi*, str. 21-67; El-Gazali, *Ihjau 'ulumi-d-din*, 2/ 76-94; El-Makdisi, *Muhtesar Minhadžu-l-kasidin*, str. 72- 75; Ibn 'Imad el-Akfehisi, *Adabu-l-ekli*, str. 11-36 i Džemaluddin el-Kasimi, *Tehzibu mev'izati-l-mu'minin*, str. 84-93.

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM OBLAČENJA I OBUVANJA

Islam je u ovom segmentu ljudskog življenja iskazao koliko je brižan prema čovjeku kao dvojnog biću. Očito je da oblačenje i obuvanje nemaju za cilj samo zaštitu fizičke i zdravstvene dimenzije čovjeka, nego, što je još značajnije, štite njegovu moralnu i duhovnu dimenziju.

Odjeća i pokrivanje stidnih mjesta čovjekov su ukras i pokrivač na njegovom tijelu, kao što je čestitost odjeća i pokrivač za stidna mjesta njegove duše. Allah Plemeniti to jasno nagovještava:

*O sinovi Ademovi, dali smo vam odjeću koja će pokrivati stidna mjesta vaša, a i raskošna odijela, ali, odjeća čestitosti, to je ono najbolje. – To su neki Allahovi dokazi da bi se oni opametili.*¹²⁶

Ovaj ajet upućuje na važnost pokrivanja ljudskog tijela i odjeće koja je neophodna u ljudskom životu, jer je golotinja prirodna životinji. Čovjek će težiti razgolićavanju samo kada padne na nivo životinje. Držanje da je razgolićavanje izraz ljepote, simbolizira gubljenje ljudskog ukusa.

Allah Mudri u navedenom ajetu potcrtava dvije vrste golotinje: fizičku i duhovnu, i naređuje pokrivanje i prekrivanje i jedne i druge. Jedna prekriva sramote srca i duše i ukrašava ga a druga prekriva tijelo i čini ga ljepšim. To su dvije međusobno prepletene dimenzije. Iz osjećaja bogobožnosti i stida emanira osjećaj odvratnosti i gnusobe razgolićavanja tijela, kao i stida od takvog čina. Ko se ne boji Allaha Uzvišenog i ko nema stida, on ne

¹²⁶ El-A'raf, 26.

vidi ništa ružno u razgolićavanju ljudskog tijela i u propagiranju skidanja odjeće.

Pokrivanje tijela znak je stida, a ne samo puki običaj sredine ili klimatskih uvjeta - kako tvrde šejtanovi glasnogovornici i na Istoku i na Zapadu. Allah Plemeniti, otuda, podsjeća sinove Ademove na Svoju blagodat prema njima u vidu propisivanja odjeće i pokrivanja, s ciljem zaštite njihove ljudske dimenzije, kako se ne bi sunovratili na nivo običnih životinja, kojima to nije naređeno. Allah Uzvišeni završava ovaj ajet jasno precizirajući: *...da bi se oni opametili.*

Razgolićavanje i otkrivanje tijela obilježje je i karakteristika, kako primjećuje Sejjid Kutb, džahilijeta, i starog i novog, djelo je šejtanskog zavoda i njegovog došaptavanja, kojim on želi da čovjeka udalji od njegove prirode.¹²⁷

Sinovi Ademovi ne smiju biti naivni pa dopustiti da ih šejtan i njegove vojske, koje su se danas izuzetno razmnožile, zavedu i izađu kao pobjednici. On ukazuje na potrebu jače predostrožnosti i kvalitetnije zaštite, čuvanjem odjeće, koja ima dalekosežnije posljedice koje mi i ne slutimo. Pogledajmo Allahovo upozorenje:

*O sinovi Ademovi, neka vas nikako ne zavede šejtan kao što je roditelje vaše iz Dženneta izveo, skinuvši s njih odjeću njihovu da bi im stidna mjesta njihova pokazao! On vas vidi, on i vojske njegove, odakle vi njih ne vidite. Mi smo učinili šejtane zaštitnicima onih koji ne vjeruju.*¹²⁸

Pokrivanje žene

Islam nas uči da svaki propis sagledavamo u njegovoj punini i da pokušamo otkriti, ukoliko smo u mogućnosti, intenciju nekog propisa. Pokrivanje žene smo, takođe, dužni sagledati u cjelini islamskog učenja, kako bi nam bio jasan odgovor na pitanje: da li islam želi poniziti ženu, učiniti je manje vrijednom – kako tvrde nedoučeni umovi i izgovaraju zli jezici – ili joj je ovom naredbom islam ukazao počast i uzdigao je iz moralne prašine i bestijalnosti?!

Ako nepristrasno analiziramo ovaj propis, nedvojbeno dolazimo do zaključka da je pokrivanje žene čast za nju, zaštita da ne postane samo tijelo i predmet naslađivanja muškaraca. Upravo je

¹²⁷ U okrilju Kur'ana, 8/177.

¹²⁸ El-A'raf, 27.

pokrivanje njenog tijela najbolja brana i najdjelotvornije oružje u očuvanju njene moralne i fizičke ljepote.

Islam je, da bi sačuvao «biser u dubinama mora», ženi odredio da pokrije sve izuzev šaka i lica. Ukoliko bi šake i lice mogle uzrokovati moralnu anarhiju, posebno ako se radi o prelijepoj djevojci ili ženi, onda se preporučuje prekrivanje i tih dijelova tijela, u svrhu prevencije i očuvanja morala.¹²⁹

Oblačenje muškarca

Muškarac je dužan pokriti tijelo od pojasa, tj. pupka do koljena. To je stav sve trojice imama, izuzev Malika, koji drži da je muškarac obavezan pokriti samo stidno mjesto, bez stegna, što obavezuju prekriti Ebu Hanife, Šafija i Ahmed.¹³⁰

Boja odjeće

Islam preferira odjeću koja se ne ističe svojom bojom, kako se pojedine osobe ne bi isticale i uzdizale nad drugim. To se posebno odnosi na odjeću koja je izazivački crvena ili žuta i njom se osoba ističe i izdvaja od drugih. Otuda Vjerovjesnik, s.a.v.s, kako prenosi 'Abdullah b. 'Amr, r.a, nije odgovorio na selam čovjeku koji je prošao u crvenoj odjeći pored Poslanika, s.a.v.s.¹³¹

¹²⁹ Pogledaj o ovom propisu opširnije: Ibn Tejmijje, *Libasu-r-redžuli ve-l-mer'eti fi-s-salati*, str.5-50; Muhammed Nasiruddin el-Albani, *Džilbabu-l-mer'eti-l-muslimeti fi-l-Kitabi ve-s-Sunneti*, str. 39-216; Muhammed Ma'ruf ed-Devalibi, *Vad'u-l-mer'eti fi-l-islam*, str. 36-41; 'Abdu-l-'Aziz b. Baz, *El-Hidžabu ve-s-sufuru fi-l-Kitabi ve-s-Sunneti*, str. 7-223; dr. Vehbe ez-Zuhajli, *El-Fikhu-l-islami ve edilletuhu*, 1/583-595 i Mirsada-Merjem Kurdić, *Pismo sestri i majci*, str. 8-32.

¹³⁰ Vidi o ovome: dr. Vehbe ez-Zuhajli, *El-Fikhu-l-islami ve edilletuhu*, 1/583-593.

¹³¹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edeb, 45 – Babu ma džae fi kerahijeti lubsi-l-mu'asferi li-r-ridžali ve-l-kassijji, hadis br. 2807 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun. Ovu predaju, takođe, bilježe Ebu Davud, Nesai i Ibn Madže.

Međutim, u drugoj predaji, koju navodi Džabir b. Semure, vidi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, nosio crveni ogrtač, što jasno ukazuje da crvena boje za muškarce nije strogo zabranjena.¹³²

Zna se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, imao i dva zelena ogrtača, jedan crni od vune, crni turban itd., međutim, njegova omiljena boja bila je bijela, koju je najviše preferirao i preporučivao.

Džabir b. Semure, r.a, u predaju koju preporučuje prenosi: *Oblačite bijelu odjeću, jer je najčistija i najbolja, a umotavajte i vaše mrtve u bijelo!*¹³³

Oblačiti lijepu odjeću

Čovjek se treba truditi da oblači što ljepšu odjeću, posebno kada klanja namaz i odlazi u džamiju. Allah Uzvišeni jasno napominje: *O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete namaz da obavite!*¹³⁴ Već u sljedećem ajetu On napominje: *Reci: Ko je zabranio Allahove ukrase, koje je On za robove Svoje stvorio!*¹³⁵

Nedvojbeno se primjećuje da Allah voli sve što je lijepo i prijatno. Poslanik islama, s.a.v.s, naglašava u predaji Ebu Se'ida, r.a: *Allah je, uistinu, lijep i voli ljepotu i voli da se vidi trag Njegove blagodati na Njegovom robu!*¹³⁶

Vjerovjesnik, s.a.v.s, nije volio da neko oblači bijednu i ružnu odjeću, ukoliko ima mogućnosti da se lijepo obuče. To se očito primjećuje u predaji Ebu-l-Ahvesa od njegovog oca koji je rekao: *Došao sam Vjerovjesniku, s.a.v.s, u bijednoj odjeći, pa mi je rekao: Imaš li ti uopće imetka?! Odgovorio sam: Imam! Upitao me: Od čega ti je taj imetak?*

¹³² Pogledaj Tirmizijin *Sunen*, cit. kitab, 47 – Babu ma džae fi-r-ruhsati fi lubsi-l-humreti li-r-ridžali, hadis br. 2811 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun.

¹³³ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 46 – Babu ma džae fi lubsi-l-bejadi, hadis br. 2810 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ibn Madže u *Sunenu*: 32 – Kitabu-l-libas, 5 – Babu-l-bejada mine-s-sijab, hadis br. 3566 i 3567.

¹³⁴ *El-A'raf*, 31.

¹³⁵ *El-A'raf*, 32.

¹³⁶ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 54 – Babun ma džae innellahe te'ala juhribbu en jera esere ni'metih i 'ala 'abdihi, hadis br. 2819 i ocjenjuje ga hasen-predajom. Hadis, takođe, bilježi i Ebu Ja'la el-Mevsili u *Musnedu*. (Usporedi: Ibn Hadžer, *El-Metalibu-l-'alije bi zevaidi-l-mesanidi-s-semanije*, Babu istihbabi izhari-n-ni'meti iza lem jekun bi serefin ve la mehiletin, hadis br. 2170).

*Odgovorio sam: Allah mi ga dao od deva, ovaca i konja! On je, tada, rekao: Kada ti Allah dadne imetak, neka se onda na tebi vidi trag Njegove blagodati i plemenitosti!*¹³⁷

Preferirati desnu stranu prilikom oblačenja a lijevu prilikom skidanja

Treba se truditi i uvijek preferirati desnu stranu. Tako, ako se oblači odjeća, prvo treba početi s desnim rukavom i desnom stranom, a kada se skida, onda s lijevim rukavom i lijevom stranom. To se čini i u slučaju obuće. Inače, Poslanik, s.a.v.s, preferirao je desnu stranu uvijek, izuzev pri ulasku u toalet i izlasku iz njega, kada se radilo obratno. Aiša, r.a, prenosi i kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, je uvijek davao prednost desnoj strani: prilikom uzimanja abdesta, obuvanja obuće i prilikom češljanja.*¹³⁸

Ebu Hurejre, r.a, kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *«Kada oblačite odjeću i kada se abdestite, počnite s desnom stranom.»*¹³⁹

Isti je slučaj i s obuvanjem obuće. U predaji Ebu Hurejre, r.a, stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Kada obuvate obuću, krenite s desnom nogom, a kada je izuvate učinite to prvo s lijevom. Neka desna noga bude prva pri obuvanju a zadnja pri izuvanju!*¹⁴⁰

¹³⁷ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-libas, Babun fi gasli-s-sevbi, hadis br. 4063; Nesai u *Sunenu*: 54 – Babu-l-dželadžili i Ahmed u *Musnedu*, 4/137. Hadis, takođe, bilježi Taberani a Hejsemi tvrdi da su prenosioci ovog hadisa pouzdani. (Vidi: Habiburrahman el-A'zami u Ibni Hadžerovom djelu *El-Metalibu-l-'alije*, 2/262.)

¹³⁸ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 8 – Kitabu-s-salat, 47 – Babu-t-tejemmuni fi duhuli-l-mesdžidi ve gajrihi, hadis br. 426; Muslim u *Sahihu*: 2 – Kitabu-t-tahare, 19 – Babu-t-tejemmuni fi-t-tuhuri ve gajrihi, hadis br. 268; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-libas, 41 – Babun fi-l-inti'ali, hadis br. 4140; Tirmizi u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, 75 – Babun ma justhabbu mine-t-tejemmuni fi-t-tuhuri, hadis br. 608 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahhun i dr.

¹³⁹ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-libas, 41 – Babun fi-l-inti'ali, hadis br. 4141.

¹⁴⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 77 – Kitabu-l-libas, 39 – Babun: Jenzi'u na'lehu-l-jusra, hadis br. 5856; Tirmizi u *Sunenu*: 25 – Kitabu-l-libas, 37 – Babun ma džae biejjii ridžlin jebdeu izente'ale, hadis br. 1889 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: isti kitab i bab, hadis br. 4139 i Tirmizi u *Vrline Allahovog Poslanika*, hadis br. 46, str. 25.

Šta proučiti kada se oblači odjeća?

Kada se oblači odjeća lijepo je proučiti dovu. Posebno je to preporučljivo činiti kada se oblači nova odjeća. Tako Ebu Se'id el-Hudri, r.a, prenosi da bi Vjerovjesnik, s.a.v.s, kada bi obukao novu odjeću, nazvao je njenim imenom: turban, košulja, ogrtač i proučio: *Allahumme leke-l-hamdu Ente kesevtenibi, es'eluke hajrebu ve hajre ma suni'a lebu, ve e'uzu bike min šerrihi ve šerri ma suni'a lebu! / Allahu moj, neka je Tebi hvala! Ti si mi dao ovu odjeću, pa Te molim za njeno dobro i dobro za koji je proizvedena, a utječem Ti se od njenog zla i zla za koji je proizvedena!*¹⁴¹

Čak je predviđeno opraštanje grijeha ukoliko osoba prouči dovu prilikom oblačenja odjeće. Mu'az b. Enes prenosi od Poslanika, s.a.v.s, da je rekao: *Ko obuče odjeću, pa prouči: El-Hamdu lillabillezji kesani haze-s-sevbe ve rezakanibi min gajri havlin minni ve la kuvvetin! / Hvala Allahu koji me je odjenuo ovom odjećom i opskrbio me bez moje moći i pomoći! - biće mu oprosteni prethodni grijesi koje je počinio!*¹⁴²

Šta proučiti onome koji obuče novu odjeću?

Ukoliko primijetimo da je neka osoba obukla novu odjeću, lijepo je proučiti dovu kako bi dotična osoba osjetila draž bereketa u njoj. Tako je učinio Allahov Poslanik, s.a.v.s, kada je Ummu Halid, r.a, obukla novu odjeću. Rekao joj je: *Ebli ve ahliki! / Nosila je i poderala je!*¹⁴³ U predaji Ebu-n-Nadreta spominje se da su ashabi,

¹⁴¹ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-libas, hadis br. 4020; Tirmizi u *Sunenu*: 25 – Kitabu-l-libas, 29 – Babu ma jekulu iza lebise džediden, hadis br. 1767 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun-sahihun; Ahmed u *Musnedu*, 3/30 i 50; Nesai u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Babun ma jekulu izestedžedde sevben, hadis br. 309 i 310 i Ibnu-s-Sunni, *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 121 – Babun ma jekulu izestedžede sevben, hadis br. 270.

¹⁴² Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-libas, hadis br. 4023 i Ibnu-s-Sunni u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 121 – Babu ma jekulu izestedžedde sevben, hadis br. 271.

¹⁴³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 77 – Kitabu-l-libas, 32 – Babun ma jud'a limen lebise sevben džediden, hadis br. 5845; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-libas, 1 – Babub fima jud'a limen lebise sevben džediden, hadis br. 4024 i Ibnu-s-Sunni u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 120 – Babun ma jekulu iza re'a 'ala ehihi sevben, hadis br. 269.

kada bi primijetili da je neko obukao novu odjeću, govorili: *Tubli ve jublifullahu te'ala! / Iznosio je a Allah te novom počastio!*¹⁴⁴

Vjerovjesnik, s.a.v.s, je na Omeru b. el-Hattabu, r.a, kako prenosi Omerov, r.a, sin 'Abdullah, r.a, primijetio lijepu odjeću, pa ga je upitao, je li mu to nova odjeća ili je samo oprana, na što mu je Omer, r.a, odgovorio, da je oprana, a Poslanik, s.a.v.s, mu je rekao: *Ilbis džediden, ve 'iš hamiden, ve mut šehiden! / Obuci novo, živi dostojanstveno i umri kao šehid!*¹⁴⁵

Šta proučiti kada se skida ili odlaže odjeća?

Kada se skida ili odlaže odjeća treba proučiti: *Bismillabi* ili *Bismillabillezji la ilabe illa hu!* Naime, to je preporučio Poslanik islama, s.a.v.s, kako se navodi u predajama Enesa b. Malika, r.a.

U jednoj se navodi da je Poslanik, s.a.v.s, preporučio da se prilikom skidanja i odlaganja odjeće prouči: *Bismillabi!*,¹⁴⁶ kako bi se načinio zastor između džina i ljudskog avreta/stidnog mjesta, a u drugoj: *Bismillabillezji la ilabe illa hu! / U ime Allaha, osim koga nema drugog boga!*¹⁴⁷

¹⁴⁴ Predaju bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-libas, hadis br. 4020.

¹⁴⁵ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: Kitabu-l-libas, 2 – Babun ma jekulu-r-redžulu iza lebise sevben džediden, hadis br. 3558; Ahmed u *Musnedu*, 2/89; Nesai u *Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Babun ma jekulu iza re'a 'ala ehihi sevben, hadis br. 311 i Ibnu-s-Sunni, u 'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti, 120 – Babun ma jekulu iza re'a 'ala ehihi sevben, hadis br. 268. Ova predaja je ocijenjena vjerodostojnom. (Vidi: El-Albani, *Silsiletu-l-ahadis-s-sahiha*, hadis br. 352).

¹⁴⁶ Predaju bilježe Ibnu-s-Sunni u 'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti, 122 – Babun ma jekulu iza hale'a sevben ligaslin ev nevmin, hadis br. 274. Hadis, takođe, bilježi Taberani u *El-Mu'džemu-l-evsatu* na dva mjesta. (Vidi: El-Hejsemi: *Medžme'u-z-zevaid*, 1/205). Ibn Hadžer navodi da ga uz Taberanija navodi još i Ibn 'Adijj i Ahmed b. Meni'. (Usporedi: Ibn Hadžer, *El-Metalibu-l-'alije bi zevaidi-l-mesanidi-s-semanije*, 1/16.) Albani ovu predaju ocjenjuje autentičnom. (Usporedi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, hadis br. 3610, 1/675).

¹⁴⁷ Hadis bilježi Ibnu-s-Sunni u 'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti, 122 – Babun ma jekulu iza hale'a sevben ligaslin ev nevmin, hadis br. 273. Ovu predaju spominje i Nevevi u *El-Ezkaru*, Babun ma jekulu iza hale'a sevbehu ligaslin ev nevmin ev nahvehuma, str. 48. Predaja je ocijenjena da'ifom kod Ibn Hadžera a sahih li gajrihi kod Albanija. (Usporedi: Bešir Muhammed 'Ujun u knjizi 'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti Ibnu-s-Sunnija, str. 135.)

Zabrana svile i zlata muškarcima

Sve što je Allah naredio ljudima, sigurno im donosi dobro i sreću a sve što je zabranio, sigurno šteti njihovom zdravlju i donosi nesreću. Muškarcima je Allah Uzvišeni zabranio da nose svilu i naslanjaju se na nju. Uz to im je zabranio da nose zlatni nakit. Medicinska istraživanja potvrđuju da je daleko veći procenat muškaraca oboljelih od prostate među onima koji nose zlatni nakit. Uskoro će, vjerovatno, medicina ustanoviti i štetnost svile na organizam i zdravlje muškaraca.

Vjerovjesnik, s.a.v.s, u predaji Omera b. el-Hattaba, r.a, upozorava: *Nemojte oblačiti svilenu odjeću, jer onaj ko to bude činio na ovom svijetu, biće mu to uskraćeno na ahiretu!*¹⁴⁸

Ebu Musa el-Eš'ari, r.a, prenosi da je Resulullah, s.a.v.s, jasno potcrtao: *Svilena odjeća i zlato zabranjeni su muškarcima mog ummeta, a dozvoljeni su ženama!*¹⁴⁹

Poznati ashab Huzejfe b. el-Jeman, r.a, prenosi: *Vjerovjesnik, s.a.v.s, zabranio nam je da pijemo i jedemo iz zlatnog i srebrenog posuđa; zabranio nam je i da oblačimo odjeću od svile i brokata ili da sjedimo na njoj!*¹⁵⁰

Dozvola nošenja srebrenog prstena muškarcima

Muškarcima je dozvoljen srebreni nakit, odnosno prsten. Zna se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, nosio srebreni prsten na kome je bilo izgravirano: *Muhammedun, Resulullah!*, koji je on koristio kao pečat, kada bi stranim vladarima upućivao pisma. 'Abdullah b. Omer, r.a,

¹⁴⁸ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 77 – Kitabu-l-libas, 25 – Babu lubsi-l-hariri li-r-ridžali, hadis br. 5832-5834 i Muslim u *Sahihu*: 37 – Kitabu-l-libasi ve-z-zineti, 1 – Babu tahrimi isti'mali evani-z-zehebi ve-l-fiddati fi-š-šerbi ve-gajrihi, 'ale-r-ridžali ve-n-nisai, hadis br. 2069.

¹⁴⁹ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 25 – Kitabu-l-libas, 1- Babun ma džae fi-l-hariri ve-z-zehebi, hadis br. 1720 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Nesai u *Sunenu*: Kitabu-z-zineti, Babu tahrimi lubsi-z-zehebi.

¹⁵⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 77 – Kitabu-l-libas, 27 – Babu iftiraši-l-hariri, hadis br. 5837.

kaže da su taj njegov prsten, nakon njegove smrti, nosili Ebu Bekr, Omer i Osman, sve dok Osmanu taj prsten nije pao u bunar Eris!¹⁵¹

Zabrana poistovjećivanja muške sa ženskom odjećom

Treba se truditi da muškarci ne oponašaju žene a žene muškarce, kada je riječ o odjeći. Ima geografskih područja u kojima, zbog klimatskih uvjeta, odjeća, pokatkada, postaje slična ili identična. Međutim, kada je u pitanju neka specifična odjeća ili ukras koje upotrebljavaju žene, onda je muškarcima, kako tvrdi imam Et-Taberi, obaveza razlikovati se od njih i obratno.¹⁵²

Vjerovjesnik, s.a.v.s, je, eksplicite, zabranio oponašanje muškaraca i žena. U predaji 'Abdullaha b. 'Abbasa, r.a., stoji: *Allahov Poslanik, s.a.v.s., prokleo je muškarce koji oponašaju žene i žene koje oponašaju muškarce!*¹⁵³

Ebu Davud bilježi Ebu Hurejreovu, r.a., predaju u kojoj se konkretno spominje odjeća koja se ne bi smjela poistovijetiti sa odjećom suprotnog spola: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, je prokleo čovjeka koji oblači odjeću žene i ženu koja oblači odjeću muškarca!*¹⁵⁴

Na žalost, tu Poslanikovu, s.a.v.s., prijetnju naši ljudi ne shvataju dovoljno ozbiljno, s obzirom da često, na temelju odjeće ili frizure, ne možemo razlučiti da li se radi o muškarcu ili ženi. Nekada to raspoznamo zahvaljujući glasu osobe; njegovom predstavljanju ili nekom njegovom indentifikacionom dokumentu.

¹⁵¹ Ovu predaju bilježi Buhari u *Sahihu*: 77 – Kitabu-l-libas, 46 – Babu hatimi-l-fiddati, hadis br. 5866.

¹⁵² Vidi o tome: Ibn Hadžer, *Fethu-l-Bari*, 10/345.

¹⁵³ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 77 – Kitabu-l-libas, 61 – Babun: El-Mutešebbihune bi-n-nisai ve-l-mutešebbihatu bi-r-ridžali, hadis br. 5885; Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edeb, 34 – Ma džae fi-l-mutešebbihati bi-r-ridžali mine-n-nisai, hadis br. 2784 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-libasi; Babun fi libasi-n-nisai, hadis br. 4097 i Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 22 – Babun fi-l-muhannisin, hadis br. 1903 i 1904.

¹⁵⁴ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: cit. kitab i bab, hadis br. 4098.

Zabrana puštanja odjeće iz oholosti

Svaka osoba se treba truditi da njena odjeća bude čista i lijepa. Ona nikako ne smije biti predmetom oholosti, umišljenosti i isticanja nad drugima i nadmenog manifestiranja bogatstva, omalovažavajući osobe slabije materijalne moći i nižeg društvenog statusa. Ako se to dogodi, onda se na takve odnosi predaja Ebu Hurejrea, r.a., u kojoj Allahov Poslanik, s.a.v.s., jasno prijeti: *Allah na Sudnjem danu neće gledati u onoga koji pusti da mu se odjeća, iz oholosti i umišljenosti, po zemlji vuče!*¹⁵⁵

Mnogi su, bojeći se te prijetnje, skraćivali svoju odjeću, tako da je dosegala do polovice potkoljenica. Tako je, nakon Poslanikove, s.a.v.s, prijetnje o oholom puštanju odjeće, Ebu Bekr, r.a, bio zabrinut i konstatirao je: *Allahov Poslaniče, moja odjeća, ako ne vodim računa, vuče se po zemlji»,* na što mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s, odgovorio: *«Ti nisi od onih koji to čine iz oholosti!»*¹⁵⁶

Potkraćivanje odjeće bilo je, dakle, preventiva da osoba ne padne u zamku oholosti i pretjerivanja, jer većina osoba nije imala dovoljno sredstava da sebi priušti dovoljno materijala koji bi prekrrio njihovo tijelo, tako da je odjeća koja se vukla po zemlji simbolizirala visoki standard i poseban društveni status, čime su se izdvajali od drugih. Danas kada svi ljudi imaju sasvim dovoljno dugu odjeću, skraćivanje te odjeće asocira na oholost i isticanje nad drugima. A Allah najbolje zna!

Zabrana hodanja s jednom obuvenom nogom

Islamsko pravilo je obući obuću na obje noge ili je skinuti s obje noge. Poslanik, s.a.v.s, zabranio je da se hoda kada se obuća nalazi samo na jednoj nozi. U predaji Ebu Hurejrea, r.a,

¹⁵⁵ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 77 – Kitabu-l-libas, 5 – Babun men dzerre sevbehu mine-l-hujelai, hadis br. 5788 i Muslim u *Sahihu*: 37 – Kitabu-l-libasi ve-z-zineti, 9 – Babu tahrimi dzerri-s-sevbi hujela', hadis br. 2087.

¹⁵⁶ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: cit. kitab, 2 – Babun men dzerre izarehu min gajri hujela', hadis br. 5784.

Vjerovjesnik, s.a.v.s, precizira: *Nemojte bodati s jednom obuvenom nogom. Obucite obuću na obje noge ili je s obje skinite!*¹⁵⁷

Na kraju

Nadamo se da će ovo nekoliko uputstava, utemeljenjih na Kur'anu i sunnetu, biti podsticaj da svoju odjeću i obuću uskladimo prema ovim izvorima i da ona bude, ne samo naša zaštita od klimatskih promjena – topline i hladnoće – nego da bude mehanizam za zaštitu naših moralnih i duhovnih vrijedosti. Očekivati je da će spomenuti kur'ansko-sunnetski podsticaji biti motiv više da se suprotstavimo galopirajućoj najezdi ragolićenosti, prostakluka i bestijalnosti novoga vremena! Zato, oblačeći odjeću, kojom je zadovoljan Allaha i Njegov Poslanik, s.a.v.s., osjetimo ne samo ljepotu u našim očima, nego oćutimo i slast i zadovoljstvo u našim srcima!

¹⁵⁷ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: cit. kitab, 40 – Babun la jemši fi na'lin vahidetin, hadis br. 5855 i Muslim u *Sahihu*: 37 – Kitabu-l-libasi ve-z-zineti, 19 – Babu istihbabi lubsi-n-na'li fi-l-jumna evvelen, hadis br. 2097.

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM SPAVANJA

Izvršavajući obaveze prema svome Gospodaru, prema ljudima, porodici i samome sebi, čovjek se umori i neophodan mu je odmor. Allah Plemeniti, znajući za ljudske mogućnosti, odredio mu je spavanje – noćno i podnevno - kao odmor, koje će mu povratiti snagu i podstaći ga na nove aktivnosti. Ovaj tekst tretira islamski stav prilikom spavanja i lijeganja i načine na koje to treba činiti.

Allah Uzvišeni je dva kosmička fenomena: noć i dan, učinio znakom Svoje milosti. On je kretanje Kosmosa i njegovih fenomena rasporedio sukladno kretanju i potrebi života, i upravo onako kako je čovjeku podario tajnu sna i počinaka, nakon napornog rada i izvjesnih dnevnih aktivnosti, On je uspostavio u Kosmosu pojavu noći, da bi bila neka vrsta odijela ili pokrivača kojim se dovršava počinak i povlačenje i uspostavio je dan da bi se u njemu kretalo, radilo i privređivalo.

Ako dublje analiziramo ove kosmičke fenomene, doći ćemo do nezaobilaznog zaključka da je ovaj počinak Allahova blagodat čije tajne samo On zna. Pogledajmo kako Allah Plemeniti pita ljude i inicira ih na neophodnost dubljeg meditiranja: *Reci: - Kažite vi meni – ako bi Allah dao da vam dan potraje vječno, do Sudnjeg dana, koji bog bi vam, osim Allaha, noć dao da u njoj otpočnete? Zar ne vidite?*¹⁵⁸ Nakon te, logičke zapitanosti, Plemeniti Gospodar otkriva zbog čega je uspostavio ova dva kosmička fenomena: *Iz Milosti Svoje On vam je dao noć i dan: da se u njoj odmarate, a da iz dobara Njegovih privređujete i da zahvalni budete.*¹⁵⁹

¹⁵⁸ El-Kasas, 72.

¹⁵⁹ El-Kasas, 73.

Osim sna, kao počinka, i noći, kao prekrivača, kako to Allah Plemeniti lijepo opisuje u Svojoj mudroj Knjizi: *i san vaš počinkom učinili, i noć pokrivačem dali,*¹⁶⁰ u kojoj se tijelo odmori, nervi smiraj dočekaju a duša postane potpuno smirena, nalaze se i druge tajne, koje Plemeniti Gospodar pruža čovjeku, kojom prilikom nastaje preokret u njegovom biću i potpuna obnova njegove snage, volje i ličnosti, kao što je to On učinio sa muslimanima na Bedru, kada ih je, upravo snom, učvrstio i ulio im samopouzdanje: *kad je On učinio da se radi sigurnosti svoje u san zavedete.*¹⁶¹

S obzirom na svakodnevno ponavljanje ova dva kosmička fenomena, smjenu noći i dana, ljudi zaboravljaju na važnost njihove uloge u ljudskom životu i malo ko se sjeti zahvaliti Gospodaru Plemenitom na ovim blagodatima. Allah Plemeniti je i ova dva kosmička fenomena dao da bi ljude inicirao na razmišljanje. U poglavlju *En-Neml* On, eksplicite, to potcrtava: *Zar nisu vidjeli da smo učinili noć da u njoj otpočinu, a dan vidnim? – to su, zaista, dokazi za narod koji vjeruje.*¹⁶²

Ovaj tekst će nam, bar unekoliko, ilustrirati Poslanikovo, s.a.v.s, ponašanje kada je u pitanju fenomen sna i spavanja i njegov način zahvaljivanja Allahu Uzvišenom na toj blagodati koja je podarena čovjeku.

Abdestiti se i leći

Lijepo je uzeti abdest prije nego se ode na počinak, kako je preporučio Allahov Poslanik, s.a.v.s., što se temelji na predaji El-Beraa b. 'Aziba, r.a: *Kada pođeš na spavanje, uzmi abdest kao što uzimaš za namaz!*¹⁶³ Ovaj imperativ nije obaveza, nego – kako ističe Ibn Hadžer – mendub, zato što u slučaju eventualne smrti, osoba odlazi svome Gospodaru s abdestom a, takođe, snovi osobe koja je s

¹⁶⁰ *En-Nebe'*, 9-10.

¹⁶¹ *El-Enfal*, 11.

¹⁶² *En-Neml*, 86.

¹⁶³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 80 – Kitabu-d-da'vat, 6 – Babun iza bate tahiren, hadis br. 6311; Muslim u *Sahihu*: 48 – Kitabu-z-zikri ve-d-du'ai ve-t-tevbeti ve-l-istigfari, 17 – Babun ma jekulu 'inde-n-nevmi ve ahzi-l-maddže'i, hadis br. 2710 i dr.

abdstom su istinitiji i manje je šejtansko došaptavanje prilikom spavanja.¹⁶⁴

Mudžahid prenosi da mu je Ibn 'Abbas, r.a, rekao: *Nemoj zanoćivati bez abdesta, jer će duše biti proživljene onakve kakve su i usmrćene!*¹⁶⁵ Ibn Hadžer navodi predaju Ebu Miraje el-'Adželija, a slično navodi i Tavus. U toj predaji se kaže: *Ko ode u postelju čist – s abdestom i zaspi spominjući Allaha Uzvišenog, njegova postelja bit će mesdžid a on će biti u namazu i zikru sve dok se ne probudi!*¹⁶⁶

Sličnu predaju bilježi Ibnu-s-Sunni, od Ebu Umame el-Bahilija, r.a, u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: *Ko legne s abdestom i bude zikir činio Allaha Uzvišenog dok ga san savlada, neće se prevrnuti ni jedanput u toku sna, moleći Allaha Uzvišenog za dunjalučko ili ahiretsko dobro, a da mu On to ne usliša!*¹⁶⁷

Ima predaja, koje doduše Ebu Hatim i Zehebi smatraju slabim a Albani čak apokrifnim,¹⁶⁸ u kojima će osoba s abdestom koja umre spavajući dostići stepen šehida. U Enesovoj, r.a, predaji doslovce stoji: *Ko zanoći s abdestom, pa tu noć umre – umro je kao šehid!*¹⁶⁹

Rezimirajući naprijed navedeno, može se sa sigurnošću utvrditi da je mendub – lijepo leći s abdestom, kako navode Buhari i Muslim, pa se treba truditi, kada za to imamo mogućnosti, da tako i postupimo. Na kraju, treba pripomenuti da ko i ne uzme abdest prije odlaska na počinak - nije griješan, jer mu to nije obaveza!

Leći na desnu stranu

Brojne predaje ukazuju na činjenicu da je Poslanik islama, s.a.v.s, lijegao na desnu stranu i preporučivao svojim sljedbenicima da to čine. U nastavku naprijed citirane predaje El-Beraa b. 'Aziba,

¹⁶⁴ *Fethu-l-Bari*, 11/113.

¹⁶⁵ Isti izvor, tom i strana.

¹⁶⁶ Isti izvor, tom i strana.

¹⁶⁷ Ibnu-s-Sunni, *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 422 – Babun ma jekulu iza ehaze meddže'ih, hadis br. 719. Ovaj hadis je ocijenjen slabom predajom. (Vidi: Bešir Muhammed 'Ujun, u cit. djelu, str. 335).

¹⁶⁸ Provjeri: Ibn ebi Hatim, *El-Džerhu ve-t-ta'dilu*, 4/123-124; Zehebi, *Mizanu-l-i'tidal*, 2/209-210 i Albani, *Silsiletu-l-ehadisi d-da'ife ve-l-mevedu'a*, hadis br. 629.

¹⁶⁹ Ibnu-s-Sunni, *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 423 – Babu fadli men bate tahiren, hadis br. 733.

r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: ...*zatim leži na svoju desnu stranu!*¹⁷⁰ Ova preporuka temelji se, kako navode Ibn Hadžer, Ibnu-l-Dževzi i dr, na zdravstvenim razlozima, jer je za tijelo daleko zdravije spavanje na desnoj strani. Naime, islamski učenjaci tvrde da je mnogo bolje leći, u početku, kako i hadis nalaže na desnu stranu, a onda kasnije leći na lijevu stranu. Oni to obrazlažu činjenicom da ležanje prvo na desnoj strani spusti i složi hranu a, nakon toga, ležanje na lijevoj strani doprinosi jetri i drugim organima da bolje probave hranu i učine je korisnijom za tijelo.¹⁷¹

Zabrana ležanja na stomaku

Allahov Poslanik, s.a.v.s, upozoravao je one koji su ležali na stomaku, kazavši da taj položaj Allah Uzvišeni ne voli. U novije vrijeme medicina dolazi do zaključka da je taj položaj prilikom spavanja, uistinu, štetan po čovjeka i njegovo zdravlje. Poslanik islama, s.a.v.s, prije četrnaest stoljeća, kako prenosi Ebu Hurejre, r.a, upozorio je jednog ashaba koji je spavao na sofi njegove džamije na stomaku: *Allah, uistinu, mrzi ovaj položaj!*¹⁷²

Zna se da će stanovnici Džehennema biti u takvom položaju: okrenuti licem i stomakom ka tlu, odnosno vatri. Poslanik, s.a.v.s, je u jednoj predaji, koju prenosi Ebu Umame, r.a, upozorio da se ne spava na licu i stomaku okrenutim ka zemlji, naglasivši: *To je džehennemska spavanje!*¹⁷³

¹⁷⁰ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: cit. kitab, bab i hadis i Muslim u *Sahihu*: cit. kitab, bab i hadis.

¹⁷¹ Vidi o ovome: *Fethu-l-Bari*, 11/113-114.

¹⁷² Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 21 – Babun ma džae fi kerahijeti-l-iddidža'i 'ale-l-batni, hadis br. 2768; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 100 – Babun fi-r-redžuli jenbetihu 'ala batnihi, hadis br. 5040 i Ahmed u *Musnedu*, 2/287 i 304; 3/430 i 4/426 i 427.

¹⁷³ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 27 – Babu-n-nehji 'ani-l-iddidža'i 'ale-l-vedžhi, hadis br. 3725. U lancu prenosilaca ovog hadisa nalazi se El-Velid b. Džemil ed-Dimiški o kojem se razilaze hadiski stručnjaci u pogledu njegove autentičnosti. Tako ga Ebu Zur'a i Ebu Hatim ubrajaju u slabe prenosiocce, dok ga Ebu Davud ne smatra lošim a Ibn Hibban ga čak uvrštava u autentične prenosiocce. (Vidi: Ibn Madžin *Sunen*, 2/1228.)

Staviti desnu ruku ispod obraza

Osoba će, kada legne na desnu stranu, desnu ruku staviti ispod svog obraza, što se temelji, posredstvom poznatog ashaba Huzejfe, r.a, na vjerodostojnoj predaji u kojoj se ističe: *Kada bi Resulullah, s.a.v.s, legao u postelju stavio bi desnu ruku ispod svog obraza.*¹⁷⁴

Dova prilikom lijeganja

U hadiskim zbirkama spominje se više različitih dova koje je Allahov Poslanik, s.a.v.s, učio prilikom odlaska na počinak. Spomenut ćemo neke:

El-Bera' b. 'Azib, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, kada bi krenuo u postelju, legao na desnu stranu i proučio bi: *Allabumme eslemtu nefsi ilejke, ve vedždžehtu vedžbi ilejke, ve fevedtu emri ilejke, ve eldže'tu zabri ilejke, ragbeten ve rehbeten ilejke, la meldže'e ve la mendža minke illa ilejke. Amentu bi Kitabikellezi enzelte ve bi Nebijjikkellezi erselte.* - «Allahu, Tebi se predajem, Tebi okrećem svoje lice, Tebi prepuštam svoju sudbinu, od Tebe tražim pomoć i zaštitu, iz žudnje i strahopoštovanja prema Tebi, nema utočišta i spasa od Tebe mimo Tebe. Vjerujem u Knjigu koju si objavio i u Vjerovjesnika kojeg Si poslao!»¹⁷⁵

Huzejfe, r. a, prenosi da bi Vjerovjesnik, s.a.v.s., kada bi legao u postelju, stavio desnu ruku ispod obraza i proučio: *Allabumme bismike emutu ve abja - S Tvojim imenom, Allahu, umirem i živim!*¹⁷⁶

¹⁷⁴ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 80 – Kitabu-d-da'vat, 8 – Babu vad'i-l-jedi tahte-l-haddi-l-jumna, hadis br. 6314; Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 18. poglavlje, hadis br. 3398 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 104 – Babun ma jukalu 'inde-n-nevmi, hadis br. 5040 i Ahmed u *Musnedu*, 1/400, 414 i 443 i 6/287 i 288. Ahmedov hadis Ibn Hadžer ocjenjuje vjerodostojnim. (Vidi: Ibn Kajjim, *Zadu-l-me'ad*, 1/156).

¹⁷⁵ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 80 – Kitabu-d-da'vat, 9 – Babu-n-nevmi 'ale-š-šikki-l-ejmeni, hadis br. 6315; Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 16 – Babun ma džae fi-d-du'ai iza eva ila firašihi, hadis br. 3394 i ocjenjuje ga kao hasen; Ebu davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 104 – Babun ma jukalu 'inde-n-nevmi, hadis br. 5046 i Ibn Madže u *Sunenu*: 34 – Kitabu-d-du'ai, 15 – Babun ma jed'u bihi iza eva ila firašihi, hadis br. 3876.

¹⁷⁶ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: isti kitab, 8 – Babu vad'i-l-jedi tahte-l-haddi-l-jumna, hadis br. 6314; Muslim u *Sahihu*: 48 – Kitabu-z-zikri ve-d-du'ai..., 17 – Babun ma jekulu 'inde-n-nevmi ve ahzi-l-maddže'i, hadis br. 2711; Tirmizi u *Sunenu*: isti kitab, 28. poglavlje, hadis br. 2417 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: isti kitab i bab, hadis br. 5049

Zikr prije spavanja

Najbolje bi bilo biti u zikrullahu sve dok nas san ne savlada. Ukoliko bismo se tako ponašali to bi se tretiralo, kako je već navedeno u jednoj predaji, kao da smo u zikru sve dok se ne probudimo. Lijepo bi bilo, prije spavanja, proučiti tespih, tahmid i tekbir. Naime, Fatima, r.a, Vjerovjesnikova, s.a.v.s, kćerka, radila je težak posao, pa se požalila ocu na težak život, očekujući da joj nađe slugu, koji bi je mogao zamijeniti, na što je Poslanik, s.a.v.s, njoj i Aliji, r.a, preporučio: *Hoćete li da vas dvoje uputim na nešto što vam je bolje od sluge?! Kada pođete na spavanje proučite: Subhanallahi - 33 puta, El-hamdu lillahi - 33 puta i Allahu ekber - 34 puta i to će vam biti bolje od bilo kakvog sluge!*¹⁷⁷

Vrijednost zikrullaha prilikom spavanja

Vanredne nagrade predviđaju se za one koji prouče, prilikom odlaska na spavanje, sljedeći zikr: *La ilabe illellahu vahdehu la šerike leh. Lebu-l-mulku ve lebu-l-hamdu ve huve 'ala kulli šej'in kadir. La havle ve la kuvvete illa billah. Subhanellahi ve-l-hamdu lillahi ve la ilabe illallahu vallahu ekber!* - Nema boga osim Allaha jedinog. Njemu nikoga kao druga ne pripisujem! Njemu pripada vlast, svaka hvala i On je nad svim moćan! Slava i hvala Allahu, nema drugog boga osim Njega i Allah je najveći! Ko ove riječi bude učio prije nego zaspi, Vjerovjesnik, s.a.v.s, u predaji Ebu Hurejrea, r.a, obećava da će mu Allah Uzvišeni oprostiti grijeha, pa makar ih imao koliko pjene na moru!!!¹⁷⁸

¹⁷⁷ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 80 – Kitabu-d-da'vat, 11 – Babu-t-tekbiri ve-t-tesbihi 'inde-l-menami, hadis br. 6318 i Muslim u *Sahihu*: 48 – Kitabu-z-zikri ve-d-du'ai, 19 – Babu-t-tesbihi evvele-n-nehari ve 'inde-n-nevmi, hadis br. 2727.

¹⁷⁸ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 48 – Kitabu-z-zikri, 10 – Babu fadli-t-tehlili ve-t-tesbihi ve-d-du'ai, hadis br. 2691; Nesai u '*Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Sevabun men eva tahiren ila firaših i jezkurullahe te'ala hatta taglibehu 'ajnahu, hadis br. 810-811 i Ibnu-s-Sunni, '*Amelu-l-javmi ve-l-lejleti*, 422 – Babun ma jekulu iza ehaze medžde'ih i, hadis br. 722. U Muslimovom tekstu hadisa ne spominje se učenje prilikom spavanja, nego učenje uopće, dok se u druge dvije zbirke konkretno spominje učenje ovih riječi konkretno prilikom spavanja. Dr. Faruk Hamade citiranu Nesajinu predaju ocjenjuje autentičnom. (Vidi: Dr. Hamade u djelu '*Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Imama Nesaija, str. 471.)

Učenje kur'anskih sura i ajeta

Lijepo je proučiti naveče dva posljednja ajeta sure El-Bekara, kako je preporučio Allahov Poslanik, s.a.v.s, u autentičnim predajama, koje prenose Buhari i dr. Takođe je lijepo proučiti prije nego se legne sure *Es-Sedžde* i *El-Mulk*, kako je činio Vjerovjesnik, s.a.v.s, a kako bilježe Tirmizi i Nesai.

Posebno je dobro, radi zaštite, proučiti prije spavanja sure *El-Ihlas*, *El-Felek* i *En-Nas*. To je činio i Allahov Poslanik, s.a.v.s. Aiša, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, svaku noć, kada bi legao u postelju, sakupio ruke i proučio, pušući u njih: *Kul huvellahu ehad, Kul e'uzu bi Rabbi-l-felek i Kul e'uzu bi Rabbi-n-nas*, a onda bi rukama potrao po svome tijelu, počevši od glave i lica, pa sve dokle bi mogao doprijeti. To je činio tri puta.¹⁷⁹

Inače, pohvalno je učenje bilo koje sure iz Kur'ana prilikom odlaska u postelju, jer ko to učini, kako kaže Poslanik, s.a.v.s, u predaji Šeddada b. Evsa, r.a, *Allah odredi jednog meleka koji ne dozvoljava da mu se približi nešto što bi ga uznemirilo*.¹⁸⁰

Imam Nevevi navodi dvije predaje Alije b. ebi Taliba, r.a, u vezi s učenjem kur'anskih ajeta. U prvoj predaji, za koju Nevevi tvrdi da je autentična prema uvjetima Buharija i Muslima, Alija, r.a, kaže: *Nisam sreo ni jednu pametnu i odraslu osobu, koja prije spavanja nije proučila posljednja tri ajeta sure El-Bekare!*, a u drugoj predaji, koja se ocjenjuje dobrom, navodi: *Nisam vidio ni jednu punoljetnu osobu koja je primila islam da je zaspala prije nego je proučila Ajetu-l-kursiju*.¹⁸¹

¹⁷⁹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 80 – Kitabu-d-da'vat, 12 – Babu-t-te'avvuzi ve-l-kiraeti 'inde-l-menami, hadis br. 6319; Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 21 – Babun ma džae fimen jakreu-l-Kur'ane 'inde-l-menami, hadis br. 3402 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeab, 104 – Babun ma jukalu 'inde-n-nevmi, hadis br. 5056.

¹⁸⁰ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 23. poglavlje, hadis br. 2407 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ahmed u *Musnedu*, 4/125; Nesai u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Babun men je'vi ila firašihi fejakreu sureten min Kitabillahi hine je'huzu meddže'ahu, hadis br. 812 i Ibnu-s-Sunni, *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 425 – Babun ma jus'elu iza eva ila firašihi min-r-ru'ja, hadis br. 746.

¹⁸¹ Provjeri: *El-Ezkar*, str. 143.

***El-Kafirun* je zaštita od širka**

Dobro bi bilo proučiti suru *El-Kafirun* prije spavanja. Poslanik, s.a.v.s, to je definirao kao zaštitu od širka. Obraćajući se Nevfelu, r.a, on mu napominje: *Prouči Kul ja ejjuhe-l-kjafirun do kraja, a zatim spavaj, jer će ti ona biti zaštita od širka!*¹⁸²

***Ajetu-l-kursijom* štiti se do svanuća**

Ajetu-l-kursija je ajet koji se uči u raznim prilikama. Njegova važnost i značaj je, uglavnom, poznat. Značajno je napomenuti da *Ajetu-l-kursija*, ukoliko je neko cijelu prouči prije spavanja, kako navode autentični izvori, postaje uzrokom da Allah, dž.š., toj osobi odredi čuvara tako da joj se šejtan ne približi u toku noći, sve do svanuća!

Pregledati postelju prije spavanja

Prije nego legnemo, pregledat ćemo postelju i otresti čaršafe i posteljину, da se ne bi zadesilo, eventualno, nešto što bi nas uznemiravalo. To treba učiniti i ako smo izvjesno vrijeme boravili van postelje, pa se ponovo u nju vratili. To je preventiva koju je Vjerovjesnik, s.a.v.s, u autentičnim predajama preporučio. U Ebu Hurejreovoj, r.a, predaji to se jasno naglašava: *Kada neko od vas odlazi ili se vraća u postelju, neka je pregleda i otrese posteljину tri puta, jer on ne zna šta je poslije njega u nju ušlo!*¹⁸³

Zabrana spavanja na balkonu ili krovu bez zaštite

Koliko islam vodi brigu o čovjeku jasno se nazire iz Vjerovjesnikovih, s.a.v.s, predaja u kojima se zabranjuje da musliman spava na krovu ili balkonu bez ograde i zaštite. To je, što je uočljivo, preventiva od pada s krova ili balkona ili, pak,

¹⁸² Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeab, 104 – Babun ma jukalu ‘inde-n-nevmi, hadis br. 5055; Ahmed u *Musnedu*, 5/456 i Nesai u ‘*Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Kiraetu Kul ja ejjuhe-l-kjafirun ‘inde-n-nevmi, hadis br. 800-804.

¹⁸³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 80 – Kitabu-d-da’vat, 13. poglavlje, hadis br. 6320; Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da’vat, 20. poglavlje, hadis br. 3401 i ocjenjuje ga hasen-predajom i Nesai u ‘*Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Ve ma jekulu men jefrugu fi menamih, hadis br. 791 i 792.

mogućnosti dolaska do te osobe, čime bi bila ugrožen njena sigurnost ili moralna dimenzija.

Džabir, r.a, prenosi: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, zabranio je da čovjek, bez zaštite, spava na krovu!*¹⁸⁴

Dova ukoliko se osjeti strah ili nemir u snu

Ukoliko se osjeti strah ili nemir u snu, treba proučiti dovu koju je Vjerovjesnik, s.a.v.s, preporučio jednom čovjeku koji mu se žalio na strah koji je doživio prilikom spavanja: *Kada pođeš u postelju, prouči: E'uzu bi kelimatillabi-t-tammati min gadabihi ve 'ikabihi ve šerri 'ibadihi ve min hemezati-š-šejatini ve en jahdurun - Zaštitu tražim pomoću Allahovih savršenih riječi, od srdžbe Njegove i kazne Njegove, protiv zla robova Njegovih, šejtanskog nagovaranja na zlo i njihova prisustva.*¹⁸⁵

Šta se uči nakon snoviđenja?

Snoviđenje lijepog dolazi od Allaha, dž.š., a snoviđenje ružnog od šejtana. Zato se prilikom lijeganja uči dova da nam snovi budu dobri i da nas nešto loše od snova ne zadesi. Ukoliko se, pak, prilikom spavanja pojave snovi koji nas uznemiravaju, onda ćemo se prevrnuti na drugu stranu a na lijevu stranu ćemo puhnuti i pljucnuti i proučiti *E'uzu billabi*, tj. zatražiti od Allaha Moćnog zaštitu od prokletog šejtana i njegovog zla.

Tako je Ebu Katade sanjao ružne snove koji su ga uznemiravali i dovodili gotovo do bolesti, pa se potužio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s, koji mu je, na to, rekao: *Dobri snovi su od Allaha, a loši od šejtana. Kada neko od vas sanja dobar san, neka ga ispriča samo onome ko mu je drag. Ako, pak, sanja san koji mu nije drag, neka u lijevu stranu*

¹⁸⁴ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 72 – Babun ma džae fi-l-fesahati ve-l-bejami, hadis br. 2854 i ocjenjuje ga kao garib i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 101 – Babun fi-n-nevmi 'ala sathin gajre mahdžerin, hadis br. 5041.

¹⁸⁵ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 94. poglavlje, hadis br. 3528 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ahmed u *Musnedu*, 2/181 i Ibnu-s-Sunni, *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 427 – Babun ma jekulu men jefze'u fi menamihi, hadis br. 748. Albani ovu predaju smatra autentičnom. (Vidi: *Silsiletu-l-ahadisi-s-sahiha*, hadis br. 264).

*pljućne (pubne) tri puta i neka zatraži od Allaha zaštitu od šejtana i njegovog zla i neka taj san nikome ne priča – pa mu neće naškoditi!*¹⁸⁶

Probuditi se u posljednjoj trećini noći

Lijepo je u posljednjoj trećini noći ustati i provesti dio vremena u noćnom namazu ili nekoj drugoj vrsti ibadeta. Poslanik islama, s.a.v.s, to je redovno činio, preporučivši i nama da to radimo, jer se Allah Uzvišeni svaku noć spušta na nama najbliže nebo, i pita, kako prenosi Ebu Hurejre, r.a, a bilježi Buhari: *Ima li ko da me moli – da mu uslišam dovu; ima li ko da traži – da mu dadnem i ima li ko da traži oprost – da mu oprostim?*¹⁸⁷

Dova kada ustanemo

Kada se probudimo i završimo spavanje treba proučiti dovu i zahvaliti Allahu Uzvišenom što nas je oživio nakon mrtvila sna, kao što je to činio Vjerovjesnik, s.a.v.s, u vjerodostojnoj predaji koja nam dolazi posredstvom poznatog ashaba Huzejfe, r.a. Naime, Poslanik, s.a.v.s, bi, nakon buđenja, proučio: *El-Hamdu lillahillezi ahjana ba'de ma ematena ve ilejbi-n-nušur - Hvala Allahu koji nas je oživio nakon što nas je umrtvio i Njemu se, konačno, sve vraća!*¹⁸⁸

Na kraju

Analizirajući naprijed navedeno nedvojbeno se dolazi do zaključka da je islam sa velikom dozom pažnje i topline prišao čovjeku i regulirao svaki njegov postupak. Allah Plemeniti ga nije samo zadužio određenim propisima, nego mu je odredio noć za počinak i potreban odmor, kako bi bio raspoložen za daljnje aktivnosti. I ne samo to. Allah Milostivi je preko Svog Poslanika,

¹⁸⁶ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 76 – Kitabu-t-tibb, 39 – Babu-n-nefesi fi-r-rukjeti, hadis br. 5747 i Muslim u *Sahihu*: 42 – Kitabu-r-ru'ja, 1. poglavlje, hadis br. 2261.

¹⁸⁷ Hadis bilježi u *Sahihu*: 80 – Kitabu-d-da'vat, 14 – Babu-d-du'ai nise-l-lejli, hadis br. 6321.

¹⁸⁸ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 80 – Kitabu-d-da'vat, 7 – Babun ma jekulu iza name, hadis br. 6312; Muslim u *Sahihu*: 48 – Kitabu-z-zikri ve-d-du'ai, 17 – Babun ma jekulu 'inde-n-nevmi ve ahzi-l-madždže'i, hadis br. 2711 i dr.

s.a.v.s, preporučio čak i dnevni odmor, koji se naziva *kajlula*, koji su prakticirali i sam Vjerovjesnik, s.a.v.s, i sve ranije generacije muslimana, a što bi trebalo biti i naša praksa tj. izbjegavati spavanje nakon sabah-namaza, a prakticirati popodnevno spavanje ili odmor – kao izraz Allahove milosti čovjeku.

Uz to, veoma važno je ponašati se onako kako Allah i Njegov Poslnik, s.a.v.s, vole, a posebno imati na umu zahvalnost Gospodaru svjetova na blagodati sna, spavanja i odmora.

KULTURA PONAŠANJA PRI OBAVLJANJU FIZIOLOŠKE POTREBE

Uspostavljanjem pravila i kriterija, čak i pri obavljanju fiziološke potrebe, na najbolji način govori o brizi islama spram čovjeka i njegovih potreba. Koliko bi samo bolesti u ranijim generacijama – i duhovne i fizičke – nastalo ukoliko bi se čekalo da čovjek svojim naučnim i intelektualnim dometima dođe do tih saznanja. Allah Uzvišeni je milostiv svim generacijama, o čemu, vrlo ilustrativno, svjedoči i taj najbanalniji segment ljudskog ponašanja: obavljanje fiziološke potrebe.

Islam je regulirao cjelokupan čovjekov život. Nigdje čovjeka nije ostavio u nedoumici i bezizlaznoj situaciji. Briga islama o pravilnom usmjerenju i orijentaciji čovjeka prepoznatljiva je i islamskoj akidi, nepokolobljivom imanu, priznavanju Allaha Uzvišenog za apsolutnog Gospodara čovjeka i svemira i odbacivanju svake vrste širka, nevjerovanja, materijalizma, sekularizma i ateizma.

Islam se nije zadržao samo na sferi vjerovanja i emocionalnog doživljaja čovjeka, nego je i svaki detalj njegovog života vrednovao i pripomogao u iznalaženju potrebnih rješenja za svakodnevne primjene. Čak i obavljanje fiziološke potrebe ima svoja pravila i kriterije koje je islam uspostavio i za šta će, na onom svijetu, Allah Plemeniti nagrađivati, a na ovom svijetu slijeđenje tih pravila uveliko će doprinijeti općem očuvanju zdravlja i ekologije, te duševnom miru i preventivnom djelovanju na sprečavanju štetnih

posljedica do kojih bi moglo doći ukoliko se ne slijede ove preporuke.

Zato, nakon čitanja ovog teksta, dobro razmislimo o svemu navedenom, pa ćemo u svome biću oćutiti savršenstvo islama i vlastitu potrebu za njim!

Šta proučiti prije ulaska u toalet?

Toalet je stjecište džina i šejtana, mjesto gdje se odstranjuju brojne nećistoće i ono što ljudima smeta. Da bismo ušli u takvo područje, neophodno je poznavati njegove zakonitosti. Kako god se ne može ući u stranu zemlju bez određenih dokumenata i važećih viza, tako se i u to područje ne može ući bez prethodne pripreme, ukoliko ne želimo da nam oni koji tamo obitavaju ne prirede nešto nepoželjno, kao što se dešava osobama koje to učine na način koji islamom nije predviđen.

Poslanik islama, s.a.v.s, učio je posebnu dovu kada bi htio ući u nužnik. Naime, dok smo u nužniku ne može se spominjati Allahovo ime, pa bi nam džini i šejtani mogli nauditi, te se, po mnogima, zbog toga, i ući dova prije nego se u njega i uđe. Enes b. Malik, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, kada bi htio ući u nužnik, učio: *Allahumme inni e'uzu bike mine-l-hubsi ve-l-habais! / Allahu moj, utječem Ti se od muškog i od ženskog roda šejtanskoga.*¹⁸⁹

Ko ne može zapamtiti ovu dovu, neka bar prije nego uđe u nužnik prouči: *Bismillahi*, jer će ga to zaštititi od zla i loših posljedica boravka na tom prostoru, kao što poručuje Vjerovjesnik, s.a.v.s, u predaji Alije, r.a, i Enesa b. Malika, r.a: *Izgovaranje Bismillahi prije nego se uđe u nužnik zaklon je između džinskog pogleda i čovjekovih stidnih dijelova tijela.*¹⁹⁰

¹⁸⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 4 – Kitabu-l-vudu', 9 – Babun ma jekulu 'inde-l-halai, hadis br. 142 i Muslim u *Sahihu*: 3 – Kitabu-l-hajdi, 32 – Babun ma jekulu iza erade duhule-l-hala', hadis br. 375.

¹⁹⁰ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 1- Kitabu-t-tahare, 9 – Babun ma jekulu-r-redžulu iza dehale-l-halae, hadis br. 297 i Ibnu-s-Sunni u '*Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 7 – Babu-t-tesmijeti 'inde-l-džulusi 'ale-l-halai, hadis br. 21. Šejh 'Abdulkadir Arnaut ovaj hadis ocjenjuje hasen-predajom. (Vidi: Nevevi, *El-Ezkar*, str. 52).

Kojom nogom ući i izaći?

Lijevom nogom ćemo ulaziti u toalet, a desnom izlaziti, dakle, suprotno ulasku i izlasku iz džamije, kuće, škole, fakulteta i sl., čime pravimo razliku između tog i ostalih mjesta.¹⁹¹

Ne okretati se prema kibli

Prilikom obavljanja velike ili male fiziološke potrebe ne okretati se prema kibli. To se temelji na predaji Ebu Ejjuba el-Ensarija, r.a, u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s, jasno napominje: *Kada dođete na mjesto gdje želite obaviti fiziološku potrebu, ne okrećite se tom prilikom, svojim licem niti leđima, u pravcu kible, nego se okrenite prema istoku ili zapadu!*¹⁹² Ebu Ejjub, r.a, prenosilac ovog hadisa, u Muslimovoj predaji napominje: *Kada smo kasnije došli u Šam, zatekli smo nužnike okrenute u pravcu kible, pa smo ih okrenuli ustranu i zatražili oprost od Allaha Uzvišenog.*¹⁹³

U navedenom hadisu Vjerovjesnik, s.a.v.s, zabranjuje da se prilikom obavljanja velike ili male fiziološke potrebe okrećemo licem ili leđima u pravcu kible, a preporučuje da se okrećemo prema istoku ili zapadu. Treba napomenuti da su spomenute riječi upućene konkretno - Medinelijama, kojima je Kjaba bila na južnoj strani. Dakle, oni kojima je Kjaba na istočnoj ili zapadnoj strani trebaju se okretati prema jugu ili sjeveru.

Prilikom gradnje kuće treba voditi računa kako postaviti WC-šolju ili čučavac i tako na vrijeme primijeniti ovu Poslanikovu, s.a.v.s, naredbu. Očito je da je veliki broj vjernika taj propis uvažio, te je vidljivo da je mjesto za obavljanje fiziološke potrebe postavljeno tako da zadovolji ove islamske zahtjeve.

¹⁹¹ Vidi o tome: El-Džezairi, *Minhadžu-l-muslim*, str. 136.

¹⁹² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 4 – Kitabu-l-vudu', 11 – Babun la tustakbelu-l-Kibletu bigaitin ev bevlin, hadis br. 144 i Muslim u *Sahihu*: 2 – Kitabu-t-tahare, 17 – Babu-l-istitabe, hadis br. 264.

¹⁹³ Ovo, takođe, navodi i Tirmizi u svojoj verziji hadisa. Vidi: *Sunen*: 1 – Kitabu-t-tahare, 6 – Babun ma džae fi-n-nehji 'an istikbali-l-Kibletu bigaitin ev bevlin, hadis br. 8.

Pranje vodom nakon obavljene potrebe

Nakon obavljene velike ili male fiziološke potrebe treba se oprati vodom. Vidjeli smo, iz ranije citirane Muslimove predaje, da je Poslanik islama, s.a.v.s, u deset prirodnih osobenosti ubrojio i pranje vodom nakon obavljene fiziološke potrebe.¹⁹⁴

Enes b. Malik, r.a, navodi više predaja u kojima spominje da je on donosio vodu Allahovom Poslaniku, s.a.v.s, kako bi se on oprao nakon obavljene fiziološke potrebe.¹⁹⁵

Islam, doduše, u nedostatku vode, dozvoljava upotrebu i drugih metoda prilikom čišćenja nakon obavljene fiziološke potrebe, ali preferira upotrebu vode, jer je ona najbolje sredstvo da se nečistoća potpuno ukloni i upravo se, i po ovome, islam izdvaja u odnosu na druge religije i ideologije.

Pranje lijevom rukom

Zabranjeno je pranje desnom rukom, nakon obavljanja fiziološke potrebe, jer se desnom rukom jede i obavljaju drugi časni poslovi. Otuda, između ostalog, musliman ne može jesti lijevom rukom. Ebu Katade, r.a, prenosi vjerodostojan hadis u kojem Vjerovjesnik, s.a.v.s, eksplicite to pojašnjava: *Kada neko od vas obavlja malu fiziološku potrebu, neka svoj spolni organ ne uzima desnom rukom, neka se ne podapire desnom rukom i neka ne diše u posudu iz koje pije!*¹⁹⁶

Nakon pranja ruku je potrebno oprati sredstvom za čišćenje (sapun, itd). Poslanik, s.a.v.s., je u nedostatku sapuna ruku prao zemljom.

Čuvanje od mokrać

Nakon obavljanja male fiziološke potrebe spolni organ treba dobro očistiti ili oprati, kako ne bi ni kap mokrać ostala na našem

¹⁹⁴ Provjeri: *Sahih*: 2 – Kitabu-t-tahare, 16 – Babu hisali-l-fitreti, hadis br. 261.

¹⁹⁵ Vidi: Buhari, *Sahih*: 4 – Kitabu-l-vudui, 15-17. poglavlje, hadisi br. 150-152 i Muslim, *Sahih*: 2 – Kitabu-t-tahare, 21 – Babu-l-istindžai bi-l-mai mine-t-teberruzi, hadisi br. 270 i 271.

¹⁹⁶ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 4 – Kitabu-l-vudui, 19 – Babun la jumsiku zekeruhu bijeminihi iza bale, hadis br. 154 i Muslim u *Sahihu*: 2 – Kitabu-t-tahare, 18 – Babu-n-nehji ‘ani-l-istindžai bi-l-jemini, hadi br. 267.

tijelu ili odjeći. To je za higijenu tijela i odjeće veoma bitno, a Allahov Poslanik, s.a.v.s, zaprijetio je i kaznom u kaburu onome ko to ne bude uvažio. U hadisu koji prenosi 'Abdullah b. 'Abbas, r.a, stoji: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, je prošao pored dva kabura i rekao: Ova dvojica se kažnjavaju i to se ne kažnjavaju zbog nečega velikog: jedan od njih je prenosio tuđe riječi a drugi se nije čuvao mokraćé!*¹⁹⁷

Pokuđenost obavljanja male fiziološke potrebe stojeći

Malu fiziološku potrebu treba izvršiti, kao i veliku, u čučćem položaju. Aiša, r.a, prenosi: *Ko ti bude govorio da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, obavljao malu fiziološku potrebu stojeći, nemoj mu vjerovati, jer sam ga ja vidjela da to čini u čučćem položaju!*¹⁹⁸

Omer b. el-Hattab, r.a, kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, me vidio dok sam stojeći obavljao malu fiziološku potrebu pa me upozorio: Ne obavljaj, Omere, malu fiziološku potrebu stojeći!, pa od tog momenta više nikada to nisam činio!*¹⁹⁹

Međutim, ukoliko okolnosti zahtijevaju, može se to učiniti i stojeći, ali da to ne postane pravilo. To se vidi iz Huzejfine, r.a, predaje, koju bilježe Nesai i Ibn Madže, u kojoj se kaže da je Poslanik, s.a.v.s, to nekada činio.²⁰⁰

Očito je da se ovdje radi o anatomskom aspektu, jer je poznato da tek u čučćem položaju, sva mokraćá izade iz mokraćnih kanala, dok se u stojećem položaju ona zadržava u ljudskom tijelu, pa ne iznenađuje što danas mnogi muškarci imaju probleme s prostatom i sl. neugodnosti, jer se ne respektira Poslanikova, s.a.v.s, preporuka.

¹⁹⁷ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 2 – Kitabu-t-tahare, 34 – Babu-d-delili 'ala nedžaseti-l-bevli ve vudžubi-l-istibra minhu, hadis br. 292.

¹⁹⁸ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 8 – Babun ma džae fi-n-nehji 'ani-l-bevli kaimen, hadis br. 12; Nesai u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 24 – Babu-l-bevli fi-l-bejti džalisen i Ibn Madže u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 14 – Babun fi-l-bevli ka'idan, hadis br. 307.

¹⁹⁹ Hadis bilježi Tirmizi u istom djelu, kitabu i babu, hadis br. 12 i Ibn Madže u istom djelu, kitabu i babu, hadis br. 308.

²⁰⁰ Hadis bilježi Nesai u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 23 – Babu-r-ruhsati fi-l-bevli fi-s-sahrai kaimen; Tirmizi u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 9 – Babu-r-ruhsati fi zalike, hadis br. 13 i Ibn Madže u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 13 – Babun ma džae fi-l-bevli kaimen, hadis br. 305.

Nema zikra niti razgovora pri obavljanju fiziološke potrebe

Prilikom obavljanja male ili velike fiziološke potrebe nije dozvoljeno učiti Kur'an, neki zikr ili dovu, jer se nalazimo na mjestu koje nije za to i u situaciji koja to apsolutno ne dozvoljava. Čak nema ni razgovora prilikom obavljanja fiziološke potrebe. Takođe se, tom prilikom, ne naziva niti uzvraća na selam. U predajama 'Abdullaha b. Omera i Ebu Hurejre, r.a, to se jasno vidi. U jednoj predaji se kaže: *Neki čovjek je prolazio pored Poslanika, s.a.v.s, dok je on obavljao malu fiziološku potrebu, pa mu je nazvao selam. Vjerovjesnik, s.a.v.s, mu nije uzvratio odgovor. To je učinio tek nakon obavljanja te potrebe.*²⁰¹

Zabrana obavljanja fiziološke potrebe po putevima i hladovima

Vjerniku je zabranjeno obavljanje fiziološke potrebe po putevima, hladovima i svim mjestima kuda ljudi prolaze. Ova jasna zabrana nazire se u riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s, u predaji Ebu Hurejrea, r.a, u kojoj se upozorava: *Čuvajte se dvojice prokletih!* Na tu Vjerovjesnikovu, s.a.v.s, prijetnju, ashabi su zapitali: *A ko su dvojica prokletih?* On je odgovorio: *Oni koji obavljaju fiziološku potrebu po putevima i hladovima.*²⁰²

Hattabi i drugi islamski učenjaci tvrde da se to odnosi na djela, koja neki ljudi izvršavaju pa ih zbog toga drugi proklinju. Oni, takođe, navode da nije zabranjeno obavljati fiziološku potrebu u svakom hladu, već na onom mjestu gdje ljudi odmaraju, odsjedaju ili prolaze kako ne bi bili uznemireni.²⁰³

Inače, kur'anski princip upućuje na čuvanje ljudi, njihovog dostojanstva i udaljavanje od svake vrste vrijeđanja i uznemiravanja.

²⁰¹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 3 – Kitabu-l-hajdi, 28 – Babu-t-tejemmumi, hadis br. 370; Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zani, 27 – Babun ma džae fi kerahijeti-t-teslimi 'ala men jebulu, hadis br. 2720 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 8 – Babun ejureddu-s-selamu ve huve jebulu, hadis br. 16; Nesai u *Sunenu*: 1- Kitabu-t-tahare, 32 – Babu-s-selami 'ala men jebulu i Ibn Madže u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 27 – Babu-r-redžuli jusellimu 'alejhi ve huve jebulu, hadis br. 351.

²⁰² Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 2 – Kitabu-t-tahare, 20 – Babu-n-nehji 'ani-t-tehalli fi-t-turuki ve-z-zilali, hadis br. 269 i Ebu Davud u *Sunenu*: 1- Kitabu-t-tahare, 14 – Babu-l-mavadi' illeti nehe-n-Nebijju, sallallahu 'alejhi ve sellem, 'ani-l-bevli fiha, hadis br. 25.

²⁰³ Vidi o ovome: Nevevijevev komentar Muslimovog *Sahiha*, 3/161-162,

Kur'anski tekst je eksplicitan: *A oni koji vjernike i vjernice uznemiravaju, a oni to ne zasluŕuju, tovaru na sebe klevetu i oĉiti grijeh!*²⁰⁴

Zabrana obavljanja male fizioloŕke potrebe u stajaĉu vodu

Kolika je ekoloŕka svijest jednog muslimana i koliko bi on tome trebalo da pridaje paŕnju, najbolje ilustruje ĉinjenica o zabrani mokrenja u stajaĉu vodu. Naime, Allahov Poslanik, s.a.v.s, u autentiĉnoj Dŕabirovoj, r.a, predaji nedvosmisleno zabranjuje takvo ponaŕanje. U toj predaji se kaŕe: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, je zabranio da se obavlja mala fizioloŕka potreba u stajaĉu vodu!*²⁰⁵

Œta prouĉiti nakon obavljene fizioloŕke potrebe

Kada obavimo fizioloŕku potrebu treba prouĉiti dovu i zahvaliti Allahu Uzviŕenom ŕto nas je kutarisao onoga ŕto nam smeta. Iz hadisa koji prenosi Aiŕa, r.a, vidi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, traŕio oprost od Gospodara svjetova. Ona prenosi: *Vjerovjesnik, s.a.v.s, bi, kada bi izaŕao iz nuŕnika, rekao: Gufraneke! / Oprosti nam!*²⁰⁶

U predaji Ebu Zerra i Enesa b. Malika, r.a, spominje se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, kada bi iziŕao iz nuŕnika, prouĉio: *El-Hamdu*

²⁰⁴ *El-Ahzab*, 58.

²⁰⁵ Hadis biljeŕi Buhari u *Sahihu*: 4 – Kitabu-l-vudu', 68 – Babu-l-bevli fi-l-mai-d-daimi, hadis br. 239; Muslim u *Sahihu*: 2 – Kitabu-t-tahare, 28 – Babu-n-nehji 'ani-l-bevli fi-l-mai-r-rakidi, hadis br. 281; Tirmizi u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 51 – Babun ma dŕae fi kerahijeti-l-bevli fi-l-mai-r-rakidi, hadis br. 68; Nesai u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 30 – Babu-n-nehji 'ani-l-bevli fi-l-mai-r-rakidi; Ibn Madŕe u *Sunenu*: 1 - Kitabu-t-tahare, - 25 – Babu-n-nehji 'ani-l-bevli fi-l-mai-r-rakidi, hadis br. 343 i Ahmed u *Musnedu*, 2/288, 464 i 532 i 4/341 i 350.

²⁰⁶ Hadis biljeŕe Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 291 – Babu da'vati-n-Nebijji, sallallahu 'alejhi ve sellem, hadis br. 694; Ebu Davud u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 17 – Babun ma jekulu-r-redŕulu iza haredŕe mine-l-halai, hadis br. 30; Tirmizi u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 5 – Babun ma jekulu iza haredŕe mine-l-halai, hadis br. 7 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ibn Madŕe u *Sunenu*: 1 – Kitabu-t-tahare, 10 – Babun ma jekulu iza haredŕe mine-l-halai, hadis br. 300; Ahmed u *Musnedu*, 6/155 i Ibnu-s-Sunni u 'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti, 8 – Babun ma jekulu iza haredŕe mine-l-halai, hadis br. 23.

*lillahillezi ezbebe 'anni-l-eza ve 'afani! / Hvala Allahu koji je otklonio od mene neugodnosti i učinio me zdravim!*²⁰⁷

Kao što jasno vidimo iz Aišine, r.a, predaje, koju je imam Nevevi ocijenio vjerodostojnom,²⁰⁸ Allahov Poslanik, s.a.v.s, tražio je oprost od Gospodara svjetova. Naime, on je činio zikr Allahu Uzvišenom u svakoj prilici, pa pošto to nije mogao činiti u trenutku obavljanja fiziološke potrebe, kao da se pravda svome Gospodaru i traži od njega oprost što to nije mogao činiti i u spomenutoj prilici.

U predaji Ebu Zerra, koja se ocjenjuje kao hasen²⁰⁹ i Enesa, r.a, koja se ocjenjuje slabom, ali ima predaja koje je pojačavaju i čine jačom,²¹⁰ jasno se očituje da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, zahvalio Allahu Uzvišenom na uklanjanju neugodnosti koje bi moglo zadržavanje onoga što izlazi iz nas prouzrokovati, a redovno obavljanje fiziološke potrebe ukazuje na zdravlje čovjeka i njegovog organizma.

Ne čudi onda, što je, kako se pripovijeda, Harun er-Rešid obećao Behlulu čitav hilafet samo da ga oslobodi teškoća, muke i bolova uzrokovanih nemogućnošću obavljanja fiziološke potrebe. Naime, halifa Harun nije mogao obaviti malu fiziološku potrebu, pa je Behlul obećao, uz Allahovo dopuštenje da će ga izliječiti, ali da mu zauzvrat dadne prijestolje i postavi ga za halifu. Kako su halifini bolovi dostigli kulminaciju, on je Behlulu obećao i čitav hilafet, samo da ga kutariše nesnosnih bolova i muka. Kada je halifa bio oslobođen tih muka, ponudio je hilafet i prijestolje Behlulu, a on mu je mudro, pred svim dvorjanima, odgovorio: *Kada tvoje prijestolje ne vrijedi ni koliko jedno mokrenje, ja ga neću preuzeti nego ga ti i dalje zadrži!*²¹¹

Zato, zahvalimo Allahu, dž.š., na toj blagodati prije nego imadnemo halifino iskušenje!

²⁰⁷ Hadis bilježe Ibn Madže u *Sunenu*: cit. kitab i bab, hadis br. 301 i Ibnu-s-Sunni u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, cit. bab, hadis br. 22.

²⁰⁸ Provjeri: *El-Ezkar*, str. 54 (Izdanje: Daru-l-huda, Rijad, 1996).

²⁰⁹ Uporedi: Bešir Muhammed 'Ujun u djelu *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti* Ibnu-s-Sunnija, str. 14 (Izdanje: Mektebetu dari-l-bejani, Damask, 1989).

²¹⁰ Vidi: Isti izvor i ista strana.

²¹¹ Ovu poučnu dogodovštinu čuo sam još u studentskim danima od šejha Salih-ef. Ibriševića na Vratniku.

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM POZDRAVA

Islam je regulirao sve detalje u ljudskom životu. Svemu je dao potrebnu puninu, važnost i značaj. Islam je čak i pozdravu odredio poziciju koja mu odgovara i dao mu konkretnu formu kojom će se ljudi na Zemlji pozdravljati do Sudnjega dana!

Svaka zajednica na svijetu ima neku formu pozdrava. Ummet Muhammeda, s.a.v.s, prakticira selam koji je utemeljen na Kur'anu i sunnetu.

Allah Uzvišeni kaže: *O vjernici, u tuđe kuće ne ulazite dok dozvolu ne dobijete i dok ukućanima selam ne nazovete!*²¹²

U drugom ajetu se kaže: *A kada ulazite u kuće, vi ukućane njene pozdravite selamom od Allaha propisanim, blagoslovljenim i uljudnim!*²¹³

Na temelju kazivanja o Ibrahimu, a.s, jasno utvrđujemo da se radi o selamu: *Da li je do tebe doprla vijest o uvažanim gostima Ibrahimovim kad mu oni uđoše i rekoše: Selam!, a on reče: Selam vama, ljudi neznanici!*²¹⁴ Dakle, ovdje se radi o melekima koji su nazvali selam Ibrahimu, a.s, a on im, takođe, selamom uzvratio. Ibn 'Abbas, r.a, tvrdi da se radilo o posjeti i selamu trojice odabranih meleka: Džibrila, Mikaila i Israfila; Osman b. Husajn, dodaje i Rifaila, dok Muhammed b. Ka'b, smatra da su ga tada poselamili Džibril i s njim još devet meleka.²¹⁵

Selam će biti jedini pozdrav stanovnika Dženneta. Allah Uzvišeni kaže: *I oni će stanovnicima Dženneta viknuti: Selamun 'alejkum/Mir vama!*²¹⁶ Opisujući stanovnike Dženneta, Allah Milostivi veli: *...rijeke će teći ispred njih u džennetima zadovoljstva, dova*

²¹² En-Nur, 27.

²¹³ En-Nur, 61.

²¹⁴ Ez-Zarijat, 24-25.

²¹⁵ Vidi: El-Kurtubi, *El-Džami'u li ahkami-l-Kur'an*, 17/47.

²¹⁶ El-A'raf, 46.

*njihova biće u njima: Hvaljen neka si, Allahu!, a njihov pozdrav biće selam, dok će im posljednja dova biti: Tebe, Allaha, Gospodara svijetova bvalimo!*²¹⁷

Allahov Poslanik, s.a.v.s, čak je nazivanje selama stavio u ravan vjerovanja, čime mu je dao poseban značaj. Naime, on je vjerovanje uvjetovao međusobnom ljubavlju, koja se postiže upravo nazivanjem i širenjem selama! Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Nećete ući u Džennet sve dok ne budete vjerovali, a nećete vjerovati sve dok se ne budete međusobno voljeli. Želite li da vas uputim šta da činite pa da se međusobno volite: Širite selam među sobom!*²¹⁸

Mehmed-ef. Handžić primjećuje da je izuzetna mudrost što je selam na arapskom jeziku, upravo na jeziku Kur'ana, koji veže muslimane posebnim bratstvom. To je jedna od prvih legitimacija, kako napominje Handžić, kojima se musliman legitimira muslimanu, makar ih jezik i nacija rastavljale i različiti bili, i makar jedan bio na krajnjem zapadu a drugi na krajnjem istoku.²¹⁹

Koliki su značaj prve generacije pridavale važnosti tom pozdravu, znajući za njegovu vrijednost, najbolje potvrđuje jedna predaja u kojoj se kaže da su ashabi, kada ne bi imali naročitih obaveza kod kuće, odlazili u čaršiju, kako bi jedni drugim nazivali selam. Očito je da su tim činom smatrali da zarađuju velike nagrade. Abdullah b. Omer, r.a, je kazao: *Mi idemo u čaršiju radi selama, da selam nazovemo onome koga sretnemo!*²²⁰

Selam je prvi pozdrav na svijetu

Analizirajući autentične hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s, eksplicite se vidi da je prvi pozdrav izgovoren na ovom svijetu bio

²¹⁷ Junus, 9-10.

²¹⁸ Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-iman, 22 – Babu bejani ennehu la jedhulu-l-džennete ille-l-mu'min..., hadis br. 54; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 139 – Babun fi ifšai-s-selami, hadis br. 5193; Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 1 – Babu ma džae fi ifšai-s-selami, hadis br. 2688 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 11 – Babu ifšai-s-selami, hadis br. 3692.

²¹⁹ Mehmed Handžić, *Vazovi*, str. 125.

²²⁰ Predaju bilježi Malik u *El-Muvetta'u*: Poglavlje: Džami'u-s-selam, 3/133 (Štampano zajedno sa komentarom Imama Sujutije na Malikov El-Muvetta', poznat pod imenom: *Tenviru-l-havalik*).

upravo islamski pozdrav, poznat kao *selam*. To najbolje ilustriraju Buharija i Muslim u svojim vjerodostojnim zbirka hadisa. Naime, Ebu Hurejre, r.a, prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s, da je rekao: *Kada je Allah Uzvišeni stvorio Adema, a.s, naredio mu je: Idi i onoj grupi nazovi selam!, - a to je bila grupa meleka koja je sjedila – pa slušaj šta će ti odgovoriti, jer će to biti tvoj pozdrav i pozdrav tvoga potomstva! Adem, a.s, je otišao i rekao im: Es-Selamu 'alejkum!, a oni su mu odgovorili: Es-Selamu 'alejke ve rahmetullah!*²²¹

Selam je jedini Allahov pozdrav

Jedino je selam Allahov pozdrav, dok je svaka druga forma pozdrava ljudska. Prema tome, ne možemo očekivati Allahovu nagradu za pozdrave kao što su: *Dobar dan, zdravo, čao* i slično. Otuda, Abdullah b. 'Omer, r.a, kaže: *Kada nazivaš selam, učini to tako da se čuje, jer je selam, uistinu, lijep i blagoslovljen Allahov pozdrav!*²²²

Selam je jedno od 99 lijepih Allahovih imena

Zanimljivo je da musliman, pozdravljajući se selamom, zikr čini Gospodara svjetova, jer je u tom pozdravu sadržano jedno od 99 lijepih imena Allaha Uzvišenog. Uz to, taj pozdrav predstavlja svojevrsnu dovu, kojom molimo Allaha Uzvišenog da nas obaspe Svojim spasom, milošću i berićetom. Poslanik islama, s.a.v.s, preporučuje širenje tog lijepog Allahovog imena, upravo kroz pozdrav među muslimanima. Enes b. Malik, r.a, prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s, hadis u kome kaže: *Es-Selamu je, uistinu, jedno od Allahovih imena koje je on postavio na Zemlji, pa ga širite među vama!*²²³

Imam Buhari, naslovljavajući jedno poglavlje u svom Sahihu: *Es-Selamu je jedno od Allahovih lijepih imena*, navodi hadis Abdullaha b.

²²¹ Bilježe Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zan, 1 – Babu bed'u-s-selami, hadis br. 6227 i Muslim u *Sahihu*: 51 – Kitabu-l-dženneti ve sifatu ne'imihave ehliha. 11 – Babu jedhulu-l-džennete akvamun ef'idetuhum mislu ef'ideti-t-tajri, hadis br. 2841.

²²² Bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 460 – Babu ma jusme'u iza selleme, hadis br. 1009.

²²³ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 451 – Babu-s-Selami ismun min esmaillahi 'azze ve dželle, hadis br. 992.

Mes'uda, r.a, u kome se kaže da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Allah je, uistinu, Es-Selam!*²²⁴

Kako nazvati selam?

Postoji više verzija nazivanja selama. Može se nazvati s određenim članom *Es-Selamu 'alejkum* a dozvoljeno je nazvati ga i bez određenog člana *Selamun 'alejkum*, ali je s određenim članom bolje.²²⁵

Može se pojedincu nazvati selam u jednini: *Es-Selamu 'alejke*, ali je bolje u množini: *Es-Selamu 'alejkum*, kako bi se time obuhvatili i meleki koji prate tu osobu.²²⁶ Tako Mu'avija b. Kurre navodi da mu je otac rekao: *Sine moj, kada prođe pored tebe čovjek i nazove ti selam sa riječima: Es-Selamu 'alejkum, nemoj mu odvratiti: Ve 'alejke!, želeći time obuhvatiti samo njega, jer on, uistinu, nije sam, nego mu reci: Es-Selamu 'alejkum!*²²⁷

Kada nam se nazove selam: *Es-Selamu 'alejkum*, treba odgovoriti: *Ve 'alejkumu-s-selam*, ali je na temelju kur'anskih riječi: *Kada pozdravom pozdravljeni budete, ljepšim od njega otpozdravite, ili ga uzvratite, jer će Allah za sve obračun tražiti!*,²²⁸ bolje uzvratiti riječima: *Ve 'alejkumu-s-selam ve rahmetullahi!*, a ako nam se nazove selam riječima: *Es-Selamu 'alejkum ve rahmetullahi!*, najbolje je odgovoriti riječima: *Ve 'alejkumu-s-selam ve rahmetullahi ve berekatuhu!* Naravno, što je selam potpuniji to je vrijednost veća i za svaku dodatnu riječ Allah nagrađuje s dodatnih deset sevapa. To vidimo na temelju hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji prenosi 'Imran b. Husajn, r.a, a u kojem se kaže da je jedan čovjek došao Vjerovjesniku, s.a.v.s, i nazvao mu selam riječima: *Es-Selamu 'alejkum*. Vjerovjesnik, s.a.v.s, mu je odgovorio: *Deset* (tj. dobrih djela). Došao je drugi i rekao: *Es-Selamu 'alejkum ve rahmetullahi!*, našto je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Dvadeset!* Zatim je došao i treći čovjek i rekao: *Es-*

²²⁴ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zani, 3 – Babu-s-Selami ismun min esmaillahi te'ala, hadis br. 6230.

²²⁵ Vidi: El-Mubarekfuri, *Tuhfetu-l-ahvezi*, 7/470.

²²⁶ Imam Nevevi, *El-Minhadž*, 14/140.

²²⁷ Predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 474 – Babu kejfe reddu-s-selami, hadis br. 1041. Ibn Hadžer tvrdi da je lanac prenosilaca ovog hadisa autentičan. (Vidi: *Fethu-l-Bari*, 11/39).

²²⁸ *En-Nisa'*, 86.

Selamu 'alejkum ve rahmetullabi ve berekatuhu!, našto je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Trideset!*²²⁹

Na temelju vjerodostojnih predaja dolazimo do zaključka da je selam nazivan samo do riječi: ...*ve berekatuhu!* Međutim, postoje i brojne predaje koje su, doduše, slabe a u kojima se navodi da se selam nazivao i na njega odvaraćalo sa dodacima, kao što su: *ve magfiretuhu, ve hasenatuhu, ve ridvanuhu* i druge.²³⁰

Treba još napomenuti da je bolje odgovarati na selam sa *vavom* tj. *Ve 'alejkumu-s-selam*, a ne samo: *'Alejkumu-s-selam*, što je česta praksa naših muslimana.²³¹

Ima li *merhaba* svoje utemeljenje?

Zanimljivo je da su mnogi Bošnjaci, nakon selama, zadržali i *merhaba*, što u potpunosti odgovara sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Otuda, nije tačna konstatacija nekih ljudi koji kažu da je *merhaba* isto što i zdravo, naprosto zato što je Poslanik islama, s.a.v.s, koristio *merhaba* a nikada nije koristio *zdravo*. Treba samo napomenuti da se *merhaba* koristi isključivo nakon selama, što ćemo i primijetiti, u hadisima koje ćemo citirati. Naime, ovaj termin se upotrebljava u značenju dobro došao!

Aiša, r.a, prenosi da bi Vjerovjesnik, s.a.v.s, kada bi se pojavila njegova kćerka Fatima, r.a, rekao joj: *Merhaba, kćeri moja!* i posadio je da sjedne s njegove desne ili s lijeve strane.²³²

Ummu Hani, r.a, kćerka Ebu Talibova, kaže: *Otišla sam Allahovom Poslaniku, s.a.v.s, one godine kada je oslobođena Mekka i zatekla ga kako se kuća a Fatima ga zastire odjećom. Nazvala sam selam, a on*

²²⁹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti' zani, 2 – Ma zukire fi fadli-s-selami, hadis br. 2679 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun-garibun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeabi, 140 – Babu kejfe-s-selamu?, hadis br. 5195; Ahmed u *Musnedu*, 4/439-440 i Nesai u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Sevabu-s-selami, hadis br. 337.

²³⁰ Uporedi: *Tuhfetu-l-ahvezi*, 7/463.

²³¹ Vidi: Nevevijevev komentar Muslimovog *Sahiha*, 14/141.

²³² Hadis bilježe Muslim u *Sahihi*: 44 – Kitabu fadaili-s-sahabe, 15 – Babu fadaili Fatima, r.a, hadis br. 2450 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 473 – Babu merhaben, hadis br. 1034 i Muslim u *Sahihi*: 44 – Kitabu fadaili-s-sahabe, 15 – Babu fadaili Fatima, r.a, hadis br. 2450.

*upita: Ko je to? Rekla sam: Ja sam Ummihana. On, tada, reče: Merhaba, Ummihana!*²³³

'Ali b. ebi Talib, r.a, prenosi da je 'Ammar b. Jasir, r.a, tražio dopuštenje da uđe kod Poslanika, s.a.v.s, a on prepoznavši mu glas, rekao mu je: *Merhaben bi-t-tajjibi-l-mutajjebi!*²³⁴

Ikrime b. ebi Džehl, r.a, kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, dočekao me onoga dana kada sam mu došao, riječima: Merhaba, muhadžire konjaniče!*²³⁵

Zanimljivo je spomenuti razlog izgovaranja/*sebebi vurud* ovog hadisa. Naime, Ikrime je bio sin Ebu Džehla. Obojica su bili poznati po velikoj mržnji spram islama i Muhammeda, s.a.v.s. Kada su muslimani 630. god. oslobodili Mekku, Ikrime je uzjahao konja i pobjegao, plašeći se osvete muslimana za njegovo neprijateljstvo. Njegova žena, Ummu Hakim bint el-Haris pitala je Poslanika, s.a.v.s, hoće li amnestirati i Ikrimu. Nakon što je Vjerovjesnik, s.a.v.s, potvrdno odgovorio, ona je uzjahala konja i stigla svog muža, koji se već ukrcavao u lađu za Abesiniju i vratila ga u Mekku. Kada je stigao Poslaniku, s.a.v.s, on mu je izgovorio ove riječi, koje znače: Dobro došao iz zemlje nevjerstva u koju je krenuo u zemlju islama i mira u koju se vraća, jer nakon oslobađanja Mekke hidžra u druge predjele bila je suvišna! Ikrime, r.a, je, nakon toga, postao jedan od velikih junaka islama i borac za njegovu afirmaciju. Poginuo je u bici na Jermuku 13. god. po Hidžri, u 62. godini života.²³⁶

Na kraju, može se konstatovati da se *merhaba* upotrebljava u smislu dobrodošlice. Ovaj izraz Allahov Poslanik, s.a.v.s, je, kako smo vidjeli, koristio. Sasvim je ispravno koristiti taj termin nakon

²³³ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: Muslim u *Sahihu*: 6 – Kitabu salati-l-musafirine ve kasruha, 13 – Babu istihbabi salati-d-duha, hadis br. 336 i Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 34 – babu ma džae fi merhaba, hadis br. 2734 i kaže da je hasenun-sahihun.

²³⁴ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 50 – Kitabu-l-menakibi, 35 – Menakibu 'Ammar b. Jasir, radijellahu 'anhu, hadis br. 3798 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ibn Madže u *Sunenu*: El-Mukaddima, Babu fadaili ashabi resulillahi, sallallahu 'alejhi ve sellem, fadlu 'Ammar b. Jasir, hadis br. 146 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 473 – Babu merhaben, hadis br. 1035.

²³⁵ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 34 – Babu ma džae fi merhaben, hadis br. 2.735 i kaže da sened ovog hadisa nije autentičan.

²³⁶ Uporedi: *Tuhfetu-l-ahvezi*, 8/4.

nazivanja selama i, na taj način, primijeniti, pored selama, još jedan sunnet! Treba izbjegavati da taj izraz preraste u pozdrav i tako potisne selam, što bi bilo suprotno sunnetu!

Ko prvi naziva selam?

Iako je selam nazvati sunnet a odvratiti na njega vadžib, ipak onaj koji prvi nazove selam ima veću nagradu. To je u cilju afirmiranja tog pozdrava i podsticanju na njega. Ebu Umame, r.a, prenosi hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s, u kojem on ističe: *Najpreći ljudi Allahu su oni koji prvi nazivaju selam!*²³⁷

Analizirajući hadise Poslanika islama, s.a.v.s, nedvosmisleno se dolazi do zaključka ko kome treba prvi nazvati selam. Tako će selam mlađi nazvati starijem, manja grupa većoj, pojedinac grupi, onaj koji ide, jaše ili se vozi onome koji sjedi ili ide pješice.

Ebu Hurejre, r.a, prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s, da je u tom pogledu rekao: *Onaj koji jaše nazvaće selam onome koji ide pješice, onaj koji ide pješice onome koji sjedi i manja skupina većoj.* Muhammed b. el-Musenna dodaje u svojoj predaji: *Mlađi će nazvati selam starijem!*²³⁸

Međutim, ako se sretnu dvije osobe slične životne dobi ili osobe koje idu pješice ili osobe koje se voze u automobilu, onda će veću nagradu dobiti ona osoba koja prije nazove selam. To se jasno vidi iz citirane predaje Ebu Umame, r.a. Džabir b. 'Abdullah, r.a, to pojašnjava: *Ako se sretnu dvije osobe koje idu pješice, vrednija je ona osoba koja prva nazove selam!*²³⁹

²³⁷ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 141 – Babu fi fadli men bede'e bi-s-selami, hadis br. 5197. Sličnu verziju bilježi i Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 6 – Babu ma džae fi fadlillezi jebdeu bi-s-selami, hadis br. 2.694 i ocjenjuje ga dobrom predajom.

²³⁸ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zan, 4 – Babu teslimi-l-kalili 'ale-l-kesiri, hadis br. 6.231 i 5 – Babu jusellimu-r-rakibu 'ale-l-maši, hadis br. 6.232 i u *El-Edebu-l-mufredu*: 457 – Babu jusellimu-s-sagiru 'ale-l-kebiri, hadis br. 1003 i 1004; Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selami, 1 – Babu jusellimu-r-rakibu 'ale-l-maši ve-l-kalilu 'ale-l-kesiri, hadis br. 2160 i Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zani, 14 – Babu ma džae fi teslimi-r-rakibi 'ale-l-maši, hadis br. 2703.

²³⁹ Predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 453 – Babu jusellimu-l-maši 'ale-l-ka'idi, hadis br. 997.

Nazivanje selama prije bilo kakvog drugog razgovora

Ukoliko se sretnu dvije osobe među njima neće biti nikakvog razgovora prije selama. Džabir b. Abdullah, r.a, prenosi predaju u kojoj Poslanik, s.a.v.s, ističe: *Selam ide prije razgovora!* S ovim lancem prenosilaca navodi se predaja u kojoj se kaže: *Nikoga ne pozivajte na jelo, sve dok selam ne nazove.*²⁴⁰

U predaji Abdullaha b. Omera, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: *Ko počne govoriti prije nazivanja selama, nemojte mu odgovarati!*²⁴¹

Zanimljiva je predaja Ebu Hurejre, r.a., u kojoj on kaže: *Ukoliko vam neko bude tražio dopuštenje da uđe, a ne bude nazvao selam, recite mu: Ne može ući, dok ne donese ključ, a on je selam!*²⁴²

Čitajući hadise o traženju dozvole jasno se primjećuje da su ashabi prvo nazivali selam a onda tražili dozvolu za ulazak u kuću.

Iz prakse naših muslimana da se primijetiti da se nekada dobro napričaju prije nego selam jedan drugom nazovu. Dakle, bliže je sunnetu prvo selam nazvati a onda početi s pitanjem ili pričom, pa će selam biti uvod za govor, kako primjećuje 'Ali el-Kari, kao što je tehijetu-l-mesdžid jedna vrsta uvoda za namaz i boravak u džamiji.²⁴³

Selam treba nazvati i pri dolasku i pri odlasku

Selam je potrebno nazvati i prilikom dolaska i prilikom odlaska. Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Kada neko od vas prispje na neko sjelo, neka nazove selam, a kada bude htio da ga napusti, neka opet selam nazove, jer prvi nije prečī od posljednjeg!*²⁴⁴

²⁴⁰ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 11 – Babu ma džae fi-s-selami kable-l-kełami, hadis br. 2699. Tirmizi ovaj hadis ocjenjuje munker-predajom.

²⁴¹ Hadis bilježi Ibnu-s-Sunni u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 76 – Babun men bede'e bi-l-kełami kable-s-selami, hadis br. 214. Ovaj hadis El-Albani ocjenjuje dobrom predajom. (Vidi: *Silsiletu-l-ahadisi-s-sahiha*, hadis br. 816).

²⁴² Ovu predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 493 – Babu-l-isti'zani gajre-s-selami, hadis br. 1071.

²⁴³ Vidi: *Tuhfetu-l-ahvezi*, 7/479.

²⁴⁴ Hadis bilježe Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 463 – Babu-t-teslimi iza kame mine-l-medžlisi, hadis br. 1.012; Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Babu-l-isti'zani, 15 – Babu ma džae fi-t-teslimi 'inde-l-kijami ve 'inde-l-ku'udi, hadis br. 2.706 i ocjenjuje ga

Na našim prostorima donedavno je, nažalost, ovaj sunnet bio zapostavljan. Naime, selam prilikom dolaska bio je poprilično prakticiran, ali nazivanje selama prilikom odlaska sa sijela, kako primjećuje rahm. Mehmed-ef. Handžić, *bio je potpuno zabačen u našoj zemlji*.²⁴⁵

Koliko je ovaj sunnet bio zapostavljen najbolje je potvrđivalo čuđenje Bošnjaka kada bi im neko nazvao selam i prilikom napuštanja sijela. Međutim, u posljednje vrijeme, hvala Allahu Plemenitom, ovaj sunnet uveliko se oživljava i sve je više Bošnjaka koji selam nazivaju i prilikom dolaska i prilikom odlaska sa sijela.

Nazivanje selama ukućanima

Praksa mnogih ljudi bila je da nazovu selam drugima, ali su to izostavljali kada uđu u svoju kuću. Međutim, preporuka Poslanika, s.a.v.s, je da se selam naziva i svojim ukućanima, što će uveliko povećati bereket u kući. Tako Vjerovjsnik, s.a.v.s, savjetujući Enesa b. Malika, r.a, kaže: *Sinčiću, kada uđeš svojoj porodici, nazovi im selam, jer je u tome beričet i za tebe i za tvoju porodicu!*²⁴⁶

Nazivanje selama sami sebi

Ako osoba uđe u kuću ili prostoriju u kojoj nema nikoga, onda će selam uputiti samoj sebi i dobrim Allahovim robovima. To se temelji na predaji Abdullaha b. Omera, r.a, koji je rekao: *Ko uđe u prostoriju u kojoj nema nikoga, neka kaže: Es-Selamu 'alejna ve 'ala 'ibadillahi-s-salihin/ Selam neka je na nas i na dobre Allahove robove!*²⁴⁷

hasen-predajom; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 147 – Babun fi-s-selami iza kame mine-l-medžlisi, hadis br. 5.208 i Nesai u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Babun ma jekulu iza inteha ila kavmin fedželese ilejhim, hadis br. 342.

²⁴⁵ M. Handžić, *Vazovi*, str. 125.

²⁴⁶ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zani, 10 – Babu ma džae fi-t-teslimi iza dehale bejtehu, hadis br. 2.698 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun.

²⁴⁷ Ovu predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 484 – Babun iza dehale bejten gajre meskunin, hadis br. 1.059.

Nazivanje selama poznatim i nepoznatim

Selam nije privilegija samo onih koje poznajemo, već smo dužni nazivati ih i onima koje ne poznajemo. Abdullah b. 'Amr, r.a, prenosi da je neki čovjek upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s: *Koji je islam najbolji? On mu je odgovorio: Da nahraniš gladnoga i da nazivaš selam onome koga poznaješ i onome koga ne poznaješ!*²⁴⁸

Ibn Hadžer el-Askalani navodi neke predaje u kojima se kaže da će jedan od predznaka Sunjeg dana biti da će čovjek prolaziti kroz džamiju a unoj neće klanjati i da će selamiti samo poznate osobe!²⁴⁹

Naravno, postavlja se pitanje kako nazvati selam osobi za koju ne znamo da li je uopće musliman, kada se zna da se nemuslimanu ne upućuje selam. Za to je potrebno imati neko islamsko obilježje koje će nas identificirati kao muslimane. Međutim, ako pretpostavljamo da je neka osoba musliman, mi ćemo mu, kako smatraju brojni učenjaci, nazvati selam.²⁵⁰

Nazivanje selama ženama

Utemeljeno je nazivanje selama ženama i obrnuto. To vidimo na temelju predaje Ummihane, r.a, koja je nazvala selam Poslaniku, s.a.v.s, što smo već vidjeli u dijelu koji govori o utemeljnosti *merhaba*. Takođe, Hasan el-Basri kaže: *Žene su selamile ljude!*²⁵¹

Esmā bint Jezid, r.a, kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, je prošao pored nas žena i nazvao nam selam!*²⁵²

Nazivanje selama ženama i obrnuto dovodi se samo u pitanje ukoliko postoji mogućnost fitneta i izazivanja bilo čega što bi moglo biti posljedica nekog nemoralnog čina. Tako El-Halimi

²⁴⁸ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zani, 9 – Babu-s-selami li-l-ma'rifeti ve gajri-l-ma'rifeti, hadis br. 6.236 i u *El-Edebu-l-mufredu*: 480 – Babu men kerihē teslime-l-hassati, hadis br. 1.054.

²⁴⁹ *Fethu-l-Bari*, 11/23.

²⁵⁰ Uporedi: cit. djelo, tom i stranu.

²⁵¹ Predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 478 – Babu teslimi-n-nisai 'ale-r-ridžali, hadis br. 1.050.

²⁵² Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 145 – Babun fi-s-selami 'ale-n-nisai, hadis br. 5.204; Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebi, 14 – Babu-s-selami 'ale-s-sibjani ve-n-nisai, hadis br. 3.701 i Ibnu-s-Sunni u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 87 – Babu selami-r-redžuli 'ale-n-nisai, hadis br. 225 posredstvom Džerira b. Abdullaha, r.a.

potcrtava: «*Vjerovjesnik, s.a.v.s, bio je neporočan i sačuvan od svake vrste fitneta, pa ko je siguran u sebe neka selam naziva ženama, a ko nije onda je bolje ne nazivati im selam!*»²⁵³

Dakle, radi se o sasijecanju zla u korijenu, pa ako će odgovor na selam osobe suprotnog spola razbuktati ljudske strasti i asociirati osobu na nešto negativno, onda i to postaje pokuđen čin koji treba izbjegavati.

Nazivanje selama djeci

Allahov Poslanik, s.a.v.s, prakticirao je nazivati selam i djeci. Sabit el-Bunnani, iz druge generacije muslimana, prenosi da je Enes b. Malik, r.a, prošao pored djece i nazvao im selam, a onda rekao: *Ovako je činio Vjerovjesnik, s.a.v.s.*²⁵⁴

Ibn Bettal tvrdi da je nazivanje selama preporučljivo stoga što se na taj način djeca privikavaju na islamsku kulturu ponašanja i što se tim činom neutralizira oholost odraslih i manifestira njihova skromnost.²⁵⁵

Kako nazvati selam skupu kojem prisustvuju i muslimani i nemuslimani?

Ukoliko na nekom skupu ili sijelu ima i muslimana i nemuslimana, onda će se selam nazvati a time će se podrazumijevati muslimani, s obzirom da se nemuslimanu selam ne naziva. To se temelji na predaji Usame b. Zejda, r.a, u kojoj se kaže da je *Vjerovjesnik, s.a.v.s, prošao pored skupine u kojoj su bili muslimani, idolopoklonici i židovi i selam im nazvao.*²⁵⁶

²⁵³ *Fethu-l-Bari*, 11/36.

²⁵⁴ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zani, 15 – Babu-t-teslimi 'ale-s-sibjani, hadis br. 6.247; Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selami, 5 – Babu istihbabi-s-selami 'ale-s-sibjani, hadis br. 2.168; Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Babu-l-isti'zani, 8 – Babu ma džae fi-t-teslimi 'ale-s-sibjani, hadis br. 2.696 i ocjenjuje ga kao sahih; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 144 – Babu fi-s-selami 'ale-s-sibjani, hadis br. 5.202 i Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebi, 14 – Babu-s-selami 'ale-s-sibjani ve-n-nisai, hadis br. 3.700.

²⁵⁵ Vidi: *Fethu-l-Bari*, 11/35.

²⁵⁶ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zani, 20 – Babu-t-teslimi fi medžlisin fihi ahlatun mine-l-muslimine ve-l-mušrikin, hadis br. 6.254;

Kako pozdraviti nemuslimana?

Vjerovjesnik, s.a.v.s, je, obraćajući se vladarima, u svojim pismima pozdravljao ih na sljedeći način: *Es-Selamu 'ala menittebe'a-l-huda/Neka je selam na onoga koji slijedi Uputu!* Poznati muhaddis Abdurrezzak prenosi predaju Katade u kojoj on kaže: *Kada ulazite židovima i kršćanima pozdravite ih na sljedeći način: Es-Selamu 'ala menittebe'a-l-huda!* Slična je i predaja Ibn ebi Šejbe od Muhammeda b. Sirina.²⁵⁷

Svakako, treba izbjegavati pozdrave koji nas poistovjećuju s nevjernicima. Nažalost, selam koji u sebi nosi i zikr, i dovu, i mir, i spas i svako dobro, zamijenjen je ispraznim pozdravima koji ništa ne znače: kao *dobar dan* ili *zdravo*. Šta ako je dan pun razarajućeg vjetra, strahovitog pljuska i užasne grmljavine: kome, tada, lažemo da je dan dobar?! Ko to, izuzev Allaha Plemenitog, može učiniti dan lijepim ili ko, izuzev Njega, može učiniti da čovjek bude zdrav i normalan?! Od koga, onda, tražimo da nam dan bude dobar ili da neko bude zdrav?! O tome nisu sigurno razmišljali ni članovi Općinskog vijeća Maglaj, koji su, ne tako davno, ekskomunicirali selam iz upotrebe u državnim institucijama a isprazni *dobar dan* proglasili međunarodnim pozdravom! Nameće se jasan zaključak: Što praznije glave naših predstavnika, sve će više biti praznih i ispraznih pozdrava u institucijama i na javnim mjestima!!!

Kako nemuslimanu odvrati na selam?

Ako nemusliman muslimanu nazove selam, odvratiće mu se samo sa '*Alejkum* ili *Ve 'alejkum*, na temelju predaje Enesa b. Malika, r.a, u kojoj je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Ako vam selam nazovu kršćani i židovi, odgovorite im: Ve 'alejkum!*²⁵⁸

Nebijji, sallallahu 'alejhi ve sellem, ve sabruhu 'ala eze-l-munafikin, hadis br. 1.798 i Timrizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zani, 13 – Babu ma džae fe-s-selami 'ala medžlisin fihi-l-muslimune ve gajruhum, hadis br. 2.702 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

²⁵⁷ Vidi: *Fethu-l-Bari*, 11/42.

²⁵⁸ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zan, 22 – Babu kejfe-r-reddu 'ala ehli-z-zimmeti bi-s-selami, hadis br. 6.258 i Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 4 – Babu-n-nehji 'an ibtidai ehli-l-kitabi bi-s-selami ve kejfe jeruddu 'alejhim, hadis br. 2.163.

Očito da je tako postupao Allahov Poslanik, s.a.v.s, nakon događaja koji se zbio sa židovima. Naime, Aiša, r.a, prenosi predaju u kojoj kaže: Jedna grupa židova tražila je dopuštenje da uđu Poslaniku, s.a.v.s. Kada su ušli, rekli su: *Es-Sammu 'alejkum/Smrt vama!*, na što je Aiša, r.a, uzviknula: *Naprotiv, neka je na vas smrt i prokletstvo!* Vjerovjesnik, s.a.v.s, se, tada, obratio Aiši, r.a: *Aiša, Allah, uistinu, voli blagost u svakoj stvari!* Ona ga je upitala: *A zar nisi čuo šta su oni rekli?!* Vjerovjesnik, s.a.v.s, je rekao: *Već sam im odgovorio: Ve 'alejkum/I vama!*²⁵⁹

Dakle, njima se neće odvrćati kompletnim selamom, zato što su skloni varanju, pa će nam, ukoliko nemamo izoštrano uho, poželjeti smrt a mi njima spas. Otuda, iz mjera predostrožnosti, samo će se odvratiti sa: *'Alejkum* ili *Ve 'alejkum!*

Kako uputiti selam preko druge osobe i kako uzvratiti?

Selam se nekome može uputiti i preko druge osobe, što je, uveliko, praksa i naših muslimana. Obično se kaže: *Poselami tu i tu osobu!* Ili: *Prenesi joj selam!* i slično. Dakle, selam se može uputiti na razne načine.

Više je predaja koje govore o prenošenju selama preko druge osobe. Aiša, r.a, prenosi da joj je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Džibril ti, uistinu, upućuje selam!* Ona je odgovorila: *'Alejbi-s-selamu ve rahmetullah! Neka je na njega Allahov selam i Njegova milost!*²⁶⁰

Osoba koja prenosi selam treba znati da je dostavljanje selama obaveza. Komentirajući spomenuti hadis Imam Nevevi je rekao: *U ovome hadisu ozakonjeno je slanje selama. Obaveza je onome koji bude zadužen da prenese selam jer je to jedna vrsta emaneta!*²⁶¹

²⁵⁹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: naprijed citirani kitab i bab, hadis br. 2.656; Muslim u *Sahihu*: citirani kitab i bab, hadis br. 2.165 i Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 12 – Babu ma džae fi-t-teslimi 'ala ehli-z-zimmeti, hadis br. 2.701 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

²⁶⁰ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zan, 19 – Babun iz kale: Fulanun jukriuke-s-selamu, hadis br. 6.253 i u *El-Edebu-l-mufredu*: 522 – Babun iz kale: Fulanun jukriuke-s-selamu, hadis br. 1.119 i Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 5 – Babu mna džae fi teblig-i-s-selam, hadis br. 2.693.

²⁶¹ *Fethu-l-Bari*, 11/41 i *Tuhfetu-l-ahvezi*, 7/471.

Pravilo je odmah odvratiti na selam osobi koja je uputila selam, kao što je to učinila Aiša, r.a, na Džibrilov selam. Međutim, lijepo je, uz odvratanje na selam osobi koja nam ga je uputila, to isto učiniti i osobi koja nam je selam prenijela. Tako se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, odgovorio osobi koja mu je prenijela selam od svog oca: *Ve 'alejke ve 'ala ebike-s-selamu!/I neka je i na tebe i na tvoga oca selam!*²⁶²

U hadisu u kojem je Džibril uputio selam Hatidži, r.a, preko Poslanika, s.a.v.s, ona je odgovorila: *Innellabe Huve-s-Selamu, ve Minbu-s-selamu, ve 'alejke ve 'ala Džibrile-s-selamu!/Allah je, zaista, Selam, od Njega je selam, i neka je na tebe i na Džibrila selam!*²⁶³

Kako odvratiti na selam u pismu?

Ako nam neko uputi selam u pismu dužni smo mu, uz selam na koji ćemo mu uzvratiti u našem pismu, uzvratiti odmah dok budemo čitali pismo. Imam Nevevi kaže: *Ako selam dobijemo preko nekog posrednika ili putem pisma, dužni smo istog momenta na selam uzvratiti!*²⁶⁴

Da li se selam može nazivati išaretom ruke ili glave?

Selam se može nazvati ili uzvratiti išaretom ruke ili glave kada za to postoji opravdani razlog, kao npr. kada čovjek klanja a neko mu naziva selam, uzvratice na njega išaretom ili ako se nazove selam gluhoonijemom čovjeku, takođe će uzvratiti samo išaretom i sl.

Poslanik, s.a.v.s, zabranio je da se selami išaretom, kako se ne bismo poistovjetili sa židovima i kršćanima. Tirmizi navodi, doduše slabu predaju, u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: *Nije naš ko se poistovjećuje s drugima. Nemojte se identificirati sa židovima i kršćanima.*

²⁶² Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, 162 – Babun fi-r-redžuli jekulu: Fulanun jukriuke-s-selamu, hadis br. 5.231 i Ibnu-s-Sunni, *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 98 – Babu kejfe jeruddu-s-selamu ila men bellegahu-s-selamu, hadis br. 238.

²⁶³ Uporedi: *Fethu-l-Bari*, 11/41 i *Tuhfetu-l-ahvezi*, 7/471.

²⁶⁴ Komentar Muslimovog *Sahiha*, 14/141.

*Židovski pozdrav je išaret prstima a kršćanski pozdrav je išaret dlanovima/šakama!*²⁶⁵

Nesai, pak, navodi dobru merfu'- predaju od Džabira, r.a, u kojoj se kaže: *Nemojte se pozdravljati židovskim pozdravom. Njihov pozdrav je išaret glavama i rukama!*²⁶⁶

Zna se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, nazivao ženama selam, kako bilježe u svojim zbirkama Ebu Davud, Tirmizi, Ibn Madže i Darimi, išaretom ruke,²⁶⁷ ali se pod tim podrazumijeva da je, kako primjećuje Mubarekfuri, *napravio sintezu izgovaranja riječima i činjenja išareta rukom!*²⁶⁸ Naime, predaja koju prenosi Esma bint Jezid, r.a, govori o tome da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, naišao u džamiji pored žena i nazvao im selam pokretom ruke, što jasno upućuje da nije želio dekoncentrirati one koji su klanjali ili Kur'an učili, a usebi je selam nazivao kako žene ne bi glasno uzvraćale na njega i tako, eventualno, izazvale loše misli u glavama muškaraca.

Dakle, nema nikakve smetnje ako se selam nazove riječima i još se to učini pokretom ruke ili glave. Nije dozvoljeno pozdravljati osobu samo pokretom ruke ili glave, kao što su radili židovi i kršćani, bez izgovaranja selama riječima.

Abdullah b. Omer, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, u džamiji u Kubau odvrćao na selam ensarijama i pokretom ruke.²⁶⁹

Treba napomenuti da će čovjek nazvati selam pokretom ruke ili glave iz veće udaljenosti, kao npr. kada se vozi u autobusu ili ide drugom stranom ulice i slično. On neće, tada, vikati kako bi selam nazvao, nego će selam nazvati tiho ili usebi, a rukom naišaretiti u znak nazivanja selama. Ovdje je bitno izgovoriti riječi selama, kako

²⁶⁵ *Sunen*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 7 – Babu ma džae fi kerahijeti išareti-l-jedi bi-s-selami, hadis br. 2.695.

²⁶⁶ Vidi: *Fethu-l-Bari*, 11/16 i *Tuhfetu-l-ahvezi*, 7/473. Ibn Hadžer ocjenjuje ovu predaju dobrom. El-Albani navodi da ovu predaju bilježi Imam Bejheki u djelu *Šu'abu-l-iman* i ocjenjuje je hasen-predajom. (Vidi: *Sahihu-l-džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 2/1.224, hadis br. 7.327.)

²⁶⁷ Vidi: Timrizi, *Sunen*, 43 – Kitabu-l-isti'zan, 9 – Babu ma džae fi-t-teslimi 'ale-n-nisai, hadis br. 2.697 i ocjenjuje ga kao hasen-predaju.

²⁶⁸ *Tuhfetu-l-ahvezi*, 7/475.

²⁶⁹ Hadis bilježi Imam Ahmed u *Musnedu*, 2/10.

bi se Allahovo ime spomenulo i dova učinila jer sam išaret to neće moći ispuniti, a uz to bi se još poistovjetili sa nevjernicima.

Da li se treba rukovati, zagrliti ili poljubiti prilikom nazivanja selama?

Rukovanje je islamski običaj prilikom nazivanja selama. To je Allahov Poslanik, s.a.v.s, preporučio u hadisu koji prenosi Enes b. Malik, r.a, a u kojem se kaže da se jedan čovjek obratio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s, pitanjem: *Allahov Poslaniče, kada jedan od nas sretne svoga brata i prijatelja, hoće li mu se nakloniti?* Poslanik, s.a.v.s, je odgovorio: *Ne!* Čovjek je ponovo upitao: *Hoće li ga zagrliti i poljubiti?* Vjerovjesnik, s.a.v.s, je odgovorio: *Ne!* Tada je spomenuti čovjek ponovo zapitao: *Hoće li ga uzeti za ruku i s njim se rukovati?* Poslanik, s.a.v.s, mu je odgovorio: *Da!*²⁷⁰

Rukovanje prilikom selama bila je praksa ashaba. Buharija bilježi da je Katade pitao Enesa, r.a: *Je li rukovanje bilo uobičajeno kod ashaba?* Odgovorio je: *Da!*²⁷¹

Treba napomenuti da će rukovanje rezultirati oprostom grijeha za koje nije potrebno posebno pokajanje. El-Bera' b. 'Azib, r.a, prenosi predaju u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: *Neće se dvojica muslimana sresti i rukovati, a da im se ne oprostí prije nego što se rastanu!*²⁷²

Postoji i druga predaja od El-Bera' b. 'Aziba, r.a, u kojoj se veli da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Kada se sretnu dvojica muslimana, pa se tom prilikom rukuju, zahvale Allahu i istigfar donesu, Allah će im oprostiti!*²⁷³

²⁷⁰ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-listi'zani, 31 – Babu ma džae fi-l-musafehati, hadis br. 2.728 i ocjenjuje ga dobrom predajom i Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 15 – Babu-l-musafehati, hadis br. 3702.

²⁷¹ *Sahih*: 79 – Kitabu-l-isti'zan, 27 – Babu-l-musafehati, hadis br. 6263.

²⁷² Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 150 – Babu-l-musafehati, hadis br. 5.212; Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 31 – Babu ma džae fi-l-musafehati, hadis br. 2.727 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 15 – Babu-l-musafehati, hadis br. 3.703.

²⁷³ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 150 – Babu-l-musafehati, hadis br. 5.211 i Ibnu-s-Sunni u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 57 – Babu-l-hamdi ve-l-istigfari min redžulejni iza iltekaja, hadis br. 193.

Dakle, iz citiranih hadisa da se zaključiti da je rukovanje prilikom selama preporučeno čak se u nekim predajama, koje navode Buhari i Tirmizi, smatra upotpunjenjem našeg pozdrava.²⁷⁴

Što se tiče grljenja i ljubljenja ono nije uobičajeno i svakodnevno, ali se dopušta, na temelju nekih predaja koje to navode. Mehmed-ef. Handžić, govoreći o ovoj temi kaže: *Grljenje islam dozvoljava pri povratku s puta, a ljubljenje ruke iz poštovanja prema starijim, takođe, ponekad dozvoljava!*²⁷⁵

Aiša, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, zagrlio i poljubio Zejda b. Harisea, r.a, kada se vratio u Medinu.²⁷⁶ Očito je da se ovdje radi o dolasku s puta Zejda, r.a, kojeg Poslanik islama, s.a.v.s, nije dugo vidio. El-Mubarekfuri, komentirajući ovaj hadis, kaže da se njime utemeljuje dozvola grljenja kada se dolazi s puta.²⁷⁷

Običaj je kod nekih naših muslimana da uče salavat prilikom grljenja. To se temelji, doduše, na slabom hadisu od Enesa, r.a, koji bilježi hafiz Ibnu-s-Sunni u svojoj zbirci hadisa.²⁷⁸

Što se tiče ljubljenja ruku to nije bila česta pojava, ali se, ipak, navodi da se iz poštovanja prema starijem i učenijem to činilo.²⁷⁹ Ibn Omer, r.a, prenosi da su ashabi ljubili ruku Poslanika, s.a.v.s,²⁸⁰ a Safvan b. 'Assal, r.a, prenosi da su mu židovi ljubili i ruku i nogu.²⁸¹

²⁷⁴ Vidi: Buhari, *El-Edebu-l-mufred*, 440 – Babu-l-musafehati, hadis br. 971 i Tirmizi, *Sunen*, 43 – Kitabu-l-isti'zan, 31 – Babu ma džae fi-l-musafehati, hadis br. 2.730 i ocjenjuje ga garib-predajom.

²⁷⁵ Vidi njegovo djelo *Vazovi*, str. 128.

²⁷⁶ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 32 - Babu ma džae fi-l-mu'anehati ve-l-kubleti, hadis br. 2.732 i ocjenjuje ga hasenun-garibun.

²⁷⁷ Vidi: *Tuhfetu-l-ahvezi*, 7/524.

²⁷⁸ *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 58 – Babu-s-salati 'ale-n-Nebijji, sallallahu 'alejhi ve sellem, iza iltekaja, hadis br. 194. Hafiz El-Hejsemi kaže da je ovaj hadis slab zbog Durusta b. Hamze koji se nalazi u lancu prenosilaca ovog hadisa. (Provjeri: *Medžme 'u-z-zevaid*, 10/275). Šejh El-Albani, takođe, ovaj hadis ocjenjuje munker-predajom. (Vidi: *Silsiletu-l-ehadisi-d-da'ife*, hadis br. 652.)

²⁷⁹ Pogledaj, npr, hadise koje spominje Imam Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, hadisi br. 975, 976, 977 i 978.

²⁸⁰ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edeb, 16 – Babu-r-redžili jukabbilu jede-r-redžuli, hadis br. 3.704.

²⁸¹ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 33 – Babu ma džae fi kubleti-l-jedi ve-r-ridžli, hadis br. 2.733 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i

Hafiz Ibn Hadžer navodi više autentičnih predaja o ljubljenju Poslanikove, s.a.v.s, ruke od strane ashaba i tvrdi da je Imam Malik to smatrao pokuđenim dok su ostali učenjaci to dozvoljavali, pod uvjetom da ljubljenje ruke bude, kako to smatra imam Nevevi, iz poštovanja prema vjeri jednog čovjeka, njegovoj pobožnosti, znanju i časti a ne prema njegovom bogatstvu i dunjalučkim osobinama. Ako je to ljubljenje potaknuto njegovim bogatstvom ili dunjalučkim prestižom onda Nevevi to apsolutno zabranjuje.²⁸²

Dakle, da zaključimo: stalna praksa Allahovog Poslanika, s.a.v.s, bila je nazivanje selama riječima i rukovanje s onim s kim se selamimo. Što se tiče ljubljenja i grljenja, odnosno ljubljenja ruke, to je prakticirano samo u izuzetnim situacijama.

Zabranjeno je rukovanje sa osobom drugog spola

Treba naglasiti da se rukovanje prilikom susreta i nazivanja selama odnosi isključivo na osobe istoga spola. Zabranjeno je rukovanje muškarca i žene koji nisu mahrem jedno drugom. To jasno potcrtavaju hafiz Ibn Hadžer i El-Mubarekfuri kada komentiraju hadis o rukovanju među muslimanima naglašavajući da su od ovog propisa *izuzete ženske osobe koje nam nisu u prisnoj rodbinskoj vezi i prelijepi dječaci.*²⁸³

Naravno, sve to ima za cilj udaljšavanje od svake vrste iskušnja. Budući da islam želi sasjeci svako zlo u samom začetku, onda se taj propis doima sasvim prirodno i razumljivo.

Nažalost, kod nas je bila praksa da se rukuju muškarci i žene. Hvala Allahu, u posljednje vrijeme toga je sve manje. Na tom kursu treba ustrajati i upozoravati jedni druge na to, kako ne bi bespotrebno zapadali u grijeh. Dakle, nema rukovanja ni među rođacima, čak ni među amidžićima ako su suprotnog spola, jer ne spadaju u mahrem osobe.

Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edeab, 16 – Babu-r-redžuli jukabbilu jeder-redžuli, hadis br. 3.705.

²⁸² Vidi o tome zanimljivo štivo u Ibn Hadžerovom djelu *Fethu-l-Bari*, 11/59-60 i El-Mubarekfurijevom djelu *Tuhfetu-l-ahvezi*, 7/525-528.

²⁸³ *Fethu-l-Bari*, 11/57 i *Tuhfetu-l-ahvezi*, 7/515.

Zaključak

Dovoljno je napomenuti da je selam pozdrav koji datira od prvog čovjeka na Zemlji i da će biti prakticiran sve do Sudnjeg dana. Ako se uzme u obzir da će jedini pozdrav stanovnika Dženneta biti isključivo selam, onda treba da budemo ponosni što se već na ovom svijetu pozdravljamo džennetskim pozdravom.

Uz to, treba naglasiti da je Poslanik islama, s.a.v.s, dovodio u vezu selam sa ulaskom u Džennet. Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Nećete ući u Džennet dok ne budete vjerovali, a nećete vjerovati dok se ne budete međusobno voljeli. Hoćete li da vas uputim na nešto, ukoliko ga budete činili, međusobno ćete se zavoljeti? Širite selam među sobom!*²⁸⁴

Abdullah b. Selam, r.a, kaže: Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s, da kaže: *Ljudi širite selam, nabranite gladne, pomažite i pazite rodbinu i klanjajte dok svijet spava, ući ćete u Džennet spašeni!*²⁸⁵

Zar se, nakon svega navedenog, musliman usuđuje pozdravljati drugim pozdravom osim selamom?!

²⁸⁴ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-iman, 22 – Babu bejani ennehu la jedhulu-l-džennete ille-l-mu' minun..., hadis br. 54; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 139 – Babun fi ifšai-s-selami, hadis br. 5.193; Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 1 – Babu ma džae fi ifšai-s-selami, hadis br. 2.688 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 11 – Babu ifšai-s-selami, hadis br. 3.692.

²⁸⁵ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 38 – Kitabu sifeti-l-kijameti ve-r-rekaiki ve-l-vere'i, 42. poglavlje, hadis br. 2.485 i ocjenjuje ga autentičnom predajom; Ibn Madže u *Sunenu*: 29 – Kitabu-at'ime, 1 – Babu it'ami-t-ta'ami, hadis br. 3.251 i Ahmed u *Musnedu*, 5/451.

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM KIHANJA I ZIJEVANJA

Brojne su životne situacije za koje mislimo da nisu toliko bitne. U takve situacije sigurno spada, po mišljenju mnogih, i kihanje. Šta uraditi prilikom kihanja, kako se ponašati, šta reći i sl., pitanja su koja se mnogima čine nezanimljivim. Međutim, čak i ovim, naoko, nevažnim ili manje važnim životnim situacijama, islam ukazuje odgovarajuću pažnju, a Poslanik islama Muhammed, s.a.v.s, je prigodno blagosiljanje prilikom kihanja ubrojio u međusobne dužnosti muslimana.

Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, među dužnosti muslimana spram muslimana ubrojio i upućivanje dove Allahu Plemenitom da onoga ko je kihnuo obaspe Svojom milošću. U tom hadisu se kaže: *Musliman je spram muslimana dužan pet stvari: odvratiti mu na selam, zijaretiti ga ako je bolestan, klanjati mu dženazu, odazvati mu se kada bude pozvan i nazdraviti mu kada kihne!*²⁸⁶

Dužnost blagosiljanja onoga koji kihne i kaže: *El-Hamdu lillah!*, među islamskim učenjacima različito se shvata. Većina učenjaka malikijske pravne škole smatra da je to mustehab, hanefije i većina učenjaka hanbelijskog mezheba smatraju to *fardi kifajom* a

²⁸⁶ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 2 – Babu-l-emri bi-t-tiba'i-l-dženaiz, hadis br. 1240. U Muslimovoj predaji spominje se šest dužnosti muslimana spram muslimana. Pored navedenih pet koje spominje Buharija, u Muslimovoj verziji stoji još: *da posavjetuje svog brata, ako on bude savjet tražio.* (Vidi: Muslim, *Sahih*, 39- Kitabu-s-selam, 3 – Babun min hakki-l-muslimi li-l-muslimi reddu-s-selami, hadis br. 2162.)

neki učenjaci malikijskog mezheba smatraju to *fardi 'ajnom*, što podržava i Ibn Kajjim el-Dževzije.²⁸⁷

Šta treba izgovoriti onaj koji kihne?

Onaj koji kihne treba zahvaliti Allahu Plemenitom. Tu zahvalu, kako se slažu islamski učenjaci, treba izraziti riječima: *El-Hamdu lillah!* ili: *El-Hamdu lillahi Rabbi-l-'alemin!*, što je bolje ili: *El-Hamdu lillahi 'ala kulli hal!*, što je još bolje.²⁸⁸

Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Kada neko od vas kihne, neka kaže: El-Hamdu lillah!*²⁸⁹

Nafi' prenosi da je jedan čovjek kihnuo u prisustvu Abdullaha b. 'Omera, r.a, i tom prilikom rekao: *El-Hamdu lillahi ve-s-selamu 'ala resulillahi!* Ibn Omer, r.a, je, tada, rekao: *I ja kažem: El-Hamdu lillahi ve-s-selamu 'ala resulillahi! međutim, nije nas tako podučavao Allahov Poslanik, s.a.v.s. On nas je podučavao da kažemo: El-Hamdu lillahi 'ala kulli hal!/ Hvala Allahu u svakoj situaciji!*²⁹⁰

U predaji Ebu Hurejre, r.a, kaže se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Kada neko od vas kihne neka kaže: El-Hamdu lillahi 'ala kulli hal!*²⁹¹

'Ali b. ebi Talib, r.a, kaže: *Ko kaže, nakon kihanja: El-Hamdu lillahi Rabbi-l-'alemine 'ala kulli hal, neće ga nikada boljeti ni zub ni uho!*²⁹² El-Mubarekfuri tvrdi da su prenosioci ove mevkuf-predaje pouzdani.²⁹³

²⁸⁷ Vidi o ovome: El-Mubarekfuri, *Tuhfetu-l-ahvezi*, 8/7. Vidi, takođe: Ibn Kajjim, *Zadu-l-me'ad*, 2/437.

²⁸⁸ Vidi: Nevevi, *El-Ezkar*, str. 388. Takođe, pogledaj: Ibn Hadžer, *Fethu-l-Bari*, 10/616.

²⁸⁹ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 20 – Babu tešmiti-l-'atisi, hadis br. 3715 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 418 – Babun kejfe tešmitun men semi'a-l-'atase, hadis br. 930.

²⁹⁰ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 2 – Babun ma jekulu-l-'atisu iza 'atase, hadis br. 2738 i ocjenjuje ga garib-predajom.

²⁹¹ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 96 – Babu ma džae fi tešmiti-l-'atisi, hadis br. 5033. Nevevi ovaj hadis je ocijenio vjerodostojnim. (Vidi: *El-Ezkar*, str. 388). Hadis, takođe, bilježi Ahmed u *Musnedu*, 5/419 i 422.

²⁹² Bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 417 – Babu men semi'a-l-'atase jekulu: El-Hamdu lillahi, predaja br.929.

²⁹³ Provjeri: *Tuhfetu-l-ahvezi*, 8/10.

Kome treba uputiti dovu, nakon kihanja?

Dovu onome koji kihne treba uputiti samo pod uvjetom da on, nakon kihanja, zahvali Allahu Uzvišenom. Enes b. Malik, r.a, prenosi da su dvojica ljudi bili kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s, i nakon što su kihnuli, jednog je Vjerovjesnik, s.a.v.s, blagoslovio a drugog nije, pa ga je ovaj drugi upitao: *Allahov Poslanice, njega si blagoslovio a mene nisi?!* On je odgovorio: *On je zahvalio Allahu (nakon kihanja) a ti nisi!*²⁹⁴

Šta reći onome koji kihne, a kako će on odgovoriti?

Kada osoba kihne i zahvali Allahu Uzvišenom, onda mu treba uputiti dovu i blagosloviti ga riječima: *Jerhamukellab!* ili: *Jerhamukumullah!*

On će odvratiti riječima: *Jehdina ve jehdikumullah! Allah uputio i nas i vas!* ili: *Jehdikumullahu ve juslibu balekum! Allah vas uputio i stanje vam popravio!* ili: *Jagfirullahu li ve lekum! Allah oprostio i nama i vama!*

To se temelji na Poslanikovim, s.a.v.s, riječima koje prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Kada neko od vas kihne, neka kaže: El-Hamdu lillah! Neka na to njegov brat – ili prijatelj – kaže: Jerhamukellab! Allah ti se smilovao! A neka mu on, onda, uzvrati: Jehdikumullahu ve juslibu balekum! /Neka vas Allah uputi i stanje vam popravi!*²⁹⁵

Zanimljivo je da se i u ovom slučaju upotrebljava dova i blagosiljanje a ne isprazne riječi koje uopće nemaju vrijednosti niti značenja. Nažalost, i danas su brojni muslimani koji nakon što neko od prisutnih kihne izgovaraju: *Nazdravlje!*, a onaj što je kihnuo odvrati mu: *Hvala!!!* Naravno da se navedene riječi ne mogu usporediti s dovom kojom se traži Allahov oprost, milost i uputa?!

Može li se blagosiljati nemusliman?

Ova vrsta blagosiljanja i dove upućuje se samo muslimanu, budući da on jedini ima pravo na Allahovu milost. Vjerniku je

²⁹⁴ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 127 – Babu la jušemmetu-l-‘atisu iza lem jahmedillah, hadis br. 6225.

²⁹⁵ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 126 – Babu iza ‘atase kejfe jušemmetu, hadis br. 6224.

zabranjeno prizivati Allahovu milost na nemuslimana. To se temelji na hadisu Ebu Musaa el-Eš'arija, r.a, u kojem se kaže: *Židovi su pokušavali izazivati kihanje u prisustvu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kako bi im on odogovorio: Jerhamukumullah!/ Allah vam se smilovao! Međutim, on im je odgovarao, nakon njihovog kihanja i zabvaljivanja Allahu: Jahdikumullahu ve juslibu balekum! / Allah vas uputio i stanje vam popravio!*²⁹⁶

Koliko će se puta blagosloviti onaj koji kihne?

Islamski učenjaci razišli su se u vezi s tim koliko puta će se blagosloviti onaj koji kihne i zahvali. Shodno različitim predajama učenjaci zaključuju da to treba učiniti dva ili tri puta, a nakon toga, preporučuje se umjesto: *Jerhamukellab!/ Allah ti se smilovao!*, izgovoriti: *Šefakellab!/ Allah te izlječio!*

Seleme, r.a, prenosi da je neki čovjek kihnuo u prisustvu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, pa je nakon njegove zahvale Allahu, Poslanik, s.a.v.s, izgovorio: *Jerhamukellab!/ Allah ti se smilovao!* To se ponovilo i drugi i treći put, a nakon toga je Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Ovaj čovjek je nablāden!*²⁹⁷

U istom poglavlju Tirmizi donosi garib-predaju u kojoj Allahov Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Tri puta će se blagosiljati onaj ko kihne. Ako se to ponovi više od tri puta, onda možeš mu reći: Jerhamukellab!, a ako nećeš – ne moraš!*²⁹⁸

Kako kihati?

Zanimljivo je napomenuti da je još prije 14 stoljeća Allahov Poslanik, s.a.v.s, preporučio da se stavi ruka ili odjeća na usta prilikom kihanja i da se tako kihanje priguši.

²⁹⁶ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeab, 98 – Babun kejfje jušemmetu-z-zimmijj, hadis br. 5038 i Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edeab, 3 – Babu ma džae kejfje tešmitu-l-‘atisi, hadis br. 2739 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

²⁹⁷ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edeab, 5 – Babu ma džae kem jušemmetu-l-‘atis, hadis br. 2743 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

²⁹⁸ Vidi: Timizijin *Sunen*: isti kitab, bab, hadis br. 2744.

Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, prekrivao rukom ili odjećom svoje usta prilikom kihanja i time kihanje prigušivao!²⁹⁹

To je, naravno, preventiva kako ne bi, kako tvrdi Ibn Hadžer, ono što bi, eventualno, izašlo iz usta kihanjem uznemirilo one koji su prisutni u našoj blizini.³⁰⁰

I zijevanje treba prigušiti

Zijevanje je posljedica šejtanskog djelovanja, pa ga, zbog toga, treba svoditi na najmanju moguću mjeru. U hadisu Ebu Hurejre, r.a, Allahov Poslanik, s.a.v.s, naglašava: *Zijevanje dolazi od šejtana, pa kada neko od vas zijeva, neka to pokuša odagnati od sebe koliko može.*³⁰¹

U drugoj predaji Ebu Hurejre, r.a, kaže se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Allah voli kihanje a prezire zijevanje, pa kada neko od vas kihne, neka rekne: El-Hamdu lillah! Obaveza je svakog ko čuje tu zahvalu Allahu, da kaže: Jerhamukellab! A što se tiče zijevanja, kada se to nekome od vas desi, neka to, koliko može, odagnava od sebe i neka ne izgovara: Hab, hab!, jer to dolazi od šejtana koji se smije iz njega.*³⁰²

Zijevanje se osuđuje pošto priziva pohotama i, očito je, rezultat tromosti tijela i prekomjernog konzumiranja hrane i pića, dok je kihanje rezultat slabljenja tijela i njegovog angažiranja u ibadetima, pa ga, otuda, kako tvrdi El-Hattabi, Allah i voli.³⁰³

²⁹⁹ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 95 – Babu fi-l-‘uttasi, hadis br. 5029 i Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 6 – Babu ma džae fi hafdi-s-savti ve tahmiri-l-vedžhi ‘inde-l-‘uttasi, hadis br. 2745 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

³⁰⁰ Pogledaj: *Tuhfetu-l-ahvezi*, 8/19.

³⁰¹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 59 – Kitabu bed’i-l-halki, 11 – Babu sifeti Iblisi ve džunudihi, hadis br.3289 i u *El-Edebu-l-mufredu*: 426 – Babu-t-tesaub, hadis br. 945 i Muslim u *Sahihu*: 53 – Kitabu-z-zuhdi ve-r-rekaiki, 9 – Babu tešmiti-l-‘atisi ve keraheti-t-tesaubi, hadis br. 2994.

³⁰² Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 125 – Babun ma justehabbu mine-l-‘utasi ve ma jukrehu miune-t-tesaubi, hadis br. 6223; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 94 – Babun ma džae fi-t-tesaubi, hadis br. 5028 i Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 7 – Babu ma džae Innellahe juhibbu-l-‘utase ve jekrehu-t-tesaube, hadis br. 2746 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

³⁰³ O ovim aspektima vidi: *Fethu-l-Bari*, 10/622 i *Tuhfetu-l-ahvezi*, 8/21.

Ako se već ne možemo suzdržati od zijevanja, treba bar izbjegavati ispuštanje neartikuliranih glasova prilikom tog čina, što, nažalost, mnogi čine.

Prilikom zijevanja ruku treba staviti na usta

Ukoliko ne nađemo način da neutrališemo zijevanje, onda bar treba staviti ruku na usta prilikom tog čina. Ružno je vidjeti na našim TV-ekranima političare u parlamentima kako od dosade zijevaju kao lavovi, tako da im se svi zubi i nepce mogu jasno vidjeti prilikom tog čina, koji dosjetljivi kamermani strpljivo bilježe. Očito je riječ o nedostatku temeljnog odgoja i kulture naših političara i parlamentaraca. Da su čitali Poslanikove, s.a.v.s, hadise to im se, očito, ne bi dešavalo.

Ebu Se'id el-Hudri, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Kada neko od vas zijeva, neka stavi ruku na svoja usta, jer, uistinu, tada šejtan ulazi u njega.*³⁰⁴

Poznati islamski učenjak Et-Tibi tvrdi da šejtan, uistinu, ulazi u unutrašnjost čovjeka, ukoliko on ne stavi ruku na svoja usta, i došaptava mu. Imam Nevevi, pak, smatra da je preporuka stavljanja ruke na usta prilikom zijevanja, između ostalog, i zbog toga da čovjek sačuva lijep i dostojanstven izgled, jer zijevanjem dolazi do njegovog izvitoperivanja.³⁰⁵

Zaključak

Iz izloženog jasno se vidi da je islam svemu dao odgovarajuće mjesto. Kihanje, na prvi pogled, nije toliko važno. Međutim, islamski učenjaci su još davno primijetili *da je kihanje za tijelo ono što je zemljotres za Zemlju. Kihanjem se mozak oslobađa viška štetnih gasova, pa kada ne bi bilo kihanja i ti gasovi ostali nataloženi u mozgu, došlo bi, po Ibn Kajjimu, do štetnih i teških oboljenja.*³⁰⁶

³⁰⁴ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 53 – Kitabu-z-zuhdi ve-r-rekaiki, 9 – Babu tešmiti-l-'atisi ve keraheti-t-tesaubi, hadis br. 2995.

³⁰⁵ Vidi o ovome: *Tuhfetu-l-ahvezi*, 8/20.

³⁰⁶ Vidi o tome: Ibn Kajjim, *Zadu-l-me'ad*, 2/438.

Zanimljivo je napomenuti da se upravo zbog značaja kihanja za zdravlje čovjeka Allahu zahvaljuje na tome, a za zijevanje koje nema tu funkciju, nema ni zahvale.

Nadamo se, da će ove prelijepo i sadržajne dove nakon kihanja zamijeniti beskorisne i isprazne riječi, poput: *naždravlje* i sl., i, na taj način, našu životnu praksu uveliko približiti sunnetu našeg Vjerovjesnika, s.a.v.s.

KULTURA PONAŠANJA U BRAKU

Brak je temelj porodice. Bez braka nema porodice a bez porodice nema ni ljudske zajednice. Samo brakom se osigurava normalan razvoj ljudske zajednice. Otuda je Allah Plemeniti učinio instituciju braka obligatnom, kako bi ljudski rod normalno nastavio svoj hod.

Allah Plemeniti stvorio je ljudski rod od čovjeka i žene i učinio da jedno bez drugoga ne mogu, pa napominje Muhammedu, s.a.v.s: *I prije tebe smo poslanike slali i žene i porod im davali.*³⁰⁷ Stvarajući ih jedno od drugoga i znajući da ne mogu jedno bez drugoga on im naređuje brak kao jedini prirodni način njihovog udruživanja: *Ženite se onim ženama koje su vam dopuštene...*³⁰⁸ U drugom ajetu, On podstiče: *Udavajte neudate i ženite neoženjene.*³⁰⁹

Allahov Poslanik, s.a.v.s, takođe, u brojnim predajama podstiče na udruživanje osoba suprotnog spola u bračnu vezu. Čak upozorava da je nepracticiranje braka jedna vrsta nepracticiranja sunneta i nepripadanja njegovom pravcu. U hadisu koji prenosi njegova časna supruga Aiša, r.a, to se eksplicite vidi: *Brak je od mog sunneta. Ko ne bude praticirao moj sunnet, meni ne pripada! Ženite se, jer ću se ja ponositi brojnošću svoga ummeta nad drugim! Ko bude imao mogućnosti – neka stupi u brak, a ko ne bude – neka posti, jer mu je post štit!*³¹⁰

Posebno se brakom, kako potcrtava Poslanik islama, s.a.v.s, preventivno djeluje na pogled i polni organ. Abdullah b. Mes'ud, r.a, prenosi da im je Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Skupino omladine, ko ima*

³⁰⁷ *Er-Ra'd*, 38.

³⁰⁸ *En-Nisa'*, 3.

³⁰⁹ *En-Nur*, 32.

³¹⁰ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 1 – Babun ma džae fi fadli-n-nikah, hadis br. 1846. Ovaj hadis poznati muhaddisi Muhammed Fuad Abdulbaki i Muhammed Nasiruddin el-Albani smatraju autentičnim. (Uporedi: Ibn Madže, *Sunen*, 1/592, Izdanje: Daru-l-hadis, Kairo, 1994 i El-Albani, *Sahihu-l-Džami'i-s-sahih*i ve zijadetuhu, 2/1151, hadis br. 6807.)

*mogućnosti neka se oženi, jer je to bolje za pogled i čednije za spolni organ. A ko nema mogućnosti, onda neka posti, jer mu je post štit!*³¹¹

Poslanik islama, s.a.v.s, znajući za vanrednu važnost te institucije, zabranio je celibat/neženstvo. To jasno primjećujemo u predaji Sa'da b. ebi Vekkasa, r.a, u kojoj on kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, odbio je neženstvo/celibat Osmanu b. Maz'unu, kada je od njega to tražio!*³¹²

Allahov Poslanik, s.a.v.s, najavio je da će se, ukoliko se izostavi brak, pojaviti nemoral i anarhija u društvu, što najbolje možemo primijetiti u našem vremenu kada su se namnožile brojne neizlječive bolesti kao posljedica nepoštivanja Allahovog zakona i Vjerovjesnikovih, s.a.v.s. upozorenja. U hadisu koji prenosi Ebu Hatim el-Muzeni, r.a, on upozorava: *Kada vam dođe neko s čjom vjerom i moralom ste zadovoljni – oženite ga! Ukoliko to ne budete učinili, pojavice se na Zemlji anarhija i nemoral!*³¹³

Brak nije bio praksa samo posljednjeg Allahovog poslanika Muhammeda, s.a.v.s, već je bio sunnet svih Allahovih poslanika, salavatullahi 'alejhim edžme'in, izuzev Isa, a.s, za kojeg se navodi da će taj sunnet ispuniti kada se pojavi u ahiri-zemanu, kojom prilikom će zadobiti i porod.³¹⁴

Da je brak bio praksa svih ranijih poslanika najbolje ilustriraju riječi posljednjeg Allahovog poslanika, Muhammeda, s.a.v.s. Ebu

³¹¹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 3 – Babun men lem jesteti'i-l-baete fe-l-jesum, hadis br. 5066; Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 1 – Babu istihbabi-n-nikah, hadis br. 1400 i Tirmizi u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 1 – Babun ma džae fi fadli-t-tezvidži ve-l-hassi 'alejhi, hadis br. 1081 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

³¹² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 8 – Babun ma jukrehu mine-t-tebettuli ve-l-hisai, hadis br. 5073; Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 1 – Babu istihbabi-n-nikah, hadis br. 1402; En-Nisai u *Sunenu*: 26 – Kitabu-n-nikah, 4 – Babu-n-nehji 'ani-t-tebettul i Timrizi u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 2 – Babun ma džae fi-n-nehji 'ani-t-tebettul, hadis br. 1083 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

³¹³ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 3 – Babun ma džae iza džaeum men terdavne dinehu fezevvidžuhu; hadis br. 1085 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun. Imam Tirmizi napominje da je prenosilac toga hadisa ashab Ebu Hatim el-Muzeni, r.a, koji osim ovog hadisa, ne prenosi ni jedan drugi hadis od Vjerovjesnika, s.a.v.s, pa ga zbog toga Tirmizi i ocjenjuje, uz hasen i garibom!

³¹⁴ O tome vidi: El-Gazali, *Ihja' ulumi-d-din*, 2/97. (Izdanje: Daru-l-kitabi-l-'arebi, Bejrut).

Ejjub, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Četiri su stvari Poslanikov sunnet: stid, miris, misvak i brak.*³¹⁵

Izbor supružnika

Izbor supružnika izuzetno je važan jer pravi izbor može biti sreća za neku osobu, ili - njena nesreća. Allahov Poslanik, s.a.v.s, u hadisu koji prenosi Sa'd, r.a, kaže: *četiri stvari čine čovjeka sretnim: dobra žena, komforan stan, dobar susjed i udobno prevozno sredstvo, a nesretnim ga čine: loša žena, tijesan stan, loš susjed i neudobno prevozno sredstvo.*³¹⁶

Brojni faktori utiču na izbor supružnika. Nekada je to ljepota, nekada bogatstvo, nekada ugledna porodica a nekada karakter, moral i vjera neke osobe. Allahov Poslanik, s.a.v.s, preporučuje da u našem izboru prevagne ovo posljednje, čime će se namiriti i nadoknaditi ono što eventualno nedostaje od naprijed navedenih faktora. Ukoliko se ne uvažuje vjera i moralni kvaliteti, svi drugi faktori zbog kojih smo stupili u brak mogu se vrlo brzo pretvoriti u svoju suprotnost. U hadisu koji bilježi Ebu Hurejre, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, preporučuje: *Žena se uzima zbog četiri stvari: zbog bogatstva, porijekla, ljepote ili vjere. Oženi vjernicu, blagoslovljen bio!*³¹⁷

Vidjeti supružnika prije braka

Da bi brak bio dugotrajan potrebno je prije braka upoznati supružnika, tj. znati njegove kvalitete ili eventualne nedostatke. Poslanik, s.a.v.s, preporučio je viđenje osobe kojom se želimo oženiti, kako nakon ženidbe, ne bi došlo do neželjenih poteza. U hadisu koji prenosi Ebu Hurejre, r.a, i koji kaže: *Bio sam kod Vjerovjesnika, s.a.v.s, kada mu je došao neki čovjek i obavijestio ga da se oženio jednom ensarijkom. Allahov Poslanik, s.a.v.s, ga je upitao: A jesi li je vidio? Odgovorio je: Nisam. Poslanik, s.a.v.s, mu je preporučio: Idi i pogledaj*

³¹⁵ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 1 – Babun ma džae fi fadli-t-tezvidži ve-l-hassi 'alejhi, hadis br. 1080 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun.

³¹⁶ Hadis bilježe Hakim *El-Mustedreku*; Bejheki u *Šu'abu-l-imanu* i Ebu Nu'ajm u *Hil'jetu-l-evlija*'. El-Albani ovaj hadis ocjenjuje autentičnim. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetihi*, hadis br. 887).

³¹⁷ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 15 – Babu-l-ekfai fi-d-dini, hadis br. 5090 i Muslim u *Sahihu*: 17 – Kitabu-r-reda', 15 – Babu istihbabi nikahi zati-d-dini, hadis br. 1466.

je, jer, uistinu, u očima ensarija ima nešto.³¹⁸ Neki tumače da u njihovim očima može da bude neka manjkavost, poput slabog vida i sl.³¹⁹

El-Mugire b. Šu'be, r.a, prenosi da je obavijestio Poslanika, s.a.v.s, kako se zaručio s jednom djevojkom, pa mu je on savjetovao: *Idi i pogledaj je, jer je to, uistinu, sigurnije za dugotrajnost vaše veze!*³²⁰

Zaruka

Najbolji način dokazivanja ozbiljnosti neke veze je zaruka. U tom slučaju mladić treba da vidi djevojku, ali sve mora biti u granicama islamskih propisa. Doduše, ima razilaženja među učenjacima: šta, tom prilikom, ima pravo da vidi mladić kod djevojke koju zaručuje. To se svodi od slobodnijeg viđenja njenog tijela, kose i sl. do viđenja samo lica i ruku do šaka. Uglavnom, većina islamske uleme smatra da svako viđenje drugih dijelova tijela, izuzev lica i šaka, vodi ka razbuktavanju strasti i bliži ih nemoralu.³²¹

Vidanje i upoznavanje budućih supružnika mora biti u suglasju s propisima islama. Ne mogu se osamljivati ni kada se ispune zaruke, sve do samoga čina braka, shodno Vjerovjesnikovim, s.a.v.s, riječima, koje prenosi Džabir, r.a: *Ko vjeruje Allaha i Sudnji dan, neka se ne osamljuje sa ženom – ukoliko nema sa njom mahrem – jer je, u tom slučaju, sa njima šejtan!*³²²

Ukoliko neko želi detaljnije i intimnije informacije o budućoj izabranici onda će poslati neku ženu da to, na prikladan način, ispita, kao što je učinio Poslanik, s.a.v.s, kada je poslao Ummu

³¹⁸ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 12 – Babu nedbi-n-nezari ila vedžhi-l-mer'eti ve keffejha limen juridu tezevvedžeha, hadis br. 1424.

³¹⁹ Pogledaj takvo tumačenje kod El-Gazalija, *Ihju* 'ulumi-d-din, 2/128.

³²⁰ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 5 – Babun ma džae fi-n-nezari ile-l-mahtubeti, hadis br. 1087 i ocjenjuje ga dobrom predajom; En-Nesai u *Sunenu*: 26 – Kitabu-n-nikah, 17 – Babu ibahati-n-nezari kable-t-tezvidži; Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 9 – Babu-n-nezari ile-l-mer'eti iza erade en jetezevvedžeha, hadisi br. 1965 i 1866. Hadis, takođe, prenose: Ahmed u *Musnedu*, Darekutni u *Sunenu*, Bejheki u *Šu'abu-l-imanu* i Taberani u *El-Mu'džemu-l-kebiru*. Ovu predaju El-Albani ocjenjuje vjerodostojnom. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetihi*, hadis br. 859).

³²¹ Vidi o tome: dr. Vehbe ez-Zuhajli, *El-Fikhu-l-islami ve edilletuhu*, 7/18-22.

³²² Hadis bilježi Imam Ahmed u *Musnedu*, 3/339.

Sulejm, r.a, da ispita pojednosti o jednoj ženi za koju je bio zaniteresiran.³²³

Naša praksa poprilično je daleko od tih Poslanikovih, s.a.v.s, riječi. Nažalost, osamljivanje mladića i djevojaka je postala, gotovo, normalna stvar. Otuda se, onda, nije čuditi rapidnom porastu nemorala i nemoralnih među našim mladim. Treba pokušati mijenjati te navike utemeljene na neislamskoj praksi i, što je moguće više, približiti se islamskim preporukama u tom domenu.

Zabranjeno je zaručivati osobu koja je već zaručena

Grieh je zaručiti djevojku koja je već zaručena. Ibn Omer, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, upozorio: *Neka se ne nadmeće neko od vas u kupoprodaji drugoga, niti u zaručivanju, ukoliko je njegov brat djevojku već zaručio, sve dok mu on ne dozvoli!*³²⁴

Čin vjenčanja

Najbitnija stvar prilikom sklapanja braka je ponuda i prihvatanje, tj. da muškarac ponudi ženi brak a ona to prihvati.

To moraju čuti dva svjedoka, kako bi, u slučaju bilo kakvog nesporazuma, mogli potvrditi da su njih dvoje bili vjenčani.

Djevojka treba dobiti dozvolu roditelja ili staratelja za udaju. Obaveza je to po svim imamima, izuzev Ebu Hanife. To se temelji na Poslanikovim, s.a.v.s, riječima, koje prenose Aiša i 'Imran, r.a: *Nema braka bez staratelja i dvojice pravednih svjedoka!*³²⁵

Lijepo bi bilo da vjenčanje bude petkom, ili uoči petka, ili na Bajram, kako je preneseno od prvih generacija.³²⁶ Poželjno je da

³²³ Ovu predaju bilježe Ahmed, Hakim, Bejheki i Taberani. (Vidi: Es-Sejjid Sabik, *Fikhu-s-sunne*, 2/25).

³²⁴ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 45 – Babun la jahtubu 'ala hitbeti ehihi hatta jenkiha ev jede'a, hadis br. 5142 i Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 6 – Babu tahrimi-l-hitbeti 'ala hitbeti ehihi hatta je'zene ev jetruke, hadis br. 1412.

³²⁵ Hadis bilježi Bejheki u *Sunenu*. El-Albani ovaj hadis ocjenjuje vjerodostojnim. (Vidi: *cit. djelo*, hadis br. 7557).

³²⁶ Uporedi: mr. Muharem Štulanović, *Prva bračna noć i intimni bračni život u šerijatskom pravu*, str. 20.

sklapanje braka bude u mjesecu ševvalu, na temelju hadisa Aiše, r.a, koja prenosi: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, oženio se mnome u ševvalu. U ševvalu mi je prišao u postelji.* Inače, Aiša, r.a, preporučivala je ženama da stupaju u bračnu i intimnu vezu upravo u mjesecu ševvalu.³²⁷

Mehr – vjenčani dar

Mehr je vjenčani dar koji je muž dužan dati ženi prilikom stupanja u bračnu zajednicu. Allah Uzvišeni to naređuje u Kur'anu: *I draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte!*³²⁸

Aiša, r.a, je na upit Ebu Seleme b. Abdurrahmana odgovorila da je Poslanikov, s.a.v.s, mehr bio pet stotina dirhema /srebrenjaka.³²⁹ Inače, Allahov Poslanik, s.a.v.s, preporučivao je ženama da traže što manji vjenčani dar, kako to ne bi bila smetnja formiranju bračne zajednice. Tako je jednom ashabu preporučio da nađe makar metalni prsten kako bi ga vjenčao sa njegovom izabranicom, a kada ni to nije našao, preporučio mu je da on nju pouči ono što zna iz Kur'ana i da mu to bude vjenčani dar!³³⁰

Vjenčani dar je pravo žene i ona to pravo treba koristiti. Naravno, ako je čovjek imućniji, od njega može tražiti i veći mehr. Ustvari, mehr je jedna od garancija za očuvanje braka. Ukoliko čovjek dadne dobar vjenčani dar, daleko teže će se odlučiti za razvod braka, jer će svakim razvodom materijalno puno izgubiti. To je jedna od metoda očuvanja braka.

Oglašavanje braka

Dozvoljeno je prilikom sklapanja braka to oglasiti upotrebom defa. To je dozvoljeno popratiti, kako navodi šejh El-Albani, i

³²⁷ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 9 – Babun ma džae fi-l-evkatilleti justehabbu fihe-n-nikah, hadis br. 1093 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 53 – Babun meta justehabbu-l-*bina*' bi-n-nisai, hadis br. 1990.

³²⁸ *En-Nisa*, 4.

³²⁹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 13 – Babu-s-sadak, hadis br. 1426.

³³⁰ Vidi o tome hadis koji bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 14 – Babu tezvidži-l-mu'siri, hadis br. 5087 i Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 13 – Babu-s-sadak, hadis br.1425.

pjesmom u kojoj nema ružnih sadržaja, kao što su stvari koje odudaraju od šerijata ili opis dijelova tijela i sl.³³¹

To se temelji na hadisu Vjerovjesnika, s.a.v.s, koji prenosi Muhammed b. Hatib el-Džumehi, r.a: *Razlika između dozvoljenog i zabranjenog (intimnog odnosa) je upotreba defa i glasa.*³³²

Kada je u pitanju upotreba defa, tu nema nikakvih razilaženja među učenjacima, ali kada je u pitanju upotreba glasa, neki tumače, da je to, ustvari, pričanje o sklapanju tog braka i širenje vijesti da je sklopljen brak između određene dvije osobe do onih koji smatraju da su to veseli glasovi koji se čuju prilikom vjenčanja, kao što su citiranje dozvoljene poezije, pričanje duhovitih dogodovština koje će atmosferu na vjenčanju učiniti veselijom pa do pjesama koje neće afirmirati neistinu i nemoral.³³³

Značajno je napomenuti da se, tom prilikom, ne može dozvoliti bilo kakvo odstupanje od islamskih propisa, kao što su miješanje muškaraca i žena, dovođenje pjevačica i sl. Ukoliko su prisutni i muškarci, tada će žene udarati samo rukama o svoje dlanove i neće pjevati zajedno sa muškarcima, kako ne bi došlo do razbuktvavanja strasti i moralne anarhije.

Naravno, oglašavanje braka ima svoju praktičnu opravdanost. Naime, ako su ljudi čuli veselje u nekoj kući, onda znaju da je prilazak mladoženje nevjesti zakonit i šerijatski opravdan. Međutim, ako to ljudi nisu znali, a vide određenog muškarca s nepoznatom ženom, počinju sumnjati u njegovu moralnu neporočnost. Otuda se taj vid širenja vijesti o bračnoj zajednici podstiče od strane Vjerovjenika, s.a.v.s, kako bi se bilo kakav nesporazum, poput ogovaranja, potvaranja i sl., mogao jednostavno osujetiti.

³³¹ Uporedi: El-Albani, *Adabu-z-zefafi fi-s-sunneti-l-mutahhereti*, str. 179-180.

³³² Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 6 – Babun ma džae fi i'lani-n-nikahi, hadis br. 1088 i ocjenjuje ga hasen-predajom; En-Nisai u *Sunenu*: 26 – Kitabu-n-nikah, 72 – Babu i'lani-n-nikahi bi-s-savti ve darbi-d-deffi i Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 20 – Babi i'lani-n-nikah, hadis br. 1896.

³³³ Vidi o ovome: El-Mubarekfuri, *Tuhfetu-l-ahvezi*, 4/209.

Velima – svadbena svečanost

Sunnet je, u povodu vjenčanja, napraviti svadbenu svečanost, na kojoj će se počastiti rodbina, prijatelji i ostali gosti. Allahov Poslanik, s.a.v.s, preporučio je Abdurrahmanu b. Avfu, r.a, kada se on oženio, da zakolje ovcu i počasti prisutne, rekavši mu: *Allah te obasuo berićetom! Sačini gozbu, makar klanjem jedne ovce!*³³⁴

Treba naglasiti da na ovu svečanost, u povodu vjenčanja, treba obavezno pozvati i siromašne, kako bi se počastili hranom koja se tom prilikom spremi. U hadisu koji prenosi Ebu Hurejre, r.a, se kaže: *Ružna li je hrana svadbene svečanosti na kojoj se pozivaju samo bogati a izostavljaju siromašni.*³³⁵

Treba se odazvati na svadbenu svečanost

Kada budemo pozvani na svadbenu svečanost obaveza je muslimanu da se odazove, ukoliko na njoj nema šerijatom zabranjenih i sumnjivih stvari. To se temelji na imperativu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji prenosi Abdullah b. Omer, r.a: *Kada neko od vas bude pozvan na svadbenu gozbu, neka se odazove!*³³⁶

Ukoliko se neka osoba ne odazove – biće griješna, kao što ističe Allahov Poslanik, s.a.v.s, u hadisu koji prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Ko se ne odazove na poziv, pogriješice prema Allahu i Njegovom Poslaniku!*³³⁷

Šta, nakon vjenčanja, reći mladencima?

Mladencima, nakon sklapanja braka, treba proučiti dovu, onako kako je to činio Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predaji Ebu

³³⁴ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 56 – Babun kejfe jud’a li-l-mutezevidž?, hadis br. 5155; Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 13 – Babu-s-sadak, hadis br.1427 i Tirmizi u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 10 – Babun ma džae fi-l-velimeti, hadis br. 1094 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

³³⁵ Hadis bilježi Muslim, cit. kitab, 16 – Babu-l-emri bi idžabeti-d-da’i ila da’ vetin, hadis br.1432.

³³⁶ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 71 – Babu hakki idžabeti-l-velimeti ve-d-da’ veti, hadis br. 5173 i Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 16 – Babu-l-emri bi idžabeti-d-da’i ila da’ vetin, hadis br. 1429.

³³⁷ Hadis bilježi Buhari u istom kitabu, 72 – Babun men tereke-d-da’ vete ‘asallahe ve resulehu, hadis br. 5177 i Muslim u istom kitabu i babu, hadis br. 1432.

Hurejre, r.a: *Barekellahu lekum ve bareke 'alejkum ve džeme'a bejne kuma fi-l-hajri! / Neka vas Allah obaspe beričetom, neka je na vas Njegov beričet i neka vas dvoje sastavi u svakom dobru!*³³⁸

'Akil b. ebi Talib prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, govorio da treba učiti ovako: *Allahumme barik lehum ve barik 'alehim! / Allahu, daj im beričet i prospri beričet na njih!*³³⁹

Pogrešno je mišljenje da islam sputava strasti i ne dozvoljava ljudima slast i uživanja sa osobama suprotnog pola. Naprotiv, islam je u tom pogledu sasvim prirodan i, na najbolji mogući način, dozvoljava razbuktavanje strasti i dopušta slobodno pristupanje osoba suprotnog spola jedno drugom s naglašenom upotrebom mašte u tom činu. Zar iko može to tvrditi nakon Allahovih, dž. š, riječi upućenih ljudima, koje predstvaljaju potpunu slobodu u međusobnom prilasku supružnika i njihovoj mogućnosti da razvijaju njima najprivlačniju atmosferu, bez ikakvih ograničenja: *Žene vaše su njive vaše, i vi njivama svojim prilazite kako hoćete!*³⁴⁰

Islam jedino zahtijeva da u tom intimnom činu izbjegnemo svaki vid neprirodnog odnosa, perverznoг čina i životinjskog nasilja.

U narednim recima pokušaćemo osvijetliti kulturu ponašanja prije i prilikom samog intimnog akta, kako bismo utvrdili da islam ne osujećuje osjećaje bračnih parova i da im otvara brojne mogućnosti uživanja i posebnog osjećaja zadovoljstva koje je Allah Milostivi ubrizgao u svaku osobu, ali pod jednim jedinim uvjetom, da ne prelaze granicu prirodnog, koju je Gospodar svjetova jasno uspostavio i zacrtao.

³³⁸ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 7 – Babun ma džae fima jukalu li-l-mutezevvidži, hadis br. 1091 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: 12 – Kitabu-n-nikah, 36 – Babun ma jukalu li-l-mutezevvidži, hadis br. 2130 i Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 23 – Babu tehni'eti-n-nikah, hadis br. 1905.

³³⁹ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 23 – Babu tehni'eti-n-nikah, hadis br. 1906.

³⁴⁰ *El-Bekare*, 223.

Klanjati dva rekata prije intimnog odnosa

Lijepo je da supružnici prve bračne noći, prije nego stupe u intimni odnos, klanjaju dva rekata nafile-namaza. Namaz treba klanjati u džema'atu, tako što će muškarac stajati naprijed a žena iza njega. Ovo je najbolji način da supružnici krenu u novi život sa sedždom i pokornošću svome Gospodaru i da se međusobna ljubav otpočетка razvije u svoj svojoj punini.

To se temelji na predaji koju prenosi Šekik, u kojoj se navodi da se neki čovjek po imenu Ebu Hariz, koji je, kako tvrdi Imam Zehebi bio ashab Allahovog Poslanika, s.a.v.s,³⁴¹ oženio djevojkom i pobjao se da ga ona neće, eventualno, zamrziti, pa mu je 'Abdullah b. Mes'ud, r.a, uputio sljedeći savjet: *Bliskost i harmonija dolaze od Allaha a razdvojenost i disharmonija od šejtana, koji želi da vam omrzne ono što vam je Allah dopustio. Zato, naredi svojoj ženi neka klanja s tobom dva rekata namaza!*³⁴²

Pokazivanje ljubaznosti prema supruzi

Mustehab je da muž bude ljubazan prema supruzi, a to treba pokazati, pogotovo, prvu bračnu noć. To se može manifestirati nekim poklonom što supruga voli, cvjećem ili nekim napitkom i sl., kao što je učinio Poslanik, s.a.v.s, prema Aiši, r.a, kada joj je prvu noć prišao. Naime, Esma' bint Jezid, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, u prvoj bračnoj noći, pokazavši posebnu ljubaznost i pažnju prema Aiši, r.a, ponudio joj posudu mlijeka, kako bi prvi trenuci njihove veze bili što bliskiji i ljepši.³⁴³

Staviti ruku na glavu supruge i proučiti dovu

Preporučljivo je prvu bračnu noć staviti ruku na glavu svoje izabranice – i to na početak glave odakle kosa izrasta – proučiti *Bismillu* i zamoliti Allaha za beričet, upravo onako kako je

³⁴¹ Ovu Zehebijevu tvrdnju vidi kod šejha El-Albanija, *Adabu-z-zefaf*, str. 95.

³⁴² Ovu predaju bilježi Ebu Bekr b. ebi Šejbe u *svom Musannefu*; Abdurrezzak u *svom Musannefu*, sa vjerodostojnim lancem prenosilaca i Taberani u *svom El-Mu'džemu-l-evsatu*, vjerodostojnim lancem prenosilaca. (Vidi o tome, takođe: *Adabu-z-zefaf*, str. 95-96).

³⁴³ Hadis bilježi Imam Ahmed u *Musnedu*, 6/438, 452, 543 i 458. Hadis, takođe, prenosi El-Humejdi u *Musnedu*, 2/61.

preporučio Poslanik islama, s.a.v.s, u hadisu koji prenosi Abdullah b. 'Amr, r.a: *Kada se neko od vas oženi neka stavi ruku na njenu glavu, neka spomene ime Allaha Uzvišenog, neka zamoli za beričet i neka kaže: Allahu, daj mi od nje dobro, ono dobro sa kojom si je Ti stvorio, a sačuvaj me njenog zla, onoga zla s kojim si je Ti stvorio.*³⁴⁴

Šta treba proučiti prilikom prilaska ženi?

Prije intimnog čina supružnici treba da prouče dovu u kojoj će zamoliti Allaha Uzvišenog, da od njih i od, mogućeg, zametka udalji šejtana i njegovo zlo. To se temelji na autentičnom hadisu, koji od Vjerovjesnika, s.a.v.s, prenosi njegov amidžić, 'Abdullah b. 'Abbas, r.a: *Bismillah! Allabumme džennibne-š-šejtane ve džennibi-š-šejtane ma rezaktena!/U ime Allaha! Allahu, udalji šejtana od nas i od onoga što si Ti dao da se zametne! Ako Allah dadne da se, tom prilikom, zametne dijete, neće mu šejtan nauditi.*³⁴⁵

Voditi računa da se ne okrene prema Kibli

Supružnici će voditi računa, kako upozoravaju neki islamski učenjaci, da prilikom samog čina polnog akta ne budu okrenuti prema kibli, iz poštovanja prema njoj.³⁴⁶

Prije samog intimnog odnosa dužni smo izvršiti pripremu

Suprug bi morao naći načina da psihološki pripremi suprugu za sam čin spolnog akta. On se treba potruditi da razbije njen stid i da joj ulije sigurnost i samopouzdanje, a posebno se to odnosi na prvu bračnu noć. Naime, brojne djevojke imaju ogroman strah od prve bračne noći. Ukoliko muž ne bude pažljiv prvu bračnu noć, to

³⁴⁴ Hadis bilježi Buhari u djelu *Ef'alu-l-'ibad*, str. 77; Ebu Davud u *Sunenu: Kitabu-n-nikah*, 46 – Babun fi džami'i-n-nikah, hadis br. 2160; Ibn Madže u *Sunenu: 9 – Kitabu-n-nikah*, 27 – Babun ma jekulu-r-redžulu iza dehalet 'alejhi ehluhu, hadis br. 1918; Hakim u *Mustedreku*, 2/185 i Bejheki u *Sunenu*, 7/148.

³⁴⁵ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu: 67 – Kitabu-n-nikah*, 66 – Babun ma jekulu-r-redžulu iza eta ehlehu, hadis br. 5165; Muslim u *Sahihu: 16 – Kitabu-n-nikah*, 18 – Babun ma justhabbu en jekulehu 'inde-l-džima'i, hadis br.1434 i dr.

³⁴⁶ Vidi o tome: El-Gazali, *Ihjau 'ulumi-d-din*, 2/147.

može da rezultira brojnim nepoželjnim posljedicama koje mogu duže potrajati, ili ostati trajno, poput frigidnosti, straha od spolnog akta i sl.

Otuda će lijepa riječ, prijatan postupak, milovanje i poljubac biti najbolji uvod u sam spolni akt i neće iza sebe ostaviti neželjene posljedice, kao što bi se moglo desiti direktnim činom, naglim ili grubim potezima i završetkom samog čina bez ikakve pripreme.

Kako se samo mudrim doimaju riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koje prenosi Enes b. Malik, r.a: *Neka niko od vas ne prilazi svojoj ženi, kao što to čine životinje! Neka između njih dvoje bude izaslanik!* Upitali su: *A šta je to, Allahov Poslaniče?* Odgovorio je: *To je govor i poljubac!*³⁴⁷

Nažalost, brojni muslimani o intimnim odnosima uče iz romana, TV-serija ili erotskih časopisa, a pravi recept za uspješan brak i pravilan intimni odnos dao je naš Poslanik, s.a.v.s, još prije toliko stoljeća?! Zar igdje ima toliko topline, blagosti i mudrosti i toliko brige na očuvanju braka, kao što to nalazimo u njegovim riječima?!

Koji položaj, prilikom intimnog čina, je dozvoljen?

Dozvoljeno je prići bračnom drugu s bilo koje strane prilikom intimnog odnosa: sprijeda, odpozada ili sa strane, iako je najprirodnije, kako se napominje u nekim predajama, da žena tom prilikom bude na leđima a muž iznad nje.

U svakom slučaju dozvoljena je bilo koja poza, pod uvjetom da intimni odnos bude izvršen u ženski polni organ. Džabir, r.a, prenosi da su židovi govorili, da će se roditi razroko dijete onom čovjeku koji priđe svojoj ženi otpozadi, pa je objavljen ajet: *Žene vaše su njive vaše, i vi njivama prilazite kako hoćete!*³⁴⁸ pa je Vjerovjesnik, s.a.v.s, to pojasnio: *I sprijeda i odpozadi, ali pod uvjetom da bude u ženski spolni organ!*³⁴⁹

³⁴⁷ Hadis bilježi Ebu Mensur ed-Dejlemi u svom *Musnedu-l-firdevsu*. Doduše, tu predaju hafiz El-'Iraki ocjenjuje slabom. (Vidi: *Ihjau 'ulumi-d-din*, 2/148).

³⁴⁸ *El-Bekare*, 223.

³⁴⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 65 – Kitabu-t-tefsir, 39 – Babun: *Nisaukum harsun lekum...*, hadis br. 4528; Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 19 – Babu

Zabrana snošaja u stražnji, analni otvor

Haram je vršiti intimni odnos u stražnji, analni otvor, na temelju brojnih Vjerovjesnikovih, s.a.v.s, predaja. Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Proklet je onaj koji vrši intimni odnos sa svojom ženom u stražnji, analni otvor.*³⁵⁰ U predaji koju prenosi Ibn 'Abbas i Ebu Hurejre, r.a, kaže se: *Allah neće pogledati u čovjeka koji vrši intimni odnos u analni otvor.*³⁵¹

Kupanje nakon intimnog odnosa

Obavezno je kupanje nakon intimnog odnosa. Ustvari, čim dođe do spajanja i dodira spolnih organa, makar i ne došlo do ejakulacije, kupanje ili gusul postaje obligatan. Kupanje se može izvršiti zajednički, kao što je to činio i sam Poslanik, s.a.v.s, u predaji koju prenosi Aiša, r.a: *Kupala sam se sa Poslanikom, s.a.v.s, iz jedne posude, pa me on predubitrio u uzimanju vode iz te posude, tako da sam govorila: Ostavi i meni! Ostavi i meni! Rekla je: Bili smo oboje džunupi.*³⁵²

Dakle, budući da se zajedno mogu kupati i muž i žena, to upućuje da mogu sasvim slobodno gledati i dodirivati svoja stidna mjesta. Islamski učenjaci na temelju hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji prenosi Behz b. Hakim, od svog oca a on od djeda, da je on upitao Vjerovjesnika, s.a.v.s: *Šta je sa našim stidnim mjestima koja pokazujemo?* On je odgovorio: *Čuvaj svoje stidno mjesto od svakoga, izuzev od svoje supruge i onih koje su u vašem posjedu,*³⁵³ zaključuju da je dozvoljeno mužu i ženi gledati i dodirivati stidna mjesta. Tako, npr, Ibn Hadžer smatra da ovaj hadis upućuje na dozvolu gledanja stidnog mjesta svog životnog saputnika,³⁵⁴ a Ibn 'Urve el-Hanbeli smatra da se time dozvoljava gledanje, dodirivanje i uživanje u tom

dževazi džima'a imreetihi fi kubuliha, hadis br. 1435 i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-n-nikah, 46 – Babun fi džami'i-n-nikah, hadis br. 2163 i 2164.

³⁵⁰ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-n-nikah, 46 – Babun fi džami'i-n-nikah, hadis br. 2162 i Ahmed u *Musnedu*, 2/444 i 479.

³⁵¹ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 29 – Babu-n-nehji 'an itjani-n-nisai fi edbarihinne, hadis br. 1923 i Ahmed u svom *Musnedu*, 2/272.

³⁵² Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 5 – Kitabu-l-gusli, 2 – Babu gusli-r-redžuli me'a imre'etih, hadis br. 250 i Muslim u *Sahihu*: 3 – Kitabu-l-hajdi, 10 – Babu-l-kadri-l-mustehabbi mine-l-mai fi gasli-l-dženabeti, hadis br. 320 i 321.

³⁵³ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 22 – Babun ma džae fi hifzi-l-'avreti, hadis br. 2769 i ocjenjuje ga hasen-predajom.

³⁵⁴ Uparedi: El-Mubarekfuri, *Tuhfetu-l-ahvezi*, 8/54.

dijelu tijela, isto onako kako možemo gledati kod bračnog druga/družice ostale dijelove tijela, dodirivati ih i uživati u njima!³⁵⁵

Kako uzimati gusul?

Gusul nakon intimnog odnosa treba uzimati na način kako je to činio Allahov Poslanik, s.a.v.s. Naime, on je, kako navodi Imam Buhari u predaji Aiše, i Mejmune, r.a, prvo oprao ruke, a u jednoj predaji i spolni organ, zatim bi izaprao usta i grlo i uzeo abdest kao što se uzima abdest za namaz. Nakon toga oprao bi glavu a iza nje kompletno tijelo, tako da nigdje suho ne bi ostalo.³⁵⁶

Mora li se uzimati gusul nakon svakog intimnog odnosa?

Ukoliko neko priđe supružniku i namjerava to učiniti i drugi put, onda ne mora nakon prvog intimnog odnosa uzimati gusul, već to može učiniti nakon što to obavi i sljedeći put. Jedini uvjet je da obavezno uzme abdest, kao što to čini za namaz i da opere spolni organ i tek, tada, može ponovo prići svojoj supruzi.

Ebu Se'id el-Hudri, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Ako neko priđe svojoj ženi, pa to želi ponovo učiniti, neka uzme abdest!*³⁵⁷

'Abdullah b. ebi Kajs pitao je Aišu, r.a: *Kako je Vjerovjesnik, s.a.v.s, postupao kada je bio džunup? Da li se okupao prije nego bi zaspao ili je spavao prije nego se okupao?* Odgovorila je: *Radio je i jedno i drugo, nekada bi se okupao, pa bi onda spavao, a nekada bi uzeo abdest i onda spavao.* 'Abdullah b. ebi Kajs je, tada, rekao: *Hvala Allahu koji je ovo učinio fleksibilnim!*³⁵⁸

Takođe, ako osoba koja ima intimni odnos i nije odmah u mogućnosti da se okupa, a želi da spava ili da jede, uzeće abdest, pa će jesti ili spavati, a poslije će se okupati. Aiša, r.a, prenosi da bi

³⁵⁵ Vidi o ovome: *Adabu-z-zefaf*, str. 111.

³⁵⁶ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 5 – Kitabu-l-gusli, 1 – Babu-l-vudui kable-l-gusli, hadis br. 248 i 5 – Babu-l-gusli merreten vahideten, hadis br. 257.

³⁵⁷ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 3 – Kitabu-l-hajdi, 6 – Babu dževazi nevmi-l-džunubi, hadis br. 308.

³⁵⁸ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*, isti kitab i bab, hadis 307.

Allahov Poslanik, s.a.v.s, ako bi bio džunup, a htio da jede ili spava, uzeo abdest kao što se uzima abdest za namaz.³⁵⁹

Ko živi poligamnim životom, da li se mora kupati nakon prilaska svakoj supruzi?

Ako neko živi poligamnim životom i u jednoj noći obiđe više žena, nije dužan okupati se nakon prilaska svakoj od žena. Njemu je omogućeno da nakon prilaska jednoj od žena, opere spolni organ i uzme abdest, a onda priđe sljedećoj supruzi. Tako je ponekad običavao činiti Vjerovjesnik, s.a.v.s. Enes, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, prilazio svojim suprugama s jednim kupanjem.³⁶⁰

Ima i predaja u kojima se navodi da je Poslanik, s.a.v.s, uzimao gusul, nakon svakog prilaska ženama, bez obzira što je to činio u toku jedne noći.

Da li je dozvoljeno prirodno sprečavanje začeca za vrijeme intimnog odnosa?

Dozvoljeno je prilikom intimnog odnosa, ukoliko se slaže i supruga, izvaditi spolni organ, prije ejakulacije i to učiniti van ženskog spolnog organa, u cilju sprečavanja začeca. Za to, naravno, treba da postoji opravdan razlog. Inače, u suprotnom, preferira se izbacivanje sperme u ženski spolni organ i podsticanje rađanja, o čemu se prenose brojni hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa se čak sprečavanje začeca ponekad naziva i *el-ved'ul-hafijj* tj. *skriveno ubistvo*.³⁶¹

Međutim, autentični hadisi decidno govore i o samoj dozvoli prirodnog sprečavanja začeca, na način da se sperma u času

³⁵⁹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 3 – Kitabu-l-hajdi, 6 – Babu dževazi nevmi-l-džunubi, hadis br. 305.

³⁶⁰ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 102 – Babun men tafe 'ala nisaihi fi guslin vahidin, hadis br. 5215 i Muslim u *Sahihu*: 3 – Kitabu-l-hajdi, 6 – Babu dževazi nevmi-l-džunubi, hadis br. 309.

³⁶¹ Vidi o tome: Muslim, *Sahih*: 16 – Kitabu-n-nikah, 24 – Babu dževazi-l-gileti ve hije vat'u-l-murdi'i ve kerahetu-l-'azli, hadis br. 1442.

ejakulacije izbaciti van ženskog spolnog organa, što je i stav sve četiri prave škole u islamu.³⁶²

Džabir, r.a, prenosi: *Čuvali smo se zadržavajući u vrijeme Poslanika, s.a.v.s., a u drugoj predaji veli: Čuvali smo se zadržavajući još dok je Kur'an bio objavljuvan!*³⁶³

Zabranjeno je drugima prenositi ono što se doživljava pri intimnom odnosu

Strogo je zabranjeno drugima pričati ono što doživljavamo prilikom intimnog odnosa ili opisivati sam čin tog odnosa. Allahov Poslanik, s.a.v.s, u hadisu koji prenosi Ebu Se'id el- Hudri, r.a, to jasno naglašava: *Kod Allaha će, zaista, na Sudnjem danu imati najgori položaj onaj čovjek i žena koji imadnu intimni odnos, a onda otkriju te tajne!*³⁶⁴

Allah Plemeniti je svaki detalj ljudskog života propisao da bude u skladu s Njegovim zakonima. Znajući prirodu čovjeka, jer ga je On i stvorio, On je odredio i pravila koja omogućuju da čovjek čuva i očuva tu svoju prirodu. S obzirom da je brak institucija koja čuva porodicu, islam joj pridaje poseban značaj. Otuda, Allah Plemeniti u brojnim ajetima i preko Svog Poslanika, s.a.v.s, određuje jasne smjernice kako da čovjek postupi u tom segmentu življenja, kako bi očuvao brak, ojačao porodicu i tako ozdravio društvo u cjelini.

Iz sljedećih redaka vidi se da je islam uspostavio konkretna pravila u domenu međusobnog poštivanja supružnika. Supružnici dužni su živjeti shodno tim pravilima i, na taj način, očuvati zdravu i vitalnu porodicu, koja je preduvjet zdravog i vitalnog društva.

³⁶² Vidi: Mr. M. Štulanović, cit. izvor, str. 32.

³⁶³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 96 – Babu-l-‘azli, hadis br. 5207 i 5208 i Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 22 – Babu hukmi-l-‘azli, hadis br. 1440.

³⁶⁴ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 21 – Babu tahrimi ifšai sirri-l-mer’eti, hadis br. 1437.

Kultura ponašanja muža prema ženi

Lijep odnos prema ženi

Muž je dužan prema ženi sljedeće:

Muž se treba truditi da izgradi lijep odnos prema svojoj supruzi, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s, u više predaja to isticao. Tako u predaji Ebu Hurejre, r.a, Poslanik islama, s.a.v.s, potcrtava: *Najpotpuniji vjernik je onaj koji ima lijepo ponašanje, a najbolji među vama su oni koji se najljepše ponašaju prema svojim suprugama.*³⁶⁵

U Ibn Madžinoj zbirci spominju se dvije predaje sličnoga sadržaja. U Ibn 'Abbasovoj predaji, Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Najbolji od vas su oni koji su najbolji prema svojim ženama, a ja sam najbolji prema svojim ženama.*³⁶⁶ U predaji 'Abdullaha b. 'Amra b. el-'Asa, r.a, Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Najbolji od vas su oni koji su najbolji prema svojim ženama.*³⁶⁷

Na oprosnom hadžu Allahov Poslanik, s.a.v.s, je oporučio muslimanima u predaji 'Amra b. el-Ahvesa, r.a: *I lijepo sa ženama postupajte.*³⁶⁸

Razumijevati njihove potrebe i aspiracije

Muž je dužan da razumije ženu i njene potrebe, stremljenja i aspiracije. Za to najbolju potvrdu nalazimo u praksi Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Naime, Aiša, r.a, prenosi da se udala za Vjerovjesnika, s.a.v.s, izuzetno mlada i da se voljela igrati s lutkama

³⁶⁵ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: Kitabu-r-reda'a, 11 – Babun ma d'ae fi hakki-l-mer'eti 'ala zevdžiha, hadis br. 1162 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ahmed u *Musnedu*, 2/250 i 472.

³⁶⁶ Ibn Madže, *Sunen*: 9 – Kitabu-n-nikah, 50 – Babu husni mu'ašereti-n-nisai, hadis br. 1977.

³⁶⁷ Isti izvor, kitab i strana, hadis br. 1978.

³⁶⁸ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 10 – Kitabu-r-reda'a, 11 – Babun ma d'ae fi hakki-l-mer'eti 'ala zevdžiha, hadis br. 1163 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 3 – Babu hakki-l-mer'eti 'ale-z-zevdži, hadis br. 1851.

i drugaricama, pa je Vjerovjesnik, s.a.v.s, tražio njene drugarice i podsticao ih da joj dolaze i da se igraju sa njom.³⁶⁹

Slična je predaja Aiše, r.a, kada je gledala u džamiji igru Abesinaca s kopljima, pa joj to Vjerovjesnik, s.a.v.s, nije zabranio.³⁷⁰

Aiša, r.a, tvrdi da se Poslanik, s.a.v.s, takmičio s njom u trčanju. Nekada je ona pobjeđivala a nekada on.³⁷¹

Igra i zabava sa ženom ubraja se u hobije koji su šerijatom preporučeni. Tako Džabir b. Abdullah, r.a, prenosi predaju u kojoj se kaže da će čovjek biti nagrađen samo za neke vrste hobija. Među njima se ubraja igranje i zabava sa svojom suprugom, dresiranje konja i podučavanje plivanju.³⁷²

Pomagati ženi u poslu

Muž će pomagati ženi u brojnim poslovima u kući, kada to ona ne može sama stići. El-Esved je upitao Aišu, r.a: *Šta je Poslanik, s.a.v.s, radio u kući?* Ona je odgovorila: *Pomagao bi porodici, a kada bi začuo ezan, izašao bi.*³⁷³

'Urve prenosi da je pitao Aišu, r.a, o tome šta je Allahov Poslanik, s.a.v.s, radio u kući, pa mu je odgovorila: *Krpio bi svoje papuče i odjeću.*³⁷⁴

Na pitanje, šta je Poslanik, s.a.v.s, radio u kući, Aiša, r.a, je jednom prilikom odgovorila: *Bio je čovjek kao i ostali ljudi: krpio je svoju odjeću, muzao svoju ovcu i sam sebe služio.*³⁷⁵

³⁶⁹ Vidi ovu zanimljivu predaju Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 50 – Babu husni mu'ašereti-n-nisai, hadis br. 1982.

³⁷⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 114 – Babu nezari-l-mer'eti lie-l-habeši ve nahvehum min gajri ribetin, hadis br. 5236.

³⁷¹ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: isti kitab i bab, hadis br. 1979.

³⁷² Predaju bilježi Taberani u *El-Mu'džemu-l-kebiru*. (Vidi: El-Albani, *Sahihu-l-džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, hadis br. 4534. Vidi, takođe, *Adabu-z-zefaf*, str. 277.)

³⁷³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 69 – Kitabu-n-nefekat, 8 – Babu hidmeti-r-redžuli fi ehlihi, hadis br. 5363.

³⁷⁴ Predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 247 – Babun ma ja'melu-r-redžulu fi bejtih, hadis br. 540.

³⁷⁵ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 247 – Babun ma ja'melu-r-redžulu fi bejtih, hadis br. 541; Ahmed u *Musnedu*, 6/256; Tirmizi u *Eš-Šemailu*, 2/185; Ibn Hibban u *Sahihu*, hadis br. 2136; Bejhkei u *Delailu-n-nubuvve*, 1/328 i Ebu Nu'ajm u *Hil'jetu-l-evlija'*, 8/331.

Dakle, neće biti *papučar* onaj koji pomogne ženi u kućnim poslovima, kada ona to nije sama u stanju učiniti, već će to biti lijep gest muža koji može samo učvrstiti ljubav među supružnicima, kao što je to radio Allahov Poslanik, s.a.v.s.

Osiguravati opskrbu

Muž je dužan, po islamskim propisima, izdržavati ženu i naći načina da opskrbi porodicu. Žena, čak ako i ima sredstva, nije ih dužna trošiti na osiguravanje potreba za porodicu. Otuda, muškarac u nasljedstvo i dobiva dva puta više, kako bi bio za to sposoban. On je zadužen za poslove van kuće kako bi sve to realizirao.

Koliko je oskrbljivanje porodice podsticano Poslanikovom, s.a.v.s, riječju, najbolje će ilustrirati hadis, koji prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Najveća nagrada za novac koji potrošiš na Allahovom putu, za oslobađanje robova, pomaganje siromaha i opskrbu svoje porodice je onaj koji potrošiš za svoju porodicu.*³⁷⁶

U hadisu Ebu Mes'uda el-Bedrija, r.a, Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Kada čovjek utroši novac za izdržavanje svoje porodice, težeći time Allahovom zadovoljstvu, piše mu se kao da je podijelio sadaku.*³⁷⁷

U predaji Sa'da b. ebi Vekkasa, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, ističe: *Za svaki dinar koji potrošiš, želeći Allahovo zadovoljstvo, bićeš, uistinu, nagrađen od Allaha, pa čak i za zalogaj koji staviš u usta svojoj ženi.*³⁷⁸

Muž treba posebno voditi računa da ono što priskrbi ženi, odnosno porodici, bude na halal način zarađeno. Žene iz prve generacije muslimana podsticale su svoje muževe na halal zaradu, govoreći: *Čuvaj se haram zarade, jer mi možemo trpiti i glad i žeđ, ali ne možemo trpiti vatru.*³⁷⁹

³⁷⁶ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 12 – Kitabu-z-zekat, 12 – Babu fadli-n-nefekati 'ale-l-'ijali ve memluki, hadis br. 995.

³⁷⁷ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 69 – Kitabu-n-nefekati, 1 – Babu fadli-n-nefekati 'ale-l-ehli, hadis br. 5351 i Muslim u *Sahihu*: 12 – Kitabu-z-zekat, 14 – Babu fadli-n-nefekati ve-s-sadekati 'ale-l-akrebine ve-z-zevdži ve-l-evladi ve-l-validejni, ve lev kanu mušrikin, hadis br. 1002.

³⁷⁸ Hadis bilježi Buhari i Muslim. (Vidi: *Rijadu-s-salihin*, hadis br. 292).

³⁷⁹ El-Gazali, *Ihjuu 'ulumi-d-din*, 2/162.

Biti pravedan prema ženama

Muž mora biti pravedan prema svojoj supruzi. Naročito ako muškarac ima više žena. Otuda suprug, znajući za osjetljivost supruge, mora itekako paziti da ispuni ono za što je zadužen. Tako će voditi računa da opskrbi svaku suprugu, da vodi računa o njihovoj ishrani, odijevanju i slično i da u tom pogledu ne pravi nikakvu razliku među njima.

Takođe, on mora voditi računa o redosljedu boravka kod svake od svojih suprugica. Allahov Poslanik, s.a.v.s, je, kako navodi Aiša, r.a, u jednom autentičnom hadisu, odlazio sljedećoj supruzi nakon klanjanja ikindije-namaza.³⁸⁰

Ukoliko bi muž bio nepravedan i zapostavio neku od svojih suprugica, suočio bi se s neželjenim posljedicama na Sudnjem danu, kako prijeti Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predaji Ebu Hurejre, r.a: *Koji čovjek imadne dvije žene, a ne bude na isti način postupao prema objema, doći će na Sudnji dan s jednom stranom koja će mu biti iskrivljena!*³⁸¹

Kod djevice će boraviti sedam a kod udavane tri dana

Ukoliko čovjek oženi djevicu, a bude imao više žena, onda će kod nje provesti sedam dana, a onda će ići redosljedom kako slijedi kod ostalih žena. Međutim, ako oženi udavanu ženu, kod nje provesti tri dana, a onda nastaviti obilaziti ostale žene prema ustaljenom redosljedu. To se temelji na predaji Enesa b. Malika, r.a, koju prenosi od Vjerovjenika, s.a.v.s.³⁸²

³⁸⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 103 – Babun duhuli-r-redžuli ‘ala nisaihi fi-l-jevmi, hadis br. 5216.

³⁸¹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 41 – Babun ma džae fi-t-tesvijeti bejne-d-darairi, hadis br. 1141; en-Nesai u *Sunenu*: 36 – Kitabu ‘ašereti-n-nisai, 2 – Babun mejli-r-redžuli ila ba’di nisaihi dune ba’din i i Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 47 – Babu-l-kismeti bejne-n-nisai, hadis br. 1969.

³⁸² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 100 – Babun iza tezevedže-l-bikre ale-s-sejjibi, hadis br. 5213; Muslim u *Sahihu*: Kitabu-r-reda’a, 12 – Babu kadri ma testehikkuhu-l-bikru ve-s-sejjibu min ikameti-z-zevdži ‘indeha ‘akbe-z-zefafi, hadis br. 1461 i dr.

Ummu Selema, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, proveo kod nje tri dana, kad se njome oženio, nakon što je ostala udovica.³⁸³

Veća ljubav prema nekim ženama

Čovjek koji živi u poligamnom braku treba biti pravedan u onome što je njemu dostupno, poput ravnopravnog boravka kod svojih supruga, nezanemarivanja nijedne od njih i identičnog odnosa spram njih kada je u pitanju odijevanje, ishrana i sl. Međutim, kada je u pitanju ljubav prema njima, to već nije u nadležnosti čovjeka, jer Allah usađuje ljubav u srce čovjeka, kao što je Poslanik islama, s.a.v.s, izgovarao, kako prenosi Aiša, r.a, nakon što bi pravedno postupio prema svim ženama: *Allahu moj, ovo je moja podjela u onome što je u mojoj moći, pa me nemoj opterećivati za ono što je u Tvojoj a ne mojoj moći!*³⁸⁴ Ovdje se misli na ljubav koja se u srcu osjeti prema nekoj od žena.

Allah Plemeniti to jasno potcrtava u Kur'anu: *Vi ne možete biti pravedni prema ženama svojim ma koliko to željeli!*³⁸⁵

Otuda se zna da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, posebnu ljubav gajio prema Aiši, r.a. To su sve ostale žene primijetile i priznavale, a znale su da je on najpravedniji prema njima. Tako su nekada, znajući za veću ljubav Poslanika, s.a.v.s, prema Aiši, r.a, pojedine Poslanikove, s.a.v.s, supruge svoj redosljed prepuštale Aiši, r.a.³⁸⁶

Ljubomora

Ljubomora je štetna, posebno ako nema nikakvog razloga za nju. Poželjna je samo ako ima nekih sumnji. Tada čovjek mora biti ljubomoran, kako bi reagirao na neke loše postupke svoje supruge. U hadisu Džabira b. 'Atika, Poslanik, s.a.v.s, naglašavao je da ima

³⁸³ Vidi: Muslim, *Sahih*: isti kitab i bab, hadis br. 1460.

³⁸⁴ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-n-nikah, 39 – Babun fi-l-kismi bejne-n-nisai, hadis br. 2134, En-Nesai u *Sunenu*: 36 – Kitabu 'ašereti-n-nisai, 2 – Babu mejli-r-redžuli ila ba'di nisaihi dune ba'din i Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 47 – Babu-l-kismetu bejne-n-nisai, hadis br. 1971.

³⁸⁵ *En-Nisa'*, 129.

³⁸⁶ Vidi, npr: Ebu Davud, *Sunen*: Kitabu-n-nikah, 39 – Babun fi-l-kismetu bejne-n-nisai, hadis br. 2135.

ljubomoru koju Allah voli i one koju ne voli. Allah voli ljubomoru koja je utemeljena na sumnji!³⁸⁷

Nažalost, brojni muževi ostaju nijemi i slijepi na nemoralno ponašanje svojih supruga, tako da često ne znaju ni gdje idu, ni gdje borave, niti s kim komuniciraju i slično, pravdajući se da nisu ljubomorni. Naprotiv, oni su dužni ljubomorno čuvati i štiti svoje supruge i budno motriti na njihovo ponašanje i njihov moral.

Hasan el-Basri upozoravao je: *Zašto ne oplakujete vaše žene koje se guraju s otpadnicima po pijacama?! Allah učinio ružnim onoga koji nije ljubomoran na to!*³⁸⁸

Allahov Poslanik, s.a.v.s, u hadisu koji prenosi Aiša, r.a, kaže: *Ummete Muhammedov, niko nije ljubomorniji od Allaha kada vidi Svog roba ili robinju kako zinaluk čine. Ummete Muhammedov, da znate ono što ja znam, malo biste se smijali a puno bi plakali!*³⁸⁹

Otuda, ta vrsta ljubomoru je poželjna, može se čak reći i obavezna za muža.

Muž ima obaveze prema ženi

Muž nije obavezan ženu samo materijalno situirati, već je obavezan i ispuniti svoje bračne obaveze. Jedna od njih je da i u intimnom odnosu zadovolji svoju ženu. Naime, prema hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kada muž zadovolji svoju potrebu prilikom intimnog odnosa, dužan je priuštiti to zadovoljstvo i svojoj supruzi.³⁹⁰

Inače, muž nema pravo cijele noći provoditi u ibadetu, budući da na svog muža ima pravo i njegova supruga. 'Abdullah b. 'Amr b. el-'As, r.a, prenosi da ga je Vjerovjesnik, s.a.v.s, upitao: *Obaviješten sam da dane provodiš u postu a noći u ibadetu? On je odgovorio: Da! Poslanik, s.a.v.s, ga je savjetovao: Ne čini tako. Posti, ali i jedi. Klanjaj,*

³⁸⁷ Hadis bilježi Ebu Davud i Nesai u *Sunenima*; Ahmed u *Musnedu* i Ibn Hibban u *Sahihu*. El-Albani ga ocjenjuje hasen-predajom. (Vidi: *Sahihu-l-džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, hadis br. 2221).

³⁸⁸ El-Gazali, *Ihjau 'ulumi-d-din*, 2/141.

³⁸⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 107 – Babu-l-gajreti, hadis br. 5221.

³⁹⁰ Vidi o tome: Mr. M. Štulanović, cit. izvor, str. 33.

*ali i spavaj! I tvoje tijelo ima svoje pravo, tvoje oči imaju svoje pravo a i tvoja žena ima na tebe pravo!*³⁹¹

Ako ga tuđa žena fascinira, to će nadoknaditi kod svoje supruge

Kada se dogodi da muškarca fascinira tuđa žena i on osjeti neku vrstu pohote spram nje, dužan je što prije otići svojoj supruzi i to nadoknaditi s njom. U hadisu koji prenosi Džabir b. 'Abdullah, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao je: *Ako nekog od vas zadrživi neka žena, pa se nešto rodi u njegovom srcu, neka se približi svojoj supruzi i neka to nadoknadi s njom, jer će mu to odagnati ono što se u njemu rodilo.*³⁹²

³⁹¹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 89 – Babun li zevdžike 'alejke hakkun, hadis br. 5199.

³⁹² Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 2 – Babu nedbi men rea imre'eten, feveka'at fi nefsihi ila en je'tije imreetehu ev džarijetehu fejuvaki'aha, hadis br. 1403; Tirmizi u *Sunenu*: 10 – Kitabu-r-reda'a, 9 – Babun ma džae fi-r-redžuli jere-l-mer'ete tu'džibuhu, hadis br. 1158 i ocjenjuje ga kao sahihun-hasenun-garibun i Ebu Davud u *Sunenu*: 12 – Kitabu-n-nikah, 44 – Babun ma ju'meru bihi min gaddi-l-besari, hadis br. 2151.

Kultura ponašanja žene prema mužu

Žena je dužna prema mužu sljedeće:

Pokornost

Allah Uzvišeni naglašava da žena treba biti pokorna svome mužu. On kaže: *Muškarci vode brigu o ženama zato što je Allah dao prednost jednima nad drugima i zato što oni troše imetke svoje. Zbog toga su čestite žene poslušne i za vrijeme muževljeva odsustva vode brigu o onome o čemu treba da brigu vode, jer i Allah njih štiti!*³⁹³

Pokornost supruge svome mužu, na način kako to Gospodar svjetova preporučuje, rezultiraće harmonijom u braku, a oponiranje tome rezultiraće disharmonijom i anarhijom.

Koliko je bitna pokornost žene spram njenog supruga najbolje će ilustrirati hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s, u predaji Ebu Hurejre, r.a: *Kada bih ikome naredio da učini sedždu drugome, naredio bih ženi da učini sedždu svome mužu.*³⁹⁴

Ukoliko žena pokaže dovoljnu dozu pokornosti svome mužu, Vjerovjesnik, s.a.v.s, joj u predajama Ebu Hurejre, Enesa, r.a, i drugih, obećava ulazak u Džennet:

*Ako žena bude klanjala pet dnevnih namaza, postila ramazan, čuvala svoj moral i bude pokorna svom mužu, reći će joj se: Uđi u Džennet, na koja god vrata želiš!*³⁹⁵

Zahvalnost

Uz pokornost i poslušnost prema mužu, supruga treba da pokaže svojevrstu zahvalnost na svemu što joj on učini. Ona ne smije postati nezahvalna ukoliko on uskrati samo jednu od njenih

³⁹³ *En-Nisa'*, 34.

³⁹⁴ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 10 – Kitabu-r-reda', 10 – Babun ma džae fi hakki-z-zevdži 'ale-l-mer'eti, hadis br. 1159 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Ahmed u *Musnedu*, 5/227 i 228.

³⁹⁵ Hadis bilježe Ibn Hibban u *Sahihu*; Taberani u *El-Mu'džemu-l-evastu*, 2/169, Ebu Nu'ajm u *Hil'jetu-l-evlija'*, 6/308. Šejh Albani ga ocjenjuje autentičnim. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, hadis br. 660 i *Adabu-z-zefaf*, str. 286.)

želja. Nažalost, to je služaj s velikim brojem žena. Na to upozorava i Allahov Poslanik, s.a.v.s, u hadisu koji od njega prenose 'Abdullah b. 'Abbas i 'Imran b. Husajn, r.a:

Pokazan mi je Džehennem, pa sam vidio da su žene njegovi najbrojniji stanovnici, jer skrivaju istinu/jekfurne.³⁹⁶ Upitan je: Da li one skrivaju vjeru u Allaha? Poslanik, s.a.v.s, je odgovorio: One skrivaju dobročinstvo svog supruga. Nezahvalne su na dobročinstvu. Kada bi joj čitavog života činio dobro, a onda vidjela kod tebe samo nešto neugodno, rekla bi: Nisam kod tebe nikad ni vidjela dobra!³⁹⁷

Imam Nevevi nezahvalnost supruge na dobru i pažnji svoga muža i poricanju njegovih napora ubraja u velike grijeha, a Ibn Bettal tvrdi da će, na temelju prethodnog hadisa, nezahvalna osoba biti kažnjena i napominje da zahvalnost onome koji dobro čini spada u vjersku obavezu daroprimca.³⁹⁸

Bdije nad kućom i djecom

Jedna od najvažnijih zadaća žene je da bdije nad kućom svoga muža i da brižljivo nadzire odgoj i odrastanje njihove djece. Naime, žena je, uz to što je majka, i prvi pedagog, učitelj i ljekar u svome domu.

Muž, s obzirom na prirodu svog zadatka: obavezu opskrbliivanja porodice, često odsustvovanje iz porodičnog doma, kao i manje napore u vezi s rađanjem i neposrednim odgajanjem djeteta, daleko je od mogućnosti da doprinese kvalitetnom odgoju kao što to može supruga. Upravo je Allahov Poslanik, s.a.v.s, najbolje klasificirao dužnosti svakog člana zajednice. On je te dužnosti i obaveze usporedio s pastišom i stadom. Pogledajmo kako lijepo naš Vjerovjesnik, s.a.v.s, definira te dužnosti, u hadisu koji prenosi 'Abdullah b. Omer, r.a:

³⁹⁶ Izraz *kufrun*, koji je upotrijebljen u ovome hadisu, u osnovi znači *pokriti*. Od ove riječi dolazi riječ *kjafir*, što znači *zemljoradnik*, jer on zemljom pokriva zasijano sjemenje. Slično tome je i nevjernik, koji svojim nevjerovanjem prekriva istinu Allahovog postojanja.

³⁹⁷ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 88 – Babu kufrani-l-‘aširi, hadis br. 5197 i 5198.

³⁹⁸ Vidi: *Buharijina zbirka hadisa*, 1/53.

Svi ste vi pastiri i svako od vas će odgovarati za svoje stado. Vladar je pastir.³⁹⁹ Čovjek je pastir u svojoj porodici, dok je žena pastirica u kući svoga muža i njihove djece. Svi ste vi, dakle, pastiri i svi ste odgovorni za svoje stado».⁴⁰⁰

Čuva svoj moral i imetak muža kada je odsutan

Žena je dužna, u odsutnosti muža, da čuva svoj moral i njegov imetak. Allahov Poslanik, s.a.v.s, je, u predajama Ebu Hurejre, Ebu Umame i Abdullaha b. Selama, r.a, naglasio: *Najbolja supruga je ona koja te obraduje kada je pogledaš, koja te posluša kada joj nešto narediš i koja čuva tvoj autoritet, svoj moral i tvoju imovinu kada si odsutan.*⁴⁰¹

Neće postiti bez dozvole muža

Koliko islam pridaje važnost harmoniji bračnog života najilustrativnije pokazuje hadis koji od Poslanika islama, s.a.v.s, prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Ženi nije dopušteno da posti, u prisutnosti svoga muža, bez njegove dozvole!*⁴⁰²

³⁹⁹ Vladar i vladajuća struktura u islamu smatraju se pastirima i slugama koji treba da opslužuju svoj narod i da upotrijebe sve mehanizme državnog aparata kako bi život njihovih sunarodnika bio što bolji a njihovo duhovno uzdizanje što kvalitetnije. Vladar, po islamu, ne vlada ljudima. On se angažira da Allahov zakon vlada ljudima, a on je samo jedan od najodgovornijih sluga koji Allahov zakon pokušavaju dostaviti i prikučiti ostalim ljudima. On je, u pravom smislu, pastir, koji na svaki mogući način ne dozvoljava da njegov narod krene u negativnom smjeru, upravo onako kako svaki pastir vodi računa da njegovo stado ne ode u tuđe i načini neku štetu.

⁴⁰⁰ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 90 – Babun: El-Mer'etu ra'ijjetun fi bejti zevdžiha, hadis br. 5200, Muslim u *Sahihu*: 33 – Kitabu-l-imare, 5 – Babu fadileti-l-imami-l-'adil, hadis br. 1829 i Ahmed u *Musnedu*, 2/5, 54 i 111.

⁴⁰¹ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 5 – Babu efdali-n-nisai, hadis br. 1857 i Ahmed u *Musnedu*, 2/251, 432 i 438. Hadis, takođe, bilježe Nesai, Hakim i Taberani. Albani ga ocjenjuje autentičnim. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetihi*, hadis br.3298 i 3299.)

⁴⁰² Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 86 – Babun la te'zenu-l-mer'etu fi bejti zevdžiha li ehadin illa bi'iznihi, hadis br. 5195 i Muslim u *Sahihu*: 12 – Kitabu-z-zekat, 26 – Babun ma enfeka-l-'abdu min mali mevlah, hadis br. 1026.

Naravno, ovdje se misli na dobrovoljni a ne obavezni post tokom ramazana. Ovaj hadis, eksplicite, ukazuje koliko islam vodi računa da sačuva, njeguje i pojača ljubav između supružnika. Jer, postom žena može izgubiti, eventualno, na svježini ili snazi, pa prilikom prilaska mužu, možda, neće pokazati dovoljno volje za onim što on želi. Ili, možda, muž osjeti potrebu za ženom u toku dana, pa ako ona posti biva uskraćen za to zadovoljstvo, kao što se navodi u predaji Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a, u kojoj se Safvanova, r.a, žena tužila Vjerovjesniku, s.a.v.s, da joj ne dozvoljava postiti nafilupost, pa je Safvan, r.a, na Poslanikovo, s.a.v.s, pitanje o tome rekao: *Ona zaposti a ja sam mlad i ne mogu se strpiti (a da joj ne pridem)*. Tada je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Neće žena postiti bez dozvole svoga muža*.⁴⁰³

Ženi je dozvoljeno da posti nafilu kada je čovjek odsutan, odnosno na putu. Međutim, ako se vrati i poželi prići svojoj supruzi, njoj nije pokuđeno prekinuti post, jer je udovoljavanje mužu obaveza a post izvan ramazana je nafila.⁴⁰⁴

Pogledajte kako se u ovim hadisima nazire beskrajna mudrost islama, koji ne samo da čuva skladne bračne odnose, već ih podstiče, jača i stabilizira.

Ne pušta nikoga u kuću bez muževe dozvole

Žena neće bez dozvole muža nikoga puštati u kuću, a posebno se ta zabrana odnosi na osobe koje nisu u najbližem srodstvu s njom/mahrem. Allahov Poslanik, s.a.v.s, jasno je to naglasio u nastavku prethodnog hadisa u kojem veli da je ženi, uz dobrovoljni post: *Zabranjeno da pušta u kuću nekoga bez dozvole muža*.⁴⁰⁵

Naravno, tim islam sasijeca zlo u samom korijenu. Jer, ukoliko muškarac uđe u kuću žene s kojom nije u tijesnim rodbinskim vezama, posebno ako se osami s njom, može doći do neželjenih posljedica, do nemorala ili, u najmanju ruku, sumnji.

⁴⁰³ Predaju bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-savmi, Babu-l-mer'eti tesumu bigajri izni zevdžiha, hadis br. 2459 i Ahmed u *Musnedu*, 3/80. Hadis je vjerodostojan. (Provjeri: Šejh Halid 'Abdurrahman el-'Akk, *Vadžibatu-l-mer'eti-l-muslima*, str. 90.)

⁴⁰⁴ Pogledaj ovu zanimljivu konstataciju kod Ibn Hadžera: *Fethu-l-Bari*, 9/207.

⁴⁰⁵ Hadis bilježe Buhari i Muslim u prethodnim izvorima.

Brojne su predaje u kojima Poslanik islama, s.a.v.s, takvu praksu izričito zabranjuje i oštro je osuđuje.

Tako u Džabirovoj, r.a, predaji Allahov Poslanik, s.a.v.s; naglašava: *Ne ulazite ženama kada su im muževi odsutni, jer šejtan prolazi kroz vas kao što krv cirkulira vašim venama.*⁴⁰⁶

Ibn 'Abbas, r.a, prenosi da je čuo Vjerovjesnika, s.a.v.s, kako kaže: *Neka se muškarac ne osamljuje s drugom ženom bez prisustva njenog mahrema.*⁴⁰⁷

Posebno je Poslanik, s.a.v.s, upozorio na osamljivanje žene s muževom rodbinom, što bi moglo prozvesti još teže posljedice od osamljivanja s drugima. 'Ukbe b. 'Amir, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, upozorio: *Čuvajte se osamljivanja sa ženama (koje vam nisu bliska rodbina)! Na to je jedan ensarija upitao: A šta veliš o hamvu/muževom bratu? Odgovorio je: On je kao smrt.*⁴⁰⁸

El-Hamv, prema nekima, označava muževog brata, a prema jezičkim stručnjacima, kako napominje imam Nevevi, označava bližu muževu rodbinu kao što su: njegov otac, amidža, brat, bratić i sl.⁴⁰⁹

Muhammed Fuad Abdu-l-Baki, tumačeći taj hadis kaže, da nije opasnost po ženu od muževe rodbine kao što su njegov otac ili muževi sinovi, koji postaju mahremi njegovoj supruzi i njima je dozvoljeno osamljivanje s njom, već pravu opasnost predstavljaju mužev brat tj. djever, zatim mužev bratić, amidžić i sl., koji se ne mogu osamljivati sa ženom i ne spadaju u mahreme ženi. Velika opasnost leži u tome što su oni bliski mužu, imaju više mogućnosti da se nađu u situaciji da budu osamljeni sa ženom svoga brata ili

⁴⁰⁶ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 10 – Kitabu-r-reda'a, 17. bab, hadis br. 1172 i ocjenjuje ga garib-predajom.

⁴⁰⁷ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 111 – Babun ma jahluvenne redžulun bi imre'etin illa zu mahremin ve-d-duhulu 'ale-l-mugibe, hadis br. 5233 i Muslim u *Sahihu*: 15 – Kitabu-l-hadždž, 74 – Babu seferi-l-mer'eti me'a mahremin ila hadždžin ve gajruhu, hadis br. 1341.

⁴⁰⁸ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 111 – Babun la jahluvenne redžulun bi imre'etin illa zu mahremin ve-d-duhulu 'ale-l-mugibat, hadis br. 5232; Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 8 – Babu tahrimi-l-halveti bi-l-edžnebijjeti ve-d-duhuli 'alejha, hadis br. 2172 i Tirmizi u *Sunenu*: 10- Kitabu-r-reda'a, 16 – Babun ma dža fi kerahijeti-d-duhuli 'ale-l-mugibati, hadis br. 1171 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁴⁰⁹ Upredi: *Fethu-l-Bari*, 9/242-243.

rođaka i što takva situacija ne navodi ostale ljude na sumnju, kao što bi se to moglo desiti ako se osami s nekim strancem, koji uopće nije u rodbinskim odnosima sa mužem.⁴¹⁰

Na žalost, takva praksa osamljivanja kod nas je sasvim uobičajena, pa bi trebalo, na temelju Poslanikovih, s.a.v.s, jasnih upozorenja, prestati s tom praksom. Pojedince koji su se, na temelju poznavanja islamskih propisa, pridržavali Poslanikovih, s.a.v.s, uputa, bili su ismijavani i smatrani ekstremima. Međutim, samo striktno slijedenje Vjerovjesnikovih, s.a.v.s, savjeta može rezultirati harmonijom u braku i prevencijom od nemoralnih radnji i bludnih situacija.

Ne uznemirava muža

Supruga se treba truditi da ne uznemirava i maltretira svoga muža. Allahov Poslanik, s.a.v.s, to je posebno istakao u hadisu koji prenosi Mu'az b. Džebel, r.a: *Nijedna žena neće uznemiriti svog muža na dunjaluku a da džennetska hurija ne kaže: Ne uznemiravaj ga, Allah te ubio! On je kod tebe samo kratko a uskoro će te ostaviti i doći će kod nas!*⁴¹¹

Ne odbija ga

Supruga će strogo voditi računa da ne odbije svoga muža kada je pozove da zadovolji svoje potrebe. Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, upozorio: *Ako čovjek pozove svoju ženu u postelju, a ona to odbije, te on zanoći ljut na nju, meleki će je proklinjati sve do svanuća!*⁴¹²

U druga dva rivajeta (Buhari i Muslim) stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Ako žena zanoći van postelje svoga muža, meleki je proklinju sve do svanuća!* i *Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, koji*

⁴¹⁰ Vidi: Komentar Muhammeda Fuada Abdu-l-Bakija u djelu *Sahihu Muslim*, 4/1711. (Izdanje: Daru-l-hadis, Kairo, 1991.)

⁴¹¹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 10 – Kitabu-r-reda'a, 19. bab, hadis br. 1174 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 62 – Babun fi-l-mer'eti tu'zi zevdžeha, hadis br. 2014 i Ahmed u *Musnedu*, 5/242 s jakim lancem prenosilaca.

⁴¹² Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 85 – Babun iza bateti-l-mer'etu muhadžireten firaše zevdžiha, hadis br. 5193 i Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 20 – Babu tahrimi imtina'iha min firaši zevdžiha, hadis br. 1436.

*god čovjek pozove svoju ženu u postelju, pa ga ona odbije, srdit je na nju Onaj koji je na nebesima, sve dok se njen muž ne udobrovolji.*⁴¹³

Ne odbija, pa makar ostavila da hljeb izgori

Ukoliko muž zatraži da zadovolji svoje intimne potrebe, žena će mu to ispuniti pa makar hljeb stavila u peć da se peče. To se temelji na hadisu koji 'Ali, r.a, prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s: *Ako čovjek pozove svoju suprugu da zadovolji svoje potrebe, neka mu dođe, pa makar hljeb stavila u peć!*⁴¹⁴

El-Mubarekfuri, tumačeći ovaj hadis, kaže da je žena dužna udovoljiti svom suprugu, pa makar stavila hljeb u peć, budući da se ne smije micati od peći, kako hljeb ne bi zagorio i postao neupotrebljiv. Preče je da hljeb izgori, nego da muž izgubi strpljenje i ode u zinaluk.⁴¹⁵

Uvjet za Džennet je i muževno zadovoljstvo

Koliko su značajni harmonični odnosi između muža i žene najbolje dočarava hadis Ummi Seleme, r.a, u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s, uvjetuje ulazak u Džennet muževim zadovoljstvom suprugom. On kaže: *Koja god žena umre, a njen muž bude njome zadovoljan, ući će u Džennet!*⁴¹⁶

Nema poslušnosti mužu u grijешenju

Supruga je dužna pokoravati se mužu u svemu onome što ne oponira islamskom učenju. Ukoliko dođe do oponiranja islamskim propisima, onda supruga neće biti poslušna svome mužu. Imam Buhari je jedno poglavlje naslovio: *Neće se žena pokoriti mužu u grijешenju.* U tom poglavlju on navodi hadis Aiše, r.a, koja kaže da je

⁴¹³ Ista poglavlja.

⁴¹⁴ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 10 – Kitabu-r-reda'a, 10 – Babun ma džae fi hakki-z-zevdži 'ale-l-mer'eti, hadis br. 1160 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun.

⁴¹⁵ Vidi: *Tuhfetu-l-ahvezi*, 4/324-325.

⁴¹⁶ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 10 – Kitabu-r-reda'a, 10 – Babun ma džae fi hakki-z-zevdži 'ale-l-mer'eti, hadis br. 1161 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 4 – Babu hakki-z-zevdži 'ale-l-mer'eti, hadis br. 1854.

jedna ensarijka udala svoju kćerku, kojoj je kosa opadala. Muž joj je naredio da upliće tuđu kosu u svoju, tj. da upotrebljava neku vrstu perike, pa joj je Vjerovjesnik, s.a.v.s, to zabaranio rekavši: *Ne! Prokleti su oni koji upliću tuđe u svoje kose!*⁴¹⁷

Analogno tome, supruga će u svim ostalim situacijama biti neposlušna prema svom mužu, ukoliko od nje zahtijeva da učini neki grijeh.

⁴¹⁷ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 94 – Babun la tuti’u-l-mer’etu zevdžeha fi ma’sijetin, hadis br. 5205.

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM RAZVODA BRAKA

Islam posebnu pažnju pridaje braku i bračnim odnosima, brižljivo pazi i čuva bračnu harmoniju i s puno pažnje i takta pokušava sačuvati bračnu zajednicu od raspada. Razvod braka postaje dozvoljen samo ako nema nikakvog načina da bračni sklad i harmonija opstanu. Ukoliko, eventualno, i dođe do raspada bračne zajednice, islam je precizno regulirao sve detalje u vezi s tim, kako bi sačuvao dostojanstvo svakog od supružnika.

Ranije smo napomenuli da je, prema islamskom kodeksu ponašanja, žena dužna, nakon razvoda braka, vremenski interval koji se koristi za priček provesti u kući svog muža, a muž je dužan da je izdržava, baš kao da su i dalje u braku, sve dok traje period pričeka/'iddeta. Muž je dužan, shodno svojim materijalnim mogućnostima da je izdržava, kako decidno Allah Uzvišeni podvlači u Kur'anu:

Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici – prema tome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikog ne zadužuje više nego što mu je dao; Allah će, sigurno, poslije tegobe, slast dati.⁴¹⁸

Ako su trudne, muževi ih izdržavaju dok se ne porode

Spomenuto je da će trudnica, ukoliko dođe do razvoda braka, ostati u kući svog muža sve dok se ne porodi, a muž je dužan da je u tom periodu izdržava, kao što Allah Uzvišeni naglašava:

Ako su trudne, izdržajte ih sve dok se ne porode.⁴¹⁹

⁴¹⁸ Et-Talak, 7.

⁴¹⁹ Et-Talak, 6.

Ako doje djecu, zaslužuju nagradu

Ukoliko žena doji dijete, onda joj je muž, ukoliko dođe do razvoda, dužan davati određenu nadoknadu ili nagradu za taj čin: Allah Plemeniti to lijepo preporučuje:

A ako vam djecu doje, onda im dajte zasluženu nagradu sporazumjevuši se međusobno na lijep način. A ako nastanu razmirice, neka mu onda druga doji dijete.⁴²⁰

Pogledajmo kako Allah Milostivi želi na sve moguće načine taj priček u slučaju razvoda braka, pa i nakon njega, iskoristiti da se bivši supružnici vrate svom braku i obnove bračnu zajednicu. Dojenjem djeteta majka će biti više vezana za to dijete, a velike šanse postoje da se, na taj način, daleko više vezuje i za oca svoga djeteta. Kako samo Allah Mudri koristi sve mehanizme da veže supružnike na različite načine, pa ako i dođe do razvoda njihovog braka, omogućio im je, kroz ovaj kodeks islamskog ponašanja, izuzetno lijepu priliku da se ponovo zbliže i vrate svojoj ranijoj vezi?! Ako analiziramo te preporuke vidjećemo da je sve usmjereno ka tome!

Inače, Allahova preporuka je da dojenje traje pune dvije godine, što se odnosi i na razvedene žene: *Majke neka doje djecu svoju pune dvije godine onima koji žele da dojenje potpuno bude.*⁴²¹ Allah Uzvišeni ne dozvoljava da dijete pati zbog neslaganja roditelja i njihovog razilaženja.

Svjedočenje u slučaju razvoda ili vraćanja

Muž ima pravo, sve dok je raspuštenica u periodu pričeka/'iddeta, da je vrati sebi ili da ostavi da priček istekne pa da se ona razvede od njega. Ukoliko ostavi da vrijeme pričeka istekne, onda će morati sačiniti novi ugovor sa svojom suprugom.

U slučajevima razvoda ili vraćanja, traži se svjedočenje dvojice pravednih ljudi, kako bi se izbjegla svaka sumnja, jer se može desiti da ljudi znaju za razvod, ali ne znaju za vraćanje, pa to može dovesti do brojnih nagađanja i špekulacija. Otuda Allah Plemeniti, koji zna sve ono što nam je potrebno, naglašava:

⁴²⁰ *Et-Talak*, 6.

⁴²¹ *El-Bekara*, 233.

I dok traje vrijeme određeno za čekanje, vi ih ili na lijep način zadržite ili se velikodušno od njih konačno rastavite i kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite, i svjedočenje Allaha radi obavite! To je savjet za onog koji u Allaha i u onaj svijet vjeruje, - a onome koji se Allaha boji, On će izlaz naći!⁴²²

Ženama se ne smije zabranjivati ponovna udaja za svoje muževe

Ukoliko prođe vrijeme pričeke i dođe do razvoda, a među bivšim supružnicima se ponovo rodi ljubav i čežnja da ponovo zasnuju bračnu zajednicu, oni imaju pravo na to i drugi ih u tome ne trebaju ometati.

Imam Buhari bilježi od Hasana el-Basrija, koji prenosi da je Ma'kal b. Jesar, r.a, udao svoju sestru za jednog ensariju za vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s, ali je taj brak rezultirao, nakon izvjesnog vremena, razvodom. Kada je isteklo vrijeme čekanja, njen bivši muž je ponovo osjetio čežnju za njom a i ona za njim, pa ju je ponovo zaprosio. Međutim, njen brat Ma'kal je odbio dati je bivšem mužu, pa je Allah Uzvišeni objavio: *A kada pustite žene i one ispune njima propisano vrijeme za čekanje, ne smetajte im da se ponovo udaju za svoje muževe, kada se slože da lijepo žive. Ovim se savjetuju oni među vama koji vjeruju u Allaha i u onaj svijet. To vam je bolje i ljepše. A Allah sve zna, a vi ne znate!*⁴²³ Kada je to Ma'kal, r.a, čuo, nakon što mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s, proučio ovaj ajet, pozvao je ensariju i ponovo ga oženio svojom sestrom!⁴²⁴

Koliko razvoda sa istom osobom je dozvoljeno?

Razvod braka, poslije koga može ponovo otpočeti zajednički život, može biti samo dva puta. Za to postoji jasan kur'anski tekst: *Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržite ili im na lijep način razvod dajte.*⁴²⁵

⁴²² Et-Talak, 2.

⁴²³ El-Bekara, 232.

⁴²⁴ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 68 – Kitabu-t-talak, 44 – Babun: Ve bu'ulethunne ehakku bi reddihinne fi-l-'iddeti, hadis br. 5331.

⁴²⁵ El-Bekara, 229.

Šta ako dođe do trećeg razvoda?

Navodi se da je uzrok ograničenja razvoda braka sa istom osobom bio u tome što razvod braka u prvo vrijeme islama nije bio ograničen. Muž je imao pravo da suprugu pusti, pa ponovo vrati i to je činio koliko je puta htio.⁴²⁶

Allah Uzvišeni ograničava to na dva razvoda, jer je prvi posljedica, možda, nepromišljenog čina dva supružnika, drugi je posljednja proba za zajednički život a već treći razvod pokazuje da taj brak nije u redu i da ga je nemoguće nastaviti.

Ukoliko dođe i do trećeg razvoda braka, onda muž suprugu ne može vratiti sve dok se ona ne uda za nekog drugog, pa ukoliko on umre ili dođe do razvoda sa njim, moguće je, tek tada, da se ponovo uda za bivšeg muža. Allah Plemeniti je, u tom pogledu sasvim jasan, kada kaže: *A ako je opet pusti, ona mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati. Pa ako je on pusti, onda njima dvoma nije grijeh da se jedno drugom vrate, ako misle da će Allahove propise izvršavati.*⁴²⁷

Ovdje se ponovo iskazuje Allahova mudrost. Tim propisom uozbiljuje se muž koji tako olahko daje razvod braka svojoj životnoj saputnici. Ukoliko ne dođe do takvog rigoroznog zaokreta, a to je da se njegova bivša supruga uda za drugoga, onda će se on čitav život razvoditi i nikada neće stati.

S druge, pak, strane, ne može se žena udati za drugoga i onda, bez intimnog odnosa, da se razvede sa njim kako bi se vratila prvom mužu. Ne! Tako ne može! Ona mora imati intimni odnos sa novim mužem, pa tek se onda razvesti i vratiti prvom, kako bi on osjetio lekciju poigravanja sa brakom.

Aiša, r.a, prenosi da se Rifa'a el-Kurezi, r.a, oženio, pa njegova supruga se, nakon razvoda, udala za drugog. Nakon kratkog vremena ona je došla Allahovom Poslaniku, s.a.v.s, i potužila mu se da joj novi muž ne prilazi i da mu je spolni organ poput resice tkanine. Vjerovjesnik, s.a.v.s, shvatio je da se ona pokajala i da bi se ponovo vratila Rifa'i, pa joj je rekao da joj je zabranjena rastava

⁴²⁶ Vidi: S. Kutb, *U okrilju Kur'ana*, 2/217 i Halid 'Abdurrahman el-'Akk, *Adabu-l-hajati-z-zevdžije fi dav'i-l-Kitabi ve-s-Sunneti*, str. 377.

⁴²⁷ *El-Bekara*, 230.

braka sa novim mužem sve dok ona ne osjeti njegov i on njen spolni organ tj. dok ne dođe do intimnog odnosa!⁴²⁸

Muž neće tražiti nazad vjenčani dar

Ukoliko dođe do razvoda braka muž neće tražiti nazad vjenčani dar/*mehr* koji je ženi dao prilikom stupanja u brak. Takođe, on od nje neće tražiti ni bilo šta što je utrošio na njeno izdržavanje u toku braka. Allah Uzvišeni kaže: *A vama nije dopušteno da uzimate bilo šta od onoga što ste im darovali!*⁴²⁹

Supruga će vratiti vjenčani dar ako je ona tražila razvod

Ako se desi da supruga ne podnosi muža, da nikakvu ljubav ne osjeća prema njemu, ili čak da osjeća veliku odvratnost prema njemu, a on to ničim nije izazvao, pa ona zatraži razvod braka, onda je dužna vratiti vjenčani dar mužu, kako bi se sačuvala grijeha, kao što Kur'an preporučuje: *A ako se bojite da njih dvoje Allahove propise neće izvršavati, onda im nije grijeh da se ona otkupi!*⁴³⁰

'Abdullah b. 'Abbas, r.a, prenosi da je Habiba, kćerka Sehla el-Ensarija, r.a, koja je bila udata za Sabita b. Kajsa b. Šemmasa, r.a, došla Vjerovjesniku, s.a.v.s, i tražila da je razvede od muža. Rekla je da joj se uopće ne sviđa, da joj je odvratn i da ne može nastaviti brak sa njim. Vjerovjesnik, s.a.v.s, upitao je da li bi mu vratila bašću koju joj je dao kao vjenčani dar, što je ona sa zadovoljstvom prihvatila, vratila mu tu bašću a on ih razveo!⁴³¹

⁴²⁸ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 68 – Kitabu-t-talak, 37 – Babun iza tallekaha selasen, summe tezevvedžet ba'de-l-'iddeti zevdžen gajrehu felem jemusseha, hadis br. 5317.

⁴²⁹ *El-Bekara*, 229.

⁴³⁰ *El-Bekara*, 229.

⁴³¹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 68 – Kitabu-t-talak, 12 – Babu-l-hul'i ve kejtet-talaku fihi, hadis br. 5.273, 5.275 i 5276; En-Nesai u *Sunenu*: 27 – Kitabu-t-talak, 34 – Babu ma džae fi-l-hul'i; Ebu Davud u *Sunenu*: 13 – Kitabu-t-talak, 18 – Babun fi-l-hul'i, hadis br. 2.227 i Malik u *Muvettau*: Kitabu-t-talak, Ma džae fi-l-hul'i, 2/88 (izdanje Daru-l-fikr).

Puštanje supruge prije stupanja u intimni odnos

Ukoliko dođe do razvoda braka nakon vjenčanja a prije stupanja u intimni odnos, muž će ženi dati pola obećanog vjenčanog dara. To je zbog toga što će ovo biti udarac za ženu, pa će taj muževljev dar pozitivno djelovati na psihu žene. Allah o tome kaže: *Nije vaš grijeh ako žene pustite prije nego što u odnos s njima stupite, ili prije nego što im vjenčani dar odredite. I velikodušno ih darujte darom, zakonom propisanim: imućan prema svome stanju, a siromah prema svom; to je dužnost za one koji žele da dobro djelo učine. A ako ih pustite prije nego što ste u odnos s njima stupili, a već ste im vjenčani dar odredili, one će zadržati polovinu od onoga što ste odredili, osim ako se ne odreknu ili ako se ne odrekne onaj koji odlučuje o sklapanju braka; a ako se odreknete, to je bliže čestitosti. I ne zaboravite da jedni drugima velikodušni budete, ta Allah, zaista, vidi šta radite.*⁴³²

Rastaviće se supružnici ukoliko se međusobno optuže i prokunu

Ukoliko muševci optuže svoje supruge za nemoral, a ne budu imali svjedoke, zakleće se Allahom četiri puta da govore istinu a peti put će prizvati na sebe Allahovo prokletstvo ako lažu, a to će isto učiniti i supruge i nakon toga će se razvesti i nikada neće više imati mogućnost sklapanja braka.

Allah Uzvišeni kaže: *A oni koji otkriju svoje žene, a ne budu imali drugih svjedoka, nego su samo oni svjedoci, potvrdiće svoje svjedočenje zakletvom Allahom, i to četiri puta da, zaista, govore istinu, a peti put da ga pogodi Allahovo prokletstvo, ako laže! A ona će kazne biti pošteđena, ako se četiri puta Allahom zakune da on, doista, laže, a peti put da je stigne Allahova srdžba, ako on govori istinu.*⁴³³

Buharija navodi predaju 'Abdullaha b. Omera, r.a, u kojoj se navodi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, razvodio supružnike koji su se međusobno optuživali i zakleli se da je ono drugo počinilo blud s drugom osobom!⁴³⁴

⁴³² *El-Bekara*, 236-237.

⁴³³ *En-Nur*, 6-9.

⁴³⁴ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 68 – Kitabu-t-talak, 34 – Babu-t-tefriki bejne-l-mutela'inejni, hadis br. 5.313.

Ukoliko se muž odvoji od supruge više od četiri mjeseca, dužan je razvesti se od nje

Muž se može od supruge razdvojiti u postelji najviše četiri mjeseca. Ukoliko taj period potraje duže, onda se od nje mora razvesti. Allah Plemeniti napominje: *Onima koji se zakunu da se neće približavati ženama svojim, rok je samo četiri mjeseca; i ako se vrate ženama, - pa, Allah zaista prašta i milostiv je; a ako odluče da se rastave, - pa, Allah doista sve čuje i zna.*⁴³⁵

Granica od četiri mjeseca krajnji je rok da supruga moralno ne posrne i da ne dođe u iskušenje da se preda drugom a ne svome mužu. Prenosi se da je Omer b. el-Hattab, r.a, kao halifa, jedne noći šetao medinskim ulicama, želeći da sazna ima li potrebnih kako bi im pomogao. U toj šetnji, kasno naveče, čuo je jednu ženu kako pjeva:

*Oduljila se ova noć i spustila tama,
a ja ležim u krevetu, bez čovjeka, sama.*

*Tako mi Allaha, da nije Njegove zabrane, kojoj nema ravne,
Zatresle bi se od mog kreveta strane...*

Sutradan je Omer, r.a, pitao svoju kćerku Hafsu, r.a, koliko žena može izdržati bez muža. Ona je odgovorila da je krajnji rok šest ili četiri mjeseca. Otada Omer, r.a, nikog u džihadu nije držao više od četiri mjeseca.⁴³⁶

Ukoliko muž bude nestao, može li doći do razvoda braka?

Ukoliko muž nestane i to potraje, supruga ima pravo na razvod braka i udaju za drugoga. Se'id b. el-Musejeb tvrdi da žena treba čekati godinu danu, od momenta kako je muž učestovao u borbi, pa nestao.⁴³⁷

⁴³⁵ *El-Bekara, 226-227.*

⁴³⁶ Vidi: S. Kutb, *U okrilju Kur'ana, 2/213.*

⁴³⁷ Predaju bilježi Buhari u *Sahihu*: 68 – Kitabu-t-talak, 22 – Babu hukmi-l-mefkudi fi ehlihi ve malihi.

Abdu-r-Rezzak prenosi predaju od Davuda b. ebi Hinda u kojoj se kaže da će se na muža čekati godinu dana, ako je nestao u borbi, a četiri godine ako je nestao u mirnodopskim okolnostima.⁴³⁸

Od Alije i Abdullaha b. Mes'uda, r.a, prenosi se da oni smatraju da žena treba čekati izgubljenog muža sve dok se ne pojavi.⁴³⁹

Ukoliko se, nakon udaje žene, pojavi njen muž: šta će tada učiniti? Da li će ostati u drugom braku ili se vratiti prvom mužu. Ibn Hadžer navodi stav Alije, r.a, da će pripasti prvom mužu, a stav Eš-Ša'bija je da će žena moći birati između prvog i drugog!⁴⁴⁰

Na kraju

Iz svega izloženog jasno se primjećuje da islam koristi sve mehanizme da spriječi razvod braka. To će se učiniti samo u krajnjoj nuždi, jer od onoga što je Allah Plemeniti dao, posebno mu je odvratn razvod braka, kako veli naš Vjerovjesnik, s.a.v.s, u hadisu Mu'az b. Džebela, r.a: *Od onoga što je Allah stvorio na licu Zemlje, najmrži mu je razvod braka!*⁴⁴¹

Otuda treba naći modus kako sačuvati brak. Lijepo bi bilo iskoristiti savjet poznatog ashaba Ebu-d-Derdaa, r.a, koji je on uputio svojoj supruzi, savjetujući je: *Ako primijetiš da sam rasrđen, pokušaj me oraspoložiti i smiriti, a ako ja primijetim kod tebe srdžbu, pokušaću te smiriti i oraspoložiti.* Imam Zuhri, koji prenosi ovaj Ebu-d-Derdaov, r.a, savjet, kaže: *Ovako postupaju prava braća!*⁴⁴²

Ako bi bio ispoštovan taj savjet mnogi brakovi bili bi sačuvani. Prirodno je da muž ili supruga nekada budu neraspoloženi, kao što je prirodno da, nakon lijepog i sunčanog vremena, dođe do grmljavine i padavina, ali zato postoje kišobrani i prostorije u koje su ljudi sklanjaju. Tako i nakon vatre srdžbe jednog od supružnika, drugo treba upotrijebiti vodu smirenja, kako bi to, na lijep način, bilo neutralizirano.

⁴³⁸ Vidi: Ibn Hadžer, *Fethu-l-Bari*, 9/339.

⁴³⁹ Isti izvor, 9/340-341.

⁴⁴⁰ Vidi: Isti izvor, 9/341.

⁴⁴¹ Hadis bilježi Bejhkei u *Sunenu*: Babu-l-istisnai fi-t-talaki ve-l-'itki ve-n-nuzuri, 7/361.

⁴⁴² Ibn 'Abdu Rabbih, *El-'Ikdu-l-ferid*, 6/126.

Inače, supružnici moraju voditi računa o svojim postupcima, kako nakon njihovog realiziranja ne bi došlo do gorkog kajanja. Islam je, otuda, za nepromišljenost muža odredio konkretne materijalne sankcije, a ukoliko nastupi tako lakomisleno pa da ženu razvede i treći put, onda ga i psihološki kažnjava, na taj način, kako je ranije navedeno, što mu se supruga mora udati za drugog muškarca i imati intimni odnos sa njim.

Lahkomislenost može dovesti do toga da čovjek učini ono što je učinio jedan Arap, koji se razveo od pet žena. Kada je za to čuo Harun er-Rešid, poznati islamski halifa, začuđeno je zapitao: *A kako se mogao razvesti od pet žena, kada po islamu, muškarac može imati samo četiri?!* Dobio je sljedeći odgovor: Jednoga dana taj čovjek je došao kući i zatekao svoje četiri supruge kako se svađaju. S obzirom da je bio ters, prišao je onoj za koju je smatrao da je izazvala svađu i rekao joj: *Ti si razvedena!* Druga je na to primijetila: *Požurio si s razvodom braka. Daleko bolje bi bilo da si djelovao na nju odgojno a ne tako!* Muž je na to rekao: *I ti si razvedena!* Treća je, takođe, reagovala, pa je i njoj rekao: *I ti si razvedena!* Ni četvrta nije mogla ostati ravnodušna na njegovo lahkomišleno ponašanje, te mu je i ona prigovorila, a on je i njoj rekao: *I ti si, takođe, razvedena!* Jedna komšinica je sve to posmatrala sa svog prozora i reagirala na njegov razvod sa sve četiri žene u jednom trenutku, na što joj je on ljutito odgovorio: *I ti si razvedena, ako to dozvoli tvoj muž!* Njen muž, koji je, takođe, posmatrao šta se dešava, a očito priželjkivao raskid bračne veze sa svojom suprugom, uzvikne: *Dopuštam. Razvedena si!* Tako je taj čovjek ters-naravi razveo u jednom momentu pet žena!⁴⁴³

Zbog toga, muž treba, uistinu, trezveno promisliti u času kada donosi takvu odluku. On treba da traži svakvu sitnicu koja će mu brak sačuvati, a ne tražiti sitne detalje koji će doprinijeti razvodu braka. U tom smislu treba da nam posluži kao lijep primjer slučaj Hasana b. 'Alija b. Hasana kada se razvodio od svoje supruge 'Aiše, kćerke Talhine. U času razvoda, rekao joj je: *Stvar (odluka) je u tvojim rukama.* Na to mu je 'Aiša odgovorila: *Do sada je odluka bila dvadeset godina u tvojim rukama, pa si je izvanredno njegovao i čuvao, nećeš, valjda, dozvoliti da je ja u samo jednom momentu upropastim. Ne, ja ovu odluku*

⁴⁴³ El-'Ikdu-l-ferid, 6/124.

prepuštam tebi! Zadivljen takvim shvatanjem, odgovorom i privrženošću svoje supruge, Hasan je odustao od razvoda braka.⁴⁴⁴

Nadati se, da će takvih primjera biti sve više među nama, što će uveliko doprinijeti stabilnijem braku i jačanju bračne zajednice.

⁴⁴⁴ Isti izvor, 6/125.

KULTURA PONAŠANJA PREMA DJECI

Djeca su jedan od najvažnijih plodova dunjalučkog života. Islam je njihovom razvoju i odgoju dao izuzetno važnu dimenziju. Kur'an i sunnet precizno su regulirali naše odnose spram generacija koje nas nasljeđuju. Odnos prema djeci, onako kako ga definiraju islamski propisi, aktualiziran je u ovom nastavku našeg serijala.

Budući da je islam regulirao sve odnose u životu čovjeka, nije zaobiden ni naš odnos spram djece. Na njima svijet ostaje, pa je naš zadatak da im na najbolji način prenesemo emanet koji nam je dat.

Odgajanje djece i budno bdijenje nad njihovim uzrastanjem, jedna je od veoma bitnih islamskih dužnosti svakog roditelja. Potrebu stalne brige nad njihovim odgojem i opasnost od zapostavljanja te dužnosti najbolje ilustrira ajet, kojim Allah Plemeniti oštro prijete svima koji ne budu brinuli o sebi i svojim porodicama: *O vjernici, sebe i porodice svoje čuvajte od vatre čije će gorivo ljudi i kamenje biti, i kojoj će se meleki strogi i snažni brinuti, koji se onome što im Allah zapovjedi neće opirati, i koji će ono što im se naredi izvršiti.*⁴⁴⁵

Alija b. ebi Talib, r.a, tumačeći kako ćemo sačuvati svoju porodicu i djecu od vatre, kaže: *Naučite ih i lijepo ih odgojite!*⁴⁴⁶ a Hasan el-Basri napominje: *Naredite im da Allahu pokorni budu i naučite ih šta je dobro.*⁴⁴⁷

Allahov Poslanik, s.a.v.s, je u hadisu koji prenosi poznati ashab 'Abdullah b. Omer, r.a, nadziranje nad djecom posebno potcrtao i to uporedio sa stadom na koje konstantno treba motriti:

⁴⁴⁵ *Et-Tahrim*, 6.

⁴⁴⁶ Ovu predaju bilježi Hakim u *Mustedreku*, 4/494 i kaže da predaja odgovara uvjetima Buharije i Muslima.

⁴⁴⁷ H. Mehmed Handžić, *Vazovi*, str. 121.

*Svi ste vi pastiri i svi ćete odgovarati za svoje stado. Vladar je pastir. Čovjek je pastir u svojoj porodici, dok je žena pastirica u kući svoga muža i njihove djece. Svi ste vi, dakle, pastiri i svi ste odgovorni za svoje stado.*⁴⁴⁸

'Abdullah b. Omer, r.a, običavao je upozoravati: *Odgoji svog sina, jer ćeš biti pitan, kako si ga odgojio i šta si ga naučio, a i on će biti pitan, je li ti dobročinstvo činio i pokoran bio.*⁴⁴⁹

Imam Tirmizi u jednoj mursel-predaji bilježi od 'Amra b. Se'ida b. el-'Asa, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Ne može otac ostaviti niti pokloniti svome djetetu ništa vrednije od lijepog odgoja.*⁴⁵⁰

Isti autor bilježi predaju Džabira b. Semure, r.a, u kojoj Poslanik islama, s.a.v.s, kaže: *Bolje je svakom od vas da odgaja svoje dijete, nego da svaki dan podijeli po pola sa'a siromasima.*⁴⁵¹

Dovoljno je samo nekoliko navedenih citata da bismo shvatili važnost odgoja i vaspitanja mladih naraštaja. Zbog toga ćemo u narednim recima pokušati dati temeljna uputstva u ophođenju sa našom djecom.

⁴⁴⁸ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 90 – Babun: El-Mer'etu ra'ijjetun fi bejti zevdžiha, hadis br. 5200; Muslim u *Sahihu*: 33 – Kitabu-l-imare, 5 – Babu fadileti-l-imami-l-'adil, hadis br. 1829 i Ahmed u *Musnedu*, 2/5, 54 i 111.

⁴⁴⁹ M. Handžić, Cit. izvor, str. 123.

⁴⁵⁰ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 33 – Babun ma džae fi edebi-l-veledi, hadis br. 1952 i ocjenjuje ga kao garib i kaže da je mursel-predaja. Hadis, takođe, bilježi Ahmed u *Musnedu*, 3/412 i 4/77 i 78.

⁴⁵¹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: Citirani kitab i bab, hadis br. 1951 i ocjenjuje ga kao garib-predaju. Hadis, takođe, bilježi Ahmed u *Musnedu*, 5/96 i 102.

Kultura ponašanja prije rođenja djeteta

Brojni su uvjeti koje roditelji treba da ispune prije rođenja djeteta. Navest ćemo neke:

Izbor oca i majke

Jedna naša poslovice veli: *Dijete se odgaja dvadeset godina prije njegovog rođenja!* Time se hoće, naime, kazati da bi se dijete lijepo odgajalo, treba i njegovi roditelji da budu lijepo odgojeni. Otuda je izuzetno bitno izabrati pravog supružnika, jer se time ne bira samo supružnik, nego i roditelj i odgajatelj budućeg djeteta.

Allahov Poslanik, s.a.v.s, je u tom pogledu dao jasan recept koji treba slijediti. Ebu Hurejre, r.a, prenosi hadis u kojem Poslanik, s.a.v.s, ističe: *Žene se uzimaju zbog četiri stvari: zbog bogatstva, porijekla, ljepote i vjere, a ti oženi vjernicu, blagoslovljen bio!*⁴⁵²

Ako se povede dovoljno računa da supružnike krasi vrlina vjere, pobožnosti i bogobožnosti, onda će dijete biti odgajano u čistoj islamski atmosferi, koja će itekako pozitivno utjecati na razvoj i odgoj djeteta.

Fizičko i psihičko zdravlje roditelja

Budući muž treba da vodi računa da njegova izabranica bude fizički i psihički zdrava kako bi normalno mogla podizati i odgajati djecu jer ako bude imala neku nasljednu bolest, onda suprug prihvata rizik da tu bolest naslijede i njihovi potomci.

Zejd b. Ka'b b. 'Udžre, r.a, prenosi da se Vjerovjesnik, s.a.v.s, oženio ženom iz Benu Gaffara i kada joj je prišao na njenim slabinama je primijetio neku bjelinu, tj. bolest, pa je odustao od

⁴⁵² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 15 – Babu-ekfai fi-d-dini, hadis br. 5090; Muslim u *Sahihu*: 17 – Kitabu-r-reda'a, 15 – Babu istihbabi nikahi zati-d-dini, hadis br. 1466; En-Nesai u *Sunenu*: Kitabu-n-nikah, 13 – Babu kerahijeti tezvidži-z-zunati; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-n-nikah, 2 – Babun ma ju'meru bihi men tezevedže zate-d-dini, hadis br. 2047; Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 6 – Babu tezvidži zate-d-dini, hadis br. 1858 i Ahmed u *Musnedu*, 2/428.

prilaska, rekavši joj da obuče svoju odjeću i ode svojima, ne vrativši vjenčani dar koji joj je dao.⁴⁵³

Preporuka je: izbjegavati bilo kakvu vrstu fizičke ili psihičke bolesti. Međutim, ako dođe do braka, onda čovjek ima pravo izbora: ostati u takvom braku ili se rastati od takve osobe. Tako 'Amir prenosi da je Alija b. ebi Talib, r.a, rekao: *Koji god čovjek se oženi ženom koja ima izvjesnu dozu ludosti, neku vrstu kuge ili lepre, ili ima mahanu na spolnom organu, ona mu je žena: pa ako hoće zadržati je, a ako hoće razvešće se od nje.*⁴⁵⁴

Respektabilno porijeklo i intelektualna zrelost supružnika

Supružnici su dužni izabrati sebi sličnog po porijelu i intelektualnoj zrelosti, jer će dijete naslijediti brojne moralne, intelektualne ili tjelesne vrline ili nedostatke. Otuda, treba i o tom segmentu voditi računa, kako bi djeca mogla naslijediti vrline od oba roditelja.⁴⁵⁵

Pridržavanje islamskih pravila prilikom intimnog odnosa

Prilikom intimnog odnosa treba voditi računa da ispunimo sljedeće: da imamo ispravnu namjeru, da prije stupanja u intimni odnos proučimo *Bismillu* i da proučimo dovu (*Allahumme džennibneš-šejtane ve džennibiš-šejtane ma rezaktena*).

Ukoliko stupimo u intimni odnos s lijepom namjerom, tj. da naš prilazak zakonitoj ženi sadrži čuvanje od harama i da prilaskom želimo porod koji će biti sutra od koristi islamu i muslimanima i da, na taj način, želimo obradovati Poslanika, s.a.v.s, jer će se on ponositi mnoštvom svoga ummeta, onda ćemo za to dobiti nagradu od Gospodara svjetova. Ebu Zerr el-Gifari, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao da se i u našem prilasku zakonitim

⁴⁵³ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 3/493. Zanimljivo je napomenuti da se ovdje imam Ahmed dvoumi o imenu ovog ashaba: da li je Ka'b b. Zejd ili Zejd b. Ka'b. (Pogledaj njegov *Musned*, 3/493).

⁴⁵⁴ Hadis bilježi Ed-Darekutni u *Sunenu*: Kitabu-n-nikah, Babu-l-mehri, hadis br. 85 i El-Bejheki u *Es-Sunenu-l-kubra*, Kitabu-n-nikah, Babun ma jerid bi-n-nikah mine-l-'ujub, 7/215.

⁴⁵⁵ O ovome vidi: Dr. Budejir Muhammed Budejir, *Menhedžu-s-sunneti-n-nebevijeti*, 1/26-27.

ženama nalazi sadaka, na što su ashabi bili iznenađeni, pa su zapitali: *Zar kad neko od nas ispolji svoje strasti, da za to dobije i još nagradu?! Vjerovjesnik, s.a.v.s, je dogovorio: Šta mislite, da je to učinio na haram način, da li bi za to zaradio grijeh?! Tako isto, ima i nagradu kada na halal način priđe svojoj supruzi!*⁴⁵⁶

Budući da svaki dobar posao treba početi Bismillom, to treba učiniti i prije nego se priđe zakonitom supružniku. U hadisu koji prenosi Ebu Hurejre, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, jasno je potcrtao da je krnjav svaki posao koji se započne bez spominjanja Allahovog imena.⁴⁵⁷

Prije intimnog čina supružnici, uz učenje Bismille, treba da prouče dovu u kojoj će zamoliti Allaha Plemenitog da od njih i od mogućeg zmetka udalji šejtana i njegovo zlo. To se temelji na autentičnom hadisu koji od Vjerovjesnika, s.a.v.s, prenosi 'Abdullah b. 'Abbas, r.a: *Bismillah! Allahumme džennibne-š-šejtane ve džennibi-š-šejtane ma rezaktena!/U ime Allaha! Allahu, udalji šejtana od nas i od onoga što si Ti dao da se zemetne! Ako Allah dadne da se, tom prilikom, zemetne dijete, neće mu šejtan nauditi!*⁴⁵⁸

Udaljavanje od bluda

Supružnici se moraju čuvati velikih grijeha a posebno bluda, kao što Allah Uzvišeni napominje: *«I što dalje od bluda, jer je to razvrat, kako je to ružan put!».*⁴⁵⁹

⁴⁵⁶ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 12 – Kitabu-z-zekat, 16 – Babu bejani enne isme-s-sadekati jeka'u 'ala kulli nev'in mine-l-ma'rufi, hadis br. 1006; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, Babu salati-d-duha, hadis br. 1285 i Ahmed u *Musnedu*, 5/167.

⁴⁵⁷ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, Babu-l-hedji fi-l-kelami, hadis br. 4840; Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 19 – Babu hutbeti-n-nikah, hadis br. 1894 i Ahmed u *Musnedu*, 2/359. Ibnu-s-Salah i Nevevi smatraju ovaj hadis dobrom predajom. (Vidi: Ibn Madže, *Sunen*, 1/610).

⁴⁵⁸ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 67 – Kitabu-n-nikah, 66 – Babun ma jekulu-r-redžulu iza eta ehlehu, hadis br. 5165; Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 18 – Babun ma justehabbu en jekulehu 'inde-l-džima'i, hadis br. 1434; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-n-nikah, 46 – Babun fi džami'i-n-nikah, hadis br. 2161; Ibn Madže u *Sunenu*: 9 – Kitabu-n-nikah, 27 – Babun ma jekulu-r-redžulu iza dehalet 'alejhi ehluhu, hadis br. 1919 i Ahmed u *Musnedu*, 1/217.

⁴⁵⁹ El-Isra', 32.

Kultura ponašanja prilikom rođenja djeteta

Kada se dijete rodi, roditelji treba da obave određene radnje kako bi se, na taj način, približili praksi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Proučiti ezan na desno a ikamet na lijevo uho

Proučiti novorođenčetu ezan na uho bila je praksa Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Ebu Rafi', r.a, prenosi: *Bio sam prisutan kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s, proučio ezan na uho Hasanu sinu Alijinom, kada ga je Fatima rodila.*⁴⁶⁰

Ibnu-l-Kajjim tvrdi da je tajna učenja ezana na uho novorođenčetu prvo što će čuti na ovome dunjaluku, a to su riječi koje veličaju Allaha Uzvišenog i to je jedna vrsta talkina pri dolasku na ovaj svijet, kao što se uči talkin onome koji napušta ovaj svijet, tako da mu i prve i posljednje riječi budu podsjećanje na Gospodara svjetova. Takođe, učenjem ezana udaljava se šejtan, pa je tajna učenja novorođenčetu-udaljavanje šejtana od njega.⁴⁶¹

Što se tiče učenja ikameta na lijevo uho, treba napomenuti da nema vjerodostojnih predaja u tom pogledu. Međutim, postoji više slabih predaja da se i ikamet uči na lijevo uho, kao što navodi i Ibnu-l-Kajjim el-Dževzije.⁴⁶²

Tabnik

Tabnik je žvakanje nečega, po mogućnosti hurme i stavljanje toga u usta novorođenčetu. Učenjaci se slažu da je mustehab tahnik učiniti hurmom prilikom rođenja djeteta. Ako se tom prilikom ne nađe hurma, onda to treba učiniti nečim slatkim. Mustehab je, kako navode učenjaci, da onaj koji svojim ustima sažvaće hurmu ili sl. bude pobožan i dobar. Ako takvih nema u blizini u vrijeme porođaja, dijete se njima može odnijeti, da oni u svojim ustima sažvaću hranu i stave je u usta novorođenčetu, kako bi to bilo prvo

⁴⁶⁰ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, 113 – Babun fi-s-sabijji juledu feju'ezzenu fi uzunih, hadis br. 5105 i Tirmizi u *Sunenu*: 20 – Kitabu-l-edahi, 17 – Babu-l-ezani fi uzuni-l-mevludi, hadis br. 1514 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁴⁶¹ Vidi: Ibnu-l-Kajjim, *Tuhfetu-l-mevdud bi ahkami-l-mevlud*, str. 54.

⁴⁶² Provjeri: Isti izvor, str. 53-54.

što će ono progutati, a uz to bi novorođenče osjetilo i bereket pobožne osobe.⁴⁶³

Ebu Musa, r.a, prenosi da je sa novorođenčetom – sinom došao Vjerovjesniku, s.a.v.s, nakon čega ga je on prozvao Ibrahimom, sažvakao hurmu i stavio je u usta novorođenčetu.⁴⁶⁴

Buharija i Muslim navode i primjere Ebu Talhinog i Esminog sina koje su donijeli Poslaniku, s.a.v.s, a on je sažvakao hurmu i stavio je u usta novorođenčetu.⁴⁶⁵

Akika

Akika je klanje kurbana povodom rođenja djeteta. Ona je pritrvrđeni sunnet, zato što su je prakticirali Vjerovjesnik, s.a.v.s, i njegovi ashabi. Po hanefijskom mezhebu *akika* je mubah, zato što je propisivanjem kurbana/*el-udhijje*, po njima, svaka druga vrsta kurbana postala derogirana.⁴⁶⁶

Allahov Poslanik, s.a.v.s, u hadisu koji prenosi Selman b. 'Amir ed-Dabbi, r.a, kaže: *Zakoljite za dječaka akiku, prospite za njega krv i otklonite od njega neprijatnost!*⁴⁶⁷

Može se zaklati i za mušku i za žensku osobu po jedno bravče, prema malikijama, a na temelju hadisa da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, klao za Hasana i za Husejna po jedno bravče,⁴⁶⁸ ili za muško dijete dva bravčeta a za žensko jedno, prema šafijama i hanbelijama,

⁴⁶³ O ovome vidi: Muhammed Fuad Abdulbaki u Muslimovom *Sahihu*, 3/1689.

⁴⁶⁴ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 71 – Kitabu-l-'akika, 1 – Babu tesmijeti-l-mevludi gadate juledu limen lem jeukka 'anhu ve tahnikihi, hadis br. 5467 i Muslim u *Sahihu*: 38 – Kitabu-l-adab, 5 – Babu istihbabi tahniki-l-mevludi 'inde viladetihi, hadis br. 2145.

⁴⁶⁵ Uporedi: Buharija, *Sahih*, Kitabu-l-'akika i Muslim, *Sahih*, Kitabu-l-adab.

⁴⁶⁶ Vidi o tome: Ez-Zuhajli, *El-Fikhu-l-islami ve edilletuhu*, 3/636.

⁴⁶⁷ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 71 – Kitabu-l-'akika, 2 – Babu imatati-l-eza 'ani-s-sabijji fi-l-'akikati, hadis br. 5472; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edahi, Babun fi-l-'akika, hadis br. 2839; En-Nesai u *Sunenu*: Kitabu-l-'akika, Babu-l-'akikati 'ani-l-gulami, Tirmizi u *Sunenu*: 20 – Kitabu-l-edahi, 17 – Babul-ezani fi uzuni-l-mevludi, hadis br. 1515 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ibn Madže u *Sunenu*: 27 – Kitabu-z-zebaih, 1 – Babu-l-'akika, hadis br. 3164 i Ahmed u *Musnedu*, 4/18 i 214.

⁴⁶⁸ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 20 – Kitabu-l-edahi, 20 – Babu-l-'akikati bišatin, hadis br. 1519 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun.

na temelju hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s, u kojem se spominje da je Ummu Kurz pitala Vjerovjesnika, s.a.v.s, o akiki, pa je odgovorio: *Za dječaka se kolju dva bravčeta a za žensku osobu jedno. Neće štetiti da bravče bude muško ili žensko.*⁴⁶⁹

Akiku treba zaklati sedmi dan, ako je to moguće, a ako nije onda četrnaesti ili dvadesetprvi dan po rođenju djeteta. Ako roditelj ne bude imao mogućnosti to izvršiti tada, onda će to učiniti kada mu se za to ukaže prilika.⁴⁷⁰

Za akiku važe isti propisi kao i za drugi kurban, izuzev što ne može biti više učesnika u jednoj životinji, kao što je dozvoljeno u slučaju kurbana koji se kolje na Kurban-bajram.⁴⁷¹

Ukoliko se desi da je sedmi dan po rođenju djeteta u isto vrijeme i prvi dan Kurban-bajrama, onda će, prema hanbelijama, biti dovoljno zaklati samo jedan kurban.⁴⁷²

Treba naglasiti da se akikom postiže sljedeće:

- približava se Allahu Uzvišenom, kroz žrtvu namijenjenu za dotično dijete,
- to je zamjena za iskušenja i nesreće, kao što je kurban zamijenio Isma'ila, a.s.,
- to je način dobročinstva koji roditelji izvrše,
- učvršćuje se ljubav i povezanost prisutnih akiki, jer je to prilika za okupljanje, razgovor i bliže upoznavanje,
- to je prilika da se siromašni i gladni dobro najedu, jer možda za to druge prilike i nemaju
- i na ovaj način se oživljava sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

⁴⁶⁹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: Isti kitab, 17 – Babu-l-ezani fi uzuni-l-mevludi, hadis br. 1516 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edahi, babun fi-l-'akikati, hadis br. 2835 i Ibn Madže u *Sunenu*: 27 – Kitabu-z-zebaih, 1 – Babu-l-'akikati, hadis br. 3162.

⁴⁷⁰ Vidi o tome: Es-Sejjid Sabik, *Fikhu-s-sunne*, 3/280.

⁴⁷¹ Isti izvor, 3/279.

⁴⁷² Ibnu-l-Kajjim, cit. djelo, str. 91-92 i Es-Sejjid Sabik, cit. izvor, 3/280.

Brijanje glave

Sedmi dan se, uz klanje kurbana, obrije glava novorođenčetu i podijeli srebra koliko teži njegova kosa. To može biti i formalno potkresavanje kose, da bi se taj dan podijelilo na ime sadake određen dio novca potrebnima. Semure b. Džundub, r.a, prenosi hadis od Allahovog Poslanika, s.a.v.s, da sedmi dan treba obrijati glavu.⁴⁷³

Hasan el-Basri smatra da se brijanjem glave sedmi dan otklanjaju neugodnosti novorođenčetu.⁴⁷⁴

Brijanje glave novorođenčeta i dijeljenje sadake imaju dvije koristi:

1 - zdravstveno djeluje na dijete, jer mu jača korijen kose i, po mnogima, jačaju čula vida, sluha i mirisa.⁴⁷⁵

2 - ima svoj društveni i socijalni značaj, jer dijeljenjem sadake pomažu se siromašni, ali se tim davanjem produbljuje i ljubav među članovima društva.

Nadijevanje lijepog imena

Sedmi dan, uz klanje kurbana i brijanje glave, daje se, na temelju hadisa, ime novorođenčetu.⁴⁷⁶

Treba se potruditi pa djetetu dati lijepo ime. Islam je u tom pogledu fleksibilan, pa nam, u vezi s tim, ostavlja dosta slobode. Ipak, Poslanik islama, s.a.v.s, preporučuje, prije svih, dva imena, koja oslovljava kao najdraža Allahu. U Ibn Omerovoj, r.a, predaji Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: *Uistinu najdraža imena Allahu su Abdullah i Abdurrahman!*⁴⁷⁷

⁴⁷³ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edahi, Babun fi-l-'akikati, hadis br. 2838; Tirmizi u *Sunenu*: 20 – Kitabu-l-edahi, 23 – Babun mine-l-'akikati, hadis br. 1522 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ibn Madže u *Sunenu*: 27 – Kitabu-z-zebaih, 1 – Babu-l-'akikati, hadis br. 3165.

⁴⁷⁴ Pogledaj Ebu Davudovu predaju u *Sunenu*: Cit. kitab i bab, predaja br. 2840.

⁴⁷⁵ O tome uporedi: Dr. Budejr Muhammed Budejr, *Menhedžu-s-sunneti-n-nebevijjeti*, 1/44.

⁴⁷⁶ Citirani hadis bilježe Ebu Davud, Tirmizi i Ibn Madže.

⁴⁷⁷ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 38 – Kitabu-l-adab, 1 – Babu-n-nehji 'ani-t-tekenni bi Ebi-l-Kasim ve bejani ma justehabbu mine-l-esmai, hadis br. 2132;

Treba, svakako, izbjegavati imena koja imaju ružna značenja ili koja prizivaju na zlo, kao na pr. Rat, Ratko i sl., što smo mogli iskusiti najbolje na svojoj koži, od ljudi sa imenima poput: Ratko, do prezimena Koljević i sl. Otuda je Poslanik islama, s.a.v.s, u predaji koju prenosi Alija b. ebi Talib, eksplicite upozorio na to. Naime, kada je Fatima, r.a, rodila Hasana, r.a, došao je Allahov Poslanik, s.a.v.s, i upitao kako su djetetu dali ime. Oni du odgovorili da su mu dali ime *Harb/Ratko*, na što je Vjerovjesnik, s.a.v.s, reagirao i rekao: *Ne, on je Hasan!* Kada je rođen Husejn, r.a, ponovo su mu dali ime *Harb/Ratko*, pa je Poslanik, s.a.v.s, na isti način reagirao i dao mu ime Husejn...⁴⁷⁸

Naravno, ukoliko se djetetu dadne ime koje, uistinu, ima ružno značenje, musliman je dužan promijeniti ga kada dođe do takvih saznanja. To zaključujemo na temelju hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji prenosi 'Abdullah b. Omer, r.a. Naime, jednoj ženi bilo je ime *'Asija/Griješnica*, pa joj je Vjerovjesnik, s.a.v.s, promijenio ime, rekavši: *Ti si Džemila/Ljepotica.*⁴⁷⁹

Sunnećenje muške djece

Sunnećenje je bila praksa Allahovog Poslanika, s.a.v.s, i ono, po hadisu koji prenosi Ebu Hurejre, r.a, spada u pet prirodnih stvari. Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Pet je prirodnih stvari: sunnećenje, otklanjanje dlaka sa stidnih mjesta, otklanjanje dlaka ispod pazuha, skraćivanje noktiju i skraćivanje brkova.*⁴⁸⁰

Timrizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 64 – Babun ma džae ma justehabbu mine-l-esami, hadis br. 2834 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 30 – Babun ma justehabbu mine-l-esmai, hadis br. 3728 i Ahmed u *Musnedu*, 2/24.

⁴⁷⁸ Ovaj hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 2/288, hadis br. 823 i Hakim u *Mustedreku*, 3/165 i ocjenjuje ga vjerodostojnom predajom a sa njim se slaže i hafiz Zehebi.

⁴⁷⁹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 38 – Kitabu-l-adab, 3 – Babu istihbabi tagjiri-l-ismi-l-kabihi ila hasenin, hadis br. 2139; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 67 – Babun fi tagjiri-l-ismi-l-kabihi, hadis br. 4952; Timrizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 66 – Babun ma džae fi tagjiri-l-esami, hadis br. 2838 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 32 – Babu tagjiri-l-esmai, hadis br. 3733.

⁴⁸⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 77 – Kitabu-l-libas, 63 – Babu kassi-š-šaribi, hadis br. 5889; Muslim u *Sahihu*: 2 – Kitabu-t-tahare, 16 – Babu hisali-l-fitre,

Prvi koji je počeo prakticirati sunnećenje bio je Allahov poslanik Ibrahim, a.s. On je taj čin izveo, kako bilježe Buhari, Muslim i dr. kada je imao osamdeset godina.⁴⁸¹

Islamski učenjaci su se razišli u pogledu obligatnosti tog čina. Neki, poput Ahmeda, Šafije, Evza'ija i dr. smatraju da je taj čin vadžib, dok Ebu Hanife i neke Malikove predaje govore da oni taj čin smatraju pritrvrđenim sunnetom.⁴⁸²

Što se tiče vremena kada dijete treba osunnetiti, to propisima nije decidno regulirano, već je ostavljeno svakom roditelju da odluči kada će to učiniti. Bitno je da taj propis, kako navodi Ibn Kajjim, bude izvršen do punoljetstva djeteta, jer sa punoljetstvom nastaju obaveze.

Ibn 'Abbasa, r.a, su pitali o tome pa je odgovorio da je on osunećen kada je Poslanik, s.a.v.s, preselio na ahiret. Ibn 'Abbas je dodao da nisu sunnetili djecu dok nisu bila svjesna i shvatala taj čin.⁴⁸³

Navodi se da je Isma'il, a.s, osunećen kada je imao trinaest godina, a Ishak, a.s, kad je imao svega sedam dana,⁴⁸⁴ na temelju čega se, vjerovatno, židovi ravnaju pa obrezuju svoju djecu sedmi dan nakon rođenja.

Tako se i muškarac koji primi islam, makar bio i u poznim godinama, treba osunnetiti. Ibn Šihab veli: *Čovjek bi bivao osunnećen kada bi prešao na islam, pa makar bio i star!*⁴⁸⁵

Dakle, podsticaj za taj čin ne samo da imamo u praksi našeg Vjerovjesnika, s.a.v.s, već i u sunnetu ranijih Allahovih poslanika. Kada se uzme u obzir i zdravstvena korist ovog čina, što potvrđuju sve češći slučajevi obrezivanja u slučaju nemuslimana, onda to s ponosom treba činiti, kao što čine Arapi u brojnim islamskim državama, pripremajući prijatne svečanosti povodom sunnećenja.

hadis br. 257 i Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 14 – Babun ma džae fi taklimi-l-azfari, hadis br. 2756 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁴⁸¹ Pogledaj, npr: Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zani, 51 – Babu-l-hitani ba'de-l-kiberi ve natfi-l-ibiti, hadis br. 6298,

⁴⁸² O ovim propisima vidi opširnije: Ibnu-l-Kajjim, spom. izvor, str. 147.

⁴⁸³ Vidi: Buhari, *Sahih*: 79 – Kitabu-l-isti'zan, 51 – Babu-l-hitani, hadis br. 6299.

⁴⁸⁴ Vidi: Ibnu-l-Kajjim, cit. djelo, str. 141.

⁴⁸⁵ Predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 601 – Babu-l-hitani li-l-kebiri, hadis br. 1257.

Zahvala Allahu na novorođenčetu

Kada se dijete rodi treba zahvaliti Onome koji ga je i formirao u majčinoj utrobi. Ne treba biti pristrasan pa pitati je li muško ili žensko, nego – je li zdravo i čitavo i na tome zahvaliti Allahu Milostivom, kao što je radila Aiša, r.a, kada bi bilo rođeno dijete u njenoj porodici, ona nije pitala da li je rođena muška ili ženska beba, već je pitala je li rođeno zdravo i čitavo. Kada bi joj odgovorili pozitivno, ona bi proučila dovu: *«El-Hamdu lillahi Rabbi-l-'alemin/ Hvala Allahu, Gospodaru svih svjetova!»*⁴⁸⁶

⁴⁸⁶ Predaju bilježi Buhari u citiranom djelu: 605 – Babun men hamidellahe ‘inde-l-viladeti iza kane sevijjen ve lem jubali zekeren ev unsa’, hadis br. 1261.

Društveni odgoj

Budući da je svaki čovjek, pa tako i dijete, društveno biće, posebnu pažnju treba obratiti na to kako dijete uključiti u društvo. Roditelj treba naći način kako da to uspješno učini već kada dijete počne spoznavati svijet u kojem živi. Roditelji su dužni da djetetu pruže priliku za druženje i komuniciranje sa drugima. U tome su, svakako, najbolji uzori Allahov Poslanik, s.a.v.s, i prva generacija muslimana, koji su svoju djecu od samih početaka uključivali u društveni život, dajući im priliku za dokazivanje i sticanje osjećaja odgovornosti.

Poslanik islama, s.a.v.s, podsticao je na druženje djece sa starijima, kako bi saznavali novo i sticali dragocjena iskustva.

Prva generacija muslimana to je ozbiljno shvatila. Ilustrativan je primjer Omerovog, r.a, sina Abdullaha, koji je redovno posjećivao džamiju i skupove starijih, iako je tada imao samo pet godina. Jednom prilikom, kako bilježe Buhari i Muslim, prisustvovao je Vjerovjesnikovom, s.a.v.s, predavanju u kojem je on upitao ashabe: *Ima jedno stablo čiji listovi ne opadaju, a slično je muslimanu: koje je to stablo?* Ljudi su pomišljali na pustinjaška stabla, a Abdullah kaže: *Palo mi je napamet da je to palma. Htio sam to spomenuti, međutim, vidio sam tu starije ashabe, pa sam se ustegnuo od odgovora. Nakon njihove šutnje, Vjerovjesnik, s.a.v.s, je rekao: To je palma. Spomenuo sam to svome ocu, veli dalje Abdullah, na što mi je on rekao: Da si rekao: Palma, volio sam nego to i to!*⁴⁸⁷

U Mudžahidovoj predaji, pored ostalog, stoji: *«Htio sam da kažem, ali sam se ustručavao zato što sam bio najmlađi od prisutnih!*, a u Nafi'ovoj predaji: *Primijetio sam Ebu Bekra i Omera, koji ne progovaraju, pa sam se i ja ustručavao nešto reći.* U Ibn Hibbanovoj predaji stoji da je Omer, r.a, kada je saznao da je njegov sin znao odgovor na to pitanje, rekao: *Da si odgovorio, volio sam to nego čitavo krdo najboljih deva!*⁴⁸⁸

⁴⁸⁷ Hadis bilježe Buhari u *Sunenu*: 3 – Kitabu-l-‘ilmi, 5 – Babu tarhi-l-imami-l-mes’elele ‘ala ashabihi lijahtebire ma ‘indehum mine-l-‘ilmi, hadis br. 62 i Muslim u *Sahihu*: 50 – Kitabu sifati-l-munafikine ve ahkamuhum, 15 – Babu meseli-l-mu’mini meselu-n-nahleti, hadis br. 2811.

⁴⁸⁸ Pogledaj: Ibn Hadžer, *Fethu-lBari*, 1/176.

Pogledajte pronicljivost Omerovog sina 'Abdullaha, r.a, koji sa pet godina dobro razlučuje kada i gdje treba šta reći. Uočavate li njegove intelektualne kvalitete već u toj dobi, ali i vanredni osjećaj za kulturu ponašanja u društvu?! To je, između ostalog, posljedica uključivanja djeteta u život zajednice, nakon prethodne pripreme u roditeljskom domu.

Miješanje djece sa starijima, kao i miješanje muške i ženske djece omogućava da se već od malih nogu djeca upoznaju i da se tako pripremaju za brak koji ih čeka. Već kao djeca uočavaju međusobne kvalitete a roditelji, imajući priliku komunicirati s tom djecom, primjećuju njihove posebnosti i preporučuju, kada njihova djeca porastu, vjenčanje s osobama koje imaju te kvalitete, što će uveliko doprinijeti stabilnosti budućeg braka i njegovoj harmoniji. Tako Abdu-r-Rezzak prenosi predaju Omera, r.a, koji je podsticao na međusobno viđanje male djece, kako bi se djeca upoznala i kako bi se želja za brakom, u takvim slučajevima, razvila već u djetinjstvu.⁴⁸⁹

Vjerovjesnik, s.a.v.s, često je djecu slao drugima zbog neke potrebe. To nije sigurno činio zbog same potrebe, nego, očito je, i zbog samog oslobađanja djece u komuniciranju s drugima, sticanje osjećaja odgovornosti i, nadasve, ukazivanje povjerenja djetetu. Sve to utiče na pravilan razvoj, osamostaljivanje djeteta i omogućava da dijete stekne potrebnu sigurnost u sebe i svoje kvalitete.

Brojni su hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s, spomenuti u različitim hadiskim zbirkama koji govore o potrebi uključivanja djece u društveni život. Iščitavajući hadiske zbirke dolazimo do brojnih saznanja o Poslanikovom, s.a.v.s, nazivanju selama djeci i podsticanju djece na nazivanje selama, kako bi se i na taj način djeca osjećala ravnopravnim u društvu starijih.

Ako se prisjetimo njegove posjete bolesnoj djeci, razumijemo da im je htio dati do znanja da su i oni važni činioци društva i da predstavljaju dio sveukupnog društvenog sistema, što im je davalo puninu i sigurnost u same sebe.

⁴⁸⁹ Predaju bilježi u svom *Musannefu*: Babu ibrazi-l-dževari ve-n-nezari 'inde-n-nikah, 6/156.

Odgoj u sferi ahlaka

Kultura ponašanja ili lijep ahlak jedan je od najbitnijih elemenata u slučaju djeteta. Na početku ovog teksta citiran je Poslanikov, s.a.v.s, hadis koji preferira odgoj djeteta nad dijeljenjem sadake, što tom segmentu daje posebnu vrijednost i ukazuje na njegov vanredni značaj. Otuda je 'Ali b. el-Medini rekao: *Nasljeđivanje odgoja u slučaju djeteta bolje je od njegovog nasljeđivanja imetka, jer odgojem se stiče i čuva imetak, čast i bratska ljubav i pravi se idealna sinteza između dunjalučkog i ahiretskog dobra!*⁴⁹⁰

Enes b. Malik, r.a, prenosi hadis u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s, ističe: *Budite plemeniti prema vašoj djeci i uljepšajte njihov odgoj!*⁴⁹¹

Vjerovjesnik, s.a.v.s, koristio je svaku priliku da pouči djecu pravilnom ponašanju i lijepom odnosu spram roditelja, što i mi trebamo itekako koristiti. Tako Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, vidio jednog čovjeka sa dječakom, pa je pitao dječaka, ko je taj čovjek, na što mu je dječak odgovorio da je to njegov otac. Onda ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s, posavjetovao: *Ne idi ispred njega, ne izlaži ga pogrdama, ne sjedaj prije njega i ne zovi ga imenom!*⁴⁹² Imam Nevevi, na temelju te predaje smatra da je oca, učitelja i šejha zabranjeno nazivati njihovim imenima.⁴⁹³

Učiti djecu respektirati starije i učenije obaveza je proistekla iz samog učenja islama. Allahov Poslanik, s.a.v.s, podvlači u hadisu koji prenosi Enes b. Malik, r.a: *Nije naš onaj koji nema sažaljenja prema mladima i poštovanja prema starijima!* U jednoj predaji se dodaje još i: *ko ne respektira naše učene!*⁴⁹⁴

⁴⁹⁰ *Menhedžu-t-terbijjeti-n-nebevijeti*, str. 159.

⁴⁹¹ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 3 – Babu birri-l-validi ve-l-ihsani ile-l-benati, hadis br. 3671.

⁴⁹² Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 23 – Babun la jusemmije-r-redžulu ebahu ve la jedžlisu kablehu ve la jemši emamehu, hadis br. 44 i Ibnu-s-Sunni u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 217 – Babu-n-nehji en jusemmije-r-redžule ebahu bismihi, hadis br. 395, str. 190. Ovu predaju spominje, takođe, Nevevi u *El-Ezkaru*, str. 416-417. Sličan sadržaj postoji i kod El-Hejsemija u *Medžme'u-z-zevaidu*, 8/137.

⁴⁹³ Pogledaj: *El-Ezkar*, str.416.

⁴⁹⁴ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 15 – Babun ma džae fi rahmeti-s-sibjani, hadis br. 1919 i ocjenjuje ga kao garib-predaju; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 63 – Babun fi-rahmeti, hadis br. 4943 i Ahmed u

Čak se respekt prema učenicima preferira u odnosu i na same roditelje, kao što potcrtava Jahja b. Mu'az: *Učeni ljudi su milostiviji u ummetu Muhammedovom, a.s, od samih očeva i majki!* Na upit: *A kako to?*, odgovorio je: *Očevi i majke čuvaju svoju djecu da ne odu u dunjalučku vatru i sprže se, dok ih učeni ljudi odvrćaju od ahiretske vatre koja je daleko žesća!*⁴⁹⁵

Allahov Poslanik, s.a.v.s, je kroz svoju dvadesettrogodišnju poslaničku misiju preporučio način ponašanja naše djece, kako bi vremenom dosegla nivo vjernika kakav se od njih očekuje. Tako nas Poslanik islama, s.a.v.s, poučava kako ćemo djecu navikavati da poštuju stariju braću i da je najstariji brat na mjestu oca; način traženja dozvole prilikom ulaska u kuću, a posebno traženja dozvole od roditelja u tri vremenska intervala: prije zore, nakon podne-namaza i poslije jacija-namaza, kada se odjeća odlaže; zatim način i postupak u vezi s konzumiranjem jela i pića, i dr.

Treba se posebno truditi da razvijamo i njegujemo osjećaj naše djece za istinom, pravdom, povjerenjem i drugim moralnim osobinama koje bi trebalo da ih krasi. Poslanik, s.a.v.s, te osobine razvijao je kod djece i podsticao roditelje da ih njeguju i osnažuju. Otuda, treba upozoriti svakoga ko djeci, makar i u šali laže, da to ne čini, jer ih privikava na tu lošu osobinu. Zbog toga se ne može djetetu nešto obećati a ne izvršiti, kao što mnogi od nas rade. Često ljudi kažu djetetu, ako to i to učini, ili, ako prođe s odličnim uspjehom u školi, da će mu kupiti određenu stvar, pa kada dijete ispuni svoju zadaću, oni zanemare svoje obećanje. U hadisu Ebu Hurejre, r.a, Poslanik, s.a.v.s, to jasno zabranjuje: *Ko kaže svom djetetu dođi daću ti, a ne dadne mu, upisaće mu se u laž!*⁴⁹⁶

Odgaj u emocionalnoj i sentimentalnoj sferi

Period djetinjstva je period prefinjene osjećajnosti i sentimentalnosti. Zbog toga treba posebnu pažnju pokloniti tom segmentu dječijeg života. Naravno, opet nam je uzor Allahov Poslanik, s.a.v.s, koji je na perfektan način pokazao kako da

Musnedu, 1/257, 2/185, 207 i 222. Ovaj hadis Albani ocjenjuje dobrom predajom. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, hadis br. 5443).

⁴⁹⁵ El-Gazali, *Ihjau 'ulumi-d-din*, 1/20.

⁴⁹⁶ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 2/452.

pridemo našoj djeci, na koji način da probudimo njihove emocije i kako da razvijamo tu tanahnu, prefinjenu sentimentalnost u njihovim mladim bićima.

Brojne su predaje u kojima se govori da se Vjerovjesnik, s.a.v.s, volio igrati sa djecom, a posebno sa svoja dva unuka Hasanom i Husejnom, r.a. Njegova pažnja prema njima bila je tolika da ne bi sa sedžde ustajao sve dok oni ne bi ustali sa njegove glave.

Dijete treba da osjeti da ga volimo. To se ogleda i u našem lijepom odnosu spram njega. Pogrešna je praksa nekih naših ljudi koji tvrde da su samo svoju djecu ljubili na spavanju. Nikada to nisu činili kada su djeca bila budna. Ili nisu ih ljubili pred svojim roditeljima. Naprotiv, djetetu treba poklanjati pažnju i kada je samo, ali i pred drugima. Najbolja potvrda za to je autentičan hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji prenosi Ebu Hurejre, r.a, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, ljubio svoga unuka Hasana, r.a, u prisustvu El-Akre'a b. Jabisa et-Temimija, r.a, koji mu je, vidjevši taj čin, prigovorio, rekavši: *Ja, uistinu, imam desetero djece i nikada ni jedno nisam poljubio!* Allahov Poslanik, s.a.v.s, ga je začuđeno pogledao i rekao mu: *Ko nema samilosti, ni njemu se neće smilovati!*⁴⁹⁷ aludirajući na naš lijep, samilostan odnos spram najmlađih.

Koliko je naš Poslanik, s.a.v.s, vodio računa da ne povrijedi i ucvili ni jedno dijete, najbolje ilustrira primjer koji iznosi poznati ashab Enes b. Malik, r.a, kada je njegov mlađi brat 'Umejr, igrajući se sa pticom, usmrtio je, a Vjerovjesnik, s.a.v.s, primjetivši njegovu tugu, obrati mu se: *Ja Eba 'Umjer, ma fe'ale-n-nugajr! / Ebu 'Umjere, šta uradi mala ptica?*⁴⁹⁸

⁴⁹⁷ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 17 – Babun men tereke sabijjete gajrihi hatta tel'abe bihi, ev kabelleha ev mazehaha, hadis br. 5997; Muslim u *Sahihu*: 43 – Kitabu-l-fadail, 15 – Babu rahmeti sallahahu 'alejhi ve selleme-s-sibjane ve-l-'ijale, hadis br. 2318; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 153 – Babun fi kubleti-r-redžuli veledehu, hadis br. 5218 i dr.

⁴⁹⁸ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: Navedeni kitab, 81 – Babu-l-inbisati ile-n-nasi, hadis br. 6129; Muslim u *Sahihu*: Kitabu-l-adab, 5 – Babu istihbabi tahniki-l-mevludi 'inde viladetihi, hadis br. 2150; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 74 – Babun ma džae fi-r-redžuli jetekenna ve lejse lehu veled, hadis br. 4969; Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 24 – Babu-l-mezahi, hadis br. 3720 i Ahmed u *Musnedu*, 3/115, 119, 171, 188, 190, 201, 212, 223, 278 i 288.

Očito je da bismo mi, vjerovatno, kritikovali tog dječaka i, možda, ga kaznili za ono što je učinio. Dječaku je bilo dosta boli što mu je ptica uginula, pa bi mu još trebala i naša lekcija?! Pogledajmo Poslanikov, s.a.v.s, postupak i njegovo ophođenje s tim dječakom, koga je pokušao razveseliti i unijeti veliku dozu nade i utjehe u njegovo srce. To je mogao učiniti jedino najveći pedagog svih vremena, u koga se i mi trebamo ugledati u postupcima prema svojoj djeci, kako ne bismo povrijedili njihove osjećaje i kako bi, slijedeći Poslanika, s.a.v.s, ulili radost u njihova, nekada, rastužena srca!

Koliko je Vjerovjesnik, s.a.v.s, vodio računa o najmlađim naraštajima i njihovim osjećanjima vidimo na brojnim primjerima iz njegove životne prakse. Hadiske zbirke navode predaje u kojima se govori da je Poslanik, s.a.v.s, prvo najmlađoj djeci dijelio od plodova koji bi sazreli, zatim da je nagrađivao i one koji bi u trčanju pobijedili i one koji bi izgubili, kako se ni oni ne bi razočarali i nije pravio razliku među djecom: muškom i ženskom, a posebno je bio pažljiv prema jetimima, kako bi im nadoknadio izgubljene roditelje.

Slijedeći Poslanika, s.a.v.s, na ovaj način, mi bismo izbjegli frustracije kod djece i ona bi se, očito je, razvijala na miran i dostojanstven način.

Intelektualni odgoj

Nijedna religija ili ideologija u povijesti ljudskog roda nije više isticala i afirmirala znanje i intelektualno sazrijevanje nego što je to činio islam. Allah Uzvišeni sa prvim ajetom objavljenim Poslaniku islama, Muhammedu, s.a.v.s, jasno podvlači tu posebnu karakteristiku islama, kojom se on distancira od svih predašnjih religija i učenja. Razlika, po islamu, između vjernika koji znaju i onih koji ne znaju je nemjerljiva.

'Abdullah b. 'Abbas, r.a, tumačeći kur'anski ajet: *Allah će na visoke stepene uzdignuti one među vama koji vjeruju i kojima je dato znanje!*,⁴⁹⁹ kaže: *Učeni imaju prednost sedam stotina stepeni nad pobožnim koji nisu učeni, a razmak između dva stepena je pet stotina godina!*⁵⁰⁰

⁴⁹⁹ El-Mudžadele, 11.

⁵⁰⁰ El-Gazali, *Ihjaw 'ulumi-d-din*, 1/8.

Analizirajući kur'anske ajete i hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji tretiraju ovu oblast, dolazimo do nepobitnih dokaza da islam posebnu pažnju pridaje ovom segmentu, pa, otuda, roditelji moraju naći načina da od najranijih trenutaka dječijeg života uliju u njihovu svijest želju za znanjem, istraživanjem, razmišljanjem i meditiranjem. Roditelji moraju svoje dijete navikavati da pripada jednoj od tri grupe ljude, kako se ne bi uvrstilo u četvrtu grupu, koja će nastradati i na ovom i na onom svijetu, upravo onako kako navodi Halil b. Ahmed. On kaže: *Četiri su vrste ljudi: čovjek koji zna i zna da zna, on je učen, pa ga slijedite; čovjek koji zna a ne zna da zna, on je u nemaru(snu), probudite ga; čovjek koji ne zna a zna da ne zna, on je taj koji traži uputu i znanje, uputite ga i čovjek koji ne zna a ne zna da ne zna, taj je luđak, klonite ga se!*⁵⁰¹

Znanje se, po učenju islama, ne dijeli na islamsko i neislamsko. Svako znanje koje afirmira istinu i koje upućuje na Allaha kao tvorca svemira i sve nas je islamsko znanje. Zbog toga će roditelj ispitivati afinitet djeteta spram određene oblasti, pa kada utvrdi koja oblast najviše odgovara njegovom djetetu, usmjeriće ga tim pravcem.

Učenje stranih jezika je islamom preporučeno, jer se na taj način dolazi do novih saznanja, informacija i komunikacija, što je preduvjet da se islam, kao univerzalna Allahova riječ i posljednja verzija Allahove objave, dostavi ljudima. Bez poznavanja stranih jezika misionarska crta islama bi poprilično izbljedila. Poslanik islama, s.a.v.s, je, otuda, naredio Zejd b. Sabitu, r.a, da nauči hebrejski jezik, da bi Vjerovjesnik, s.a.v.s, mogao s njima korespondirati i pojašnjavati im temeljne smjernice islama.⁵⁰²

Ako u našem djetetu razvijemo svijest o potrebi permanentnog učenja, tako da se ono nikada ne zadovolji do tada naučenim, napravili smo korak vrijedan pohvale u njegovom uzrastanju, jer Sufjan b. 'Uejne, veliki islamski učenjak, upozorava:

⁵⁰¹ *Ihjaw 'ulumi-d-din*, 1/99-100.

⁵⁰² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 93 – Kitabu-l-ahkam, 40 – Babu terdžemeti-l-hukkam ve hel jedžuzu terdžumanu-l-vahid?, hadis br. 7195; Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 22 – babun ma džae fi ta'limi-s-surjanije, hadis br. 2715 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-'ilm, 2 – Babu rivajeti hadisi Ehli-l-kitabi, hadis br. 3645.

*Čovjek je učen sve dok saznaje i uči, a čim bude ubijeden da zna i da ne treba dalje učiti, postaje neznalica!*⁵⁰³

Tjelesni odgoj

Tjelesni odgoj ima, takođe, poseban značaj u životu djeteta. Allah Plemeniti djeci je omilio igru, jer se u igri dijete dokazuje, jača i razvija. Igranjem se dijete relaksira, pa će mu igra, nakon učenja u mektebu ili školi, omogućiti odmor i dati novu snagu i poticaj, a zabrana igranja i stalno opterećivanje samo učenjem, kako smatra Imam Gazali, smanjuje oštroumnost i umanjuje volju za učenjem.⁵⁰⁴

Analizom Poslanikovih, s.a.v.s, hadisa dolazimo do nepobitnih argumenata o njegovom podsticaju na jačanju dječijeg tijela i konstrukcije, a to vidimo kroz četiri elementa:

Plivanje, gađanje i jahanje

Poslanik islama, s.a.v.s, podsticao je da djecu učimo onome što je korisno. Pa čak i kada se igraju ili se bave nekim hobijem, to treba da bude korisno za njihov razvoj i društvo u kome žive. Otuda u jednoj merfu'-predaji koju prenosi Sa'd b. ebi Vekkas, r.a, stoji: *Vježbajte gađanje, jer je to dobro ili: vaš najbolji hobi, a u drugoj predaji: vaša najbolja igra!*⁵⁰⁵

Imam Taberani i hafiz Munziri navode dobru predaju u kojoj Allahov Poslanik, s.a.v.s, jasno naglašava: *Sve izlazi iz okvira zikra/spominjanja Allaha, izuzev četiri stvari: čovjekovo precizno gađanje, dresiranje i pripremanje konja, zabavljanje i igranje sa svojom porodicom i učenje plivanja!*⁵⁰⁶

⁵⁰³ Dr. Jusuf el-Karadavi, *Er-Resulu ve-l- 'ilmu*, str. 99.

⁵⁰⁴ Vidi: *Menhedžu-t-terbijjeti-n-nebevijjeti*, str. 209. Pogledaj, takođe: Muhammed Nur Suvejd, *Tjelesni odgoj djece u islamu*, Takvim za 1996, str. 93-94, u prijevodu Selima Jarkoča.

⁵⁰⁵ Predaju bilježi Bezzar i Taberani u *El-Mu'džemu-l-evsatu*, kao i Munziri u *Et-Tergibu ve-t-terhibu*, u poglavlju: Et-Tergibu fi-r-remji fi sebilillahi, hadis br. 5, tom II, str. 278. Navodi ga, takođe, Hejsemi u *Mu'džemu-z-zevaidu*, 6/269.

⁵⁰⁶ Hadis je ocijenjen dobrim. Prenosi ga Taberani u *El-Mu'džemu-l-kebiru*, 1/89 i Munziri u *Et-Tergibu ve-t-terhibu*, u navedenom poglavlju, hadis br. 7, tom II, str. 279. Spominje ga, takođe, i Hejsemi u *Mu'džemu-z-zevaidu*, 6/269.

Vjerovjesnik, s.a.v.s, je prolazeći pored omladinaca koji su vježbali gađanje, kako prenosi Seleme b. el-Akve'a, r.a, rekao: *Gađajte, sinovi Isma'ilovi, jer vaš otac je bio strijelac!*⁵⁰⁷

Sportska natjecanja među djecom

Treba organizirati natjecanja među djecom, kako bismo razvijali njihove mogućnosti i želju za pobjedom. To je Allahov Poslanik, s.a.v.s, činio, želeći unijeti takmičarsku atmosferu među djecu. Tako 'Abdullah b. Haris, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, poredao 'Abdullaha, 'Ubejdullaha i druge 'Abbasove, r.a, sinove, rekavši im: *Ko prvi stigne do mene, dobiće to i to!* Kada bi stigli do cilja, sjedali su mu na leđa i grudi, a on ih je uzimao i ljubio.⁵⁰⁸

Zanimljivo je spomenuti da je Poslanik, s.a.v.s, sve takmičare uzimao, ljubio i davao im nagradu, htijući ukazati da je najbitnije da svi učestvuju, da među njima vlada takmičarski duh i da, na takav način, od najranijih trenutaka života razvijaju svoju fizičku konstrukciju.

Igranje odraslih s djecom

Roditelji trebaju naći i priliku i vremena poigrati se sa svojom djecom, kao što je to činio naš najveći uzor, Allahov Poslanik, s.a.v.s, sa svojim unucima, Hasanom i Husejnom, r.a. Tako Omer b. el-Hattab, r.a, prenosi da je jednom prilikom došao Vjerovjesniku, s.a.v.s, i zatekao na njegovim plećima Hasana i Husejna, r.a, kako jašu, pa je primjetio: *Divne li jahalice ispod njih!*, a Poslanik, s.a.v.s, je na te Omerove, r.a, riječi dodao: *Divni li su konjanici njih dvojica!*⁵⁰⁹

Raznovrsnost Poslanikovih, s.a.v.s, igara sa svojim unucima eksplicite ukazuje na neophodnost da i mi smišljamo različite igre sa svojom djecom i unucima, kako bi ona i fizički i psihički jačala.

⁵⁰⁷ Hadis bilježe Ibn Madže u *Sunenu*: Kitabu-l-džihad, hadis br. 2815; Ahmed u *Musnedu*, 4/50; Ibn Hibban u *Sahihu*, hadis br. 1646; Hakim u *Mustedreku*, 2/94 a s njim se slaže i smatra ga autentičnom predajom hafiz Zehebi i Munziri u navedenom djelu i poglavlju, hadis br. 4, tom II, str. 278.

⁵⁰⁸ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 1/214.

⁵⁰⁹ Ovaj hadis bilježi Ebu Ja'la el-Mevsili. Pogledaj: *Medžme'u-z-zeva'id*, 9/182. Hejsemi tvrdi da su prenosioci ovog hadisa pouzdani. Takođe kaže da ovaj hadis prenose još Bezzar i Ibn Šahin.

Igranje djece s drugom djecom

Nekada roditelji, iz objektivnih razloga, ne nađu vremena za igranje sa svojom djecom. Međutim, to ne treba biti razlogom da im ne dozvole igranje sa drugom djecom, ukoliko će ta igra afirmirati prave vrijednosti i rezultirati fizičkom kondicijom ili razvijanjem dječije mašte.

Muslim bilježi predaju iz koje se vidi da se Aiša, r.a, Poslanikova, s.a.v.s, supruga koja je bila izuzetno mlada kada se udala za Vjerovjesnika, s.a.v.s, igrala sa svojim kolegicama a on je to čak i podsticao i slao joj kolegice da se igraju s njom!⁵¹⁰

Zna se, kako prenosi Enes, r.a, da se Poslanik islama, s.a.v.s, igrao sa djecom kada mu je došao Džibril i prvi put mu otvorio grudi i oprao ih zemzemom.⁵¹¹

Treba samo napomenuti da su brojni tjelesni, zdravstveni, odgojni, sociološki, moralni i dr. efekti i koristi od dječije igre, pa roditelji treba samo to da prepoznaju i, shodno Poslanikovim, s.a.s.v, preporukama, i da postupe.⁵¹²

Zdravstveni odgoj

Islam pridaje izuzetnu pažnju ljudskom, posebno dječijem, zdravlju, što primjećujemo i na mehanizmima preventive koji su itekako ukomponirani u samo učenje islama.

Ako analiziramo ajete i hadise ustanovićemo vanrednu brigu islama u tom pogledu. Plivanje, gađanje, jahanje konja i takmičenje, koje je posebno potencirao Poslanik islama, s.a.v.s, su najeklatantniji primjer brige na jačanju zdravstvenog stanje muslimana. U tom pogledu svaki roditelj treba naći način da razvija

⁵¹⁰ Provjeri: Muslim u *Sahihu*: 44 – Fadailu-s-sahabe, 13 – Babun fi fadli ‘Aiša, r.a, hadis br. 2440.

⁵¹¹ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 3/288.

⁵¹² O različitim aspektima ove vrste odgoja pogledati: Dr. Budejr Muhammed Budejr, *Menhedžu-s-sunneti-n-nebevijjeti*, 1/93-112; Muhammed Nur Suvejd, *Menhedžu-t-terbijjeti-n-nebevijjeti*, str. 209-216. Cjelokupan tekst iz ove knjige koji tretira tjelesni odgoj kod djece preveo je Selim Jarkoč u *Takvimu* za 1996. god. str. 93-101; Muhammed Hamid en-Nasir i Havla ‘Abdu-l-Kadir Derviš, *Terbijetu-l-atfali fi rihabi-l-islami*, str. 349-399 i Muhammed Kutb, *Menhedžu-t-terbijjeti-l-islamijjeti*, 2/268-275.

zdravstvenu kulturu svog djeteta, shodno preporukama Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Tako će podsticati svoje dijete na pranje zuba, kao što je to činio Vjerovjesnik, s.a.v.s, podstičući na upotrebu misvaka, skraćivanje noktiju, upozoravati na opasnosti od prejedanje, upozoravati na konzumiranje hrane i pića sjedeći, podsticati na predah pri pijenju tekućine, podsticati na ležanje na desnoj strani, podsticati odlazak na počinak nakon jacija-namaza i rano ustajanje itd.

Međutim, ukoliko dođe do pojave neke bolesti, Poslanik, s.a.v.s, preporučio je hitni liječnički tretman. U predaji Džabira, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: *Svaka bolest ima lijek!*,⁵¹³ a u predaji Ebu Hurejre, r.a, stoji: *Allah nije spustio ni jednu bolest a da za nju nije dao i odgovarajući lijek!*⁵¹⁴

Slijedeći Poslanikov, s.a.v.s, sunnet u domenu zdravstvenog odgoja mi ćemo na najbolji način očuvati zdravlje naše djece i popraviti njihovu zdravstvenu sliku.

Zaključak

Odgajanje djece je, uistinu, izuzetno važno, a uz to je i jedna od najtežih zadataka u životu čovjeka. Za bilo koji posao čovjek se priprema, kako primjećuje Mustafa Hadžimulić, pa kako bi se tek onda trebalo spremirati za odgajanje i pripremanje budućih generacija?⁵¹⁵

Nažalost, mnogi toga nisu svjesni. Otuda, treba razvijati potrebnu svijest vjernika o toj važnoj dužnosti.

Uz sve pretpostavke koje ćemo pripremiti na tom putu, ne zaboraviti dovu Plemenitom Allahu da nam pomogne na putu odgoja naše djece, kao što navodi Gospodar svjetova u Svojoj

⁵¹³ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 26 – Babun likulli dain devaun, hadis br. 2204.

⁵¹⁴ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 76 – Kitabu-t-tibbi, 1 – Babun ma enzelellahu daen illa enzele lehu šifaen, hadis br. 5678.

⁵¹⁵ O ovome pročitaj lijep tekst Mustafe Hadžimulića pod naslovom: *Problem odgoja naše djece*, objavljenom u *El-Hidaji*, br. 5, god. VI, 11. oktobra, 1942., str. 56-60.

Mudroj Knjizi: *Gospodaru naš, podari nam u ženama našim i djeci našoj radost i učini da se čestiti na nas ugledaju.*⁵¹⁶

Sve faze u vezi s djetetom i njegovim razvojem su izuzetno bitne. Faza prije rođenja je izuzetno značajna, baš kao i sa čin rođenja djeteta i veoma je bitno da se sve postavi na svoje mjesto, shodno preporukama kur'anskog i sunnetskog teksta, kako bismo pripremili pretpostavke za odgoj i pravilno uzrastanje djeteta.

Faza nakon rođenja djeteta, koja obuhvata njegovo njegovanje i odgajanje, daleko je najteža i zahtijeva najviše truda i odricanja. Fazu odgajanja i bdijenja nad djetetom možemo podijeliti na:

⁵¹⁶ *El-Furkan*, 74.

Odgoj u sferi akaida/vjeronanja

Ovaj odgoj obuhvata angažman roditelja s ciljem da u najmlađe usade klicu imana i nepatvorenog vjeronanja. Kur'anski ajeti su prepuni poticaja na takvu vrstu angažmana. Pogledajmo samo neke:

*I Ibrahim ostavi u emanet to sinovima svojim a i Ja'kub: Sinovi moji, Allah vam je odabrao pravu vjeru, i nipošto ne umirite drukčije nego kao muslimani!*⁵¹⁷, ili Lukmanov savjet svom sinu:

*O sinko moj, ne smatraj druge Allahu ravnim, mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda!*⁵¹⁸

Budući da su sve osobe na pitanje Gospodara svjetova: *Zar Ja nisam Gospodar vaš?*, odgovorile: *Jesi, mi svjedočimo*⁵¹⁹, i da se: *Svako dijete rađa u islamu, ali ga njegov roditelj učini židovom, kršćaninom ili vatropoklonikom!*⁵²⁰ onda to neosporno upućuje da se roditelj dodatno treba potruditi da tu istinu ulije u srce svoga djeteta.

Takve primjere nalazimo u praksi Poslanika islama, s.a.v.s., ne samo u slučaju njegove djece, nego i u slučaju druge, pa čak i nemuslimanske. Tako poznati muhaddis Abdu-r-Rezzak bilježi više predaja u kojima se spominje da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, tražio od kršćana i židova da svoju djecu ne odgajaju u iskrivljenim vjerama, nego ih je podsticao da pređu na islam. Navodi se tako da je imao komšiju židova koji je imao lijepe moralne osobine. Kada se taj mladić razbolio Poslanik, s.a.v.s, ga je obišao u pratnji ashaba i tom prilikom rekao: *Svjedočiš li da nema drugog boga osim Allaha i da sam ja Njegov Poslanik?! Gledao je u njegovog oca, a zatim u njega. Šutjeli su i on i njegov otac. Poslanik, s.a.v.s, je to ponovio tri puta. Otac mladog židova je tada rekao sinu: *Reci ono što ti je rekao!* Mladić je izgovorio šehadet i, nakon toga, umro. Njegov otac htio ga je*

⁵¹⁷ *El-Bekara*, 132.

⁵¹⁸ *Lukman*, 13.

⁵¹⁹ *El-A'raf*, 172.

⁵²⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 72 – Kitabu-l-kaderi, 3 – Babun: Allahu e'alemu bima kanu 'amilin, hadis br. 6599; Muslim u *Sahihu*: 46 – Kitabu-l-kaderi, 6 – Babu ma'na kullu mevludin juledu 'ale-l-fitreti, hadis br. 2658; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-sunneti, Babun fi zirari-l-mušrikin, hadis br. 4714; Tirmizi u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-kaderi, 5 – Babu ma džae kullu mevludin juledu 'ale-l-fitreti, hadis br. 2138 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ahmed u *Musnedu*, 2/315 i 346.

ukopati po židovskim propisima, međutim, Vjerovjesnik, s.a.v.s, ga je preduhitrio riječima: *Mi smo njemu preči od vas!* Poslanik, s.a.v.s, ga je okupao, umotao u ćefine i klanjao mu dženazu.⁵²¹

Znajući da se samo islamom, kao posljednjom verzijom Allahove riječi, može stići do Dženneta i njegovih ljepota, generacije nakon Poslanika, s.a.v.s, su to itekako prakticirale u svom pojačanom angažmanu da nemuslimanima prenesu svjetlo istine. Tako Abdu-r-Rezzak navodi predaju u kojoj se kaže da je Omer b. el-Hattab, r.a, podsticao djecu židova i kršćana da prihvate islam i da je osujećivao židove i kršćane da na Arapskom poluotoku pokrštavaju i požidovljuju svoju djecu.⁵²²

Sve to upućuje nas na oprez u tom pogledu, posebno kada su u pitanju naša djeca prema kojoj imamo još veću obavezu i odgovornost.

Najbolji način da se ispravna vjera ubrizga u čisto srce svakog djeteta jeste učenje ezana na uho prilikom rođenja djeteta, jer su to prve riječi koje dijete prima i podsjećanje da je Allah jedan i jedini, kako je preporučio Poslanik islama, s.a.v.s, u predaji Ibn 'Abbasa, r.a: *Neka prve riječi koje vaše dijete čuje budu LA ILAHE ILLELLAH, a i prilikom smrti podsjećajte na LA ILAHE ILLELLAH!*⁵²³

Brojni su primjeri u hadiskim zbirkama koji tretiraju Poslanikovo, s.a.v.s, zanimanje za najmlađe i njegov angažman na planu približavanja nepatvorene vjere djeci i mladima. To se navodi i u slučaju generacija nakon njega. Svi su pokušavali da razbuktaju plamen imana i razvijaju svijest o tome.

Poznati ashab 'Abdullah b. Omer, r.a, vidjevši jednog dječaka koji je čuvao ovce, pride mu i reče: *Prodaj mi jednu ovcu!* Dječak mu odgovori da ovce nisu njegove, nego da je on samo pastir. Ibn Omer, r.a, predloži mu da mu proda jednu ovcu, a da njenom vlasniku kaže da je tu ovcu vuk pojeo. Dječak je odmah na to

⁵²¹ Vidi hadis kod Abdu-r-Rezzaka, *El-Musannef*, 6/34. Vidi, takođe, primjer sa jednim kršćaninom u istom izvoru, 6/123.

⁵²² *El-Musannef*, 6/48.

⁵²³ Hadis bilježi Bejheki u *Šu'abu-l-imanu*, 6/397-398, hadis br. 8649. Ibnu-l-Kajjim napominje da ovaj hadis sa senedom bilježi i Hakim u *Mustedreku*. (Vidi: *Tuhfetu-l-mevdud bi ahkami-l-mevlud*, str. 189.)

reagovao: *A gdje je Allah?! Ibn Omer, r.a, bio je zadivljen tim odgovorom i dječakovom vjerom!*⁵²⁴

Koliko su prve generacije poklanjale pažnju razvijanju pravilne vjere/akide kod najmlađih naraštaja najbolje će ilustrirati poznati primjer jednog od učitelja iz tog perioda koji je u školi naredio djeci da u toku dana odu na usamljeno mjesto, uhvate po jednu pticu i zakolju je, ali pod uvjetom, da ih niko ne vidi. Sva djeca su sutradan donijela zaklanu pticu, izuzev jednog dječaka koji je na učiteljevo pitanje zašto to nije uradio, odgovorio: *Tražio sam mjesto gdje to mogu obaviti. Gdje god sam došao osjetio sam da me vidi Onaj koji sve vidi i koji je sve stvorio. Otuda, poštovani učitelju, nisam mogao zaklati pticu koju sam uhvatio!!!* Tako razvijenom imanskom svijesti učitelj je bio fasciniran i pohvalio je tog dječaka, naglasivši da je jedino on ispravno postupio, a da su svi ostali pogriješili, jer nisu računali da ih uvijek vidi Gospodar svjetova!⁵²⁵

Obligatna dužnost svakom roditelju je da na lijep, blag i pristupačan način približava istinsku Allahovu vjeru svome djetetu, kako bi dijete od malih nogu osjećalo vjeru u svojoj nutrini, jer je ispravna vjera, kako navodi dr. Muhammed Emin el-Misri, *neophodna hrana za dušu, kao što je hrana neophodna za tijelo.*⁵²⁶

Treba se koristiti svakom prilikom i upućivati najmlađe kako bi bili što svjesniji u svojoj vjeri. To ćemo činiti angažmanom u porodici, slanjem djece na vjersku pouku, kupovanjem islamske literature sa sadržajima koji će ih podsticati na razvijanje ispravnog vjerovanja i sl.

Pogledajmo kako Allahov Poslanik, s.a.v.s, to čini dok jaše sa 'Abdullahom b. 'Abbasom, r.a, koji je tada bio dječak. Poslanik, s.a.v.s, mu lijepo, blago i nenametljivo usađuje svijest o ispravnoj vjeri u Allaha, Gospodara svemira i svih nas. On mu kaže: *Dječče, ja ću ti uputiti nekoliko važnih pouka: Pazj na Allaha, i On će tebe paziti. Pazj na Allaha, pa ćeš ga naći uvijek u svojoj blizini* (tj. osjetićeš kako ti pomaže). *Ako budeš ikoga molio, onda moli samo Allaha, a ako tražiš pomoć, onda je samo od Njega traži! Znaj da kada bi se cijeli svijet sakupio da*

⁵²⁴ Vidi ovaj primjer: Muhammed Nur Abdu-l-Hafiz Suvejd, *Menhedžu-t-terbijjeti-n-nebevijjeti*, str. 88-89.

⁵²⁵ O tome vidi: Prethodni izvor, str. 89.

⁵²⁶ Dr. Muhammed Emin el-Misri, *Lemhatun fi vesaili-t-terbijjeti-l-islamijjeti*, str. 140.

*ti pomognu da se okoristiš nečim, neće ti pomoći nimalo više nego što ti je Allah već propisao i odredio, a isto tako, kada bi se sakupili da ti nečim naude, ne bi ti naudili ništa više nego što ti je Allah već bio propisao i odredio. Pera (za pisanje) su podignuta, a tinta se osušila (tj. ono što je određeno – ne mijenja se!)*⁵²⁷

⁵²⁷ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 38 – Kitabu sifeti-l-kijameti ve-r-rekaiki ve-l-vere'i, 59. poglavlje, hadis br. 2516 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ahmed u *Musnedu*, 1/293.

Odgoj u sferi ibadeta

Ibadet je, na neki način, hrana imana/akide, pa je zbog toga nužno od samih početaka djecu navikavati na to, kako bi razvijala i jačala svoj ispravan iman. Doduše, period djetinjstva nije period zrelosti i tada dijete još nije, po islamu, obavezno izvršavati farzove, ali je to idealna prilika da se dijete odmahlema navikava na obaveze, kako mu to neće donositi poteškoće kada postane punoljetno. Veliki islamski mislilac, Muhammed Kutb, tvrdi da se navike, kada je u pitanju ibadet, daleko brže, efikasnije i lakše razvijaju u mladosti nego u starosti, pa je i to bio razlog Poslanikove, s.a.v.s, prakse da podstiče djecu na ibadet.⁵²⁸

Ako se analizira Vjerovjesnikova, s.a.v.s, praksa u tome pogledu, zaključićemo da je njegovo zanimanje obuhvatalo pet segmenata:

Namaz

Namaz je stup islama, pa je, otuda, Poslanik islama, s.a.v.s, prije svega, izuzetnu pažnju poklanjao tome kako djecu privići na taj propis. U vezi s tim treba navesti sljedeće općekorisne momente:

Kada otpočeti s naredbom za namaz?

Dijete treba navikavati na namaz čim postane svjesno i počne razlikovati stvari, kao što je preporučivao Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predaji Hišama b. Sa'da koji kaže da su ušli u kuću Mu'aza b. 'Abdullaha el-Džuhenija, koji je pitao svoju suprugu: *Kada dijete treba početi klanjati?* Ona mu je odgovorila da joj je preneseno kako je Poslanik, s.a.v.s, na to odgovorio: *Kada bude raspoznavalo šta je desna a šta lijeva strana, naređujte mu namaz.*⁵²⁹

⁵²⁸ Vidi opširnije: Muhammed Kutb, *Menhedžu-t-terbijjeti-l-islamijjeti*, 2/147.

⁵²⁹ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: 2 – Kitabu-s-salat, 25 – Babun meta ju'meru-l-gulamu bi-s-salati, hadis br. 497; Bejheki u *Sunenu*, 3/84; Ibn Huzejme u *Sahihu*, 2/102 i Hakim u *Mustedreku*, 1/258 i kaže da je hadis autentičan prema uvjetima Imama Muslima. Međutim, Albani ga svrstava u da'if-predaje. (Vidi: *Da'ifu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, str. 85, hadis br. 594.)

Poučavanje djeteta namazu

Sa sedam godina dijete treba već da zna namaz obaviti. To je preporuka Poslanika islama, s.a.v.s, koji u predaji Sebre el-Džuheniya, kaže: *Naređujte djeci namaz kada napune sedam godina.*⁵³⁰ U Tirmizijinoj predaji stoji: *Poučavajte djecu namazu kada napune sedam godina!*

Zna se da je Poslanik islama, s.a.v.s, lično poučavao djecu namazu i elementima vezanim za namaz, kao što se navode brojne predaje o tome kako je poučavao unuka Hasana, r.a, Kunut-dovi na vitr-namazu, Efleha kako da spusti lice na sedždu, Ebu Madžžurea i još desetericu dječaka kako da uče ezan i ikamet, i dr.⁵³¹

Mus'ab, sin Sa'da b. ebi Vekkasa, r.a, prenosi u vjerodostojnoj predaji da ih je otac poučavao dovama koje su došle od Vjerovjesika, s.a.v.s,⁵³² a poznati ashab 'Abdullah b. Mes'ud, r.a, je, kako bilježi Taberani, savjetovao očeve i majke: *Privikavajte vašu djecu da čuvaju namaz i podstičite ih da čine dobro, jer je činjenje dobra navika.*⁵³³

I, doista, mnoge navike u životu čovjeka ostaju trajno! Zato, navikavajmo našu djecu na namaz, kako su preporučivali naš Poslanik, s.a.v.s, i prva generacija muslimana!

Kažnjavanje za propuštanje namaza

Poslanik, s.a.v.s, preporučio je i jednu vrstu kazne za djecu koja napune deset godina a ne budu klanjala namaz. U već citiranoj predaji od Sebure el-Džuheniya navodi se da djeci naređujemo da klanjaju namaz kada napune sedam godina, Vjerovjesnik, s.a.v.s, dodaje: *...a udarite ih, ako ne klanjaju, kada napune deset godina.*⁵³⁴

⁵³⁰ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: 2 – Kitabu-s-salati, 25 – Babun ma ju'meru-l-gulamu bi-s-salati, hadis br. 494; Tirmizi u *Sunenu*: Kitabu-s-salati, 182 – Babu ma džae meta ju'meru-s-sabijju bi-s-salati, hadis br. 407 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ahmed u *Musnedu*, 2/180 i Darekutni u *Sunenu*: 3 – Kitabu-s-salati, Babu-l-emri bi ta'limi-s-salevati ve-d-darbi 'alejha, hadis br. 1, 2, 3 i 6.

⁵³¹ Pogledaj o tome sljedeće predaje: Ibn Huzejme, *Sahih*, 2/152; Ahmed, *Musned*, 1/200, 3/408 i Darekutni u *Sunenu*: Kitabu-s-salati, Babun fi zikri ezani Ebi Mahzura ve ihtilafu-r-rivajati fihi, hadis br.1-5.

⁵³² Ovu predaju bilježi Ebu Ja'la el-Mevsili u *Musnedu*, 2/72.

⁵³³ Suvejd, *Menhedžu-t-terbijjeti-n-nebevijjeti*, str.127.

⁵³⁴ Vidi prethodnu marginaliju u podnaslovu: *Poučavanje djeteta namazu.*

Vjerovatno se današnji pedagozi neće složiti sa ovom mjerom koju je preporučio Poslanik islama, s.a.v.s, i smatraće je, shodno njihovim kriterijima, izuzetno rigoroznom. Međutim, ta pedagoška mjera dolazi od najvećeg pedagoga koji je Zemljom hodao, čovjeka kojeg je Gospodar svjetova, preko meleka Džibrila odgajao i najispravnije pedagoške smjernice mu dao!

To je i razumljivo ako se uzme u obzir da je granica između imana i kufra ostavljanje namaza, te apstinencija djeteta od namaza znači automatski bacanje djeteta u džehennemsku vatru. Pa je li lakše osvijestiti dijete lakšim udarcem ili gledati ga sutra kako se priži u džehennemskoj vatri?!

Dakle, izaberite: slijediti Poslanika islama, s.a.v.s, koga je odgajao Sveznajući Gospodar svjetova, kako i sam navodi u predaji 'Abdullaha b. Mes'uda, r.a: *Moj Gospodar me odgojio i najbolji mi odgoj dao!*,⁵³⁵ ili metode nekih pedagoga utemeljene na materijalističko-sekularističkoj ideji!

Navikavanje djeteta na džuma-namaz

Džuma-namaz nije obavezna djetetu, međutim, privikavanje na taj namaz još od malih nogu višestruko će koristiti djetetu. Koristi za dijete su:

- da bude naviknuto na taj namaz kada postane punoljetno,
- da čuje hutbu i brojne savjete koje će od najranijih dana pomalo prakticirati,
- da se navikava na društvo i zajedno sa roditeljem svakog namaza upoznae nove ljude i sklupa nova poznanstva,
- da u trenutku kada Allah Uzvišeni prima dovu ljudi, a taj trenutak je (prisustvovanje džumi) kada je imam na minberi,
- da od najranijih trenutaka upoznae imame, hatibe i da'ije Muhammedovog, s.a.v.s, ummeta.

⁵³⁵ Hadis bilježi Ibnu-s-Sem'ani u djelu *Edebu-l-implai*. Ova predaja je autentična. (Vidi: Sujuti, *El-Džami'u-s-sagir*, str. 25, hadis br. 310, izdanje: Daru-l-kutubi-l-'ilmijje, Bejrut, 1990). Međutim, Albani ovu predaju smatra da'ifom. (Vidi: *Da'ifu-l-Džami-s-sagiri ve zijadetuhu*, str. 36, hadis br. 249).

Navikavanje djeteta na noćni namaz

Ukoliko klanjamo noćni namaz lijepo je uključiti i ostalu porodicu. Ibn 'Abbas, kada bi kao dječak boravio kod svoje tetke, Poslanikove, s.a.v.s, supruge Mejmune, r.a, priključio bi se noćnom namazu koji je klanjao Vjerovjesnik, s.a.v.s. Stao bi sa njegove lijeve strane, pa ga je Poslanik, s.a.v.s, postavio sa desne strane, što jasno govori o podsticaju djece na taj namaz i potrebi njihovog blagovremenog privikavanja na taj ibadet!⁵³⁶

Privikavanje djece na istihara-namaz

Potrebno je djecu od malih nogu privikavati i na istihara-namaz (tj. Namaz kada žele nešto važno učiniti a budu u velikoj nedoumici). Poslanik, s.a.v.s, je Enesa, r.a, koji je, tada, bio dječak, savjetovao da klanja istiharu sedam puta i da moli Allaha da mu ukaže na pravo rješenje određenog problema, te da nakon toga prepusti srcu da odluči i to će, tek onda, biti prava odluka.⁵³⁷

Privikavanje djece na bajram-namaz

Djecu od najmlađih dana treba privikavati i na bajram-namaz, kako bi klanjali ali i doživjeli atmosferu koja se može doživjeti jedino u toku dva bajrama. Tako 'Abdullah b. Omer, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, izlazio na dva bajrama sa El-Fadlom b. 'Abbasom, 'Abdullahom b. 'Abbasom, Alijom, Hasanom, Husejnom i Usamom b. Zejdom, r.a, koji su u to vrijeme bili dječaci, učeći naglas tehlil i tekbir.⁵³⁸

U svakom slučaju, vezivanje djeteta za džamiju jedan je od bitnih faktora njegovog kasnijeg vezivanja za tu islamsku instituciju i prakticiranje brojnih ibadeta u njoj.

⁵³⁶ Vidjeti kod Buharija u *Sahihu*: 2 – Kitabu-l-'ilmi, 41 – Babu-s-semeri fi-l-'ilmi, hadis br. 117 i Muslima u *Sahihu*: 6 – Kitabu-l-musafirine ve kasriha, 26 – Babu-d-du' ai fi salati-l-lejli ve kijamihi, hadis br. 763.

⁵³⁷ Ovu predaju bilježi Ibnu-s-Sunni u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 366 – Babun kem merretin jestehirullahe 'azze ve dželle, hadis br. 598. Spominje je, takođe, Nevevi u *El-Ezkaru*, str. 180.

⁵³⁸ Predaju bilježi Ibn Huzejme u *Sahihu*, 2/343.

Post

Djeca nisu dužna postiti. Međutim, za djecu i u ovom slučaju važi pravilo kao i u slučaju drugih propisa. Lijepo je djecu privikavati na post, kako bi, kada postanu obavezni postiti, to lakše mogli prakticirati.

To se može zaključiti iz autentične predaje Rubejji'e bint Muavviz, r.a, koja kaže da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, jedno jutro na Dan 'ašure obavijestio ensarije o tome da ko je zapostio može post privesti kraju a ko nije zapostio može slobodno da jede. Ona kaže: *«Mi smo postili i djecu na to sokolili, praveći im igračke, pa kada bi neko od njih zaplakalo od gladi, mi bismo im davali te igračke i tako smo to radili sve do iftara.»*⁵³⁹

Hadž

Obilazak svetih mjesta prilika je da djeca dožive posebnu atmosferu i da im ibadet priraste za srce. Otuda je poželjno i djecu podsticati na hadž, koji će im važiti, kako navodi Tirmizi, i kada postanu punoljetni,⁵⁴⁰ a roditelj ima nagradu za obavljene hadž svoga djeteta, kako se navodi u hadisu Ibn 'Abbasa, r.a, kada je jedna žena podigla dijete i upitala Vjerovjesnika, s.a.v.s: *Ima li i za njega hadž, Allahov Poslaniče?* Odgovorio je: *Da, a ti imaš nagradu!*⁵⁴¹

Zekjat

Šerijatski pravnici razilaze se u mišljenju u vezi s tim da li su djeca dužna davati zekjat. Međutim, prema jednoj predaji i djeca trebaju dati zekjat, pa otuda i njih treba navikavati da čiste svoju imovinu, kao što navodi 'Amr b. Šu'ajb od svog oca a on od djeda da je jedna žena došla sa djevojčicom Allahovom Poslaniku, s.a.v.s. Na ruci njene djevojčice bile su dvije velike zlatne narukvice, pa je

⁵³⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 30 – Kitabu-s-savmi, 47 – Babu savmi-s-sibjani, hadis br. 1960.

⁵⁴⁰ Uporedi: Tirmizi, *Sunen*, 3/264.

⁵⁴¹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 15 – Kitabu-l-hadždž, 72 – Babu sihhati hadždži-s-sabijji ve edžrun men hadždže bihi, hadis br. 1336; Tirmizi u *Sunenu*: 7 – Kitabu-l-hadždž, 83 – Babu ma džae fi hadždži-s-sabijji, hadis br. 924 i ocjenjuje ga kao garib i Ibn Madže u *Sunenu*: 25 – Kitabu-l-menasik, 11 – Babu hadždži-s-sabijji, hadis br. 2910.

Vjerovjesnik, s.a.v.s, upitao: *Jesi li na ovo dala zekjat?* Odgovorila je: *Nisam.* Poslanik, s.a.v.s, joj je, tada, rekao: *Hoćeš da ti Allah od njih na Sudnjem danu sačini dvije narukvice od vatre!* Žena je, nakon toga, skinula te narukvice, bacila ih Poslaniku, s.a.v.s, i rekla: *One pripadaju Allahu i Njegovom Poslaniku!*⁵⁴²

⁵⁴² Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-z-zekjat, 3 – Babu-l-kenzi ma huve? Ve zekatu-l-halli, hadis br. 1563.

KULTURA PONAŠANJA PREMA RODITELJIMA

Dobročinstvo prema roditeljima predstavlja jedno od najdražih djela Allahu Uzvišenom. Lijepo postupanje prema njima svrstava se, prema Kur'anu, odmah nakon vjerovanja u Allaha Uzvišenog. Neposlušnost spram roditelja, prema hadisu, definira se kao najveći grijeh, odmah nakon širka i kufra. Obzirom na važnost našeg odnosa spram roditelja, na narednim stranicama aktuelizirat ćemo ovu problematiku.

Lijep postupak i dobročinstvo prema roditeljima zauzima u islamu veoma visoku poziciju. Štaviše, naš lijep odnos prema roditeljima Allah Uzvišeni je svrstao odmah nakon robovanja Gospodaru svemira i svih nas. To se eksplicite navodi u poglavlju *El-Isra'*: *Gospodar tvoj zapovijeda da samo Njemu robujete i da roditeljima dobročinstvo činite. Kada jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: Uh! - i ne podvikni na njih i obraćaj im se riječima poštovanja punim. Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!*⁵⁴³

Da u islamu ništa drugo nema nego samo ova dva ajeta, bilo bi nam sasvim dovoljno da shvatimo važnost dobročinstva prema roditeljima. Imam El-Kurtubi, poznati komentator Kur'ana, tumačeći ova dva ajeta, izvlači iz njih šesnaest pitanja, poruka i mudrosti koje oni nose sa sobom.⁵⁴⁴

Znajući da roditelji žrtvuju za nas više nego bilo ko drugi, da su čak spremni i svoj život položiti štiteći i braneći svoju djecu, naš odnos spram njih mora biti dostojan njihove žrtve. Na žalost, sve je više djece koji svoje roditelje prepuštaju socijalnim i drugim

⁵⁴³ *El-Isra'*, 23-24.

⁵⁴⁴ Pogledaj o tome: El-Kurtubi, *El-Džami'u li ahkami-l-Kur'an*, 10/241-251.

ustanovama i na taj način im uskraćuju ljubav koju su im dužni priuštiti. U narednim recima ovoga teksta ukazaćemo na islamsko učenje u ovom domenu i moduse na koji način se ponašati prema našim roditeljima.

Poslušnost i zahvalnost roditeljima

Oporuka djetetu da bude pažljiv prema roditeljima ponavlja se često u Kur'anu i Sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, dok je oporuka roditeljima prema djeci daleko neznatnija, iz prostog razloga, kako primjećuje Sejjid Kutb, jer je sama priroda učinila da tako bude. Naime, sama priroda podstiče da se štite mladi naraštaji da bi se osiguralo produženje života na Zemlji, kao što to Allah Uzvišeni želi.⁵⁴⁵ Roditelji žrtvuju sve od sebe za svoju djecu, i imetak, i zdravlje, i svoj život i to čine sve s radošću i veseljem, dok dijete to brzo zaboravi, pa mu treba ponavljati njegove obaveze, što Allah Plemeniti, znajući ga, čini u Svojoj Knjizi. Pogledajmo: *Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan svojim roditeljima. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti.*⁵⁴⁶

Allahovo zadovoljstvo je u zadovoljstvu roditelja

Koliko islam pridaje važnost našem odnosu spram roditelja i obavezi našeg zahvaljivanja njima na svemu što su nam učinili, najbolje ilustrira hadis 'Abdullaha b. 'Amra, r.a, u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s, napominje: *Allahovo zadovoljstvo je u zadovoljstvu roditelja, a Allahova srdžba je u srdžbi roditelja!*⁵⁴⁷

⁵⁴⁵ Vidi zanimljiva zapažanja Sejjida Kutba: *U okrilju Kur'ana*, 21/85.

⁵⁴⁶ *Lukman*, 14.

⁵⁴⁷ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 3 – Babu ma džae mine-l-fadli fi rida-l-validejni, hadis br. 1899. Imam Tirmizi navodi da ovaj hadis postoji i u verziji mevkuf-predaje, čija autentičnost je još jača. (Vidi: *Sunen*, 4/274).

Jedan od uvjeta za ulazak u džennet je dobročinstvo prema roditeljima

Poslanik islama, s.a.v.s, u brojnim predajama nagovijestio je da će ulazak u džennet biti usko vezan za naše poštivanje, respekt i dobročinstvo spram roditelja. Tako u predaji koju prenosi Ebu-d-Derda', r.a, kaže se da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s, da je rekao: *Roditelji je srednja vrata dženneta,*⁵⁴⁸ *pa ako hoćeš pusti ih, a ako hoćeš sačuvaj ih!*⁵⁴⁹

Ebu Umame, r.a, prenosi da je neki čovjek upitao Vjerovjesnika, s.a.v.s: *Allahov Poslaniče, kakva je obaveza djeteta prema roditeljima?*, na što je on odgovorio: *Oni su ti i Džennet i Džehennem!*⁵⁵⁰

Dobročinstvo prema roditeljima jedno je od najdražih djela Allahu Uzvišenom

Kolika je važnost dobročinstva spram roditelja najbolje će nam potvrditi hadis u kojem se ovo djelo stavlja u ravan sa namazom i džihadom. Naime, Vjerovjesnik, s.a.v.s, definirao ga je kao jedno od najdražih djela Gospodaru Uzvišenom.

'Abdullah b. Mes'ud, r.a, prenosi da je pitao Vjerovjesnika, s.a.v.s: *Koja djela su najdraža Allahu Uzvišenom?*, na što mu je on odgovorio: *Namaz u njegovo vrijeme.* Na njegov upit: *A nakon toga?*, odgovorio je: *Dobročinstvo roditeljima.* Na treće pitanje: *A koje onda?*, Vjerovjesnik, s.a.v.s, je odgovorio: *Džihad na Allahovom putu.*⁵⁵¹

⁵⁴⁸ Hafiz Es-Sujuti kaže da se pod konstrukcijom *srednja džennetska vrata* misli na *najbolja džennetska vrata*. (Provjeri, Ibn Madže, *Sunen*, 2/1208).

⁵⁴⁹ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 10 – Kitabu-t-talak, 36 – Babu-r-redžuli je'muruhu ebuhi bitalaki imre'etihi, hadis br. 2089.

⁵⁵⁰ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 1 – Babu birri-l-validejni, hadis br. 3662. Doduše, Ibn Me'in i drugi muhaddisi, 'Ali b. Jezida, jednog od prenosilaca ovog hadisa smatraju slabim. (Provjeri, Ibn Madže, *Sunen*, 2/1208).

⁵⁵¹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 1 – Babu-l-birri ve-s-sileti, hadis br. 5970 i u *El-Edebu-l-mufredu*, 1 – Babu kavlihi te'ala: Ve vessajne-l-insane bi validejhi husna, hadis br. 1; Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-iman, 36 – Babu bejani kevn-i-imani billahi te'ala efdalu-l-e'amali, hadis br. 85, i Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 2. poglavlje, hadis br. 1898 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

Pažnjom prema njima se, uistinu, može džennet zaraditi

Roditelji su izvanredna prilika da, čineći im dobročinstvo, zaradimo džennetske ljepote. U hadisu kojeg prenosi Ebu Hurejre, r.a, Poslanik islama, s.a.v.s, jedne prilike je rekao: *Ponižen bio!*, i to je ponovio tri puta. Na upit ashaba: *A ko to, Allahov Poslaniče?*, odgovorio je: *Onaj koji doživi starost svojih roditelja, ili jednog od njih, a on zbog njih, ne uđe u džennet*⁵⁵²

Nažalost, postupci brojnih muslimana prema svojim starim i iznemoglim roditeljima izazvat će samo Allahovu srdžbu, umjesto da im budu prilika da zadobiju džennet i njegove neopisive ljepote.

Poslušnost prema roditeljima garantira naše druženje sa poslanicima, šehidima i iskrenima na Sudnjem danu

Treba napomenuti da naše druženje sa poslanicima, šehidima i iskrenim i dobrim Allahovim robovima na Sudnjem danu uvjetuje naš lijep odnos spram roditelja. To se jasno nazire iz hadisa koji od Vjerovjesnika, s.a.v.s, prenosi 'Amr b. Murre el-Džuheni. On kaže da je neki čovjek došao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s, i rekao: *Allahov Poslaniče, svjedočim da nema drugog boga osim Allaha, svjedočim da si ti Allahov Poslanik, klanjam pet dnevnih namaza, propisno dajem zekat od svoje imovine i postim mjesec Ramazan*. Vjerovjesnik, s.a.v.s, mu je tada rekao: *Ko umre, a bude izpršavao ove dužnosti, bit će na Sudnjem danu u društvu vjerovjesnika, iskrenih i šebida ovako – pa je pokazao da će biti blizu kao prst uz prst – ali pod uvjetom da nije bio neposlušan svojim roditeljima*⁵⁵³

Nemoguće se roditeljima odužiti

Roditeljima je gotovo nemoguće odužiti se za sve ono što su učinili za svoja djecu. U brojnim predajama se navodi da su ashabi

⁵⁵² Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 3 – Babu regime enfu men edreke ebevejhi ev ehadehuma ‘inde-l-kiberi felem jedhuli-l-džennete, hadis br. 2551.

⁵⁵³ Hadis navodi Hafiz El-Munziri u *Et-Tergibu ve-t-terhibu*, u poglavlju: Et-Terhibu min ‘ukuki-l-validejni, hadis br. 12. Ovaj hadis, inače, bilježe brojni autori hadiskih zbirki, među kojima: Ahmed u *Musnedu*, Taberani, Ibn Huzejme i Ibn Hibban u svojim *Sahihima*. Hafiz El-Munziri ocjenjuje ovaj hadis autentičnim. (Provjeri: *Et-Tergibu ve-t-terhibu*, 3/329).

pitali Allahovog Poslanika, s.a.v.s, da li su se nekim svojim postupcima odužili svojim roditeljima, pa je on odgovarao da se time nije odužilo ni za jedan njihov uzdah.⁵⁵⁴

Allahov Poslanik, s.a.v.s, načinio je izuzetak u tom pogledu, pa u predaji Ebu Hurejre, r.a, kaže: *Dijete se ne može odužiti svome roditelju, izuzev da ga nađe kao roba, pa ga otkupi i onda ga oslobodi!*⁵⁵⁵

Traženje oprosta jedan je od vidova zahvalnosti roditeljima

Kada osoba umre prekidaju mu se svi dotoci sevapa, izuzev u tri slučaja, kako naglašava Allahov Poslanik, s.a.v.s, u hadisu kojeg prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Kada čovjek umre prestaju njegova djela, osim u tri slučaja: trajna sadaka, znanjem kojim se izja njega koristi i dobro odgojeno dijete, koje mu dovu čini.*⁵⁵⁶

Čak će se roditelju povećavati deredže u džennetu zahvaljujući traženju oprosta od njegovog djeteta, kako jasno potcrtava Poslanik islama, s.a.v.s, u hadisu Ebu Hurejre, ra: *Čovjeku će se, doista, povećavati deredže u Džennetu, pa će se zapitati: Odakle ovo?, te će mu se odgovoriti: To je od traženja oprosta tvoga djeteta za tebe!*⁵⁵⁷

Pokušaji činjenja dobročinstva roditeljima

Znajući za važnost i značaj dobročinstva spram roditelja, treba istraživati različite načine kako do toga doći. To se može učiniti na različite načine, bilo lijepom riječju, bilo nekim poklonom,

⁵⁵⁴ Vidi o ovome: Buhari, *El-Edebu-l-mufred*, 6 – Babu-l-džezai-l-validejni, hadis br. 11. Pogledaj, također: Hafiz Ez-Zehebi, *Kitabu-l-kebair*, str. 42 i Hfz. Sinanuddin Sokolović, *Dužnosti djece prema roditeljima*, str. 6.

⁵⁵⁵ Hadis bilježe Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 6 – Babu džezai-l-validejni, hadis br. 10; Muslim u *Sahihu*: 20 – Kitabu-l-‘itki, 6 – Babu fadli ‘itki-l-validi, hadis br. 1510; Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 8 – Babun ma džae fi hadki-l-validejni, hadis br. 1906 iocjenjuje ga kao hasen-predaju i Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-eđebi, 1 – Babu birri-l-validejni, hadis br. 3659.

⁵⁵⁶ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 25 – Kitabu-l-vasijjeti, 3 – Babun ma julhaku-l-insan mine-s-sevabi ba’de vefatih, hadis br. 1631 i Ahmed u *Musnedu*, 2/372.

⁵⁵⁷ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-eđebi, 1 – Babu birri-l-validejni, hadis br. 3660. Ovaj hadis je autentičan, kako navodi Muhammed Fuad Abdu-l-Baki, a njegovi prenosioци su pouzdani. (Vidi o tome: Ibn Madže, *Sunen*, 2/1207).

materijalnim pomaganjem i sl., ali je bitno da roditelji osjete ljubav djeteta spram njih. To će im uliti novu snagu, nadu i povjerenje.

Ponašanje Ebu Hurejre, r.a, može nam poslužiti kao primjer. On je živio u jednoj, a njegova majka u drugoj kući. Kad god bi izašao iz svoje kuće, došao bi do vrata kuće njegove majke i pozvao bi je blagim glasom: *Mamice moja!* i nazvao joj selam. Ona mu je uzvratila: *Sinčiću moj! Neka je i na tebe Allahov selam, rahmet i beričet!* Tada bi joj Ebu Hurejre, r.a, rekao: *Neka ti se Allah smiluje kao što si se ti meni smilovala i odgajala me kada sam bio mali!*, a ona bi njemu odvratila: *Neka se Allah smiluje tebi, kao što ti meni činiš dobro u mojoj starosti!* Kada bi se vraćao kući, postupao bi na isti način.⁵⁵⁸

Sličan primjer nalazimo i u postupku šejha Mahmuda Arnauta, poznatog islamskog učenjaka prema svome ocu šejhu Abdulkadiru Arnautu, jednom od najvećih eksperata hadisa danas na dunjaluku. Šejh Mahmud ima samo oca, budući da mu je majka ranije umrla. Imao je komforan stan u najljepšem dijelu Damaska, ali ga je zamijenio za daleko slabiji i manji, i to u manje privlačnom dijelu Damaska, samo da bi bio blizu svog oca. Po njegovom kazivanju i kazivanju njegovog oca, on nikada nije otišao na posao, niti se vratio s posla a da nije navratio svome ocu, upitavši ga za zdravlje i pospremivši mu po stanu ono što mu treba. Bio sam svjedok njegovih suza kad god bi spomenuo svog oca. Godinama nisam vidio takav odnos sina i oca, takvu ljubav i takvo dobročinstvo!

Nadamo se da će samo ova dva primjera nagnati mnoge osobe da preispitaju svoj odnos prema roditeljima i da će ovo biti povod njihovom ljepšem ophođenju s njima.

Dobročinstvo prema roditeljima produžava život

Koliko je važan lijep odnos prema roditeljima najbolje pokazuju neke predaje u kojima Poslanik, s.a.v.s, nagovještava produžetak životnog vijeka onoj djeci koja u tom pogledu učine ono što se od njih traži.

⁵⁵⁸ Ovu predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 6 – Babu džezai-l-validejni, predaja br. 12.

Sehl b. Mu'az prenosi od svog oca da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Blago onome ko bude dobročinstvo činio svojim roditeljima. Allah Uzvišeni će mu produžiti životni vijek!*⁵⁵⁹

Poseban respekt prema majci

Dobročinstvo treba ukazati prema oba roditelja, a posebno se potcrtava odnos spram majke, zbog njene veće žrtve i materinske uloge. U naprijed citiranom ajetu jasno se naglašava: *Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi.* Uz to majka, radi djeteta, trpi ono što niko drugi ne bi nikada trpio.

U našem narodu se rado prepričava poznata šala o Nasrudin-hodži u kojoj se navodi da se njegovo dijete naveče rasplakalo i čitavu noć plakalo. Hodžina žena ga čitavo vrijeme ljuljuškala i uspavljivala i kada ju je pred zoru san savladavao, zamolila je hodžu da i on malo žrtvuje za svoje dijete, rekavši mu: *Deder, hodža, i ti malo ljuškaj, dijete je pola tvoje k'o i moje!*, a hodža joj mirno odgovara: *Samo ti, ženo, ljuškaj svoju polovicu, moja polovica nek' i dalje plače!*

Znajući za ovo a i imajući u vidu ulogu majke i njen trud, koji ona ulaže, posebno u odgajanju djeteta, Poslanik islama, Muhammed, s.a.v.s, je sa krajnjim respektom govorio o našoj obavezi posebno prema majci. Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Vjerovjesniku, s.a.v.s, došao neki čovjek i upitao ga: *Allahov Poslaniče, ko je najpreći za moje lijepo druženje s njim i moje lijepo ponašanje prema njemu?* Vjerovjesnik, s.a.v.s, odgovori: *Tvoja majka!* Čovjek upita: *A ko nakon nje?* Odgovorio je: *Tvoja majka!* Čovjek je ponovo upitao: *A ko poslije nje?* Vjerovjesnik, s.a.v.s, je i treći put odgovorio: *Tvoja majka!* Na četvrti upit ovog čovjeka: *A ko poslije nje?*, Vjerovjesnik, s.a.v.s, je odgovorio: *Tvoj otac!*⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 11 – Babu men berre validejhi zadellahu fi 'umurihi, hadis br. 22.

⁵⁶⁰ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 2 – Babu men ehakku-n-nasi bi husni-s-suhbeti, hadis br. 5971 i u *El-Edebu-l-mufredu*: 2 – Babu birri-l-ummi, hadis br. 3; Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-seileti ve-l-adabi, 1 – babu birri-l-validejni, hadis br. 2548.

Nema hidžre ni džihada bez dozvole roditelja

Ⲓagrada za hidžru u ime Allaha Plemenitog i za džihad na Njegovom putu je nemjerljiva a važnost i značaj i jednog i drugog je svakom pojedincu poznata, da o tome ne treba posebno govoriti. Međutim, Allahov Poslanik, s.a.v.s, poslušnost i dobročinstvo prema roditeljima preferirao je čak i u odnosu na ove dvije oblgatne dužnosti u islamu.

'Abdullah b. 'Amr b. el-'As, r.a, prenosi da je jedan čovjek došao Vjerovjesniku, s.a.v.s, i rekao: *Dajem ti prisegu da ću obaviti hidžru i krenuti u džihad, u želji da me Allah nagradi.* Vjerovjesnik, s.a.v.s, ga je upitao: *Je li ti živ ijedan roditelj?* On je odgovorio: *Jesu, oba.* Tada ga je Vjerovjesnik, s.a.v.s, upitao: *Ti, dakle, želiš nagradu od Allaha?* On je odgovorio: *Da.* Poslanik, s.a.v.s, mu je, tada, rekao: *Vrati se svojim roditeljima, pazi ih i dobro im čini!*⁵⁶¹

U jednoj drugoj Buharijinoj predaji stoji: «Vrati se svojim roditeljima, pa ih oraspoloži i nasmiji, kao što si ih rasplakao!»⁵⁶²

Iz ovog primjera se vidi koliko je u islamu bitno zadovoljstvo roditelja, njegovo mišljenje i njegov stav. Ovaj primjer nam ubjedljivo ukazuje na važnost respektiranja roditelja i uvažavanja njihovih potreba.

Neposlušnost roditeljima jedan je od najvećih grijeha

Neposlušnost prema roditeljima ubraja se među najveće grijehе. Poslanik, s.a.v.s, ovaj grijeh klasificirao je odmah nakon širka i nevjerstva, što na najeklatantniji način govori o njegovoj drastičnoj težini. U hadisu koji prenosi Ebu Bekrete, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, je upitao ashabe: *Hoćete li da vas obavijestim o najvećim grijesima?*, i to je ponovio tri puta. Rekli smo: *Svakako, Allahov Poslaniče.* Rekao je: *Širk (pripisivanje Allahu druga) i neposlušnost roditeljima.* Bio je naslonjen, zatim se ispravi sjedeći i reče: *I lažan*

⁵⁶¹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeб, 3 – Babun la judžahidu illa bi izni-l-ebevejni, hadis br. 5972 i Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 1 – Babu birri-l-validejni, hadis br. 2549.

⁵⁶² Ovu predaju spominje Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 9 – Babun jebirru validejni ma lem jekun ma'sije, hadis br. 19.

govor i lažno svjedočenje. Ponavljao je toliko ovo posljednje, da smo rekli: *Da hoće ušutjeti.*⁵⁶³

Suza roditelja je težak grijeh

Treba naći načina da se roditelji zadovolje i usreće. Nekada je za to potrebno veoma malo truda, napora i materijalnih sredstava. Opasno je da roditelji proliju suze zbog nas i našeg ponašanja. Na sve načine to moramo izbjegavati, jer 'Abdullah b. Omer, r.a, ashab koji je najstriktnije primjenjivao Sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s, upozorava: *Suze roditelja se ubrajaju u neposlušnost i velike grijeh!*⁵⁶⁴

Neposlušnost roditeljima uskraćuje ulazak u Džennet

Neposlušnost prema roditeljima rezultira veoma opasnim sankcijama na Sudnjem danu. 'Abdullah b. Omer, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Allah Uzvišeni tri osobe neće na Sudnjem danu ni pogledati: neposlušnog svojim roditeljima, ženu koja se poistovjećuje sa muškarcima i čovjeka koji nema ljubomore (pa mu se u porodici svašta čini) a tri osobe neće u Džennet ući: osoba koja je neposlušna svojim roditeljima, notorni pijanica i onaj koji prigovara i natuca na nos ono što nekome dadne.*⁵⁶⁵

U jednoj drugoj Ibn Omerovoj, r.a., predaji spominje se da je Allah, dž.š, zabranio za tri osobe ulazak u Džennet. U toj predaji Vjerovjesnik, s.a.v.s, doslovno kaže: *Allah je za tri osobe zabranio Džennet: notornom pijanici, osobi koja je neposlušna roditelju i osobi koja nije ljubomorna na ono što se dešava od negativnosti u njegovoj kući.*⁵⁶⁶

Treba napomenuti da imam Es-Sindi, komentirajući ove predaje, Poslanikove, s.a.v.s, riječi: *neće ući u Džennet*, pojašnjava da neće ući odmah u početku sa onima koji prvi ulaze u Džennet. U

⁵⁶³ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 6 – Babun: 'Ukuku-l-validejni mine-l-kebairi, hadis br. 5976 i u *El-Edebu-l-mufredu*: 7 – Babu 'ukuki-l-validejni, hadis br. 15 i Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-iman, 38 – Babu bejani-l-kebairi ve ekberih, hadis br. 87.

⁵⁶⁴ Ovu predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 16 – Babu bukai-l-validejni, predaja br. 31.

⁵⁶⁵ Hadis bilježi Nesai u *Sunenu*: Kitabu-z-zekjat, 69 – El-Mennanu bima e'ata i Ahmed u *Musnedu*, 2/134.

⁵⁶⁶ Ovaj hadis bilježi Ahmed na dva mjesta u *Musnedu*, 2/69 i 128.

nastavku svog komentara on ukazuje na to da neće ući u Džennet ako se ne pokaju za ta svoja nedjela.⁵⁶⁷

Koliko je rizična neposlušnost roditeljima najbolje će nas uvjeriti 'Abdullah b. 'Abbas, r.a, najbolji tumač Kur'ana među ashabima, koji je pojašnjavajući ko su Ashabu-l-e'araf, rekao: *E'araf označava prostor između Dženneta i Džehennema. Tu će biti smješteni oni koji su poginuli u borbi na Allahovom putu. Otišli su u borbu bez dozvole roditelja. Pogibija na Allahovom putu bila je razlogom što nisu bačeni u džehennemsku vatru a neposlušnost prema roditeljima bila je razlogom da ne uđu u Džennet. Tako će ostati na tom međuprostoru (između Dženneta i Džehennema) dok Allah ne donese o njima Svoju odluku!*⁵⁶⁸

Poslušnost roditeljima donosi brojne blagodati

Poslušnost roditeljima i dobro koje im se učini, pored ogromne nagrade koja je predviđena na onom svijetu, već i na ovom svijetu donosi brojne blagodati koje će djeca, neosporno je, osjetiti.

Najbolju potvrdu za to nalazimo u vjerodostojnom hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, u kojemu se kaže da spominjanjem u dovi takvog dobročinstva doprinosi primanju dove kod Allaha Plemenitog. U predaji koju od Vjerovjesnika, s.a.v.s, prenosi poznati ashab 'Abdullah b. Omer, r.a, kaže se da su se trojica ljudi zaputila na daleki put, pa kada ih je zatekla noć, oni su se sklonili u jednu pećinu. Međutim, nakon što su ušli u pećinu, jedna stijena zakotrlja se i potpuno zatvori ulaz u pećinu, te je oni nikako nisu mogli odgurati s ulaza. Zarobljeni u pećini, u očaju molili su Allaha Milostivog da im se smiluje i ukloni tu pećinu kako bi izašli. Svako od njih molio je pozivajući se na dobro djelo koje je učinio. Jedan od njih u dovi je kazao:

Allahu dragi, ja sam imao stare i iznemogle roditelje i nikada prije njih nisam nabranio niti napojio svoju djecu, niti svoje robove i slugu. Jednoga dana tražio sam bolju ispašu za svoje stado, pa nisam došao na vrijeme, te sam ih,

⁵⁶⁷ Vidi: *Hašiju* Imama Sindija na komentar Nesajjinog *Sunena* od strane Imama Sujutija, štampanu zajedno sa *Sunenom* Imama Nesaija, 5/81.

⁵⁶⁸ Hafiz Ez-Zehabi, *Kitabu-l-kebar*, str. 41. Vidi o ovom tumačenju, takođe: mr. hfz. Halil Mehtić, *Oni su ti Džennet i Džehennem, Novi horizonti*, br. 41, godina IV, januar, 2003, str. 28.

nakon što sam namužao mlijeka i donio im, našao da spavaju. Žao mi je bilo da ih probudim, ali i da prije njih nabranim i napojim svoju porodicu i svoje sluge, pa sam sa posudom u svojoj ruci očekivao momenat kada će se probuditi, i tako ostao sve do zore, a moja djeca su u neposrednoj blizini plakala od gladi. Zatim su se roditelji probudili i popili svoj dio mlijeka. Dragi Allahu, ako sam to učinio isključivo radi Tebe, a ni radi čega drugog, onda odmakni ovu stijenu sa ulaza pećine u kojoj se nalazimo!

Allah je učinio, nakon njihovih dova, da se pećina odmakne i da oni, bezbjedni, izađu iz nje i nastave svoj put.⁵⁶⁹

Nije bez razloga imam Buhari poglavlje u svom Sahihu nazvao Uslišavanje dove za onoga ko učini dobročinstvo prema svojim roditeljima, aludirajući na prethodno citirani hadis, što sasvim jasno upućuje na zaključak da je jedan od uvjeta za primanje dove dobročinstvo i lijep odnos spram roditelja.

Neposlušnost prema roditeljima rezultira raznim neugodnostima

Brojne neugodnosti donosi neposlušnost prema roditeljima i na ovom i na budućem svijetu. Zna se da drugi grijesi mogu biti odgođeni za onaj svijet, ali neposlušnost prema roditeljima biće sankcionirana već na ovom svijetu. Zbog toga posebnu pažnju treba ukazati svojim roditeljima, a posebno majci. U suprotnom, možemo doživjeti ono što je doživio Alkama.

Zanimljivo je spomenuti slučaj koji prenosi 'Abdullah b. ebi Evfa, r.a. On navodi da je jednom prilikom sjedio kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kada mu je došla neka osoba i obavijestila ga da je 'Alkama na smrtnoj postelji ali ne može da izgovori: *La ilabe illellah!* Nakon toga je Poslanik, s.a.v.s, upitao da li je, inače, klanjao, pa kada mu je pozitivno odgovoreno, krenuo je a sa njim je krenula i grupa ashaba. Kada su ušli tom mladiću, Vjerovjesnik, s.a.v.s, mu je rekao: *Izgovori: La ilabe illellah!* On je rekao: *Ne mogu!* Upitao je: *A zašto? Odgovoreno mu je: Bio je neposlušan svojoj majci!* Vjerovjesnik, s.a.v.s, je upitao: *Je li mu živa majka?*, na što su mu odgovorili da

⁵⁶⁹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeab, 5 – Babu idžabeti du'ai men berre validejhi, hadis br. 5974 i Muslim u *Sahihu*: 48 – Kitabu-z-zikri ve-d-du'ai ve-t-tevbeti ve-l-istigfari, 27 – Babu kissati ashabi-l-gari-s-selase, ve-t-tevessulu bisalihi-l-e'amali, hadis br. 2743.

jeste, pa je zatražio da mu pozovu 'Alkaminu majku i kada je ona došla, Vjerovjesnik, s.a.v.s, je upitao: *Je li ovo tvoj sin?* Odgovorila je: *Da.* Tada joj je Poslanik, s.a.v.s, postavio sljedeće pitanje: *Šta misliš kada bi bila potpaljena velika vatra a tebi rečeno: Ako budeš za njega zagovarala (balalila mu) otklonićemo je od njega a ako ne budeš spalimo ga u ovoj vatri: da li bi ti za njega zagovarala (da li bi mu balalila)?* Majka je na te Poslanikove, s.a.v.s, riječi rekla: *Allahov Poslaniče, balalim mu!* Poslanik, s.a.v.s, joj je rekao: *Posvjedoči Allahom i sa mnom da si zadovoljna sa njim!* Ona je rekla: *Allahu moj, svjedočim Tobom i Tvojim Poslanikom da sam, uistinu, zadovoljna svojim sinom!* Tada je Poslanik, s.a.v.s, rekao 'Alkami: *Mladiću, izgovori: La ilabe illellahu vahdehu la šerike leh. Ve ešbedu enne Muhammeden 'abdubu ve resulubu!* Tek tada je 'Alkama izgovorio šehadet, a Vjerovjesnik, s.a.v.s, je tada rekao: *Hvala Allahu koji ga je sa mnom spasio od vatre!*⁵⁷⁰

U verziji ovog hadisa koji navodi Hafiz Zehebi stoji da je 'Alkama puno klanjao, postio i sadaku dijelio, ali je davao prednost ženi nad majkom, pa je to bio razlog što nije mogao izgovoriti šehadet prilikom umiranja. Otuda je, Vjerovjesnik, s.a.v.s, koji je klanjao dženazu 'Alkami i upozorio: *Skupino muhadžira i ensarija! Ko da prednost supruzi u odnosu nad majkom, neka je na njega Allahovo prokletstvo, prokletstvo meleka i svih ljudi! Ko tako postupa a ne pokaje se, ne uljepša svoj odnos prema majci i ne zatraži njeno zadovoljstvo, neka zna da Allah neće primiti ništa od njegovih dobrih djela. Allahovo zadovoljstvo je u njenom zadovoljstvu a Allahova srdžba je u nenoj srdžbi!*⁵⁷¹

Jedan primjer neposlušnosti roditeljima

Poučno bi bilo, tretirajući ovu tematiku, navesti priču koja je kod nas u Bosni poznata kako bismo još više pojasnili pogubnost neposlušnosti roditeljima.

⁵⁷⁰ Hadis bilježi Munziri u *Et-Tergibu ve-t-terhibu*, u poglavlju: *Et-Terhibu min 'ukuki-l-validejni*, hadis br. 16. Ovaj hadis, takođe, bilježe Ahmed i Taberani u nešto kraćoj verziji. (Vidi: *Et-Tergibu*, 3/332).

⁵⁷¹ Zehebi, *Kitabu-l-kebair*, str. 45-46. Ovu verziju, takođe, spominje hfz. mr. Halil Mehtić u tekstu: *Oni su ti Džennet i Džehennem, Novi horizonti*, br. 41, god. 4, januar 2003, str. 27. Iako, ova predaja, kako navode brojni muhadisi, sadrži slabost, mi smo je naveli radi ibreta i našeg poticaja da budemo bolji spram naših roditelja a posebno majki. (O slabosti u ovom hadisu pogledaj: Zehebi, *Kitabu-l-kebair*, str. 45, izdanje: Daru-l-kutubi-l-'arebi, Bejrut, 1986).

Naime, bio je neki čovjek koji se pripremao otići na hadž. Kada je stekao i uštedio toliko novaca koliko mu je bilo dovoljno da izvrši tu petu islamsku dužnost, odlučio se da krene na taj dugo očekivani, put. Ali, pošto je bio jedinac u majke, ona ga počne odvrćati, govoreći:

Sine moj! Ti si jedinac u mene. Osim tebe nikog drugog nemam. Ja sam u godinama. Prava sam starica. Nemoj ići na hadž, bar dok ja ne umrem. Mlad si i za to još ima vremena. Ja, uistinu, ne mogu ostati sama.

Međutim, sin to nije htio slušati već, i pored majčinog negodovanja, odluči krenuti na hadž. Kada je stigao u jedan grad svrati u hotel da prenoći. Kada je bilo vrijeme jacije, ode u obližnju džamiju i ostane u njoj i nakon obavljenog namaza, da još ponešto klanja i prouči.

Baš u to vrijeme, u blizini te džamije, nekakav lopov provali u jednu kuću, htijući da nešto ukrade, ali ga komšije spaze i dadnu se u potjeru za njim. Međutim, kad su stigli do džamije tjerajući tog kradljivca, on im iznenada nestane i izgubi se iz vida. Tako pretražujući prostor oko džamije, jedan susjed ugleda onog putnika na hadž u džamiji i pomisli da je to taj bjegunac, pa poviče ostalima: *Ovamo, brzo ovamo! Eno ga u džamiji, napravio se bajagi da klanja!*

Navale u džamiju i uhvate nevinog čovjeka, vičući: *Ha, lopove jedan, sad si razmahao klanjati, a malo prije si htio pokrasti našeg komšiju!*

Hadžija je bio zaprepasten tako da nije mogao izustiti ni jednu jedinu riječ. Oni ga svežu i predaju sudu. Sud donese presudu kojom se hadžija drastično kažnjava i to javno obznani: *Ovako će se dogoditi svakome koji se usudi krasti!* Hadžija na to poviče: *Nemojte tako govoriti, nego recite: Ovako će se desiti svakome koji ne bude slušao svoju majku!*

Prisutni ga upitaše a zašto da tako kažu, a on im onda ispriča da je krenuo na hadž bez odobrenja svoje majke i kako je doživio ovu neprijatnost, te da nikada nije bio kradljivac. Na to se svi začudiše. Sud ga oslobodi svake krivnje i pusti ga na slobodu, a naš nesuđeni hadžija odusta od puta i odmah se vrati svojoj kući,

plašeći se da mu se još kakva veća nesreća na putu ne dogodi zbog neposlušnosti prema majci.⁵⁷²

Dobročinstvo prema roditeljima, pa makar bili i nemuslimani

Brojni su primjeri da djeca prime islam a roditelji ostanu u kufuru ili, naprosto, u muslimanskim porodicama roditelji se opredijele za ateizam i kufr: šta, tada, učiniti?! Da li takvim roditeljima uskratiti poslušnost i odbiti činiti dobro?!

Islamski princip je poslušnost i lijep odnos prema roditeljima, makar bili i nemuslimani. Izuzetak je ako oni pokušavaju djecu nagovoriti na nevjerovanje. Tada im se ne smije pokoriti, niti poslušan biti.

Allah Plemeniti je u tome jasan: *A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovom svijetu velikodušno ponašaj, a slijedi put onoga koji se iskreno Meni obraća; Meni ćete se poslije vratiti i Ja ću vas o onome što ste radili obavijestiti.*⁵⁷³

U brojnim islamskim izvorima navodi se da su roditelji ashaba ostali u idolopoklonstvu i da su na sve moguće načine tražili od svoje djece da se vrate u kufr. Hadiski stručnjaci u svojim zbirkama navode, pored ostalih, slučaj Sa'da b. ebi Vekkasa, r.a, poznatog ashaba i njegove majke, koja je bila idolopoklonik. Sve je upotrijebila da ga odvraća od islama. Kada su svi pokušaji propali, poslužila se sasvim drugom metodom, htijući izazvati sažaljenje svoga sina i na taj način ga vratiti u nevjerstvo.

Ona je, naime, upozoravala svog sina da je dužan slušati svoju majku i da ona, od tog momenta, neće ni govoriti, ni jesti a ni piti, sve dok on ne ostavi svoju novu vjeru. Tri dana njegova majka nije govorila, nije jela a niti pila. Nakon tri dana, počela je gubiti svijest od gladi i iscrpljenosti. Kada je to primijetio Sa'd, r.a, prišao joj je i rekao: *Majko, Allaba mi, kada bi imala stotinu duša, pa ti sve jedna po jedna izlazila, ja se ne bih islama odrekao! Ako hoćeš jesti, ako nećeš ne moraš!*

⁵⁷² Vidi ovu poučnu priču: Hfz. Sinanuddin Sokolović, *Dužnosti djece prema roditeljima*, str. 23-24.

⁵⁷³ *Lukman*, 15.

Upravo zbog takve odanosti i predanosti svojoj vjeri, Allah Uzvišeni je, zbog ovog Sa'dovog, r.a, nastupa objavio ajet: *Mi smo svakog čovjeka zadušili da bude dobar prema roditeljima svojim. Ali, ako te oni budu nagovarali da Meni nekoga ravnim smatraš, o kome ti ništa ne znaš, onda ih ne slušaj. Meni ćete se vratiti, pa ću vas Ja o onome šta ste radili obavijestiti!*⁵⁷⁴

Bilo je više slučajeva, posebno u početku širenja islama, da su brojni roditelji ostali u širku, dok su njihova djeca prihvatila Allahovu vjeru. Poslanik islama, s.a.v.s, je podsticao na dobročinstvo i održavanje veza sa svojim roditeljima makar oni i ostali u nevjerstvu.

'Urve b. ez-Zubejr prenosi da mu je Esma, kćerka Ebu Bekrova, r.a, ispričala da joj je došla u vrijeme Poslanika, s.a.v.s, majka, s namjerom da je obiđe, ali je još bila nemuslimanka, pa ju je Esma, r.a, odbila primiti dok ne upita Vjerovjesnika, s.a.v.s, na što joj je on dao dozvolu. Nakon toga je, kako tvrdi Ibn 'Ujejne, objavljen sljedeći ajet: *Allah vam ne zabranjuje da činite dobro i da budete pravedni prema onima koji ne ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg ne izgone – Allah, zaista, voli one koji su pravični - ali vam zabranjuje da prijateljujete s onima koji ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg izgone i koji pomažu da budete prognani. Oni koji s njima prijateljuju sami sebi čine nepravdu.*⁵⁷⁵

Angažiranje djeteta na približavanju islama roditeljima

Dijete je, kako je naglašeno, obavezno činiti dobro roditeljima, pa čak ako su i nemuslimani. Njegova prvenstvena zadaća je spašavati svoga roditelja od vatre u koju srlja njegov roditelj, ako je, kojim slučajem, u vodama nevjerstva. Taj vid dobročinstva prema majci najbolje će nam dočarati primjer Ebu

⁵⁷⁴ *El-'Ankebut*, 8. Inače, ovu predaju bilježi Muslim u *Sahihu*: 44 – Kitabu fadaili-s-sahabe, 5 – Babun fi fadli Sa'd b. ebi Vekkas, r.a, hadis br. 1748 i brojni drugi muhaddisi. O ovom događaju, takođe, pogledaj: Tefsir Ibn Kesir, str. 1010 (bosansko izdanje) i El-Kurtubi: *El-Džami'u li ahkami-l-Kur'an*, 13/341. Ova dva velika komentatora Kur'ana tvrde da je Sa'dov, r.a, slučaj bio povod objavljivanju ovog ajeta.

⁵⁷⁵ *El-Mumtehane*, 8-9. Ovu predaju bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 7 – Babu sileti-l-validi-l-mušrik, hadis br. 5978.

Hurejre, r.a, poznatog ashaba i najvećeg prenosioca hadisa od Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Angažiranje Ebu Hurejre, r.a, da približi islam svojoj majci jasno govori o njegovoj svijesti da je najveća blagodat vjera i uputa. Pogledajmo njegovu žarku želju i izuzetan napor da majku uputi, Allahovom voljom, na put spasa i Njegovog zadovoljstva.

U Muslimovoj predaji Ebu Hurejre, r.a, kaže: *Majka mi je bila idolopoklonik pa sam je pozvao u islam. Jednoga dana, nakon mog poziva u vjeru, tako je ružno govorila o Allahovom Poslaniku, s.a.v.s, da sam mu došao plaćući, rekavši mu: Allahov Poslaniče, pozivao sam svoju majku da primi islam, ali me odbijala. Kada sam je danas pozvao, čuo sam tako ružne riječi koje je o tebi izrekla, pa te molim da učiniš dovu Allahu da uputi Ebu Hurejreovu majku na pravi put! Poslanik, s.a.v.s, je tada zamolio: Gospodaru moj, uputi majku Ebu Hurejre na pravi put!*

Izašao sam od njega radostan zbog ove dove, pa kada sam stigao pred kuću, majka me zamolila da malo pričekam napolju. Čuo sam pljuštanje vode. Ona se okupala, obukla haljinu, stavila pokrivač na glavu, otvorila vrata a onda mi rekla: *Ebu Hurejre, svjedočim da nema drugog boga osim Allaha i svjedočim da je Muhammed Allahov rob i Njegov poslanik!*

Otrčao sam Poslaniku, s.a.v.s, plaćući od sreće, rekavši mu: *Allahov Poslaniče, budi veseo, Allah je primio tvoju dovu i uputio je moju majku!* Allahov Poslanik, s.a.v.s, je tada zahvalio Allahu Uzvišenom i rekao: *Dobro!*⁵⁷⁶

To dirljivo kazivanje, u sličnim verzijama, bilježe, izuzev Muslima, i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*,⁵⁷⁷ Ahmed u *El-Musnedu*,⁵⁷⁸ Hakim u *El-Mustedreku*⁵⁷⁹ i Ibn Sa'd u *Et-Tabekatu*.⁵⁸⁰

Kolika je bila Ebu Hurejreova, r.a, ljubav prema svojoj majci najbolje potvrđuje predaja Muslima i Ibn Sa'da u kojoj se spominje

⁵⁷⁶ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 44 – Kitabu fadaili-s-sahabe, 35 – Babun min fadli Ebi Hurejre, r.a, hadis br. 2491.

⁵⁷⁷ Vidi: *Fadullahi-s-samed*, šerh *El-Edebu-l-mufred*, 1/109.

⁵⁷⁸ Vidi: 2/320.

⁵⁷⁹ Vidi: 2/621.

⁵⁸⁰ Vidi: 4/328.

da nije htio obaviti hadž, sve dok mu majka nije umrla, kako bi je mogao služiti i biti joj na raspolaganju.⁵⁸¹

Abdullah b. Vehb prenosi da je Ebu Hurejre, r.a, svaki dan dolazio svojoj majci i svaki put bi joj govorio: *Neka te Allah, majko, nagradi dobrim za tvoje požrtvovanje i odgoj koji si mi pružila dok sam bio mali*, a ona bi odgovarala: *Neka te Allah, sine moj, nagradi dobrom, za dobro koje si učinio u mojim starčkim danima!*⁵⁸²

Nadamo se da će ovaj primjer velikog ashaba biti i nama podsticaj da budemo bolji i plemenitiji prema našim roditeljima!

Dobročinstvo prema roditeljima i nakon njihove smrti

Obaveze prema roditeljima ne prestaju ni nakon njihove smrti. Allah Plemeniti to jasno potcrtava: *Budi prema njima pažljiv i ponizan!*, a kada umru: *reci: Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!*⁵⁸³

Malik b. Rebi'a, r.a, kaže: *Dok smo jednom prilikom sjedili sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s, došao mu je jedan čovjek iz Benu Seleme i upitao ga: Allahov Poslaniče, da li sam dužan činiti dobročinstvo svojim roditeljima i nakon njihove smrti? Vjerovjesnik, s.a.v.s, je odgovorio: Da, moliti Allaha da im se smiluje i da im oprost, ispuniti njihove oporuke i ugovore nakon njihove smrti, poštovati njihove prijatelje i održavati rodbinske veze koje su i oni održavali.*⁵⁸⁴

Dova djeteta za umrlog roditelja itekako je značajna i ulazi u djela koja koriste umrlom i nakon njegove smrti, kao što kaže Vjerovjesnik, s.a.v.s, u predaji Ebu Hurejre, r.a: *Kada čovjek umre, prestaju njegova djela, izuzev u tri slučaja: trajna sadaka, znanje kojim se iz nje koristi i dobro odgojeno dijete koje mu dovu čini!*⁵⁸⁵

⁵⁸¹ Pogledaj: Š. Kurdić, *Ebu Hurejre, r.a, - najveći prenosilac hadisa*, Zbornik radova nastavnika Islamske pedagoške akademije, Zenica, 2003, str. 108-109.

⁵⁸² Predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 6 – Babu džezai-l-validejni, hadis br. 12 i Ibn Vehb, *El-Džami'*, str. 23.

⁵⁸³ *El-Isra'*, 24.

⁵⁸⁴ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 2 – Babun sil men kane ebuke jesilu, hadis br. 3664.

⁵⁸⁵ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 25 – Kitabu-l-vasije, 3 – Babun ma julhaku-l-insan mine-s-sevabi ba'de vefatihi, hadis br. 1631; Buhari u *El-Edebu-l-*

Sufjan b. 'Ujejne, veliki islamski učenjak, napominje: *Onaj musliman koji uredno i valjano klanja pet dnevnih namaza, iskaže na taj način zahvalnost Allahu Uzvišenom na Njegovim nebrojenim blagodatima, a onaj koji, opet, iza svakog namaza bude molio Allaha Plemenitog za oprost svojim umrlim roditeljima, taj će se, bar donekle, njima odužiti!*⁵⁸⁶

Činiti dobro i prijateljima roditelja

Djeca su dužna, nakon smrti svojih roditelja, održavati kontakte s prijateljima svojih roditelja i to prijateljstvo jačati i osnaživati. Najbolji primjer za tu konstataciju je predaja 'Abdullaha b. Dinara u kojoj se kaže da je 'Abdullah b. Omer, r.a, sreo na putu za Mekku jednog beduina, prijatelja svoga oca, kojeg je odmah posadio na svoju jahalicu, a on nastavio putovati pješice i još mu, pored toga, skinuo turban s glave i stavio ga na njegovu, kako bi ga zaštitio od sunca.

Ibn Dinar kaže: *Rekli smo mu: Što mu ukazuješ toliku pažnju, Allah ti svako dobro dao?! Beduini se i s malo pažnje zadovoljavaju!* Na to je 'Abdullah b. Omer, r.a, rekao: *Otac ovog čovjeka je bio veliki prijatelj moje oca, Omeru b. el-Hattabu, a ja sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kada kaže: Među najveća dobročinstva spada njegovanje veza s prijateljima svoga oca (poslije njegove smrti).*⁵⁸⁷

Poslušnost prema roditeljima se preferira i nad dobrovoljnim namazom

Poslušnost i dobročinstvo prema roditeljima preferira se u islamu čak i nad dobrovoljnim namazom. To jasno naslućujemo iz vjerodostojnog hadisa koji Ebu Hurejre, r.a, prenosi o Džurejdžu, koji je bio pobožan i dok je jednom prilikom bio na dobrovoljnom namazu, majka ga je pozvala, a on se našao u nedoumici: da li se

mufredu, 19 – Babu birri-l-validejni ba'de mavtihima, hadis br. 38 i Ahmed u *Musnedu*, 2/372.

⁵⁸⁶ Hfz. S. Sokolović, cit. izvor, str. 17.

⁵⁸⁷ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 4 – Babu fadli sileti asdikai-l-ebi ve-l-ummi ve nahvehuma, hadis br. 2552 i Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 5 – Babun ma džae fi ikrami sadiki-l-validi, hadis br. 1903 i ocjenjuje njegov lanac prenosilaca autentičnim.

odazvati majci ili nastaviti namaz?! Ipak je odlučio nastaviti namaz, pa ga je majka, ne znajući da klanja, proklela, da ne umre dok ne bude iskušan s prostitutkom.

Tako se i dogodilo. Jedna nevaljalica je učinila blud s jednim pastirom i to je sve podmetnula Džurejdzü optuživši ga da je dijete njegovo. Tako se obistinila prijetnja da će neposlušnost prema roditeljima biti kažnjena čak i na ovom svijetu. Međutim, s obzirom da Džurejdzü nije namjerno bio neposlušan svojoj majci, već da je u duhovnoj ekstazi, klanjajući se svome Gospodaru, smatrao da ne treba prekidati već započeti namaz, Allah ga je Plemeniti sačuvao time što mu je dijete progovorilo u bešici i tako odagnalo od njega svaku sumnju u pogledu bluda sa spomenutom nevaljalicom.⁵⁸⁸

Zaključak

Vidjeli smo da je poslušnost roditeljima, dobročinstvo i lijep odnos prema njima jedno od najvrednijih djela koja čovjek uopće može učiniti. Lijep postupak prema njima otvara džennetska vrata. Čak se može reći da je činjenje dobra svojim roditeljima jedan od najefikasnijih načina za brisanje naših negativnih djela i očitih grijeha.

'Ata' b. Jesar prenosi da je 'Abdullahu b. 'Abbasu, r.a, došao neki čovjek i upitao ga: *Bio sam se zaručio ženom koja je odbila da se uda za mene. Drugi čovjek ju je zaručio i ona je bila voljna da se uda za njega. Ja sam osjetio veliku ljubomoru, pa sam je ubio! Ima li ikakva načina da se pokajem?!* Ibn 'Abbas, r.a, ga je upitao: *Jeli ti majka živa?* Odgovorio je: *Nije.* On mu je, tada, preporučio: *Pokaj se Allahu Uzvišenom i približi mu se dobrim djelima koliko možeš!*

Ibn Jesar kaže: *Otišao sam i upitao Ibn 'Abbasu: «Zašto si ga pitao da li mu je mati živa?»* Odgovorio je: *Zato što ne znam djela koje je bliže Allahu Uzvišenom od dobročinstva prema roditeljima!*⁵⁸⁹

⁵⁸⁸ Vidi kompletan hadis: Buhari u *Sahihu*: 60 – Kitabu-l-enbija', 48 – Babu kavillahi: *Vežkur fi-l-Kitabi Merjeme izintebezet min ehliha*, hadis br. 3436 i u *El-Edebu-l-mufredu*, 17 – Babu da'veti-l-validejni, hadis br. 33 i Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 2 – Babu takdimi birri-l-validejni 'ale-t-tetavvu' i bi-s-salati ve gajriha, hadis br. 2550.

⁵⁸⁹ Ovu predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 2 – Babu birri-l-ummi, hadis br. 4.

Dakle, malo čime se možemo približiti Allahu Plemenitom, kao što možemo lijepim postupcima prema roditeljima.

S druge, pak, strane, neposlušnost prema roditeljima smatra se jednim od najtežih grijeha i jednim od najklizavijih terena za stropoštaivanje u džehennemsku vatru.

Nadamo se, da će ovih nekoliko ajeta, hadisa i primjera iz islamske prošlosti biti sasvim dovoljni da preispitamo svoj odnos prema našim roditeljima, trudeći se da svakim danom sve više uljepšamo taj odnos i zaslužimo Allahovo zadovoljstvo.

KULTURA PONAŠANJA PREMA RODBINI

Brojni su ajeti i hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji ukazuju na važnost održavanj rodbinskih veza. One koji budu iskreno vjerovali i obaveze prema rodbini izvršavali čeka Allahova, dž.š, nagrada, a najbrža kazna čeka one koji nasilje budu činili i rodbinske veze kidali.

Pažnji prema rodbini i njegovanju rodbinskih veza pripada značajno mjesto u islamu. To se može zaključiti iz brojnih ajeta koji tretiraju ovu oblast, kao i Poslanikovih, s.a.v.s, hadisa kojima obiluju brojne autentične hadiske zbirke.

Znajući da je, zbog nepoznavanja islamskih propisa ili zbog zauzetosti dunjalučkim problemima, zapostavljen ovaj u islamu poprilično naglašen propis, neophodno je iznijeti argumente koji će nas, bar unekoliko, podstaknuti na njegovanje i razvijanje rodbinskih veza.

Kur'anski podsticaj na čuvanje rodbinskih veza

Allah Uzvišeni ističe da je i ostalim Allahovim poslanicima bilo naređivano da vode računa o rodbini i rodbinskim odnosima. Tako u poglavlju Bekare kaže kako je to bilo, pored ostalih naroda, naređeno Benu Israilu: *I kada smo od sinova Israilovih zavjet uzeli da ćete se jedino Allahu klanjati, a roditeljima, i rodbini, i siročadi, i siromasima dobročinstvo činiti i ljudima lijepe riječi govoriti i namaz obavljati i milostinju davati...*⁵⁹⁰

Svakog petka naši hatibi, završavajući hutbu, prouče (na arapskom jeziku) ajet u kojem se spominje obaveza pomaganja rodbine: *Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini i da se rodbina*

⁵⁹⁰ El-Bekare, 83.

*pomaže, a razvrat i sve što je odvratno i nasilje zabranjuje; da pouku primite, On vas savjetuje.*⁵⁹¹

Odmah nakon pokoravanja Allahu, Gospodaru svjetova i, nakon dobročinstva prema roditeljima, dolazi dobročinstvo prema rodbini. Allah Plemeniti veli: *I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte. A roditeljima dobročinstvo činite, i rodbini, i siročadi, i siromasima, i komšijama, bližnjim i komšijama daljnjim, i drugovima, i putnicima-namjernicima, i onima koji su u posjedu vašem!*⁵⁹²

Koliko Gospodar svjetova pridaje važnosti njegovanju rodbinskih veza i potpomaganju rodbine, najbolje potvrđuju dva ajeta iz dva različita poglavlja, u kojima spominju različite kategorije ljudi, a prvo mjesto daje upravo rodbini: *Daj bližnjem svome pravo njegovo, i siromahu i putniku-namjerniku!*⁵⁹³

Poslanik, s.a.v.s, podstiče na pažnju prema rodbini

Poslanik islama, s.a.v.s, u brojnim je hadisima ukazao na potrebu izuzetne pažnje prema rodbini. Na koji stepen je to podigao najbolje će ilustrirati autentičan hadisi-kudsi koji prenosi Muslim, a u kojem se rodbinska krvna veza svrstava u nešto što je Allahu Uzvišenom blisko, pa čak se vezuje i za sami 'Arš. U tom hadisu koji prenosi 'Aiša, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, je rekao: *Rodbinska krvna veza visi o 'Aršu i više: Ko mene posjećuje i respektira i njega će Allah Uzvišeni posjećivati i respektirati, a ko mene ne posjećuje i ne respektira, neće ni Allah Uzvišeni njega posjećivati niti respektirati!*⁵⁹⁴

Kakav značaj Poslanik islama, s.a.v.s, pridaje njegovanju rodbinskih odnosa, najbolje potvrđuje hadisi-kudsi u kojem se kaže da je *er-rahim*/krvna veza, krvno srodstvo, rodbinska veza nastala od lijepog Allahovog imena *Er-Rahman*/Milostiv. U ovoj hadisi-kudsiji koju prenosi 'Abdurrahman b. 'Avf, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, veli: *Allah Uzvišeni kaže: Ja sam Milostivi. Ja sam stvorio rodbinske veze i izveo*

⁵⁹¹ *En-Nahl*, 90.

⁵⁹² *En-Nisa'*, 36.

⁵⁹³ *El-Isra'*, 26 i *Er-Rum*, 38.

⁵⁹⁴ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 6 – Babu sileti-rahimi, hadis br. 2555.

*sam ih iz ovog Mog imena, pa ko ih održava i Ja ću s njim veze održavati a ko ih prekida i Ja ću s njim prekinuti!*⁵⁹⁵

U hadisu Ebu Zerra el-Gifarija, r.a, jasno se nazire Poslanikovo, s.a.v.s, podsticanje na posebnu pažnju prema rodbini. Naime, Allahov Poslanik, s.a.v.s, nagovještavajući oslobađanje Egipta, oporučuje svojim sljedbenicima: *Osvojite Egipt. Kada ga osvojite, postupajte lijepo prema njegovim stanovnicima, jer su oni štićenici islamske države a i rodbina su. U drugoj predaji stoji: «a i tazbina su!»*⁵⁹⁶

Islamski učenjaci kažu da se pod rodbinom ovdje misli na Hadžeru, majku Isma'ila, a.s, koja je bila iz Egipta, a pod tazbinstvom na Mariju majku, Poslanikovog, s.a.v.s, sina Ibrahima, koja je, takođe, bila iz Egipta.⁵⁹⁷

Allah je s onima koji održavaju rodbinske veze

Allah Uzvišeni voli one koji održavaju rodbinske veze i stavlja se na njihovu stranu a prekida s onima koji prekidaju te veze. Na taj način želi se ukazati na neophodnost održavanja i njegovanja rodbinskih odnosa.

Najbolji način da to shvatimo nalazimo u predaji Ebu Hurejrea, r.a, u kojoj Allahov Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Kada je Allah stvorio stvorenja, ustala je rodbinska veza i rekla: Ovo je mjesto dostojno da se na njemu zatraži zaštita o prekidanju rodbinskih veza! Allah je rekao: Jest. Hoćeš li biti zadovoljna da Ja budem s onima koji te održavaju a da prekinem s onima koji te prekidaju? Rodbinska veza je odgovorila: Hoću! Allah je dodao: Neka ti to i pripadne! Nakon toga Allahov Poslanik, s.a.v.s, je rekao: Proučite, ako hoćete: Zar i vi ne biste, kad biste se vlasti dočepali, nered na Zemlji činili i rodbinske veze kidali! To su oni koje je Allah prokleo i gluhim i*

⁵⁹⁵ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 9 – Babun ma džae fi kati'ati-rahimi, hadis br. 1907 i ocjenjuje ga kao sahihi; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-z-zekat, Babun fi sileti-r-rahimi, hadis br. 1694 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 27 – Babu fadli sileti-r-rahimi, hadis br. 53.

⁵⁹⁶ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 44 – Kitabu fadaili-s-sahabe, 56 – Babu vasijjeti-n-Nebijji, sallahu 'alejhi ve sellem, bi ehli Misre, hadis br. 2543.

⁵⁹⁷ Vidi: En-Nevevi, *Rijadu-s-salihin*, str. 139. Ovo je, naime, Nevevijev komentar na 328. hadis iz ove poznate zbirke. Izdanje: Daru-s-sekafeti-l-'arebijje, Damask, 1994. To spominje i hfz. S. Sokolović. (Vidi: *Naše dužnosti prema rodbini*, str. 8).

*slijepim ih učinio. Kako oni ne razmisle o Kur'anu, ili su im na srcima katanaci!*⁵⁹⁸

Pažnja prema rodbini dolazi odmah nakon roditelja

Oporučivanje rodbine i angažiranje na njegovanju rodbinskih odnosa dolazi odmah nakon dobročinstva prema roditeljima. El-Mikdad b. Ma'dikerib r.a, prenosi da je Vjerovjesnik islama, s.a.v.s, rekao: *Allah vam, uistinu, oporučuje vaše majke!* - i to je ponovio tri puta. *Allah vam, uistinu, oporučuje vaše očeve. Allah vam, uistinu, oporučuje vašu rodbinu!*⁵⁹⁹

Posjećivanje rodbine uvodi u Džennet a udaljava od Džehennema

Koliko je pažnja prema roditeljima značajna i koliko joj Poslanik, s.a.v.s, ukazuje mjesta u svojim hadisima najbolje dočarava hadis Ebu Ejjuba, r.a, u kojemu je to jedan od faktora koji nas približavaju Džennetu a udaljavaju od Vatre. Ebu Ejjub, r.a, prenosi da je neki čovjek došao Poslaniku, s.a.v.s, i zamolio ga: *Uputi me na djelo koje će me približiti Džennetu a udaljiti od Džehennema!* Vjerovjesnik, s.a.v.s, mu je na to odgovorio: *Obožavaj isključivo Allaha i ne pripisuj mu druga, obavljaj redovno namaz, daji zekjat i pazi i posjećuj rodbinu!* Kada je taj čovjek odmakao, Vjerovjesnik, s.a.v.s, je rekao: *Ako se bude pridržavao onoga što mu je rečeno, ući će u Džennet!*⁶⁰⁰

Allahu je njegovanje rodbinskih veza jedno od najdražih djela

Jedan čovjek iz Has'ama kaže: *Došao sam Vjerovjesniku, s.a.v.s, koji je bio sa grupom ashaba, pa sam ga upitao: Ti si onaj koji tvrdi da je*

⁵⁹⁸ Muhammed, 22-24. Ovaj hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 13 – Babun men vesale vesalehullahu, hadis br. 5987 i Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 6 – Babu sileti-r-rahimi ve tahrimi kati'atiha, hadis br. 2554.

⁵⁹⁹ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 30 – Babu birri-l-akrebi fe-l-akrebi, hadis br. 60 i Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 1 – Babu birri-l-validejni, hadis br. 3661.

⁶⁰⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 24 – Kitabu-z-zekjati, 1 – Babu vudžubi-z-zekjati, hadis br. 1396 i Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-iman, 4 – Babu bejani-l-imanillezi jedhulu bihi-l-džennete, hadis br. 13.

Allahov Poslanik? On je odgovorio: *Da.* Onda sam ga upitao: *Allahov Poslaniče, koja djela su Allahu najdraža?* On je odgovorio: *Vjera u Allaha!* Upitao sam: *Allahov Poslaniče, a zatim?* Odgovorio je: *Njegovanje rodbinskih veza!* Ponovo sam upitao: *A nakon toga, Allahov Poslaniče?* Odgovorio je: *Naređivanje na dobro a odvratanje od zla!*⁶⁰¹

Pažnja prema rodbini povećava nafaku i produžava život

Njegovanje rodbinskih veza doprinosi povećavanju nafake i produžavanju životnog vijeka. To Poslanik islama, s.a.v.s, ističe u autentičnom hadisu, koji prenosi Enes, r.a, a u kojem se doslovno kaže: *Ko želi da mu se nafaka poveća i produži životni vijek, neka pazi i redovno posjećuje rodbinu!*⁶⁰²

Kada je u pitanju produžavanje životnog vijeka, onda bi se to sukobljavalo sa jasnim kur'anskim ajetom u kojem Allah Uzvišeni kaže: *...i kada smrt dođe, niko je ni za jedan tren neće moći ni odložiti ni ubrzati!*⁶⁰³ Otuda, islamski učenjaci pokušavaju ispravno razumjeti i interpretirati ovaj hadis, kako ne bi proturječio kur'anskom ajetu. Tako, Ibnu-t-Tin i dr., smatraju da se pod produžetkom životnog vijeka misli na bereket u životu i vremenu i na porod koji ostane iza takve osobe, pa radeći dobra djela, koriste i toj osobi nakon njene smrti.⁶⁰⁴ Kao podlogu za taj stav oni navode riječi Ibrahima, a.s, koji kaže, kako Allah, dž.š, u Svojoj Knjizi navodi: *I učini da me po lijepom spominju oni koji će doći poslije mene!*⁶⁰⁵

Enes b. Malik, r.a, poznati ashab, kaže: *Troje će biti u bladu 'Arša Milostivog na Sudnjem danu: onaj koji je održavao rodbinske veze, kome se život produžio a proširio mu se kabur i povećala nafaka; žena kojoj muž umre, a ostanu joj jetimi, pa se ona brine o njima, sve dok ih Allah ne*

⁶⁰¹ Hadis bilježe Ebu Ja'la el-Mevsili sa dobrim lancem prenosilaca i El-Minziri. (Provjeri: *Et-Tergibu ve-t-terhibu*, 3/335-336, Poglavlje: *Et-Tergibu fi sileti-r-rahimi ve in kata'at*, hadis br. 7.)

⁶⁰² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 12 – Babun men busita lehu fi-r-rizki bi sileti-r-rahimi, hadis br. 5985 i 5986 i Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 6 – Babu sileti-r-rahimi, hadis br. 2557.

⁶⁰³ *El-A'raf*, 34.

⁶⁰⁴ Vidi ovo zanimljivo tumačenje: Ibn Hadžer, *Fethu-l-Bari*, 10/430. Takođe: Ebu-l-Lejs es-Semerkandi, *Tenbihu-l-gafilin*, str. 63.

⁶⁰⁵ *Eš-Šu'ara'*, 84.

*učini neovisnim i osoba koja spremi hranu i pozove gladne i siromašne da jedu!*⁶⁰⁶

Na temelju navedenog neki islamski učenjaci smatraju da će onome ko ustraje na petero, Allah dati nagradu poput ogromnih planina i povećat će mu nafaku: ko ustraje na davanju sadake, ko bude održavao rodbinske veze, ko ustraje na borbi na Allahovom putu, ko ustraje na uzimanju i čuvanju abdesta i ko čini dobročinstvo roditeljima i na tome ustraje.⁶⁰⁷

Materijalno potpomaganje rodbine

Potpomaganje ljudi je islamom preporučeno, a posebno se naglašava potpomaganje rodbine kojoj je pomoć neophodna. To se najjasnije očituje na primjeru Ebu Talhe, r.a, koji je, nakon što je objavljen ajet: *Nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite dio od onoga što vam je najdraže!*⁶⁰⁸ došao Vjerovjesniku, s.a.v.s, i rekao mu: *Allahov Poslaniče, Allah Uzvišeni je u Svojoj Knjizi rekao: Nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite dio od onoga što vam je najdraže!, a meni je najdraža moja bašča Biruba – a to je bila bašča u koju je Allahov Poslanik, s.a.v.s, ulazio, koristio njen hlad i pio vodu iz nje – pa je poklanjam Allahu i Njegovom Poslaniku, nadajući se Allahovoj nagradi. Raspolaži, Allahov Poslaniče, ovom baščom onako kako Allah želi.*

Allahov Poslanik, s.a.v.s, mu je na to rekao: *Aferim, Ebu Talba, to je unosan imetak. Primili smo ga od tebe i sada ti ga vraćamo da ga razdjeliš među svojom rodbinom!* Nakon toga je Ebu Talha tu baštu raspodjelio svojoj rodbini.⁶⁰⁹

Čak i u slučaju da je naša rodbina neraspoložena prema nama i da radi na prekidanju rodbinskih odnosa, nama je najpreče njih pomoći. To se jasno nazire iz Vjerovjesnikovog, s.a.v.s, hadisa, koji

⁶⁰⁶ Es-Semerkandi, *Tenbihu-l-gafilin*, str. 65.

⁶⁰⁷ *Tenbihu-l-gafilin*, str. 65.

⁶⁰⁸ Alu 'Imran, 92.

⁶⁰⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 55 – Kitabu-l-vesaja, 17 – Babun men tesaddeka ila vekilih summe redde-l-vekilu ilejhi, hadis br. 2758.

prenosi Ebu Ejjub el-Ensari, r.a: *Najvrednija je ona sadaka koja se dadne rodbini koja je na tebe ljuta i prema tebi neraspoložena.*⁶¹⁰

Za sadaku datu rodbini dvostruka je nagrada

Koliko islam podstiče razvijanje rodbinskih veza vidi se i iz hadisa u kojem se nedvojbeno obećava dvostruka nagrada za sadaku datu rodbini u odnosu na sadaku datu drugima. Selman b. 'Amir prenosi hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s, u kojem se kaže: *Sadaka učinjena siromahu je uobičajena sadaka, a sadaka učinjena rodbini je dvostruka: ona je i sadaka i njegovanje rodbinskih odnosa!*⁶¹¹

Tako je Mejmuna bint el-Haris, r.a, supruga Poslanika, s.a.v.s, oslobodila svoju robinju, pa joj je on rekao: *Da si je dala tetkama (po majci) imala bi veću nagradu!*⁶¹²

Tetka je na stepenu majke

Hadis El-Bera'a b. 'Aziba, r.a, u kojem Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Tetka je na stepenu majke!*⁶¹³ na najbolji način nam pokazuje kolika je vrijednost rodbine.

Održavanje rodbinskih veza i sa nemuslimanima

Naša je obaveza održavanje rodbinskih veza i sa nemuslimanima. To je spominjano kada smo govorili o našim

⁶¹⁰ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 5/416. Nasiruddin el-Albani ovu predaju ubraja u autentične hadise. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 1/249, hadis br. 1110.

⁶¹¹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 5 – Kitabu-z-zekjat, 26 – Babun ma džae fi-s-sadekati 'ala zi-l-karabeti, hadis br. 658 i ocjenjuje ga kao hasen;

⁶¹² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 51 – Kitabu-l-hibe, 15 – Babu hibeti-l-mer'eti ligajri zevdžiha, hadis br. 2592; Muslim u *Sahihu*: 12 – Kitabu-z-zekat, 14 – Babu fadli-n-nefekati ve-s-sadekati 'ale-l-akrebine..., hadis br. 999 i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-z-zekat, Babun fi sileti-r-rahimi, hadis br. 1690.

⁶¹³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 64 – Kitabu-l-megazi, 43 – Babu 'umreti-l-kada'i, hadis br. 4251; Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 6 – Babun ma džae fi birri-l-haleti, hadis br. 1904 i ocjenjuje ga kao sahih i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-t-talak, 35 – Babun men ehakku bi-l-veledi, hadis br. 2280.

odnosima spram roditelja, pa makar bili i nemuslimani. Isti je slučaj i sa rodbinom koja nije u islamu.

Mejmun b. Mehran kaže: Troje se podjednako odnosi i na muslimane i na nemuslimane: ugovori koji se sklope, održavanje rodbinskih veza i ispunjenje emaneta. To smo dužni ispoštovati svejedno radilo se tu o muslimanima ili o nemuslimanima.⁶¹⁴

Prekidanje rodbinskih veza Allahu je jedno od najmržih djela

Prekidanje rodbinskih odnosa je Allahov Poslanik, s.a.v.s, naveo zajedno sa širkom, čime je, jasno pokazao koliko je to nepoželjno kod Allaha Uzvišenog. Ebu Ja'la, sa pouzdanim lancem prenosilaca, navodi predaju u kojoj se kaže da je jedan čovjek iz Has'ama upitao Vjerovjesnika, s.a.v.s: *Koja djela su Allahu najmržā?*, na što je on odgovorio: *Pripisivanje Allahu druga (širke)*! Na pitanje: *Allahov Poslaniče, a nakon toga?*, odgovorio je: *Prekidanje rodbinskih veza*! Na ponovno pitanje: *A zatim, Allahov Poslaniče?*, odgovorio je: *Naređivanje zla a odvrćanje od dobra!*⁶¹⁵

Allahovo prokletstvo je na onima koji prekidaju rodbinske veze

Koliko je pogubno prekidati rodbinske odnose pokazuju ajeti iz poglavlja Muhammed, u kojima Allah Uzvišeni kaže: *Zar i vi ne biste, kada biste se vlasti dočepali, nered na zemlji činili i rodbinske veze kidali! To su oni koje je Allah prokleo i glubim i slijepim ih učinio!*⁶¹⁶

Otuda poznati Hasan el-Basri podvlači: *Kada ljudi zapostave znanje, ostave djelovanje, budu se voljeli jezicima a mržili srcima i kada budu prekidali rodbinske odnose, Allah će ih prokleti i glubim i slijepim ih učiniti!*⁶¹⁷

⁶¹⁴ *Tenbihu-l-gafilin*, str. 63.

⁶¹⁵ Hadis spominje El-Munziri u *Et-Tergibu ve-t-terhibu*, 3/336, Poglavlje: Et-Tergibu fi sileti-r-rahimi ve in kata'at ve-t-terhibu men kata'aha, hadis br. 7.

⁶¹⁶ *Muhammed*, 22-23.

⁶¹⁷ *Tanbihu-l-gafilin*, str. 64.

Onaj koji prekida rodbinske odnose neće ući u Džennet

Grieh s kojim se prijeti zabranom ulaska u Džennet je, svakako, veliki. A upravo Vjerovjesnik, s.a.v.s, prijeti zabranom ulaska u Džennet svakom onom koji prekida rodbinske odnose i ne angažira se na njihovom uspostavljanju. Džubejr b. Mu'im, r.a, prenosi da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s, da je rekao: *Neće ući u Džennet onaj koji prekida rodbinske odnose!*⁶¹⁸

Allah, dž.š, ne spušta milost na one koji prekidaju rodbinske veze

Koliko je opasno prekidanje rodbinskih odnosa, najbolje pokazuje hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s, u kojem se navodi da Allah Plemeniti svoju milost neće spustiti na narod u kojem se nalazi osoba koja prekida rodbinske veze. 'Abdullah b. ebi Evfa, r.a, prenosi jednu merfu'-predaju u kojoj se kaže: *Allahova milost se neće spustiti na narod u kojemu se nalazi onaj koji prekida rodbinske odnose!*⁶¹⁹

Djela se ne primaju od onih koji prekidaju rodbinske veze

Prijetnja Vjerovjesnika, s.a.v.s, da neće biti primljena djela onih koji prekidaju rodbinske veze najuvjerljivije govori o nužnosti našeg lijepog odnosa spram rodbine. Ebu Hurejre, r.a, kaže da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kako kaže: *Allahu Uzvišenom se djela ljudi predočavaju četvrtkom naveče. Neće biti primljena djela onoga koji raskida rodbinske veze!*⁶²⁰

⁶¹⁸ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 11 – Babu ismi-l-kati'i, hadis br. 5984 i Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, hadis br. 2556.

⁶¹⁹ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 31 – Babun la tunezzelu-r-rahmetu 'ala kavmin fihim kati' u rahimin, hadis br. 63.

⁶²⁰ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 30 – Babu birri-l-akrebi fe-l-akrebi, hadis br. 61. Inače, Albani ovu predaju smatra slabom. (Vidi: *Da'ifu-l-Džami'i-s-sagiri ve edilleuhu*, str. 201, hadis br. 1395).

Za prekidanje rodbinskih veza kazna je i na dunjaluku i na ahiretu

Prekidanje rodbinskih veza je grijeh za koji je predviđena kazna i na ovom i na onom svijetu, što jasno ukazuje na pogubnost tog grijeha. Ebu Bekrete, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Ni za jedan grijeh Allah tako brzo ne kažnjava počinioca još na ovom svijetu, uz ostavljanje (dijela kazne) i za ahiret, kao što kažnjava onoga koji prekida rodbinske veze i nasilnika.*⁶²¹

Za prekidanje rodbinskih odnosa kazna stiže vrlo brzo

Ni za jedno zlo kazna ne stiže brže nego za nasilje i prekidanje rodbinskih veza. 'Aiša, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Ni za jedno dobro se brže ne nagrađuje kao za dobročinstvo prema roditeljima i za njegovanje rodbinskih veza a ni jedno zlo ne povlači brže kaznu nego što povlači nasilje i prekidanje rodbinskih veza!*⁶²²

Pravilno postupaj onaj koji njeguje veze i onda kada se one prekidaju

Nije dovoljno održavati veze s onima koji te veze respektiraju, nego je naša dužnost razvijati i obnavljati te veze i kada drugi rade na njihovom prekidanju. 'Abdullah b. 'Amr, r.a, prenosi u jednoj merfu'-predaji sljedeći hadis: *Nije dovoljno samo posjećivati one koji tebe posjećuju. Pravilno se ponaša prema svojoj rodbini onaj koji, kada ga zaborave ili odbace, obnavlja vezu s njima.*⁶²³

⁶²¹ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 33 – Babu 'ukubeti kati'i-r-rahimi fi-d-dun'ja, hadis br. 67; Tirmizi u *Sunenu*: 38 – Kitabu sifeti-l-kijameti, ve-r-rekaiki ve-l-vere'i, 57. poglavlje, hadis br. 2511 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: 40 – Kitabu-l-edeb, 43 – Babun fi-n-nehji 'ani-l-bagji, hadis br. 4902 i Ibn Madže u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 23 – Babu-l-bagji, hadis br. 4211.

⁶²² Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 23 – Babu-l-bagji, hadis br. 4212.

⁶²³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeb, Babun lejse-l-vasilu bi-l-mukafi, hadis br. 5991 i u *El-Edebu-l-mufredu*, 34 – Babun lejse-l-vasilu bi-l-mukafi, hadis br. 68; Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 10 – Babun ma džae fi sileti-r-rahimi, hadis br. 1908 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-z-zekat, babun fi sileti-r-rahimi, hadis br. 1697.

Allahov Poslanik, s.a.v.s, je pohvalio čovjeka koji je održavao rodbinske veze s onima koji su ih prekidali. U predaji Ebu Hurejre, r.a, taj čovjek se obratio Vjerovjesniku, s.a.v.s, sljedećim riječima: *Allahov Poslaniče, ja imam rodbinu s kojom održavam rodbinske veze, ali ih oni prekidaju. Lijepo i blago se ophodim prema njima a oni mi lošim uzvraćaju. Samilostan sam prema njima, ali mi oni to ne uzvraćaju.* Vjerovjesnik, s.a.v.s, mu je, tada, rekao: *Ako bude tako kako si rekao, to je kao da im daješ žeravicu. Neprestano će s tobom biti Allahov dokaz protiv njih, sve dok tako postupas!*⁶²⁴

Zaključak

Iz svega navedenog jasno se može zaključiti da je održavanje rodbinskih veza jedno od najdražih djela Allahu Plemenitom, a njihovo zapostavljanje ili prekidanje jedno od Njemu najmržih djela.

Na temelju izloženog zaključujemo da lijepo odnos spram rodbine dovodi do:

- Allahovog, dž.š, zadovoljstva,
- unošenja zadovoljstva u srca rodbine,
- zadovoljstva meleka,
- zadavanja brige šejtanu,
- produženja životnog vijeka,
- povećavanja nafake,
- približavanja Džennetu,
- udaljavanja od Džehennema,
- povećavanja ljubavi među rodbinom i
- povećavanja nagrade nakon smrti.

Nadamo se da će nas sve navedeno podstaknuti na naš još ljepši odnos prema rodbini i još brižnijem njegovanju tih veza čiji je korijen iznikao iz samog Allahovog, dž.š, lijepog imena *Er-Rahman*.

⁶²⁴ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 6 – Babu sileti-r-rahimi ve tahrimi kati’atiha, hadis br. 2558.

KULTURA PONAŠANJA PREMA SUSJEDIMA

Lijep odnos prema susjedima izuzetno je naglašen u izvorima islama. Njegovo povezivanje sa vjerom u Allaha i Sudnji dan na najilustrativniji način govori o važnosti i značaju tog odnosa. Uznemiravanje susjeda ubraja se u velike grijehе čije su posljedice ulazak u Vatru i devalviranje istinske i potpune vjere.

Važnost lijepog ponašanja prema susjedima potcrtana je kur'anskim ajetima i brojnim predajama Poslanika islama, s.a.v.s. Dobročinstvo prema susjedima navedeno je u istom ajetu, zajedno sa vjerovanjem i ibadetom Gospodaru svjetova, Allahu Uzvišenom. Time se, očito je, želi odaslati poruka u kojoj se, eksplicite, naglašava važnost lijepog i humanog postupka prema susjedima. Jer, ono što se stavlja u ravan vjere u Allaha Plemenitog itekako je bitno, vrijedno i značajno. Allah Uzvišeni jasno poručuje:

*I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama bližnjim i komšijama daljnjim, i drugovima, i putnicima-namjernicima, i onima koji su u vašem posjedu. Allah, zaista, ne voli one koji se ohole i hvališu.*⁶²⁵

'Abdullah b. 'Abbas, r.a, pojašnjavajući bližnjeg i daljnjeg komšiju, kaže: *Bližnji komšija je onaj sa kojim si u srodstvu, a daljnji onaj sa kojim nisi u srodstvu.*⁶²⁶

Analizirajući ovaj ajet jasno se primjećuje da je sve u islamu zasnovano na jednom temelju, vjeri u Gospodara svjetova, a onda sve ostalo proističe iz toga: dobročinstvo prema roditeljima, rođacima, siročadi, siromasima, komšijama, putnicima i onima koji su u posjedu ljudi. Ako posmatramo samo redosljed osoba koje je

⁶²⁵ En-Nisa', 36.

⁶²⁶ Ibn Kesir, Tefsir, str. 276 (izdanje na bosanskom jeziku).

Allah Uzvišeni naveo u ovom ajetu, jasno se nameće i važnost njihovog respektiranja i preferiranja jednih nad drugim. Sam čovjek je sklon, po svojoj prirodi, da počne sa najbližima, što je i razumljivo. Otuda su, roditelji i rodbina stavljeni naprijed, a onda siročad i siromasi, koji su preči od susjeda, da bi susjedi bili klasificirani ispred putnika, jer je susjed stalno bliži i stalno je prisutan u odnosu na putnika, koji povremeno naiđe i nastavi svoje putovanje.⁶²⁷

Džibrilovo oporučivanje susjeda

Koliko se u islamu susjedu pridaje važnost najbolje ilustruju riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koje od njega prenose 'Aiša, r.a., i 'Abdullah b. Omer, r.a: *Toliko mi je Džibril oporučivao susjeda, da sam pomislio da će ga učiniti nasljednikom*.⁶²⁸

Hafiz Ibn Hadžer pojašnjava da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pomislio, zbog permanentne Džibrilove brige za susjedom, da će ga Allah učiniti nasljednikom u imetku drugog susjeda. Međutim, to je ostalo samo u domenu brige, pažnje i dobročinstva, ali ta konstantna Džibrilova pažnja, najbolje govori o našoj obavezi lijepog odnosa spram susjeda.⁶²⁹

Tri su grupacije susjeda

Vjerovjesnik islama, s.a.v.s., podijelio je susjede na tri grupe i svakoj od njih treba ukazati određen respekt i pažnju, shodno grupi kojoj pripada. U hadisu koji prenose Ibn Omer i Džabir, r.a, Poslanik, s.a.v.s, ističe: *Tri su grupe susjeda: susjed koji ima jedan, susjed koji ima dva i susjed koji ima tri prava. Susjed koji ima tri prava je onaj koji je musliman i u rodbinskim je odnosima, tako da on zadobija tri prava: pravo susjedstva, pravo islama i pravo rodbnskih veza; susjed sa dva prava je osoba*

⁶²⁷ Vidi o ovome zanimljivo razmišljanje kod Sejjida Kutba, *U okrilju Kur'ana*, 5/73-75.

⁶²⁸ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 28 – Babu-l-vesati bi-l-džari, hadisi br. 6014 i 6015 i Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 42 – Babu-l-vasijjeti bi-l-džari, hadisi br. 2624 i 2625.

⁶²⁹ Vidi o ovome opširnije: *Fethu-l-Bari*, 10/456.

*koja je susjed a musliman je, dok je osoba sa jednim pravom susjed nemusliman.*⁶³⁰

Lijep odnos prema susjedu u direktnoj je vezi sa vjerom u Allaha i Sudnji dan

Koliko je lijep odnos prema susjedu tretiran u islamskoj tradiciji najbolje svjedoči Poslanikov, s.a.v.s., hadis koji taj odnos veže direktno za vjeru u Allaha Uzvišenog i Sudnji dan. Naime, uznemiravanje susjeda remeti ispravnu vjeru u Allaha i Sudnji dan i nije slučajno Vjerovjesnik islama, s.a.v.s., na prvom mjestu upozorio upravo na to, kao što se vidi iz predaje Ebu Hurejrea, r.a., u kojoj Muhammed, s.a.v.s., jasno naglašava:

*Ko vjeruje Allaha i Sudnji dan, neka ne uznemirava svoga susjeda! Ko vjeruje Allaha i Sudnji dan, neka lijepo počasti svog gosta! Ko vjeruje Allaha i Sudnji dan, neka govori ono što je dobro, ili neka šuti!*⁶³¹

Potvrda imana je u dobročinstvu prema susjedu

Na koje mjesto je islam pozicionirao susjeda i dobročinstvo spram njega, najbolje potvrđuju riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojima se jasno prepoznaje da je lijep odnos prema susjedu preduvjet ispravnoj vjeri. On, u predaji Ebu Hurejrea, r.a., preporučuje pet bitnih elemenata za postizanje posebnih deredža, a među njima je i dobročinstvo prema susjedu. Pogledajmo: *Čuvaj se barama – bit ćeš najpobožniji čovjek; budi zadovoljan onim što ti je Allah tropisao – bit ćeš najbogatiji čovjek; budi dobar prema svom susjedu – bit ćeš*

⁶³⁰ Hadis bilježe Hasan b. Sufjan i El-Bezzar u svojim musnedima; Ebu-š-Šejh u *Kitabu-s-sevabu* i Ebu Nu'ajm u *Hil'jetu-l-evlija*. Predaja Džabira, r.a, koju bilježi Ebu Nu'ajm i Ibn Omera, r.a, koju navodi Ibn 'Adijj, kako tvrdi hafiz El-'Iraki, su slabe. (Vidi: Ocjenu hadisa hafiza El-'Irakija na marginalijama Gazilijinog *El-Ihjaa*, 2/1028). Ovaj hadis, takođe bilježi Taberani merfu' -predajom preko Džabira, r.a, ali je Ibn Hadžer ne ocjenjuje. (Vidi: *Fethu-l-Bari*, 10/356).

⁶³¹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeb, 31 – Babun men kane ju' minu billahi ve-l-jevmi-l-ahiri fela ju'zen džarehu, hadis br. 6018 i Muslim u *Sahihu*: 1-Kitabu-l-iman, 19 – Babu-l-hassi 'ala ikrami-l-džari..., hadis br. 47.

*vjernik; voli ljudima kao što voliš samome sebi – bit ćeš musliman i, nemoj se puno smijati – jer često smijanje umrtuljuje srce.*⁶³²

Najbolji je onaj koji ima najljepši odnos prema susjedu

Allahov Poslanik, s.a.v.s, definisao je da je najbolji drug i prijatelj onaj koji je najbolji prema svom drugu i prijatelju a najbolji je onaj susjed koji ima najljepši odnos prema svom susjedu. U hadisu koji prenosi poznati ashab 'Abdullah b. 'Amr, r.a, Vjerovjesnik jasno definiše:

*Najbolji od drugova kod Allaha je onaj koji se najljepše ophodi prema svom drugu, a najbolji od svih susjeda je onaj koji se najljepše ophodi prema svom susjedu.*⁶³³

Sreća je u dobrom susjedu

U većini predaja Poslanik islama, s.a.v.s, definiše sreću jednog čovjeka u dobroj ženi, ugodnom prevoznom sredstvu i komfornom stanu. Međutim, u predaji imama Ahmeda Vjerovjesnik, s.a.v.s, na prvo mjesto stavlja susjeda, što jasno upućuje na njegovu važnost i značaj. Naime, Nafi' b. 'Abdu-l-Haris, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, kazao: *Sreća jednog čovjeka je u dobrom susjedu, ugodnom prevoznom sredstvu i komfornom stanu.*⁶³⁴

Lijep odnos prema susjedu produžava životni vijek

Allahov Poslanik, s.a.v.s, je lijep odnos prema susjedu stavio u istu ravan sa lijepom naravi i održavanjem rodbinskih odnosa i sve to učinio razlogom za oživljavanje i trajanje naselja i produženjem životnog vijeka. U hadisu koji prenosi njegova časna supruga 'Aiša,

⁶³² Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 2 – Babu meni-t-teka-l-meharime fehuve a'bedu-n-nasi, hadis br. 2305 i ocjenjuje ga kao garib.

⁶³³ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 28 – Babun ma džae fi hakki-l-dživari, hadis br. 1944 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁶³⁴ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 3/407-408.

r.a, to se jasno vidi: *Održavanje rodbinskih veza, lijepa narav i lijep odnos prema susjedima – oživljava naselja i čini životni vijek duljim.*⁶³⁵

Susjed ima prioritet u kupovini kuće ili zemlje

Najbliži susjed, shodno pravilima islama, ima prednost u kupovini kuće ili zemlje, ukoliko se to u njegovom susjedstvu prodaje. To na najbolji način odslikava mjesto koje islam pridaje susjedu. Semure, r.a, prenosi hadis u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s, nedvosmisleno ističe: *Susjed ima prioritet u kupovini kuće.*⁶³⁶ U Ebu Davudovoj predaji stoji: *u kupovini kuće ili zemlje!* U Ibn Madžeovoj zbirci se navodi hadis: *Ko ima zemlju, pa je želi prodati, neka je ponudi svome susjedu!*

Džabir, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Susjed ima pravo prvokupnje. Ako bi bio odsutan, treba ga sačekati, ukoliko im je put zajednički.*⁶³⁷

Otuda neki učenjaci, na temelju ovog, ali i hadisa koji bilježi Taberani u *El-Mu'džemu-l-vesitu* i *El-Mu'džemu-s-sagiru*, da i *dijete-susjed ima pravo prvokupnje, pa će se s prodajom sačekati, dok ono ne poraste, pa mu tada ponuditi, da kupi ili da odustane!*,⁶³⁸ posebnu pažnju ukazuju susjedu, pa makar bio i dijete.⁶³⁹

Preporuka čašćenja komšiluka

Islamsko pravilo je počastiti susjeda kada god se za to ukaže prilika. Posebno se to odnosi na hranu koju spravljamo a koja svoje

⁶³⁵ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 6/159. Albani ovu predaju smatra autentičnom i napominje da je, osim Ahmeda, bilježi i Bejheki u *Šu'abu-l-imanu*. (Vidi: *Sahihul-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 2/703, hadis br. 3767). Ovaj hadis takođe vidi: Salih Indžić, *Biseri vjerovjesničke mudrosti*, str. 198, hadis br. 536.

⁶³⁶ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 13 – Kitabu-l-ahkam, 31 – Babun ma džae fi-š-šuf'ati, hadis br. 1368 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-buju', Babun fi-š-šuf'ati, hadis br. 3517 i Ahmed u *Musnedu*: 4/388 i 5/8, 12, 13 i 18.

⁶³⁷ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: isti kitab i bab, hadis br. 1369 i ocjenjuje ga kao garib; Ebu Davud u *Sunenu*: isti kitab i bab, hadis br. 3518 i Ibn Madže u *Sunenu*: citirani kitab, 2 – Babu-š-šuf'ati bi-l-dživari, hadis br. 2494.

⁶³⁸ Provjeri: El-Mubarekfuri, *Tuhfetu-l-ahvezi*, 4/611. Takođe: Mahmut Karalić u: *Tirmizijina zbirka hadisa*, 4/272.

⁶³⁹ Pogledaj o ovome: Tirmizi, *Sunen*, 3/652; izdanje: Daru-l-kutubi-l-ilmijje, 1987.

mirise širi po komšiluku. To se posebno primjećuje kada se kuha neka hrana ili s roštilja, što je postalo prepoznatljiva gurmanska navika savremenog čovjeka. Kada to radimo, onda se posebno preporučuje da ponudimo svoga susjeda i počastimo ga onim što jedemo, kako bi i on osjetio blagodati onoga čiji se miris neodoljivo širi i dopire do njegovog doma. Poslanik islama, s.a.v.s, u predaji Ebu Zerra, r.a, to jasno potcrtava. Ebu Zerr, r.a, kaže: *Moj prijatelj, s.a.v.s., mi je oporučio: Kada kuhaš neko jelo, dodaj više vode, pa pogledaj porodice svojih susjeda i podijeli im jedan dio!*⁶⁴⁰

Zabrana uznemiravanja susjeda

Brojne su predaje u kojima se ističe prijetnja za loš odnos prema susjedu. U nekim predajama loš odnos spram susjeda definiše se kao nijekanje potpune vjere, dok se u drugim predajama zbog takvog odnosa prijeti zabranom ulaska u Džennet.

U hadisu koji prenosi Ebu Šurejh, Allahov Poslanik, s.a.v.s, kategorički tvrdi: *Tako mi Allaha, nije vjernik! Tako mi Allaha, nije vjernik! Tako mi Allaha, nije vjernik!* Upitan je: *Ko to, Allahov Poslaniče?* Odgovorio je: *Onaj čiji susjed nije siguran od njegovog zla i neprijatnosti.*

U Muslimovoj predaji, koju prenosi Enes, r.a, stoji: *Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, neće vjerovati ni jedna osoba dok ne bude željela svome susjedu ono što želi i samoj sebi!*⁶⁴¹

Ebu Hurejre, r.a., prenosi hadis u kojem Vjerovjesnik, s.a.v.s, prijeti: *Neće ući u Džennet onaj od čijeg zla nije siguran njegov susjed!*⁶⁴²

Poznata je, takođe, predaja Ebu Hurejrea, r.a, u kojoj se navodi da su jednu ženu hvalili Vjerovjesniku, s.a.v.s, da noću klanja, danju posti i dijeli sadaku, ali da uznemirava svojim jezikom

⁶⁴⁰ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-seileti ve-l-adabi, 42 – Babu-l-vasijjeti bi-l-džari, hadis br. 2625 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 62. poglavlje, hadis br. 114.

⁶⁴¹ Hadis bilježi u *Sahihu*: 1- Kitabu-l-iman, 17 – Babu-d-delili ‘ala enne min hisali-l-imani en juhikke li ehihi-l-muslim ma juhikke li nefsihi mine-l-hajri, hadis br. 45.

⁶⁴² Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-iman, 18 – Babu bejani tahrimi izai-l-džari, hadis br. 46 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 66 – Babun la ju’zi džarehu, hadis br. 121.

svoje susjede, na što je Poslanik, s.a.v.s., energično ustvrdio: *Nema kod nje dobra! Ona je stanovnica Džehennema.*⁶⁴³

Nije vjernik onaj koji zanoći sit a njegov susjed gladan

Koliko je susjed prisutan u našem životu, pored ostalog, najbolje potvrđuje Vjerovjesnikova, s.a.v.s, predaja u kojoj se naglašava da istinski vjernik ne može biti onaj ko legne sit a njegov susjed osjeća glad. Ovu vanrednu brigu o čovjeku može iznjedruti jedino islam. Pogledajmo predaju koju od Poslanika, s.a.v.s, prenosi Ibnu-z-Zubejr, r.a: *Nije vjernik onaj koji zanoći sit, a njegov susjed gladan.*⁶⁴⁴

Ko je susjed?

Postavlja se pitanje: Ko je susjed prema kome imamo sve te dužnosti i prema kojem moramo iskazati lijep odnos i dužan respekt? Na ovo pitanje odgovorio je Hasan el-Basri. On tvrdi da u susjede spada: *Četrdeset kuća ispred, četrdeset iza, četrdeset s desne i četrdeset s lijeve strane.*⁶⁴⁵

To pitanje tretiraju predaje Aiše, r.a, Evza'ije, Ibn Šihaba i dr. 'Aiša, r.a, takođe, definiše granicu susjedstva sa *četrdeset kuća sa svake strane.*⁶⁴⁶

Koji susjed ima prioritet?

Prioritet u našem dobročinstvu ima najbliži susjed. To se jasno vidi iz 'Aišine, r.a, predaje u kojoj je ona upitala Vjerovjesnika, s.a.v.s, o tome koji susjed ima prioritet u činjenju dobročinstva, po joj je on nedvosmisleno odgovorio: *Onaj koji je bliži tvojim vratima.*⁶⁴⁷

⁶⁴³ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, cit. poglavlje, hadis br. 119.

⁶⁴⁴ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 61 – Babun la ješbe' u dune džarihi, hadis br. 112.

⁶⁴⁵ Ovu predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 59 – Babu-l-edna fe-l-edna mine-l-džirani, predaja br. 109.

⁶⁴⁶ Usporedi: Ibn Hadžer, *Fethu-l-Bari*, 10/461.

⁶⁴⁷ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeb, 32 – Babu hakki-l-dživari fi kurbi-l-ebvabi, hadis br. 6020.

Otuda je Ebu Hurejre, r.a, savjetovao: *Ne treba počinjati sa daljim susjedom, već sa bližim!*⁶⁴⁸

Dobar odnos i prema susjedu nemuslimanu

Musliman nije dužan lijepo se odnositi samo spram muslimana. Njegov odnos spram susjeda koji nije musliman takođe mora biti lijep i korektan. To, eksplicite, govori o fleksibilnosti, toleranciji i otvorenosti islama.

Mudžahid, poznati islamski učenjak, prenosi predaju u kojoj navodi da je bio kod poznatog ashaba, 'Abdullaha b. 'Amra, r.a, u vrijeme kada je mladić koji ga je služio zaklao i gulio ovcu, pa mu je 'Abdullah, r.a, naredio: *Mladiću, kada završiš s tim, prvo odnesi mesa našem susjedu židovu!* Jedan od prisutnih je prigovorio: *Zar Židovu, Allah ti se smilovao?!* 'Abdullah, r.a, mu je na to odgovorio: *Čuo sam Vjerovjesnika, s.a.v.s, da toliko oporučuje susjeda da smo pomislili da će ga učiniti nasljednikom!*⁶⁴⁹

Poseban respekt prema susjedovoj supruzi

Dužan respekt prema susjedima prepoznatljiva je crta Vjerovjesnikovih, s.a.v.s, savjeta koje nam je ostavio u emanet. S obzirom da je komunikacija sa susjedima svakodnevna i da u životu može doći do raznih iskušenja, Poslanik, s.a.v.s, energično je upozorio na čuvanje moralnog integriteta susjeda. Otuda je, recimo, nemoralan čin sa susjedovom suprugom koji bi neko počinio proglašio deset puta gnusnijim, težim i grešnijim.

El-Mikdad b. el-Esved, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, upitao svoje ashabe o bludu, pa su oni odgovorili da je to čin koji su Allah i Njegov Poslanik učinili haramom! Na to je Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Da čovjek počini blud sa deset žena, lakše će račun položiti nego da to počini sa suprugom svog susjeda!*⁶⁵⁰

Razumljivo je da susjed vjeruje susjedu i da ima povjerenje u njega, pa kada je odsutan očekuje da njegov susjed poštuje njegovu

⁶⁴⁸ Buhari, *El-Edebu-l-mufred*, 59 – Babu-l-edna fe-l-edna mine-l-džirani, predaja br. 110.

⁶⁴⁹ Ovu predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 70 – Babu džari-l-jehudi, predaja br. 128.

⁶⁵⁰ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 56 – Babu hakki-l-džari, hadis br. 103.

porodicu i sa potrebnom odgovornošću se odnosi spram nje. Nažalost, mnogi to povjerenje iznevjere i bliskost komšiluka zloupotrijebe. Tome, svakako, uveliko doprinosi neislamski odnos koji je prisutan u našoj svakodnevnicu, što se ogleda u brojnim sijelima na kojima se zajednički druže i sjede muškarci i žene koji jedni drugima nisu u bliskoj krvnoj vezi.

Čak ima i takvih anomalija da susjed uđe na kahvu kod svoje komšinke kada je njen muž odsutan. To se, čak, smatra sasvim normalnim. Upravo u takvom prisnom druženju koje se ponavlja, šejtan uljepša jedno drugom i često dođe do činjenja nemoralnih djela koja imaju štetne posljedice i po brak i po međukomšijske odnose. Jedini način da se to izbjegne je u islamskom načinu življenja i respektovanju granica koje je islam uspostavio.

Primjer lijepog odnosa prema susjedu

Naši prethodnici su, precizno razumijevajući poruke Kur'ana i sunneta u pogledu susjeda, pokazali u svojoj svakodnevnicu kako se treba odnositi prema njima. Brojni su primjeri u islamskoj literaturi koji govore o tome.

Dovoljno je navesti samo slučaj imama Ebu Hanife i njegovog susjeda. Naime, navodi se da je Ebu Hanife imao susjeda koji je pio alkohol i svaku noć kasno dolazio kući, vičući i galameći, tako da je ometao Ebu Hanifu u njegovom promišljanju i rješavanju šerijatskopracnih pitanja.

Jednu noć se njegov susjed nije vratio svojoj kući, pa se Ebu Hanife sutradan raspitivao za njega i dobio informaciju da je taj susjed bio priveden u policijsku stanicu i tamo zatvoren. Ebu Hanife je odmah otišao u policijsku stanicu i intervenirao kod nadležnih organa da puste na slobodu njegovog susjeda.⁶⁵¹

Ovo je veličanstven primjer lijepog odnosa spram svog susjeda. Mnogi bi, za najmizerniju stvar i najmanju sitnicu, prijavili policiji svoga susjeda. Međutim, Ebu Hanife, iako je bio u velikoj mjeri uznemiravan ponašanjem svog susjeda, uočivši da ga nema i

⁶⁵¹ Ovaj primjer pogledaj: Husejn b. 'Ali es-Sajmeri, *Ahbaru Ebi Hanife ve ashabuhu*, str. 40-41. Takođe, uporedi: Ahmed Mu'az Hakki, *El-Erbe'une hadisen fi-l-ahlaki me'a šerhiha*, str. 51.

da je imao probleme sa policijom, interveniše kod nadležnih organa, traživši da oslobode njegovog susjeda, a sve to poradi dobrosusjedskih odnosa. Naravno, ovakav nesebičan postupak i vanredno mudar potez svakako će doprinijeti da njegov susjed izmjeni svoj odnos i postane sasvim drugačiji. Kada bi se ovako postupalo u našoj svakodnevnici sve bi manje bilo svađe, netrpeljivosti i neprijateljskog odnosa među susjedima.

Nadamo se da će ovi svjetli primjeri iz Kur'ana i sunneta biti sasvim prepoznatljivi putokazi u našem odnosu spram susjeda, a da će ovaj primjer velikog imama Ebu Hanife pripomoći da brže i bolje shvatimo da će jedino lijep odnos i human gest prema susjedima dovesti do boljih rezultata i mirnijeg življenja u našem okruženju.

KULTURA PONAŠANJA NA SIJELU I U DRUŠTVU

Ako analiziramo ponašanje određene osobe na sijelu i u društvu doći ćemo do zaključka da je islam, uistinu, postavio precizne kriterije za svaki postupak čovjeka i, na taj način, shvatiti brigu islama za svaki segment čovjekovog života. To će pomoći da shvatimo činjenicu kako islam nije samo vjera obreda i odnosa spram Gospodara svemira, nego da duboko zadire u sve pore kako individualnog, tako i društvenog života.

Budući da islam potencira konstantnu komunikaciju svoga kolektiviteta, on je, shodno tome, odredio i kriterije pomoću kojih će se svaki član tog kolektiviteta ponašati. Uz stalni podsticaj na okupljanja kolektiviteta pet puta dnevno u džamiji ili mesdžidu, islam preporučuje i naše međusobno komuniciranje jednih sa drugima u raznim prilikama, zijaretima i okolnostima. Tako islam podstiče obilazak bolesnika, rješavanje problema ugroženih, zijarete povodom radosti i žalosti, a posebno obilazak braće u vjeri u ime Gospodara, kako bi vjernici sebi priskrbili Allahovo zadovoljstvo.

Naravno, sve to treba činiti isključivo radi Allaha Uzvišenog. Da bismo to obavili na valjan i šerijatski validan način potrebno je poznavati intencije šerijata i pravila kako bi nam učinjeno djelo Allah primio. Svjesni smo da se isključivo primaju djela s iskrenom namjerom realizirana shodno relevantnim šerijatskim izvorima.

Treba napomenuti da i naša druženja i sijela mogu čovjeku donijeti pozitivne ili negativne poene, zavisno od toga kakva im je krajnja namjera i na temelju kojih kriterija su realizirana. Uz iskrenu namjeru da naša sijela i komunikacije sa drugim osobama budu isključivo u ime Gospodara svjetova, treba poznavati i osnovne

kodekse ponašanja koje tom prilikom treba realizirati. Ovom prilikom spomenut ćemo i neke detalje u vezi s tim segmentom našeg života.

Ne ulaziti u kuću bez dozvole

Musliman ne ulazi u bilo čiju kuću bez dozvole. Prvo će tražiti dozvolu, kako se navodi u brojnim predajama, riječima: *Es-Selamu 'alejkum, mogu li ući?* Kod nas se obično kaže: *Ima li bujruma?* Prema sunnetu, prvo treba nazvati selam a onda zatražiti dozvolu za ulazak u kuću. U savremenim uvjetima stanovanja, kada vlasnik kuće ili stana, eventualno, ne čuje naš glas, kuca se na vratima ili zvoni, pa kada dođe do susreta domaćina i gosta, tek se onda može realizirati način ophođenja kako zahtijeva Poslanikova, s.a.v.s, praksa.

Uglavnom, treba napomenuti da se ne može ući u nečiji stan ili kuću, dok see ne dobije dopuštenje, makar vrata bila širom otvorena. Musliman je dužan tražiti dopuštenje i to će činiti tri puta, pa ako dopuštenje ne dobije, on će se vratiti. Ebu Se'id el-Hudri, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, o tome rekao sljedeće: *Kada neko od vas traži dopuštenje za ulazak, neka to čini tri puta, pa ako mu se ne dozvoli, neka se vrati.*⁶⁵²

Grieh je zavirivati u tuđe kuće bez dopuštenja njihovih vlasnika. Poslanik islama, s.a.v.s, to je energično zabranio i oštro osudio. Pogledajmo vjerodostojan hadis koji od njega prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Ko zaviri u tuđu kuću, bez dopuštenja, domaćin ima pravo da mu oko izbije.*⁶⁵³

Takva kategorična zabrana izrečena je zbog toga što bi nenajavljen gost mogao ugledati nešto što ne bi volio domaćin, poput avreta, stidnog mjesta i sl. Otuda, Vjerovjesnik, s.a.v.s, u

⁶⁵² Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 38 – Kitabu-l-adab, 7 – Babu-l-isti'zani, hadis br. 2153; Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zani, 3 – Babu ma džae fi-l-isti'zani selaseten, hadis br. 2690 i ocjenjuje ga kao hasen i Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edeb, 17 – Babu-l-isti'zani, hadis br. 3706.

⁶⁵³ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 38 – Kitabu-l-adab, 9 – Babu tahrimi-n-nezari fi bejtin gajrihi, hadis br. 2158.

predaji Sehla b. Sa'da el-Ensarija, r.a, i napominje: *Allah je i naredio traženje dozvole upravo zbog pogleda.*⁶⁵⁴

Selam prilikom dolaska na sijelo i prilikom odlaska

Selam će biti nazvan prilikom dolaska ali i prilikom odlaska sa sijela i napuštanja društva. Kod nas je ovaj sunnet poprilično zaživio u posljednje vrijeme. Međutim, ranije je bio običaj da se nazove selam prilikom dolaska u društvo, a prilikom odlaska selam nije nazivan, već se to nadomještalo sa: *Allahimanet!* ili: *Dođite i vi nama!*, i sl.

Treba da se trudimo da sve naše postupke uskladimo prema praksi Vjerovjesnika islama, Muhammeda, s.a.v.s. On, u predaji koju od njega prenosi Ebu Hurejre, r.a, jasno kaže: *Kada neko od vas dođe na neki skup, neka nazove selam, pa ako bude prilike da sjedne, neka sjedne, pa kada ustane i krene, neka ponovo nazove selam, jer prvi selam nije preči od drugog.*⁶⁵⁵

Sjedanje gdje ima slobodno mjesto

Kada se dolazi na neki skup ili sijelo, pravilo je sjedati tamo gdje ima slobodno mjesto, kao što prenosi Džabir b. Semure, r.a: *Kada bismo došli kod Vjerovjesnika, s.a.v.s, svako od nas bi sjeo tamo gdje bi našao slobodno mjesto.*⁶⁵⁶

⁶⁵⁴ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zan, 11 – Babu-l-isti'zani min edžli-l-besari, hadis br. 6241; Muslim u *Sahihu*: 38 – Kitabu-l-adab, isto poglavlje, hadis br. 2156 i Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 17 – Babun meni-t-tale'a fi dari kavmin bigajri iznihim, hadis br. 2709 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁶⁵⁵ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zani, 15 – Babu ma džae fi-t-teslimi 'inde-l-kijami ve 'inde-l-ku'udi, hadis br. 2706 i ocjenjuje ga kao hasen.

⁶⁵⁶ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 538 – Babu jedžlisu-r-redžulu hajsu inteha, hadis br. 1144; Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zani, 29. poglavlje, hadis br. 2725 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun-garibun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 15 – Babu fi-t-tehalluk, hadis br. 4825.

Ne sjedati usred sijela

Ukoliko dolazimo u nečiju kuću, sjest ćemo tamo gdje nam domaćin izabere mjesto. Međutim, ako je to javno mjesto, poput džamije ili neke sale, onda ćemo sjesti gdje nađemo slobodno mjesto, izbjegavajući da sjednemo usred sijela, skupine, halke ili kružoka. O tome postoji jasna predaja poznatog ashaba, Huzejfe, r.a, koji je rekao: *Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, prokleo je onoga ko sjedne usred halke (kružoka).*⁶⁵⁷

Ne dizati nekoga radi sjedanja na njegovo mjesto

Musliman neće nikoga dizati sa njegovog mjesta da bi on sjeo, već će tražiti slobodno mjesto koje će mu domaćin odrediti. Ukoliko se, pak, radi o nekom zajedničkom sastajalištu, nekoj sali, džamiji i sl., gdje nema određenog domaćina, dužnost je drugih na tom skupu da mu nađu mjesto, pomjeranjem i pravljjenjem prostora za njega.

'Abdullah b. Omer, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, zabranio da se neko diže sa njegovog mjesta, upozorivši: *Neka nipošto neko od vas ne podiže drugog sa njegovog mjesta, kako bi on sjeo, nego se razmaknite i jedni drugima mjesta načinite!* Prenosi se da, kada bi neki čovjek ustao Ibn Omeru, r.a, i načinio mu mjesto na nekom sijelu ili skupu, on ne bi sjeo na to mjesto.⁶⁵⁸

Ne razdvajati dvije osobe bez njihove dozvole

Nije dopušteno razdvajati dvije osobe na nekom sijelu, bez njihove dozvole, kao što se navodi u predaji 'Abdullaha b. Omera,

⁶⁵⁷ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 12 – Babu ma džae fi kerahijeti-l-ku'udi veseta-l-halkati, hadis br. 2753 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 16 – Babu-l-džulusi veseta-l-halkati, hadis br. 4826.

⁶⁵⁸ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zan, 31 – Babun ma jukimur-redžulu-r-redžule min medžlisihi i 32 – Babun: Iza kile lekum tefessehu fi-l-medžalisi..., hadisi br. 6269 i 6270 i u *El-Edebu-l-mufredu*: 537 – Babu-t-tevessu'i fi-l-medžlisi, hadis br. 1143 i Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 11 – Babu tahrimi ikameti-l-insani min mevdi'ih-i-l-mubahillezi sebeka ilejhi, hadis br. 2177.

r.a, a u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s, eksplicite naglašava: *Čovjeku nije dopušteno da razdvaja dvije osobe, bez njihova dopuštenja.*⁶⁵⁹

Onaj ko napusti svoje mjesto ima najveće pravo na njega

Ukoliko neka osoba na sijelu ili druženju bude ustala sa svog mjesta, ona ima najveće pravo na to mjesto. To se odnosi i na osobu u džamiji. Ukoliko dođe i zauzme mjesto, pa ode nekom svojom potrebom, kao npr. da promijeni abdest, ta osoba ima najveće pravo na to mjesto.

To se temelji na hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Kada neko od vas ustane sa mjesta na kome je sjedio, a zatim se vrati, on ima najveće pravo da na to mjesto sjedne!*⁶⁶⁰

Nema sašaptavanja dvojice, bez trećega

Ukoliko se u jednom društvu nađu tri osobe, onda je dvjema osobama zabranjeno sašaptavanje u prisustvu treće. Ovo se temelji na hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji prenosi 'Abdullah b. Omer, r.a: *Ako se nađu tri osobe, neka se, onda, dvije osobe ne sašaptavaju u prisustvu treće!*⁶⁶¹

⁶⁵⁹ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 539 – Babun la juferriku bejne isnejni, hadis br. 1145; Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 11 – Babu ma džae fi kerahijeti-l-džulusi bejne-r-redžulejni bigajri iznihima, hadis br. 2752 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 21 – Babu fi-r-redžuli jedžlisu bejne-r-redžulejni bigajri iznihima, hadis br. 4844 i 4845.

⁶⁶⁰ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 12 – Babun iza kame min medžlisihi summe 'ade fehuve ehakku bihi, hadis br. 2179; Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 10 – Babu ma džae iza kame-r-redžulu min medžlisihi summe redže'a ilejhi fehuve ehakku bihi, hadis br. 2751 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun-garibun; Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 22 – Babu men kame 'an medžlisin feredže'a fehuve ehakku bihi, hadis br. 3717 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 535 – Babu iza kame summe redže'a ila medžlisihi, hadis br. 1141.

⁶⁶¹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zan, 45 – Babun la jetenadža isnani dune-s-salisi, hadis br. 6288; Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selami, 15 – Babu tahrimi minadžati-l-isnejni dune-s-salisi, hadis br. 2183; Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebe, 59 – Babu ma džae la jetenadžesnani dune salisin, hadis br. 2825 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 26 – Babu fi-t-tenadži, hadis br. 4851 i Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebe, 50 – Babu la jetenadžesnani dune-s-salisi, hadis br. 3775.

U predaji Ibn Mes'uda, r.a, koju bilježe Buhari, Muslim, Tirmizi, Ebu Davud i Ibn Madže, autori koji bilježe i prethodnu predaju Ibn Omera, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s., pojašnjava da će treću osobu sašaptavanje ražalostiti. Pojašnjavajući tu situaciju Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predajama koje smo citirali, zabranjuje sašaptavanje dvojice u prisustvu trećeg, sve dok se skupina ne poveća. Kada bude više ljudi, onda ta zabrana prestaje važiti. To je logično, jer će uvijek treća osoba misliti da druge dvije osobe nešto o njoj govore ili joj spremaju nešto što će se negativno na nju odraziti.

U Tirmizijinoj predaji jasno se potcrtava: *Sašaptavanje dvojice u prisustvu treće osobe, uznemirava vjernika, a Allah Uzvišeni ne voli takvo uznemiravanje.*⁶⁶²

Ukoliko se ogovara, napustiti sijelo ili stati na stranu onoga koji je ogovaran

Mnoga su druženja muslimana, nažalost, postala pozornica grijeha. To se posebno odnosi na sijela i druženja na kojima se ogovara neko od muslimana. Ukoliko se o njemu iznese ono što on ne voli, iako je istina - to se ubraja u ogovaranje a ako se o njemu iznese nešto što oponira istini, onda je to potvora, koja je još veći grijeh. Otuda, na našim druženjima ne smije biti takvih vrsta grijeha. Ukoliko neka osoba, koja nije prisutna, bude ogovarana, dužni smo stati u njenu odbranu ili, u suprotnom, napustiti sijelo.

Ebu-d-Derda', r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Ko zaštiti čast svoga brata muslimana, Allah će mu na Sudnjem danu zaštiti lice od vatre.*⁶⁶³

Kako se ponašati kada bude optužen neko od muslimana, ili bude ogovaran, najbolje ilustrira slučaj Allahovog Poslanika, s.a.v.s, u predaji 'Itbana b. Malika, r.a, kada je neko od ashaba pitao za Malika b. Ed-Duhšuna, pa je jedan od ashaba konstatirao: *On je*

⁶⁶² Uporedi Tirmizijin *Sunen*: citirani kitab i bab, hadis br. 2825.

⁶⁶³ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 20 – Babu ma džae fi-z-zebbi 'an 'irdi-l-muslimi, hadis br. 1931 i ocjenjuje ga kao hasen i Ahmed u *Musnedu*, 6/450. Ovu Ahmedovu predaju šejh Šu'ajb El-Aranaut ocjenjuje, takođe, hasen-predajom. (Vidi: *Rijadu-s-salihin*, hadis br. 1528, str. 449; izdanje: Daru-s-sekafeti-l-'arebijje, Damask, 1994.).

munafik. Ne voli Allaba i Njegovog Poslanika! Allahov Poslanik, s.a.v.s, je odmah reagirao, upozorivši: Ne govori tako! Zar ne vidiš da je već izgovorio LA ILAHE ILLELLAH, želeći time postići Allahovo zadovoljstvo?! Allah je, uistinu, zabranio vatri onoga koji izgovori LA ILAHE ILLELLAH, težeći time da zadobije Allahovo zadovoljstvo.⁶⁶⁴

Zabrana imitiranja drugih

Na našim druženjima i sijelima često znamo imitirati druge. To je, takođe, anomalija koju islam osuđuje i koju treba izbjegavati. To se temelji na hadisu Aiše, r.a, koja navodi: *Imitirala sam pred Allahovim Poslanikom, s.a.v.s, jednog čovjeka, pa mi je rekao: Ja ne bih nijednog čovjeka imitirao kada bi mi dali to i to.⁶⁶⁵*

Zabrana prenošenja tuđih riječi

Prenošenje tuđih riječi i njihovo širenje na sijelima i u društvu sa ciljem unošenja nereda, razdora i mržnje, jedna je od najružnijih osobina koju čovjek može imati, jer to potpiruje smutnju, kida veze, sije mržnju, razbija zajednicu, prijatelje čini neprijateljima a braću strancima. Onaj ko to čini je, kako primjećuje Ahmed Ferid, kao muha koja prenosi klice zarazne bolesti.⁶⁶⁶

Esma' bint Jezid, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, jednom prilikom upitao: *Hoćete li da vam kažem koji su među vama najgori? Hoćemo!*, odgovorili smo. On je, tada, rekao: *Oni koji tuđe riječi prenose, oni koji voljene rastavljaju i oni koji nedužne potvaraju.⁶⁶⁷*

U drugom hadisu koji prenosi 'Abdullah b. Mes'ud, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, je upitao i, u isto vrijeme odgovorio: *Hoćete li*

⁶⁶⁴ Ovaj hadis u nešto dužoj verziji bilježe Buhari u *Sahihu*: 8 – Kitabu-s-salat, 46 – Babu-l-mesadžidi fi-l-bujuti, hadis br. 425 i Muslim u *Sahihu*: 5 – Kitabu-l-mesadžid, 47 – Babu-r-ruhsati fi-t-tehallufi 'ani-l-džema'ati bi 'uzrin, hadis br. 263.

⁶⁶⁵ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 38 – Kitabu sifeti-l-kijame, 51. poglavlje, hadis br. 2503 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, 37 – Babun fi-l-gibe, hadis br. 4875. Šejh Albani ovaj hadis ocjenjuje autentičnim. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 2/968, hadis br. 5515).

⁶⁶⁶ Uporedi: Ahmed Ferid, *Bistro more pobožnosti i suptilnosti*, str. 73.

⁶⁶⁷ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 6/459. Hadis se ocjenjuje autentičnim. (Vidi: *Medžme'u-z-zevaid*, 8/93).

*da vam kažem šta je laž i neistina?! To je prenošenje tuđih riječi koje potpiruju razdor među ljudima!*⁶⁶⁸

U hadisu Huzejfe, r.a, nalazimo dovoljno elemenata koji će, nesumnjivo, doprinijeti da izgubimo svaku vrstu apetita za ovom anomalijom koje se udomačila na našim sijelima i druženjima. U ovom hadisu Vjerovjesnik, s.a.v.s, energično najavljuje: *Neće ući u Džennet onaj koji prenosi tuđe riječi!*⁶⁶⁹

Ova anomalija je, nažalost, uveliko prisutna u našoj svakodnevnici. Nadamo se, da će ova Poslanikova, s.a.v.s, oštra upozorenja doprinijeti da je, ako ne totalno iskorijenimo, a ono bar da maksimalno smanjimo njeno praktikovanje u našoj svakodnevnici.

Šta činiti kada se nađemo na putu ili javnom mjestu?

Nekada će naša druženja biti, sticajem okolnosti, na putu ili javnom mjestu. Kako se tada ponašati? Odgovor na to pitanje dao je sam Allahov Poslanik, s.a.v.s. u predaji Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a. On, s.a.v.s, upozorava: *Čuvajte se sjedenja po ulicama!* Ashabi primjetiše: *Allahov Poslaniče, mi se (ponekad) moramo sastajati kako bismo međusobno porazgovarali!* On naglasi: *Ako već morate, onda poštuju prava puta!* Ashabi upitaše: *A kakva su prava puta, Allahov Poslaniče?* On ih pouči: *Obaranje pogleda, ustezanje od uvreda, odvrćanje na selam, naređivanje dobra a odvrćanje od zla!*⁶⁷⁰

U našim savremenim prilikama brojna druženja, a posebno poslovni razgovori, obavljaju se u hotelima, restoranima, kafanama i drugim javnim mjestima, pored kojih stalno prolaze osobe i jednog

⁶⁶⁸ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-seileti, 28 – Babu tahrimi-n-nemimeti, hadis br. 2606 i Ahmed u *Musnedu*, 1/437.

⁶⁶⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 50 – Babu ma jukrehu mine-n-nemimeti, hadis br. 6056; Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-iman, 45 – Babu bejani galeti tahrimi-n-nemimeti, hadis br. 105; Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 79 – Babu ma džae fi-n-nemami, hadis br. 2026 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 35 – Babu fi-l-kattat, hadis br. 4871.

⁶⁷⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zan, 2 – Babu kavillahi te'ala: *Ja ejjuhellezine amenu la tedhulu bujuten gajre bujutikum hatta teste'nisu ve tusellimu 'ala ehliha...*, hadis br. 6229; Muslim u *Sahihu*: 37 – Kitabu-l-libasi ve-z-zineti, 32 – Babu-n-nehji 'ani-l-džulusi fi-t-turukati, hadis br. 2121 i Ahmed u *Musnedu*, 3/36 i 47.

i drugog spola. Treba posebno voditi računa, da sjedeći pored ulice, primijenimo prvo pravo puta, koje je potcrtao Poslanik, s.a.v.s, a to je obaranje pogleda. Inače, trebalo bi da vjernik takvu vrstu sjedenja što više izbjegava, jer je Poslanik, s.a.v.s, eksplicite to dopustio, samo pod uvjetom, kako je i naglasio: *Ako već morate!*

Ostala pravila u vezi sa sijelima i druženjem

Da bi se upotpunilo islamsko druženje, islamski učenjaci uvjetuju domaćinov osmijeh na licu i prijatan govor. Evza'i je, jednom prilikom, upitan: *Šta upotpunjuje dobro ugošćavanje?*, pa je odgovorio: *Vedro i nasmijano lice i lijep i prijatan razgovor!*⁶⁷¹

Prve generacije muslimana su tome davale na značaju. Tako Jezid b. ebi Zijad navodi: *Svaki put kada bi došao 'Abdurrahmanu ibn ebi Lejli dočekao bi me prijatnim i blagim govorom i lijepom i ukusnom hranom!*⁶⁷²

Gost treba zadovoljan otići od domaćina, makar prilikom ugošćavanja sve i nije bilo na potrebnom nivou, zato što musliman treba pokazati potrebnu dozu skromnosti i lijepog ponašanja.

Ne zaboraviti spomenuti Allaha, dž.š.

Brojne teme se aktueliziraju na našim sijelima i druženjima. Nažalost, često se desi da se raspravalja i o politici, i o ekonomiji, i o sportu i raznim drugim oblastima, ali se zaboravi spomenuti Allahovo, dž.š., ime, afirmirati Istina i donijeti salavat na Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Treba se truditi da naša sijela i druženja budu, prije svega, usmjerena ka afirmiranju Istine i veličanju našeg Gospodara. Ako sve vrijeme druženja ne provedemo u takvoj atmosferi, treba bar spomenuti Allahovo, dž.š., ime i donijeti salavat na Poslanika islama, Muhammeda, s.a.v.s., kako naše sijelo ne bi bilo krnjavo.

Allahov Poslanik, s.a.v.s, upozorava nas na to u hadisu koji prenosi Ebu Hurjere, r.a: *Ljudi koji se razidu sa jednog skupa, ne*

⁶⁷¹ *Ih'jau 'ulumi-d-din, 2/90.*

⁶⁷² Isti izvor, tom i strana.

*spomenuvši na tom skupu Allaha Uzvišenog, poput su ljudi koji su napustili uginulog magarca i njih očekuje jad.*⁶⁷³

U drugoj predaji Ebu Hurejrea, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, jasno naglašava: *Krnjav je postupak ljudi koji se nađu na nekom skupu i tom prilikom ne spomenu Allaha, niti donesu salavat na Njegovog Poslanika. Allahovo je da ih kazni za to, ili da im oprost!*⁶⁷⁴

Dova na završetku sijela

Lijepo je proučiti dovu na završetku sijela, druženja ili nekog skupa, čime se od Allaha Uzvišenog traži da nam oprost ono što smo, eventualno, svojim govorom pogriješili i što bi, na neki način, bio otkup za nepromišljeni ili pogrešan govor. Ebu Berze, r.a, prenosi da bi Poslanik, s.a.v.s, proučio sljedeću dovu prije nego što bi ustao sa nekog skupa: *Subhanekellabumme ve bi hamdike, ešhedu en la ilabe illa Ente, estagfiruke ve etubu ilejke! / Neka je Tebi slava i hvala, Allahu! Sjedoćim da nema drugog boga osim Tebe. Molim Te da mi oprostiš i tevbu Ti činim!* Upitan za tu dovu, Vjerovjesnik, s.a.v.s, odgovorio je da je ona otkup za počinjene pogreške na tom sijelu.⁶⁷⁵

'Abdullah b. Omer, r.a, prenosi: *Rijetko kada bi Allahov Poslanik, s.a.v.s, napustio neko sijelo, prije nego što bi proučio sljedeću dovu: Allahummaksim lena min hašjetike ma tehulu bihi bejnena ve bejne me'asik, ve min ta'atike ma tubelliguna bibi džennetek, ve mine-l-jekini ma tubevvinu bibi 'alejna mesaibe-d-dun'ja. Allahumme metti'na biesma'ina ve ebsarina ve kuvvetina ma abjejtana, vedž'alhu-l-varise minna, vedž'al se'rena 'ala men zalemena, vensurna 'ala men 'adana, ve la tedž'al musibetena fi dinina, ve la tedž'ali-d-dun'ja ekbere hemmina ve la meblega 'ilmina, ve la tusellit 'alejna men la jerhamuna! / Allahu, učini da Te se toliko bojimo koliko će biti*

⁶⁷³ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 28 – Babu kerahijeti en jekume-r-redžulu min medžlisihi vela jezkurullahe, hadis br. 4855 i Ahmed u *Musnedu*, 2/389 i 515. Imam Nevevi ovaj hadis ocjenjuje vjerodostojim. (Uporedi: *Rijadu-s-salihin*, str. 287, hadis br. 835).

⁶⁷⁴ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 8 – Babun fi-l-kavmi jedžlisune ve la jezkurunellahe, hadis br. 3380 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ahmed u *Musnedu*, 2/463. Ovu Ahmedovu predaju šejh Šu'ajb el-Arnaut smatra vjerodostojnom. (Vidi: *Rijadu-s-salihin*, str. 287, hadis br. 836).

⁶⁷⁵ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 39 – Babu ma jekulu iza kame mine-l-medžlisi, hadis br. 3433 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun-garibun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 29 – Babu fi keffareti-l-medžlisi, hadis br. 4859.

dovoljno da Ti ne griješimo, da Ti se toliko pokoravamo koliko će biti dovoljno da u Džennet Tvoj uđemo i podari nam čvrsto vjerovanje koje će nam dunjalučke poteškoće olakšati. Allahu, podari nam dobro našeg sluha, našeg vida i naše snage sve dok traje naš dunjalučki život i daj nam da s tim blagodatima i umremo. Učini da kazna stigne onoga ko nam je nepravdu učinio i pomozí nam protiv našeg neprijatelja. Ne dozvoli da nas nesreća zadesi u našoj vjeri, ne učini dunjaluk našom najvećom brigom, niti dometom našeg znanja i ne potčini nas onome ko nam se neće smilovati.⁶⁷⁶

⁶⁷⁶ Ovaj hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 80. poglavlje, hadis br. 3502 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Hakim u svom *Mustedreku*, 1/528. Šejh Šu'ajb el-Arnaut navodi da je Hakimova predaja dobra/hasen. (Vidi: *Rijadu-s-salihin*, str. 286; izdanje Daru-s-sekafeti-l-'arebijije, Damask, 1994.)

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM UGOŠĆAVANJA I GOSTOPRIMSTVA

Ugošćavanje gosta i činjenje dobročinstva gostu stavljeno je u islamu u ravan imana. S obzirom na visoko pozicioniranje ovog segmenta našeg djelovanja, dužni smo znati pravila ponašanja u tom pogledu. Otuda ovaj tekst, na temelju relevantnih islamskih izvora, tretira odnos domaćina prema gostu i musafiru i obrnuto.

Ljubaznost i prijaznost je bitna crta islama i prepoznatljiva karakteristika njegovog učenja. Poslanik islama Muhammed, s.a.v.s, je svojom dvadesettrogodišnjom životnom praksom pokazao kako se vjernik, u tom pogledu, treba ponašati. Njegov odnos spram svih članova kolektiviteta kojem pripada nepresušna su paradigma muslimanima sve do Sudnjega dana.

Allah Uzvišeni u Svojoj časnoj Knjizi navodi darežljivost i gostoprimstvo Ibrahima, a.s. Pogledajmo: *Da li je do tebe doprla vijest o uvaženim gostima Ibrahimovim, kad mu oni udoše i rekoše: Mir vama! i on reče: Mir vama, ljudi neznaniti! I on neprimijetno ode ukućanima svojim i donese debelo tele, i primače im ga i upita: Zar nećete da jedete?!*⁶⁷⁷

Iako ih Ibrahim, a.s, prvi puta vidi, on neprimijetno kolje i peče čitavo tele kako bi ih ugostio, ne sluteći da su to meleki, koji nemaju potrebu za hranom. On ih i ne pita, hoće li jesti ili ne, već im to servira i primiče, i tek kada osjeti da oni nemaju potrebu za konzumiranjem jela, shvata da se radi o Allahovim izaslanicima – melekima.⁶⁷⁸

⁶⁷⁷ *Ez-Zarijat*, 24-27.

⁶⁷⁸ Pogledaj o ovome divno tumačenje u *Tefsiru Ibn Kesira*, str. 1297 (bosansko izdanje) i *U okrilju Kur'ana*, 27/23.

U nekim izvorima se navodi da je sa Ibrahimom, a.s, svaku noć večeralo od tri do deset, pa i stotinu osoba. Kada u toku dana nije bilo nikoga da ruča sa njim, izašao bi iz kuće i prelazio kilometre kako bi našao nekoga da jede zajedno s njim. Otuda je i dobio nadimak *Ebu-d-Difan/Otac gosta*.⁶⁷⁹

Prva generacija muslimana je povezivala ulazak musafira u kuću sa ulaskom meleka. Tako Enes b. Malik, r.a, kaže: *Kuća u koju ne ulazi gost, u nju ne ulazi ni melek*.⁶⁸⁰

U narednim recima osvjetlit ćemo naše ponašanje prilikom ugošćavanja i gostoprimstva u svjetlu časnog učenja islama.

Ugošćavanje se stavlja u ravan imana

Koliko islam pridaje važnost ugošćavanju i gostoprimstvu najbolje ilustriraju riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji taj segment povezuje sa vjerom u Allaha i Sudnji dan i time mu daje poseban pečat i značajnu poziciju. U autentičnom hadisu koji od Vjerovjesnika, s.a.v.s, prenosi njegov poznati ashab Ebu Hurejre, r.a, stoji: *Ko vjeruje Allaha i Sudnji dan neka govori istinu ili neka šuti; ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka ne uznemirava svoga komšiju i ko vjeruje Allaha i Sudnji dan neka počasti svoga gosta*.⁶⁸¹

Koliko traje ugošćavanje?

Naš narod, kada govori o ugošćavanju gosta, iznjedrio je krilaticu koja glasi: *Svakog gosta, pola sabata dosta!* Međutim, islamski stav u tom pogledu drastično se razlikuje od citirane krilatice. U vjerodostojnom hadisu koji prenosi Ebu Šurejh el-Huza'i, r.a, jasno se ističe: *Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka počasti gosta njegovom nagradom!* Prisutni su upitali: *A šta je njegova nagrada, Allahov Poslaniče?*

⁶⁷⁹ El-Gazali, *Ihjau 'ulum-d-din*, 2/79-80.

⁶⁸⁰ Isti izvor, 2/80.

⁶⁸¹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeb; 84 – Babu hakki-d-dajfi, hadis br. 6136 i 81 – Kitabu-r-rekaik, 23 – Babu hifzi-l-lisani, hadis br. 6475 i Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-iman, 19 – Babu-l-hassi 'ala ikrami-l-džari ve-d-dajfi..., hadis br. 47.

Odgovorio je: *Njegov dan i noć. Ugošćavanje i gostoprimstvo je tri dana, a sve iznad toga je sadaka.*⁶⁸²

Dakle, dan i noć prema musafiru se treba odnositi krajnje pažljivo i sa posebnom dozom dobročinstva. U preostala dva dana, dok traje gostoprimstvo, nastaviće se uobičajeno lijep odnos spram njih, a ukoliko se ugošćavanje nastavi više od tri dana, onda se to ne ubraja u našu obavezu, nego postaje svojevrsna vrsta sadake, kako ju je i nazvao Poslanik, s.a.v.s.⁶⁸³

Musafir će voditi računa da ne pređe tri dana, izuzev ako za to ima poseban razlog, zbog kojeg treba da se duže zadrži kod domaćina.

Domaćin je dužan imati postelju za musafira

Praksa muslimana jasno je pokazala koliko su pridavali važnosti ugošćavanju musafira, smatrajući to Allahu ugodnim djelom. Od najranijih početaka islama pa sve do danas poznate su tzv. *musafirbane*, posebne prostorije za musafire izgrađene u većini muslimanskih gradova i naselja. Čak je bio i značajan broj pojedinaca koji su imali takve prostorije namijenjene za putnike, musafire i goste. Sjećam se, još kao dijete, da je u našoj avliji, uz porodičnu kuću, otac rahmetli, dao sagraditi prostoriju sa dvije sobe i ostalim pratećim sadržajima, posebno namijenjene za ove svrhe, pa ko god je od putnika naišao, bio nama poznat ili ne, koristio bi te prostorije, a mi bismo im hranu nosili i pitali za ostalo što im je bilo potrebno.

Naravno, takva naša tradicija utemeljena je na preporuci Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koju prenosi Džabir, r.a, a u kojoj se navodi: *Postelja za čovjeka, postelja za ženu, postelja za musafira a četvrta je za šejtana.*⁶⁸⁴ Uz preporuku da nađemo načina smjestiti musafira, u isto vrijeme, u ovom hadisu se, eksplicite, upozorava na raskoš i pretjerivanje, koje posebno voli i podstiče prokleti šejtan. Nažalost,

⁶⁸² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeb, Isti bab, hadis br. 6135 i Muslim u *Sahihu*: 31 – Kitabu-l-lukata, 3 – Babu-d-dijafeti ve nahveha, hadis br. 48.

⁶⁸³ O ovome vidi lijepo tumačenje Ibn Hadžera el-Askalanija: *Fethu-l-Bari*, 10/549-550.

⁶⁸⁴ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 37 – Kitabu-l-libasi ve-z-zineti, 8 – Babu keraheti ma zade ‘ale-l-hadžeti mine-l-firaši ve-l-libasi, hadis br. 2084.

brojne su postelje, pa čak i sobe, a ponegdje i čitavi spratovi kuća, koji se uopće ne upotrebljavaju i u kojima nije zanoćio ni domaćin a da ne govorimo o musafiru. Nadamo se da će ovo Poslanikovo, s.a.v.s., upozorenje biti dovoljno da spoznamo da je svaki taj višak definiran Poslanikovim, s.a.v.s., riječima kao *šejtanska postelja*.

Voditi računa koga ugostiti

Musliman u svakoj situaciji vodi računa o svojim postupcima i svakim svojim potezom želi zaraditi Allahovo, dž.š., zadovoljstvo i Njegovu nagradu. Otuda, kada ugošćava nekoga, vodiće računa da ta osoba bude bogobojazna i da respektira Allahove, dž.š., propise. U hadisu koji je ocijenjen kao dobra predaja Ebu Se'id el-Hudri, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, jasno potcrtao: *Druži se samo s vjernikom a tvoju hranu neka jede isključivo onaj ko je bogobojazan*.⁶⁸⁵

Imam Gazali, tumačeći ovaj hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kaže da se ugošćavanjem bogobojnog podupire i jača pokornost Allahu Uzvišenom a ugošćavanjem grešnika, na neki način, jača i podupire grijehenje.⁶⁸⁶

Obaveza je odazvati se na poziv

Islamska je dužnost odazvati se na poziv nekoga ko želi da nas ugosti ili počasti. To se temelji jasnom Poslanikovom, s.a.v.s, imperativu, koji od njega prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Kada neko od vas bude pozvan, neka se odazove*.⁶⁸⁷ Ovdje se, naravno, podrazumijeva da poziv na neku gozbu, svečanost i sl. ne sadržava nikakve elemente harama, već se respektiraju propisi časnoga islama. Ukoliko se prilikom ugošćavanja pojavi nešto što oponira učenju islama, uzvanik je dužan da traži da se to ukloni ili, u suprotnom, da napusti takvu vrstu gostoprimstva.

Neopravdano neodazivanje na poziv Vjerovjesnik, s.a.v.s, je definirao grijehom prema Allahu i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s. U

⁶⁸⁵ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 55 – Babu ma džae fi suhbeti-l-mu'mini, hadis br. 2395 i ocjenjuje ga hasen-predajom i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 17 – Babun men ju'meru en judžalise, hadis br. 4832.

⁶⁸⁶ *Ihjaw 'ulumi-d-din*, 2/81.

⁶⁸⁷ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 16 – Babu-l-emri bi idžabeti-d-da'i ila da'vetin, hadis br. 1431.

predaji Ebu Hurejre, r.a, to se eksplicite nazire: *Ko se ne odazove pozivu, taj je pogriješio prema Allahu i Njegovom Poslaniku.*⁶⁸⁸

Daljina ne smije biti razlog odbijanja poziva

Daljina ne smije biti razlog odbijanja poziva, ukoliko je to, doista, moguće ispuniti. U nekim knjigama se, kako navodi El-Gazali, kaže: *Putuj milju da zjaretiš bolesnika, dvije da klanjaš dženazu, tri da se odazoveš na poziv a putuj četiri milje da zjaretiš svoga brata u ime Allaha Uzvišenog.*⁶⁸⁹

Kome se odazvati kada dobijemo dva poziva?

Ukoliko se desi da nas pozovu dvije osobe, odazvaćemo se onoj osobi koja nas je prva pozvala, a drugoj ćemo se zahvaliti, zamoliti Allaha Plemenitog da je nagradi i saopćiti joj razlog nemogućnosti odziva na poziv.⁶⁹⁰

Post nas ne treba spriječiti u odazivanju na poziv

Post ne može biti razlog našeg neprisustvovanja nečijem ugošćavanju. Ako postimo neki dobrovoljni post, pa nas bude neko pozvao da nas ugosti, dužni smo se odazvati tom pozivu. Allahov Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Kada neko od vas bude pozvan, neka se odazove. Ako bude postio, neka prouči dovu za one koji jedu, a ako ne bude postio, neka jede.*⁶⁹¹

Ako, pak, osjeti da će unijeti posebno zadovoljstvo u srce domaćina, ako bude jeo, onda će prekinuti taj dobrovoljni post i pridružice se ostalima u jelu. To se temelji na predaji Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a, u kojoj se kaže: *Pripremio sam branu za Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Došao je on i jedna grupa ashaba. Kada je brana servirana,*

⁶⁸⁸ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: Spomenuti kitab i bab, hadis br. 1432.

⁶⁸⁹ *Ihju* 'ulumi-d-din, 2/82.

⁶⁹⁰ Vidi: *Minhadžu-l-muslim*, str. 94.

⁶⁹¹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 16 – Babu-l-emri bi idžabeti-d-da'i i la da'vetin, hadis br. 1431.

*jedan od ashaba je kazao: Ja postim! Vjerovjesnik, s.a.v.s, je na to primijetio: Tvoj se brat potrudio i potrošio zbog tebe, a ti kažeš: Ja postim!*⁶⁹²

To se, takođe, odnosi i na domaćina. Ako domaćin zaposti, a musafir ne htjedne jesti bez domaćina, onda bi domaćin trebalo da prekine post, kao što je uradio Ebu-d-Derda, r.a. Naime, u Buharijinoj zbirci se navodi slučaj kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s, pobratimio Selmana i Ebu-d-Derdaa, r.a, i kada ga je Selman, r.a, zijaretio u njegovoj kući, Ebu-d-Derda, r.a, mu je donio hranu i ponudio ga da jede, rekavši: *Jedi, jer ja postim!* Selman, r.a, mu je odgovorio: *Ja neću jesti sve dok i ti ne budeš jeo!* Tada je Ebu-d-Derda, r.a, prekinuo post i jeo s njim.⁶⁹³

Gost treba imati mjeru

Ukoliko se nademo u ulozi gosta, dužni smo voditi računa da ne pretjeramo i ne budemo opterećenje za domaćina. U predaji Ebu Šurejha el-Ka'bija to se nedvosmisleno podvlači. Naime, Vjerovjesnik, s.a.v.s, to napominje: *Nije dozvoljeno ostati kod domaćina, tako da mu to postane opterećenje!*⁶⁹⁴

Ne praviti razliku između bogatih i siromašnih

Prilikom ugošćavanja ne smije se praviti razlika između bogatih i siromašnih. Takvu vrstu ugošćavanja i hrane Poslanik islama, s.a.v.s, definirao je kao lošu i ružnu. U autentičnom hadisu koji prenosi Ebu Hurejre, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, upozorava: *Loša li je hrana u kojoj se na gozbu pozivaju bogati a izostavljaju siromašni!*⁶⁹⁵

Takođe, ukoliko nas pozovu siromašne osobe, kako bi nas ugostile, dužni smo prihvatiti njihov poziv, čime bismo pokazali svoju skromnost i izbjegli, eventualnu dozu, oholosti. Imam Gazali

⁶⁹² Hafiz Iraki navodi da ovaj hadis bilježi Bejheki u *Es-Sunenu-l-kubra*, a sličnu predaju od Džabira, r.a, bilježi i Darekutni u *Sunenu*. (Vidi: *Tahridžu-l-hafiz el-Iraki u Ihaju 'ulumi-d-dinu*, 2/83.)

⁶⁹³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeb, 86 – Babu sun'i-t-ta'ami ve-t-tekellufi li-d-dajfi, hadis br. 6139.

⁶⁹⁴ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-biri ve-s-sileti, 43 – Babu ma džae fi-d-dijafeti kem huve?, hadis br. 1968 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁶⁹⁵ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 16 – Kitabu-n-nikah, 16 – Babu-l-emri bi idžabeti-d-da'i ila da'vetin, hadis br. 1432.

navodi divan primjer Hasana, r.a, Vjerovjesnikovog, s.a.v.s, unuka, koji je prihvatio poziv siromaha koji su hranu sakupili od drugih i sjedili na zemlji i na njoj jeli, naglasivši: *Prihvatam, jer Allah, uistinu, ne voli obole!*, a nakon završetka jela, zamolio ih je da dođu kada ih on pozove da ih počasti. Nakon izvjesnog vremena, on ih je pozvao na bogatu gozbu, na kojoj je jeo zajedno sa njima.⁶⁹⁶

Odazvati se tačno na vrijeme

Jedno od lijepih svojstava muslimana je tačnost i preciznost. Otuda će svaki uzvanik pokušati uskladiti svoje vrijeme i na poziv domaćina doći tačno u zakazano vrijeme. Nije dobro kasniti, kako se domaćin ne bi uznemirio, ali nije dobro doći ni prije zakazanog termina, kako ne bi domaćina zatekao nespremnog.⁶⁹⁷

Požuriti sa serviranjem hrane

Domaćin će požuriti sa ugošćavanjem musafira, jer će tek tako ispuniti *ikram/čašćenje*, koje se spominje u naprijed citiranom Poslanikovom, s.a.v.s, hadisu: *Ko vjeruje Allaha i Sudnji dan, neka počasti svoga gosta!*

Ukoliko je dio gostiju došao na vrijeme a drugi još uvijek kasni, preporučeno je servirati hranu u zakazanom terminu, jer je pravo onih koji su došli na vrijeme jače od onih koji kasne.⁶⁹⁸

Ne žuriti sa uklanjanjem hrane

Domaćin neće sklanjati hranu sa trpeze ili sofre sve dok bilo ko od prisutnih jede, kako ne bi zastidio onoga ko se još, eventualno, nije zadovoljio uzimanjem hrane.⁶⁹⁹

⁶⁹⁶ *Ihjaw 'ulumi-d-din*, 2/81. Ovu verziju navodi i Ebu Bekr el-Džezairi. (Vidi: *Minhadžu-l-muslim*, str. 94).

⁶⁹⁷ O ovome vidi: *Ihaju 'ulumi-d-din*, 2/85 i *Minhadžu-l-muslim*, str. 95.

⁶⁹⁸ Pogledaj: *Ihaju 'ulumi-d-din*, 2/86.

⁶⁹⁹ *Minhadžu-l-muslim*, str. 95.

O čemu domaćin upoznaje goste?

Kada gost uđe u kuću, domaćin ga je dužan upoznati sa pravcem kible, mjestom gdje će se abdestiti i toaletom. Navodi se da je to učinio Malik kada mu je u goste došao Šafija.⁷⁰⁰

Kada će domaćin prati ruke prilikom jela?

Domaćin će prvi oprati ruke prije jela, a posljednji nakon jela. Tako je učinio Malik. On je oprao ruke prije jela, prije ostalih prisutnih i rekao da je pranje ruku domaćina prije drugih preče, jer je izraz gostoprimitstva, a ostajao bi posljednji prilikom pranja ruku nakon jela, kako bi ostao sa posljednjim koji jede, tako da se gost ne bi zastidio, i ne zatolivši svoju glad, ustao za domaćinom.⁷⁰¹

Koju dovu proučiti domaćinu?

Kada završimo sa ugošćavanjem i jelom, uputićemo dovu Allahu, dž.š., za domaćina, beričet njegove čeljadi i njegove kuće. Najbolja je dova ona koju je Allahov Poslanik, s.a.v.s, učio kada su ga ugošćavali ashabi. Enes, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, proučio sljedeću dovu, nakon što je bio počašćen u kući Sa'd b. 'Ubade, r.a, hljebom i zejtinom: *Eftare 'indekumu-s-saimun, ve ekele ta'amukumu-l-ebrar, ve sallet 'alejkumu-l-melaike/Neka se kod vas iftare postaći, neka vašu hranu jedu pobožni i neka vas meleki blagosiljaju!*⁷⁰²

Musafira treba ispratiti do ulaza

Ispraćaj musafira do ulaza jedan je od sastavnih elemenata ugošćavanja i gostoprimitstva. U tome se, može se reći, krije, uz ostalo, i mudrost i nedostižnost islama. Tako, kada dođe muškarac u goste, ispratiće ga domaćin - muškarac, a ako dođe ženska osoba, obavezno je da je do vrata ili ulaza, ispraća žena - domaćin. Ovo je posebno važno, kako komšije ne bi, eventualno, pomislile, kada

⁷⁰⁰ Vidi: *Ihjau 'ulumi-d-din*, 2/85.

⁷⁰¹ Uspoređi: *Ihjau 'ulumi-d-din*, 2/85.

⁷⁰² Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: *Kitabu-l-at'ime*, 55 – Babu ma džae fi-d-du'ai li rabbi-t-ta'ami, hadis br. 3854. Imam Nevevi ovaj hadis ocjenjuje autentičnim. (Vidi: *Rijadu-s-salihin*, str. 385, hadis br. 1267).

žena - domaćin ispraća muškarca - musafira, da je on, možda, bio kod nje, bez prisustva domaćina. Nakon takve pomisli, obično šejtan rasplamsava svaku drugu sumnju, koja se onda rapidnom brzinom širi i dovodi do ogovaranja, potvore i drugih grijeha. Otuda je veoma važno i, islamom obavezno, da se postupi na naprijed navedeni način, kako bi se preventivno djelovalo i spriječilo susjedstvo da ne zapada u grijeh, koji se, na ovaj način, može izuzetno uspješno izbjeći.

KULTURA PONAŠANJA NA PUTOVANJU

Islam je regulirao svaki detalj čovjekovog življenja. Za svaki postupak određena su pravila po kojima musliman treba postupati. U tako brižljivoj pažnji islama spram svakog pojedinca nije zaobideno ni putovanje i način ponašanja prilikom putovanja. U ovom tekstu aktueliziramo kulturu i pravila ponašanja u ovom segmentu našega života.

Putovanje je nužnost života na ovom svijetu koja se izvršava radi dunjalučkih ili vjerskih potreba. To putovanje prelazi u sferu ibadeta ukoliko se izvršava da bi se steklo Allahovo, dž.š., zadovoljstvo, kao što je, recimo, putovanje radi hadža, umre, džihada, znanja ili zijareta onih koje je Allah, dž.š., naredio da obilazimo i zijaretimo, poput roditelja, rodbine i sl.

Iščitavajući poglavlje *El-Kehf* naići ćemo na posebno potcrtavanje putovanja Musaa, a.s., i njegovog momka u svrhu traženja znanja i spoznaje.⁷⁰³ Ako nastavimo čitati ovo kur'ansko poglavlje naići ćemo na isticanje Zulkarnejnova putovanja od *mjesta gdje Sunce zalazi do mjesta gdje Sunce izlazi* i zida koji je on uspostavio između potlačenih i Je'džudža i Me'džudža koji su anathiju sproveli po Zemlji.⁷⁰⁴

Koliko su samo učenjaci tokom povijesti utrošili vremena i sredstava na putovanja u potrazi za znanjem. Najilustrativniji primjer za to su poznati ashabi Ebu Ejjub el-Ensari i Džabir b. Abdillah, r.a, koji su mjesec dana putovali iz Medine do Šama, odnosno Egipta, samo da bi provjerili jedan hadis Allahovog

⁷⁰³ Vidi: *El-Kehf*, 60-82.

⁷⁰⁴ Vidi: *El-Kehf*, 83-98.

Poslanika, s.a.v.s.⁷⁰⁵ Mnogi islamski učenjaci su desetine godina putovali iz jednog u drugi naučni centar skupljajući znanje i profilirajući se u raznovrsnim islamskim disciplinama.⁷⁰⁶

Svako putovanje bi, ustvari, trebalo biti podsjetnik na naše putovanje sa dunjalučke pozornice ka ahiretskom utočištu. Ako nas putovanja asociraju na naše posljednje putovanje i ako će nam razvijati svijest o tome, onda će ona imati puni smisao i bilo kakvo požrtvovanje na tom putu neće biti uzaludno.

Inače, zavisno od razloga putovanja, islamski učenjaci dijele putovanja na štetna, pohvalna i dozvoljena. Štetna, opet, dijele na zabranjena i pokuđena.⁷⁰⁷ Otuda se treba truditi da naša putovanja budu pohvalna i dozvoljena, kako bi i bila uzrok naše nagrade na Sudnjem danu.

U narednim recima ćemo navesti najznačajnije elemente u vezi s ovom problematikom.

Savjetovanje prije putovanja

Mustehab je, kada neko odluči da putuje, da se posavjetuje sa starijim i iskusnijim osobama, a naročito onima koji poznaju, eventualno, put na koji idemo i brojne dileme i probleme sa kojima bismo se na tom putu mogli suočiti. Inače, opće šerijatsko pravilo je savjetovanje sa drugima, kako čovjek ne bi, svojim nepoznavanjem i neiskustvom, zapao u brojne probleme. U Kur'anu je to eksplicitno podvučeno: *Savjetuj se s njima!*⁷⁰⁸

Istihara

Nakon savjetovanja sa iskrenim ljudima o putovanju i njihove preporuke da je taj put koristan, obavezno, prije konačne odluke,

⁷⁰⁵ O ovom paradigmatičnom putovanju dvojice ashaba opširnije pročitaj: El-Hatib el-Bagdadi, *Er-Rihletu fi talebi-l-hadisi*, str. 109-126; izdanje Daru-l-kutubi-l-'ilmijje, Bejrut, 1975.

⁷⁰⁶ Pogledaj samo neke primjere u mom ranije objavljenom djelu: *Velikani hadiskih znanosti*, str. 20, 21, 83, 100, 119, 120, 130, 154, 155, 168, 177, 190, 203, 213 i dr.

⁷⁰⁷ Pogledaj opširnije: El-Gazali, *Ihaju 'ulumi-d-din*, 2/103.

⁷⁰⁸ *Alu 'Imran*, 159.

treba klanjati dva rekata dobrovoljnog namaza i u poznatoj Istiharadovi, zamoliti Allaha Uzvišenog da nam ukaže na svrsishodnost tog puta. Ukoliko nam se nakon tog namaza i dove, taj put omili i u svom biću osjetimo zadovoljstvo zbog tog puta, onda donosimo konačnu odluku i krećemo na taj put.

Pripreme za put

Nakon stvarne odluke o putovanju, onaj ko putuje dužan je: oporučiti ono što treba i kome treba, zadovoljiti svoje roditelje, porodicu i pretpostavljene, pokajati se Allahu Uzvišenom; zatražiti oprost za sve grijehе koje je svjesno i nesvjesno počinio i zamoliti Ga da mu na tom putu pomogne, i, konačno, truditi se da se upozna sa svim elementima puta, pri tome prikupljajući sve potrebne informacije o tome.⁷⁰⁹

Klanjanje dva rekata

Mustehab je, kako navodi imam Nevevi, prije izlaska iz kuće klanjati dva rekata dobrovoljnog namaza, na temelju hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji prenosi ashab El-Mukattam b. el-Mikdam, r.a: *Ništa vrednije nego od vas neće ostaviti svojoj porodici, kada krene na put, od dva rekata namaza koja će klanjati!*⁷¹⁰

Mustehab je na prvom rekjatu, pored Fatihe, proučiti suru *El-Kafirun* a na drugom suru *El-Ihlas*. Drugi smatraju da je najbolje proučiti na prvom *El-Felek* a na drugom *En-Nas*. Nakon selama uči se *Ajetu-l-kursi*, pa ko to učini, kako ističe imam Nevevi, neće ga zadesiti ništa što ne voli na tom putu.⁷¹¹

Poznati fakih Ebu-l-Hasen el-Kazvini smatra da je mustehab proučiti prilikom putovanja suru *Kurejš*, jer je ona, kako navodi: *zaštita od svakod zla!*⁷¹²

⁷⁰⁹ Vidi o vome opširnije: En-Nevevi, *El-Ezkar*, str. 311-313.

⁷¹⁰ Hadis bilježi Taberani u *El-Mu'džemu-l-kebiru* i Ibn 'Asakir u *Et-Tarihu-l-kebiru*. (Vidi: *El-Ezkar*, str.313.)

⁷¹¹ *El-Ezkar*, str. 314.

⁷¹² *El-Ezkar*, str. 314.

Na put krenuti četvrtkom rano ujutro

Na put možemo krenuti bilo koji dan i u bilo koje vrijeme. Ne preporučuje se putovati petkom, kako se ne bi izostavila džuma-namaz. Međutim, ukoliko put traje duže ili je neophodno krenuti baš u petak, onda džuma-namaz nije obavezna za putnika. On, u tom slučaju, može klanjati podne-namaz.

Međutim, Poslanikova, s.a.v.s, praksa bila je da kreće na put četvrtkom i to rano. U jednoj predaji Ka'ba b. Malika se navodi da je Poslanik, s.a.v.s, isključivo kretao na put četvrtkom, dok se u drugoj navodi da je *Vjerovjesnik, s.a.v.s, krenuo na Tebuk u četvrtak, a kada bi putovao, volio bi to činiti četvrtkom.*⁷¹³

Poslanikovo, s.a.v.s, preferiranje kretanja na put rano izjutra, nalazimo u hadisu Dahra el-Gamidija, u kojem se kaže: *Allabu, daj beričet mome Ummetu u njihovom ranom ustajanju!* Ovo je Poslanik islama, s.a.v.s, izgovorio Dahru, r.a, koji je bio trgovac i imao je običaj rano ustajati. Tirmizi, Ebu Davud i Ibn Madže navode u nastavku ovoga hadisa, da se Dahr, r.a, nakon ove dove, vrlo brzo obogatio i stekao veliki imetak. U istoj predaji se navodi da bi Poslanik, s.a.v.s, kada bi slao vojsku ili izvidnicu, činio to ujutro rano.⁷¹⁴

Šta kažu oni koji se rastaju?

Mustehab je proučiti dovu za one koji ostaju iza nas, članove naše porodice, rodbine, komšije i prijatelje. Takođe, treba tražiti da oni prouče dovu za nas, kako bi nam putovanje bilo što uspješnije i korisnije.

Poslanik, s.a.v.s, je preporučio, kako prenosi Ebu Hurejre, r.a, da kažemo onima koji ostaju, ne putuju: *Estevidi'ukumullabellezi la*

⁷¹³ Ove dvije predaje bilježi Buhari u *Sahihu*: 56 – Kitabu-l-džihadi ve-s-sijeri, 103 – Babun men erade gazveten feverra bigajriha, ve men ehabbe-l-hurudže jevme-l-hamisi, hadisi br. 2949 i 2950.

⁷¹⁴ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 6 – Babun ma džae fi-t-tebkiri bi-t-tidžareti, hadis br. 1212 i ocjenjuje ga dobrom predajom; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-džihad, 84 – Babun fi-l-ibtikari fi-s-seferi, hadis br. 2606; Ibn Madže u *Sunenu*: 12 – Kitabu-t-tidžarat, 41 – Babun ma jurdža mine-l-bereketi fi-l-bukuri, hadis br. 2236 i Ahmed u *Musnedu*, 3/416, 417, 431, 432 i 4/384, 390 i 391.

*tedi' u vedai' uhu/ Ostavljam vas na čuvanje Allahu koji ne gubi ono što se kod Njega ostavi.*⁷¹⁵

Oni koji ostaju, reći će onima koji putuju sljedeću dovu, koju od Vjerovjesnika, s.a.v.s, prenosi 'Abdullah b. Omer, r.a: *Estevidi'ullabe dineke ve emaneteke ve havatime 'amelike / Allah sačuvaov tvoju vjeru, tvoj emanet i završnicu tvog djela.*⁷¹⁶

Ovo je izuzetno važno prakticirati, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s, jasno naglasio u predaji koju od njega prenosi Ibn Omer, r.a: *Allah Uzvišeni, uistinu, sačuva ono što mu se pomjeri na čuvanje!*⁷¹⁷

Dova musafira se prima

Budući da se dova musafira prima, kako ističe Poslanik islama, s.a.v.s, u predaji Ebu Hurejre, r.a: *Tri dove se, bez ikakve sumnje, primaju: dova onoga kome je nasilje učinjeno; dova musafira i dova roditelja za svoje dijete,*⁷¹⁸ onda treba zamoliti musafira da za nas dovu prouči za vrijeme svog putovanja, a naročito ako se ta dova uči na posebnim i odabranim mjestima, poput Kjabe, Arefata i sl.

⁷¹⁵ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 24 – Kitabu-l-džihad, 24 – Babu tešji'i-l-guzzati ve vedda'uhum, hadis br. 2825; Ahmed u *Musnedu*, 2/403; En-Nesai u 'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti, Ma jekulu 'inde-l-vedda'i, hadis br. 508, str. 352-353 i Ibnu-s-Sunni, 'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti, 303 – Babun ma jekulu iza vedde'a redžulen, hadis br. 505, str. 238.

⁷¹⁶ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 44 – Babun ma jekulu iza vedde'a insanen, hadis br. 3443 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun-garibun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-džihad, 79 – Babun fi-d-du'a 'inde-l-vedda'i, hadis br. 2600; Ibn Madže u *Sunenu*: 24 – Kitabu-l-džihad, 24 – Babu tešji'i-l-guzzati ve vedda'uhum, hadis br. 2826; Ahmed u *Musnedu*, 2/7, 25, 38, 136 i 358; En-Nesai u 'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti, Ma jekulu 'inde-l-vedda'i, hadisi br. 509-516, str. 353-355 i Ibnu-s-Sunni u 'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti, 302 – Babun ma jekulu iza šejje'a ridžalen, hadis br. 504, str. 238. Albani ovaj hadis ubraja u vjerodostojne predaje. (Vidi: *Silsiletu-l-ehadisi-s-sahiha*, hadis br. 14 i 15.)

⁷¹⁷ Ovaj hadis prenosi Ahmed u svom *Musnedu*, 2/87. Hafiz Ibn Hadžer ovaj hadis ocjenjuje vjerodostojnim. (Vidi: Šejh Abdulkadir el-Arnaut u *El-Ezkaru* imama Nevevija, str. 315.)

⁷¹⁸ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 7 – Babun ma džae fi da'veti-l-validejni, hadis br. 1905; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, Babu-d-du'ai bi zahri-l-gajbi, hadis br. 1536 i Ibn Madže u *Sunenu*: 34 – Kitabu-d-du'ai, 11 – Babu da'veti-l-validi ve da'veti-l-mazlumi, hadis br. 3862.

Tako Omer b. el-Hattab, r.a, prenosi da je tražio od Vjerovjesnika, s.a.v.s, dozvolu da ode na umru, pa, nakon što mu je dozvolio, rekao mu je: *Brate moj, sjeti nas se u svojoj dovi i nemoj nas zaboraviti!*⁷¹⁹

Dova za put

Kada se sve pripremi za put i odlučno se krene, onda je dova za put nezaobilazna, a u njoj ćemo zamoliti Allaha Uzvišenog da nas sačuva svih neugodnosti na putu, da nam olakša putovanje i sačuva našu porodicu od svih iskušenja na koja bi mogla naići.

Postoji više verzija dove za put. Mi smo odabrali onu koju prenosi imam Muslim od 'Abdullaha b. Omera, r.a, a u kojoj navodi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, kada bi krenuo na put, prvo proučio tri puta *Allahu ekber*, zatim izgovorio kur'anske riječi: *Subhanellezi sebhare lena haža ve ma kunna lebu mukrinin. Ve inna ila Rabbina lemunkalibun/ Hvaljen neka je Onaj koji je dao da nam one služe, mi to sami ne bismo mogli postići, i mi ćemo se sigurno Gospodaru svome vratiti!*⁷²⁰ Nakon toga je proučio sljedeću dovu: *Allahumme inna nes'eluke fi seferina haža el-birre ve-t-takva. Ve mine-l-'ameli ma terda. Allahumme hevvin 'alejna seferena haža vetvi 'anna bu'deb. Allahumme Ente-s-sahibu fi-s-seferi ve-l-balifetu fi-l-ehl. Allahumme inni e'uzu bike min va'sai-s-seferi ve keabeti-l-menzari ve sui-l-munkalebi fi-l-mali ve-l-ehl./ Allahu, tražimo od Tebe na ovom putovanju dobročinstvo, bogobojažnost i djela kojima si Ti zadovoljan. Allahu, olakšaj nam ovaj put i učini ga kratkim. Allahu, Ti si saputnik na putovanju i zamjenik u porodici. Allahu, utječemo Ti se od teškoća putovanja, ružnog prizora i lošeg ishoda u imetku i porodici.*⁷²¹

⁷¹⁹ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 110. poglavlje, hadis br. 3562 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, Babu-d-du'ai, hadis br. 1498 i Ibn Madže u *Sunenu*: 25 – Kitabu-l-menasik, 5 – Babu fadli du'ai-l-hadži, hadis br. 2894.

⁷²⁰ *Ez-Zuhruf*, 13-14.

⁷²¹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 15 – Kitabu-l-hadždž, 75 – Babun ma jekulu iza rekibe ila seferi-l-hadždži ve gajrihi, hadis br. 1342; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-džihad, 78 – babun ma jekulu-r-redžulu iza safere, hadis br. 2599. Sličnu verziju navodi i Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 42 – Babun ma jekulu iza haredže musafiren, hadis br. 3439 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

Zabrana putovanja ženi bez mahrema

Ženi je zabranjeno da duže putuje sama, bez mahrema tj. oca, brata, sina, muža. To se temelji na Poslanikovim, s.a.v.s, jasnim riječima koje prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Ženi koja vjeruje u Allaha i Sudnji dan nije dozvoljeno, bez mahrema, da krene na put, koji traje dan i noć.*⁷²²

Pokuđenost individualnog putovanja

Na put ne treba kretati sam. Poslanik, s.a.v.s, je jasno upozorio na opasnost individualnog putovanja a posebno noću. U hadisu Ibn Omera, r.a, jasno se potcrtava: *Kada bi ljudi znali o putovanju u samoći ono što ja znam, ne bi nikada konjanik krenuo noću sam.*⁷²³

Preporuka je da na putovanje idu najmanje tri osobe. Ovo se temelji na Vjerovjesnikovim, s.a.v.s, riječima, koje prenosi 'Amr b. Šu'ajb, od svog oca a on od Amrovog djeda: *Jedan konjanik je šejtan, dva su dva šejtana a tri predstavljaju konjanike.*⁷²⁴

Iako se iz hadisa primjećuje da se radi o konjanicima, što prije svega upućuje na vrijeme džihada, ipak je takav postupak preporučljiv i u našim prilikama, znajući kakva sve iskušenja donosi put.

⁷²² Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 18 – Kitabu taksiri-s-salati, 4 – Babun fi kem jaksuru-s-salate, hadis br. 1088; Muslim u *Sahihu*: 15 – Kitabu-l-hadždž, 74 – Babu seferi-l-mer'eti me'a mahremin ila hadždžin ve gajrihi, hadis br. 1339; Tirmizi u *Sunenu*: 10 – Kitabu-r-reda'a, 15 – babun ma džae fi kerahijeti en tusafire-l-mer'etu vahdeha, hadis br. 1170 i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-menasiq, Babun fi-l-mer'eti tehudždždu bigajri mahremin, hadis br. 1723.

⁷²³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 56 – Kitabu-l-džihadi ve-s-sijeri, 135 – Babu-s-sejri vahdehu, hadis br. 2998 i Tirmizi u *Sunenu*: 24 – Kitabu-l-džihad, 4 – Babun ma džae fi kerahijeti en jusafire-r-redžulu vahdehu, hadis br. 1673.

⁷²⁴ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 24 – Kitabu-l-džihad, 4 – Babun ma džae fi kerahijeti en jusafire-r-redžulu vahdehu, hadis br. 1674 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-džihad, 85 – Babun fi-r-redžuli jusafiru vahdehu, hadis br. 2607 i dr.

Izabrati emira/vođu puta

Kada putuje više osoba treba izabrati vođu puta, kako bi se brojne nesuglasice izbjegle i kako bi svaka vrsta anarhije bila minimizirana. Allahov Poslanik, s.a.v.s, je to pojasnio u predaji Ebu Hurejre, r.a, i Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a: *Kada trojica krenu na put, neka jednog odrede za emira – vođu puta!*⁷²⁵

Skraćivanje farz-namaza

Jedna od olakšica prilikom putovanja je skraćivanje četverorekatnih farz-namaza u dvorekatne. Tako je činio Vjerovjesnik, s.a.v.s, i na putu nije ni prije a ni poslije skraćenih farza klanjao sunnete, izuzev sabahskih sunneta i vitr-namaza, koje ni na putovanju nije izostavljao.⁷²⁶

Namaz za vrijeme vožnje

Dobrovoljni namaz se može klanjati i na putu. Ostali namazi, izuzev farza, mogu se klanjati jašući, odnosno vozeći se nekim prevoznim sredstvom ili leteći avionom. S obzirom da je okretanje prema kibli u tom slučaju komplicirano, mi ćemo klanjati u svom sjedištu, ne obraćajući pažnju u kom smjeru je okrenuta naša jahalica, automobil, autobus ili avion. Tako je, naime, radio i sam Vjerovjesnik, s.a.v.s, kako navodi 'Amir, r.a, da ga je vidio kako jašući klanja (*nafile*) a okrenut je kako je bila okrenuta njegova jahalica ili kako navodi Džabir, r.a, da je *Vjerovjesnik, s.a.v.s, klanjao nafile-namaz, jašući a nije bio okrenut ka kibli.*⁷²⁷ Kod farz-namaza dužnost je izvršiti sve šarte (uslove) i ruknove (farze) u granicama mogućnosti.

⁷²⁵ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-džihad, 86 – Babun fil-kavmi jusafirune juemmirune ehadehum, hadis br. 2608. Imam Nevevi ovaj hadis ocjenjuje dobrim. (Vidi: *Rijadu-s-salihin*, hadis br. 960, str. 317.)

⁷²⁶ Vidi o tome hadise koje bilježe Buhari u *Sahihu*: 18 – Kitabu taksiri-s-salati, 11 – Babun men lem jetetavva' fi-s-seferi dubure-s-salati ve kableha, hadis br. 1101 i Muslim u *Sahihu*: 6 – Kitabu salati-l-musafirine ve kasruha, 1 – Babu salati-l-musafirine ve kasruha, hadis br. 689.

⁷²⁷ Hadise bilježi Buhari u *Sahihu*: 18 – Kitabu taksiri-s-salati, 7 – Babu salati-t-tetevvu'i 'ale-d-devabbi, hadisi br. 1093 i 1094 i Muslim u *Sahihu*: 6 – Kitabu salati-l-musafirine ve kasruha, 4 – Babu dževazi salati-n-nafileti 'ale-d-dabbeti fi-s-seferi hajsu tevedždžehet, hadis br. 700.

Šta se uči prilikom uspinjanja i spuštanja?

Praksa Vjerovjesnika, s.a.v.s. i njegovih ashaba bila je da se uči tekbir u toku uspona na nekom putovanju a tesbih prilikom spuštanja. Džabir, r.a, prenosi: *Kada bi se penjali (prilikom putovanja) na neku uzvišicu izgovarali bi: Allahu ekber, a kada bismo se spuštali učili bismo: Subhanallah.*⁷²⁸

Šta se prouči kada se dođe u neko mjesto?

Brojne hadiske zbirke tretiraju ovo pitanje i u njima se navodi nekoliko predaja na koji se način sačuvati zla i neprilika u mjestu u koje putujemo ili u koje smo doputovali. Međutim, mi smo izabrali najautentičniju predaju koju od Vjerovjesnika, s.a.v.s, prenosi Havla bint Hakim, r.a: *Ko dođe u neko mjesto, pa kaže: E'uzu bikelimatillahi-tammati min šerri ma halek! / Utječem se Allahovim savršenim riječima od zla onoga što je stvorio!, neće mu ništa nauditi sve dok ne otputuje iz tog mjesta!*⁷²⁹

Požuriti s povratkom kući

Čim se ostvari cilj putovanja, treba se potruditi, pa se što prije vratiti kući, shodno preporuci Allahovog Poslanika, s.a.v.s, u predaji Ebu Hurejrea, r.a: *Putovanje je svojevrsna patnja: uskraćuje vam hranu, piće i san, pa kada neko od vas postigne cilj svoga putovanja, neka požuri svojoj porodici!*⁷³⁰

Vratiti se kući danju

Pokuđeno je vraćati se kući noću, posebno u kasnim noćnim satima. To se temelji na hadisu koji prenosi Džabir, r.a: *Kada je neko od vas dugo odsutan od kuće, neka nipošto ne dolazi porodici u noćno doba!*⁷³¹

⁷²⁸ Predaju bilježi Buhari u *Sahihu*: 56 – Kitabu-l-džihadi ve-s-sijeri, 132 – Babu-t-tesbihi iza hebeta vadijen i 133 – Babu-t-tekbiri iza 'ala šerefen, hadisi br. 2993 i 2994.

⁷²⁹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 48 – Kitabu-z-zikri ve-d-du'ai ve-t-tevbeti ve-l-istigfari, hadis br. 2708.

⁷³⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 26 – Kitabu-l-'umreti, 19 – Babun: Es-Seferu kit'atun mine-l-'azab, hadis br. 1804 i Muslim u *Sahihu*: 33 – Kitabu-l-imare, 55 – Babu-s-seferi kit'atun mine-l-'azab, hadis br. 1927.

⁷³¹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 26 – Kitabu-l-'umreti, 16 – Babun la jatruku ehlehu iza belega-l-Medinete, hadis br. 1801; Muslim u *Sahihu*: 33 – Kitabu-l-imare, 55 – Babu-s-seferi kit'atun mine-l-'azab, hadis br. 1927 i Tirmizi u

Šta proučiti vraćajući se kući?

U povratku s puta uči se identična dova koju učimo kada krenemo na put. Međutim, kada ugledamo svoje mjesto, pored navedene dove, proučićemo ono što je Poslanik, s.a.v.s, učio. Naime, Enes, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, učio sljedeće riječi, ugledavši Medinu, i to bi ponavljao sve dok u nju ne bi, u povratku s puta, ušao: *Ajibune, taibune, 'abudune, li Rabbina hamidun / Vraćamo se kajuci se i pokoravajući se i našem Gospodaru zahvaljujući!*⁷³²

Klanjati dva rekata u džamiji prije ulaska u kuću

Mustehab je klanjati dva rekata namaza u svojoj džamiji, nakon povratka s puta a prije ulaska u svoju kuću. Tako je činio Allahov Poslanik, s.a.v.s, što vidimo u predaji Ka'b b. Malika, r.a: *Vjerovjesnik, s.a.v.s. je, po povratku s puta, svraćao prvo u džamiju, gdje je klanjao dva rekata.*⁷³³

Sunenu: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 19 – Babun ma džae fi kerahijeti turuki-r-redžuli ehlehu lejlen, hadis br. 2712 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁷³² Hadis bilježe Muslim u *Sahihu:* 15 – Kitabu-l-hadždž, 75 – Babun ma jekulu iza rekibe ila seferi-l-hadždži ve gajrihi, hadis br. 1342; Tirmizi u *Sunenu:* 49 – Kitabu-d-da'vat, 42 – Babun ma jekulu iza haredže musafiren, hadis br. 3439 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu:* Kitabu-l-džihad, 78 – Babun ma jekulu-r-redžulu iza safere, hadis br. 2599.

⁷³³ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu:* 65 – Kitabu-t-tefsir, 18 – Babun: Ve 'ale-s-selasetillezine hullifu..., hadis br. 4677; Muslim u *Sahihu:* 49 – Kitabu-t-tevbe, 9 – Babu hadisi tevbeti Ka'b b. Malik ve sahabejhi, hadis br. 2769 i Ebu Davud u *Sunenu:* Kitabu-l-džihad, 178 – Babun fi-s-alati 'inde-l-kudumi mine-s-seferi, hadis br. 2781.

KULTURA PONAŠANJA PRI KUPOPRODAJI I EKONOMSKOM POSLOVANJU

Kupoprodaja je segment ljudskog ponašanja koji najočitije govori da islam ne tretira samo odnos čovjeka spram njegovog Gospodara, nego da znatan dio svoga učenja usmjerava na odnos čovjeka prema čovjeku, kao i na njegov odnos prema kolektivitetu.

Uspostavljanjem preciznih kriterija u domenu kupoprodaje kristalno jasno manifestira se briga islama o svakom segmentu ljudskog ponašanja. Time, se, eksplicite, islam distancira od drugih religija koje su svedene isključivo na čovjekov odnos spram Boga, dok su međuljudski odnosi prepušteni ljudima i njihovim promišljanjima, shodno poznatoj krilatici nastaloj na tradiciji tih religija i učenja: *Bogu Božje a caru carevo!*

Podsticaj na privređivanje i kupoprodaju

Allah Uzvišeni zahtijeva da čovjek radi i privređuje. Najbolja hrana je ona koju čovjek sam zaradi. To jasno naglašava Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predaji poznatog ashaba El-Mikdama, r.a: *Niko nikada neće jesti bolju hranu od one koju je zaradio svojom rukom. Allahov poslanik Davud, a.s, jeo je isključivo ono što je zaradio vlastitim rukama!*⁷³⁴

Privređivanje i kupoprodaja obustavljaju se samo za vrijeme namaza, pogotovo u vrijeme džuma-namaza, kao što naglašava Allah Uzvišeni: *O vjernici, kada se u petak na namaz pozove, kupoprodaju ostavite i pođite da namaz obavite; to vam je bolje, neka znate! A kada se*

⁷³⁴ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 34 – Kitabu-l-buju', 15 – Babu kesbi-r-redžuli ve 'amelihij bijedihij, hadis br. 2072.

*namaz završi, onda se po zemlji razidite i Allahovu blagodat tražite i Allaha mnogo spominjite, da biste postigli što želite.*⁷³⁵

Kupoprodaja je potrebna i poželjna, ali ona ne smije biti uzrok da zapostavimo namaz i druge dužnosti. Allah Uzvišeni za prave vjernike kaže da su to *ljudi koje kupovina i prodaja ne ometaju da Allaha spominju, namaz obavljaju i sadaku udjeljuju.*⁷³⁶

Prva generacija muslimana pokazala je kako se treba ponašati u tom smislu. U tom kontekstu Katade, kako navodi Buhari, kaže: *Ljudi se bavili kupoprodajom i trgovinom, ali kada bi im došla neka od obaveza prema Allahu, tada ih trgovanje i kupoprodaja nisu zabavili od sjećanja na Allaha.*⁷³⁷

Koliko je prva generacija vodila računa da radi i privređuje, ali u isto vrijeme da ne zapostavi svoje vjerske dužnosti najbolje ilustrira činjenica da ashab koji je bio kovač i iskivao željezo, kada bi podigao čekić iznad nakovnja i u tom momentu začuo ezan, ne bi više spuštao čekić na nakovanj, nego na stranu pored njega, a krojač bi zadjevenu iglu u platno odstavljao i odlazio u džamiju, pa tek onda bi nastavljao započeti posao.⁷³⁸

Čuvanje od sumnjivog

Vjernik strogo vodi računa da prilikom kupoprodaje ili poslovanja s drugima ne nepravilno kakav šerijatski prekršaj. Posebno vodi računa da svi njegovi poslovi budu u suglasju s časnim principima islama i izbjegava svaku vrstu sumnje, kako u zaradi, tako i u kupoprodaji. Vjerovjesnik islama, s.a.v.s, upozorio je na to u predaji Ebu Hurejrea, r.a, u kojoj se podvlači: *Doći će vrijeme kada se čovjek neće brinuti za imovinu - na koji način ju je stekao: da li na dozvoljen ili nedozvoljen način.*⁷³⁹

⁷³⁵ *El-Džumu'a*, 9-10.

⁷³⁶ *En-Nur*, 37.

⁷³⁷ Vidi: Buharijin *Sahih*: cit. kitab, 8 – Babu-t-tidžare fi-l-bezzi ve gajrihi.

Uporedi, takođe: *Buharijina zbirka hadisa* (na bosanskom jeziku), 3/202-203.

⁷³⁸ Pogledaj o ovome: *Buharijina zbirka hadisa*, 3/203 (na bosanskom jeziku) i Ibn Hadžer, *Fethu-l-Bari*, 4/478-449.

⁷³⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 34 – Kitabu-l-buju', 7 – Babun men lem jubali min hajsu kesebe-l-male, hadis br. 2059.

Zabrana uzimanja kamate

Pri kupoprodaji i ekonomskom poslovanju treba se posebno čuvati uzimanja ili davanja kamate. Allah Uzvišeni jasno napominje: *Allah je dozvolio trgovinu a zabranio kamatu!*⁷⁴⁰

'Abdullah b. Mes'ud, r.a, kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, prokleo je onoga koji uzima kamatu, onoga koji je daje, dvojicu svjedoka koji posvjedoče i notara koji je upisuje!*⁷⁴¹

Naravno, ovdje se misli na naše svjesno uzimanje, davanje ili posredovanje u vezi s kamatom. Međutim, u vremenu u kojem živimo i načinu ekonomskog poslovanja, gotovo je nemoguće izbjeći bar neki vid te oštre zabrane. Poslanik islama, s.a.v.s, je to, u predaji Ebu Hurejrea, r.a, jasno nagovijestio: *Doći će takvo vrijeme da gotovo niko neće biti imun od kamate: ako je i ne bude uzimao bar će ga dostići njena prašina!*⁷⁴²

Dakle, naš zadatak je izbjeći kamatu u našem poslovanju, jer, u protivnom, izazvat ćemo Allahovu srdžbu i kaznu, kao što i potcrtava Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predaji 'Abdullaha b. Mes'uda, r.a: *U kojem narodu se pojave i rašire blud i kamata, taj narod će izazvati Allahovu kaznu!*⁷⁴³

Iskrenost u kupoprodaji

Islam je uspostavio kriterije prema kojima onaj ko učestvuje u kupoprodaji i ekonomskom poslovanju mora biti iskren i pouzdan. Iskrenim u kupoprodaji čak se obećava druženje s poslanicima,

⁷⁴⁰ *El-Bekare*, 275.

⁷⁴¹ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 2 – Babun ma džae fi ekli-r-riba, hadis br. 1206 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: 22 – Kitabu-l-buju', 4 – Babun fi ekli-r-riba, hadis br. 3333; Nesai u *Sunenu*: 27 – Kitabu-t-talak, 13 – Babu ihlali-l-mutalleka selasen ve ma fihi mine-t-taglizi i Ibn Madže u *Sunenu*: 12 – Kitabu-t-tidžarat, 58 – Babu-t-taglizi fi-r-riba, hadis br. 2277.

⁷⁴² Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: 22 – Kitabu-l-buju', 3 – Babun fidžtinabiš-šubuhah, hadis br. 3331 i Ibn Madže u *Sunenu*: 12 – Kitabu-t-tidžarat, 58 – Babu-t-taglizi fi-r-riba', hadis br. 2278. U senedu ovog hadisa spominje se da Hasan prenosi od Ebu Hurejrea, r.a, što većina islamskih učenjaka osporava, pa je upitna njegova vjerodostojnost. (Vidi: El-Munzir, *Et-Tergibu ve-t-terhibu*, 3/10, izdanje Daru ihjai-t-turasi-l-'arebi, Bejrut, 1968).

⁷⁴³ Hadis bilježi Ebu Ja'la el-Mevsili u *Musnedu*, s dobrim senedom. (Vidi: El-Munzir, *Et-Tergibu ve-t-terhibu*, 3/8).

šehidima i iskrenim ljudima, što ih treba podstaknuti na takav vid poslovanja. Ebu Se'id, r.a, prenosi od Poslanika, s.a.v.s, u tom pogledu, sljedeći hadis: *Iskren i pouzdan trgovac bit će u društvu vjerovjesnika, iskrenih i šehida!*⁷⁴⁴

Bogobojaznost, dobročinstvo i dijeljenje sadake posebno se potencira u slučaju trgovaca. Otuda je Poslanik islama, s.a.v.s, imao običaj, kada bi vidio trgovce u jeku poslovanja, kako prenosi Rifa'a, r.a, upozoriti ih: *Svi će trgovci biti proživljeni na Sudnjem danu kao grešnici, izuzev onih koji se budu Allaha bojali, dobročinstvo činili i dijelili milostinju!*⁷⁴⁵ Pod bogobojaznošću se ovdje podrazumijeva - da ih kupoprodaja nije odvojila od obaveza prema njihovom Gospodaru, da nisu zakidali na vagi i kantar u i da se nisu prilikom poslovanja krivo zaklinjali.

Ispravno mjerenje je emanet

Islam je uspostavio jasne kriterije u pogledu mjerenja i vaganja. Vage moraju biti podešene tako da ne zakidaju mušterije, jer je Vjerovjesnik, s.a.v.s, naglasio: *Povjereno vam je dvoje na čemu su propali narodi koji su živjeli prije vas!*⁷⁴⁶

Allah Uzvišeni je oštro zaprijetio onima koji nisu vage i mjere podesili i koji zakidaju na vaganju i mjerenju: *Teško onima koji pri mjerenju zakidaju, koji punu mjeru uzimaju kad od drugih kupuju, a kad drugima mjere na litar ili na kantar – zakidaju. Kako ne pomisle da će oživljeni biti na Dan veliki, na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svijetova dići!*⁷⁴⁷

Kako mjeriti i vagati?

Prilikom mjerenja platna ili nekog materijala treba malo prepustiti i odsjeći mušteriji više nego što metar tačno pokaže a pri vaganju vaga treba pretegnuti na stranu na kojoj je roba i ono što se

⁷⁴⁴ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 4 – Ma džae fi-t-tudžadžari, hadis br. 1209 i ocjenjuje ga hasen-predajom.

⁷⁴⁵ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: prethodni kitab i bab, hadis br. 1210 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ibn Madže u *Sunenu*: 12 – Kitabu-t-tidžarat, 3 – Babu-t-tevekka' fi-t-tidžare, hadis br. 2146.

⁷⁴⁶ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 9 – Ma džae fi-l-mikjali ve-l-mizani, hadis br. 1217 i ne ocjenjuje ga kao pouzdanu predaju, ali naglašava da je hadis prenesen pouzdanom mevkuf-predajom od Ibn 'Abbasa, r.a.

⁷⁴⁷ *El-Mutaffifun*, 1-6.

vaga. Suvejd b. Kajs, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Mjeri, ali (uvijek) prepusti malo više!*⁷⁴⁸

Uz to, treba voditi računa da se jezičak na vagi smiri, pa tek onda prepustiti, ili dodati malo više. Nažalost, na našim pijacama primjećujemo prodavce kako bace kesu na vagu i ne čekajući da se vaga smiri i jezičak dođe na svoje mjesto, te predaju voće ili povrće kupcu, koji zasigurno nije dobio potrebnu količinu niti težinu, već je dobrano zakinut i obmanut. Otuda bi ova Poslanikova, s.a.v.s, preporuka posebno dobro došla našim trgovcima na pijačnim tezgama, ali i na svakom drugom mjestu, da povedu više računa o načinu mjerenja, vaganja i poslovanja.

Opasnost krivog zaklinjanja

Krivo i lažno svjedočenje ili zaklinjanje često je prisutno u komunikaciji trgovaca i ekonomskom poslovanju, pa je Vjerovjesnik, s.a.v.s, u vezi s njima posebno naglasio tu negativnost. Ebu Zerr, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, jasno zaprijetio: *Tri osobe Allah neće pogledati na Sudnjem danu, niti će ih osloboditi grijeha i njih čeka bolna patnja.* Allahov Poslanika, s.a.v.s, je tu prijetnju ponovio tri puta. Ashabi su upitali: *Ko su ti, koji su tako propali i stradali, Allahov Poslaniče?! On je odgovorio: Ona osoba koja prigovori za dobro djelo koje uradi, osoba koja (iz oholosti) spusti svoj ogrtač (ispod članka) i osoba koja prodaje svoju robu lažno se zaklinjući!*⁷⁴⁹

Zabrana varanja

Svaka vrsta varanja i obmane prilikom kupoprodaje strogo je zabranjena. U tom smislu zabranjeno je presretanje trgovaca prije dolaska na pijacu radi kupovanja jeftinije robe, kao i apstinencija od muže životinja kako bi one imale više mlijeka prilikom prodaje, te

⁷⁴⁸ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 66 – Ma džae fi-r-rudžhani fi-l-vezni, hadis br. 1305 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: 22 – Kitabu-l-buju', 7 – Babun fi-r-rudžhani fi-l-vezni, hadis br. 3336 i Nesai u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-buju', 54 – Babu-r-rudžhani fi-l-vezni.

⁷⁴⁹ Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-iman, 46 – Babu bejani galzi tahrimi isbali-l-izari ve-l-menni bi-l-'atijjeti ve tenfiki-s-sil'ati be-l-halefi, hadis br. 171 i Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 5 – Ma džae fimen halefe 'ala sil'atin kaziben, hadis br. 1211 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

vještačko podizanje cijena na pijaci, kako bi, onda, mušterije misleći da im neko daje veću cijenu i sami platili više. O tome je Poslanik, s.a.v.s, u predaji Ibn 'Abbasa, r.a, iznio jasan islamski stav: *Ne dočekujte karavane prije čaršije, ne prodajite nekoliko dana nemuzene životinje i neka niko od vas ne podiže cijenu drugom!*⁷⁵⁰

Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, prošao pored gomile žita, pa je zavukao ruku i pod prstima osjetio vlažnost. *Šta je ovo vlasniče žita?! - upitao je. Pokislo je, Allahov Poslaniče!* - odgovori on, a na to će mu Vjerovjesnik, s.a.v.s: *A zašto to što je vlažno nisi stavio odozgo kako bi ljudi mogli vidjeti?! Nakon toga je rekao: Ko vara, ne pripada nama!*⁷⁵¹

Zabrana nadmetanja na cijenu

Islam je zabranio sljedbenicima islama da jedni drugima podižu ili obaraju cijene. To se čini, npr, na način da neko priđe kupcu koji je upravo pristao na ponuđenu cijenu i rekne mu: *Ne kupuj to od njega, ja ću ti dati isto ili još bolje po nižoj cijeni!*, ili da priđe prodavcu i kaže mu: *Ne prodaji mu po toj cijeni, ja ću ti dati više!*

Allahov Poslanik, s.a.v.s, je takav postupak osudio u predaji Ibn Omera, r.a, u kojoj se kaže: *Neka se niko od vas ne nameće na cijenu drugoga!*⁷⁵²

Zabrana monopola

Ovdje se posebno misli na gomilanje hrane i drugih roba radi skuplje prodaje u vrijeme oskudice, kao što je bio slučaj u nas, za vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu. To može biti i, inače, u vrijeme bilo koje krize, suše, nestašice i sl. Vjerovjesnik, s.a.v.s, u

⁷⁵⁰ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 41 – Ma džae fi bej'i-l-muhafelati, hadis br. 1268 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁷⁵¹ Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-imani, 43 – Babu kavli-n-Nebijji, sallallahu 'alejhi ve sellem: *Men gaššena felejse minna!*, hadis br. 101; Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 74 – Ma džae fi kerahijeti-l-gišši fi-l-buju'i, hadis br. 1315 i Ibn Madže u *Sunenu*: 12 – Kitabu-t-tidžarat, 36 – Babu-n-nehji 'ani-l-gišši, hadis br. 2224.

⁷⁵² Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 34 – Kitabu-l-buju', 58 – Babun la jebi'u 'ala bej'i ehihi, hadis br. 2139 i Muslim u *Sahihu*: 21 – Kitabu-l-buju', 4 – Babu tahrimi bej'i-r-redžuli 'ala bej'i ehihi, hadis br. 1412.

predaji Ma'mera, r.a, nedvosmisleno naglašava: *Samo grešnik može držati monopoll!!*⁷⁵³

Omer b. el-Hattab, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, upozorio: *Ko gomila hranu da bi je u vrijeme oskudice skuplje prodavao muslimanima, Allah Uzvišeni će ga kazniti gubom i finansijskom propašću.*⁷⁵⁴

Zabrana prodaje hrane prije preuzimanja

Kupac ne bi trebalo da prodaje hranu dok je ne preuzme, na temelju hadisa koji prenosi Ibn 'Abbas, r.a: *Ko kupi neku hranu, neka je ne prodaje prije nego je preuzme.*⁷⁵⁵

Zabrana prodaje alkohola, strvi, svinja i kipova

U našem međusobnom poslovanju i kupoprodaji zabranjeno je i kupovati i prodavati alkohol. Allahov Poslanik, s.a.v.s, čak je prokleo deset osoba koje imaju dodir s alkoholom i alkoholnim pićima. U Ebu Davudovoj i Ahmedovoj predaji spominje se da je Allah Uzvišeni prokleo tih deset osoba. Naime, Enes b. Malik i 'Abdullah b. Omer, r.a, prenose od Vjerovjesnika, s.a.v.s, da je upozorio: *«Allahov Poslanik, s.a.v.s, je u vezi s alkoholom prokleo deset osoba: onoga koji cijedi i onoga kome se cijedi, onoga koji pije, onoga koji nosi i onoga kome se nosi, onoga koji ga toči, onoga koji ga prodaje, onoga koji se od njegove dobiti hrani, onoga koji ga kupuje i onoga kome se kupuje.»*⁷⁵⁶

⁷⁵³ Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: 22 – Kitabu-l-musakat, 26 – Babu tahrimi-l-ihdikari fi-l-akvati, hadis br. 1605; Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 40 – Ma džae filihtikari, hadis br. 1267 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: 22 -Kitabu-l-buju', 47 – Babun fi-n-nehji 'ani-l-hukreti, hadis br. 3447.

⁷⁵⁴ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 12 – Kitabu-t-tidžarat, 6 – Babu-l-hukreti ve-l-dželbi, hadis br. 2155. Sened ovog hadisa je autentičan a njegovi prenosioci su pouzdani. (Provjeri: Muhammed Fuad 'Abdu-l-Baki u Ibn Madžeovom *Sunenu*, 2/729; izdanje Daru-l-hadis, Kairo, 1994.)

⁷⁵⁵ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 34 – Kitabu-l-buju', 54 – Babun ma juzkeru fi bej'i-t-ta'ami ve-l-hukreti, hadis br. 2133; Muslim u *Sahihu*: 21 – Kitabu-l-buju', 8 – Babu batlani bej'i-l-mebi' i kable-l-kabdi, hadis br. 1525 i Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 56 – Ma džae fi kerahijeti bej'i-t-ta'ami hatta jestevfijehu, hadis br. 1291 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁷⁵⁶ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 59 – Babu-n-nehji en juttehaze-l-hamre hallen, hadis br. 1295 i ocjenjuje ga kao garib-predaju; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-ešribe, 2 – Babu-l-'inebi ja'siru li-l-hamri, hadis

Pored alkohola, muslimanu je zabranjeno trgovati strvi, svinjama i kipovima. To se jasno primjećuje u predaji Džabira b. 'Abdillaha, r.a, koji je je u Mekki, u godini kada je oslobođena Mekka, čuo Vjerovjesnika, s.a.v.s, kako napominje: *Zaista su Allah i Njegov Poslanik zabranili prodaju alkohola, strvi, svinja i kipova!* Neko od prisutnih je zapitao: *Allahov Poslaniče, a šta veliš o loju uginule životinje, s kojim se mažu lađe, maste kože i prave svijeće koje ljudi koriste za rasvjetu?!* On je odgovorio: *To je haram!* Nakon toga Allahov Poslanik, s.a.v.s, je rekao: *Allah je prokleo židove. Zabranio im je loj, a oni su ga topili, prodavali i jeli od te žarade!*⁷⁵⁷

Zabrana kupoprodaje u džamiji

Kupoprodaju treba izbjegavati u džamiji. Poslanik islama, s.a.v.s, je na to upozorio u predaji Ebu Hurejre, r.a: *Kada vidite nekoga da prodaje ili kupuje u džamiji, recite: Allah ti ne dao žarade u tvojoj trgovini!*⁷⁵⁸

Islamski učenjaci razišli su se u pogledu prodaje i kupovine u džamiji, od onih koji to smatraju zabranjenim, pa čak i kada se radi o prodaji knjiga i mushafa, kao što ističe 'Ali el-Kari, pa do onih koji to smatraju dopuštenim.⁷⁵⁹

U svakom slučaju, treba izbjegavati ekonomsko poslovanje u džamijama, jer citirani hadis veoma jasno ukazuje na to.

br. 3674; Ibn Madže u *Sunenu*: 30 – Kitabu-l-ešribe, 6 – Babun lu'ineti-l-hamru 'ala 'ašereti evdžuhin, hadis br. 3381 i Ahmed u *Musnedu*, 2/97. Ovaj hadis Albani uvrštava u autentične predaje. (Provjeri: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, hadis br. 5091).

⁷⁵⁷ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 34 – Kitabu-l-buju', 112 – Babu bej' i-l-mejteti ve-l-asnami, hadis br. 2236 i Muslim u *Sahihu*: 22 – Kitabu-l-musakati, 13 – Babu tahrimi bej' i-l-hamri ve-l-mejteti ve-l-hinziri ve-l-asnami, hadis br. 1581.

⁷⁵⁸ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 77 – Babu-n-nehji 'ani-l-bej' i fi-l-mesdžidi, hadis br. 1321 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Nesai u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Babun ma jekulu limen jebi'u ev jebta'u fi-l-mesdžidi, hadis br. 176 i Ibnu-s-Sunni u *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, 35 – Babun ma jekulu ita rea ehaden jebi'u fi-l-mesdžidi, hadis br. 154. Imam Hakim ovaj hadis ocjenjuje vjerodostojnim prema uvjetima imama Muslima, a to potvrđuje i imam Zehebi. (Provjeri: dr. Faruk Hamade u djelu *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti* imama Nesajja, str. 219).

⁷⁵⁹ Vidi o tome: *Tirmizijina zbirka hadisa*, 4/232 u prijevodu prof. Mahmuta Karalića.

Kada je dozvoljeno odustati od pogodbe?

Slobodan izbor pri kupoprodaji imaju i prodavac i kupac sve dok se ne razidu. Kada to učine, pogodba postaje obligatna. To se temelji na hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji prenosi 'Abdullah b. Omer, r.a: *Prodavac i kupac mogu slobodno da odustanu (od pogodbe) sve dok se ne razidu ili kupoprodaju ne potvrde.*⁷⁶⁰ U nastavku Buharijine predaje spominje se da se Ibn Omer, r.a, kada bi nešto kupio što mu se svidjelo, trudio da što brže ode od kupca i na taj način tu kupoprodaju potvrdi.

Berićet je u istini

Kupoprodaja je berićetna samo pod uvjetom da se istina govori prilikom poslovanja i da se priznaju svi eventualni nedostaci robe koju prodajemo. Allahov Poslanik, s.a.v.s, eksplicite je to podvukao u autentičnoj predaji koju od njega prenosi Hakim b. Hizam, r.a: *Ako prilikom kupoprodaje (prodavac i kupac) budu govorili istinu i spomenuli nedostatke (svoje robe), njihova kupoprodaja bit će blagoslovljena, a ako budu lagali i skrivali nedostatke (svoje robe) bereket će biti odstranjen iz njihove kupoprodaje.*⁷⁶¹

Berićet je u ranjenju

Rano ustajanje i traženje nafake, putem kupoprodaje i ekonomskog poslovanja, islamom je posebno pohvaljeno. Poslanik islama, s.a.v.s, molio je Allaha Uzvišenog u svojim dovama da blagoslovi zaradu njegovih sljedbenika i opskrbu koja se stekne u ranom ustajanju i ranom poslovanju. Sahr el-Gamidi, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Allabu, blagoslovi mojim sljedbenicima*

⁷⁶⁰ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 34 – Kitabu-l-buju', 42 – Babu kem jedžuzu-l-hijaru?, hadis br. 2107 i 2108; Muslim u *Sahihu*: 21 – Kitabu-l-buju', 10 – Babu subuti hijari-l-medžlisi li-l-mutebaji' ine, hadis br. 1521 i Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 26 – Ma džae fi-l-bejji' ajni bi-l-hijari ma lem jeteferreka, hadis br. 1245 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁷⁶¹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 34 – Kitabu-l-buju', 19 – Babun iza bejjene-l-bejji' ani, hadis br. 2079; Muslim u *Sahihu*: 21 – Kitabu-l-buju', 11 – Babu-sidki fi-l-bej' i ve-l-bejani, hadis br. 1532 i Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 26 – Ma džae fi-l-bejji' ajni bi-l-hijari ma lem jeteferreka', hadis br. 1246 i ocjenjuje ga kao sahih.

*njihovo ranjenje!*⁷⁶² U nastavku Tirmizijine, Ebu Davudove i Ibn Madžeove predaje stoji da je Sahr, r.a, prenosilac ovog hadisa od Vjerovjesnika, s.a.v.s, bio trgovac i da je, suglasno ovoj Poslanikovojoj, s.a.v.s, dovi, uvijek svoju trgovačku karavanu slao rano ujutro, pa se brzo obogatio i stekao izuzetno velik kapital.

Fatima, r.a, Poslanikova, s.a.v.s, kćerka, prenosi da je do nje jedno jutro navratio Allahov Poslanik, s.a.v.s, dok je ona spavala, gurnuo je i rekao joj: *Ustani, kćeri moja, prisustvuj opskerbi tvoga Gospodara i ne budi nemarna. Allah Uzvišeni dijeli ljudske opskerbe (svakog dana) između svitanja zore i izlaska sunca!*⁷⁶³

Odgajanje ili praštanje duga

Nekada kupca ophrvaju dugovi koji mu nanesu veliku brigu i dovedu ga do bezizlazne situacije. U tom momentu humano bi bilo odgoditi vraćanje duga, a još bolje bilo bi oprostiti taj dug i tako čovjeka spasiti nevolje i velike brige. Na to nas podstiče Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predaji Ebu Hurejrea, r.a, kada kaže: *Onoga koji odgodi vraćanje duga onome koji ga nije u stanju vratiti, ili mu dug oprosti, Allah će na Sudnjem danu skloniti u blad Svoga prijestolja kada drugog blada, izuzev Njegovog, neće biti!*⁷⁶⁴

U drugoj predaji Ebu Hurejre, r.a, prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s, da je rekao: *Neki čovjek je pozajmljivao ljudima, a svome službeniku je govorio: Kada dođeš siromahu, ne traži od njega (oprosti mu) ne bi li i nama Allah oprostio, pa je došao Allahu i On mu je oprostio!*⁷⁶⁵

⁷⁶² Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 6 – Ma džae fi-t-tebkiri bi-t-tidžare, hadis br. 1212 i ocjenjuje ga hasen-predajom; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-džihad, 84 – Babun fibtikari fi-s-seferi, hadis br. 2606 i Ibn Madže u *Sunenu*: 12 – Kitabu-t-tidžarat, 41 – Babun ma jurdža mine-l-bereketi fi-l-bukuri, hadis br. 2236.

⁷⁶³ Hadis bilježi Bejheki u *Sunenu*. (Vidi: *Tirmizijina zbirka hadisa*, 4/138, u prijevodu i komentaru prof. Mahmuda Karalića).

⁷⁶⁴ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 12 – Kitabu-l-buju', 67 – Ma džae fi inzari-l-mu'siri ve-r-rifki bihi, hadis br. 1306 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁷⁶⁵ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 34 – Kitabu-l-buju', 18 – Babun men enzare mu'siren, hadis br. 2078 i Muslim u *Sahihu*: 22 – Kitabu-l-musakati, 6 – Babu fadli inzari-l-mu'siri, hadis br. 1562.

KULTURA PONAŠANJA U DŽAMIJI

Džamija je u islamu nezamjenljiva institucija: rasadnik znanja, svjetionik vjere i mehanizam za transformaciju ljudi. Vjernik je za džamiju vezan već od rođenja – od nadijevanja imena i učenja ezana na uho novorođenčetu, preko vjenčanja i ulaska u novi život, do kraja života i klanjanja dženaze-namaza.

Za vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s, džamija je bila prva škola, odgajalište, parlament, kasarna i svekoliko svakodnevno stjecište svih generacija muslimana. Ona je bila i socijalna ustanova u kojoj su se prikupljale informacije o socijalnom stanju vjernika, te pomagali jetimi, siročad i ugroženi. Bila je i svojevrsni centar gdje su se saznavali najpotrebniji podaci o članovima zajednice: razlog njihovog odsustva, bolest i način zijareta bolesnika ili, eventualna, smrt i vrijeme posljednjeg susreta i klanjanja dženaze.

Danas je, nažalost, džamija uveliko izgubila na svojoj aktuelnosti i vanredno širokoj lepezi i domenu djelovanja. Gotovo da je svedena na mjesto molitve u kojem će vjernik samo obaviti namaz, ili na *pokopnu ustanovu* bez koje se ne može obaviti posljednji ispraćaj nekog ko preseli na ahiret.

Nadamo se, da će ovoj instituciji biti vraćen njen nekadašnji ugled i da će, relativno brzo, postati, kako što je bila i u periodu prvih generacija muslimana, nit koja će uvezivati sve muslimane, spajati ih, organizirati i uvezivati, kao što su saffovi uvezani i čvrsto spojeni dok vjernici koji obavljaju namaz stoje jedan uz drugog.

Allahov Poslanik, s.a.v.s, jasno je kazivao i praktično pokazao kako se ponašati na svakom mjestu i u svako vrijeme. Njegova životna praksa pokazala je kako se treba ponašati u džamiji. Cilj ovog rada je da, na temelju njegovih hadisa i prakse, pojasnimo kako bi ponašanje vjernika trebalo da bude u džamiji i da tako i postupamo.

Podsticaj na posjećivanja džamija

Brojni su hadisi Vjerovjesnika, s.a.v.s, koji podstiču vjernike na posjećivanje džamija i klanjanje namaza u njima. Spomenut ćemo samo neke:

Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Kad god neko ode u džamiju – jutrom ili naveče – Allah mu pripremi mjesto u Džennetu, koliko god puta ode ujutro i naveče.*⁷⁶⁶

Ebu Hurejre, r.a, prenosi od Allahovog Poslanika, s.a.v.s, da je rekao: *Ko se kod svoje kuće očisti a zatim ode u jednu od džamija da obavi jedan od Allahovih farzova, jednim korakom mu se oprašta grijeh a drugim podiže stepen (u Džennetu).*⁷⁶⁷

Abdullah b. Omer, r.a, prenio je od Poslanika islama, s.a.v.s: *Namaz obavljen zajednički je vredniji od namaza pojedinca za dvadeset sedam puta.*⁷⁶⁸

Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Sedam vrsta ljudi će biti u Allahovom hladu na dan kada nikakvog drugog hlada – osim Njegovog – neće biti: pravedan vladar, mladić koji odraste u pokornosti Allahu, osoba čije je srce stalno vezano za džamiju, prijatelji koji se vole isključivo u ime Allaha, sastaju se i razilaze samo u ime Njega, čovjek kojega lijepa i ugledna žena pozove na blud, a on kaže: Ne, ja se bojim Allaha!, čovjek koji udjeljuje sadaku tako da mu hlevica ne zna šta mu je udijelila desnica i čovjek koji se sjeti Allaha u samoći pa mu oko zasuzi!*⁷⁶⁹

Priprema za odlazak u džamiju

Potrebno je da vjernik, prije odlaska u džamiju, ispuni određene uvjete. Dužan je da uzme abdest, odnosno da se okupa, da obuče najljepšu odjeću i da se namiriše.

Allah Uzvišeni kaže: *O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kada hoćete namaz da obavite.*⁷⁷⁰

Posebno je to naglašeno u slučaju odlaska na džumu i bajram-namaze. Allahov Poslanik, s.a.v.s, je, u hadisu koji prenosi Abdullah

⁷⁶⁶ Hadis bilježe Buhari i Muslim.

⁷⁶⁷ Hadis bilježi Muslim.

⁷⁶⁸ Hadis bilježe Buhari i Muslim.

⁷⁶⁹ Hadis bilježe Buhari i Muslim.

⁷⁷⁰ *El-A'raf*, 31.

b. Omer, r.a, rekao: *Kada neko od vas bude htio ići na džuma-namaz, neka se prethodno okupa!*⁷⁷¹

U predaji Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a, navodi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Kupanje petkom dužnost je svakoj punoljetnoj osobi, pranje zubi i upotreba mirisa ukoliko ga ima.*⁷⁷²

Allahov Poslanik, s.a.v.s, je, takođe, kako prenosi Ebu Hurejre, r.a, rekao: *Ko se u petak okupa, poput kupanja od džunupluka, zatim ode u džamiju u prvo vrijeme, kao da je devu žrtvovao, ko ode u drugo vrijeme, kao da je kravu žrtvovao, ko ode u treće vrijeme kao da je rogatog ovna žrtvovao, ko ode u četvrto vrijeme kao da je kokoš žrtvovao, ko ode u peto vrijeme kao da je jaje žrtvovao, a kada se imam pojavi, dođu meleki i slušaju hutbu.*⁷⁷³

Polazak u džamiju

Allahov Poslanik, s.a.v.s, bi, kada bi izlazio iz kuće, činio to lijevom nogom, a onda bi proučio dovu:

*Allahu, učini svjetlo u mom srcu i u mom vidu, učini ga s moje desne strane i iza mene, daj mi ga u mojim žilama, mesu, krevi, kosi i tijelu.*⁷⁷⁴

Značajno je napomenuti da osoba koja se uputi ka džamiji ne smije saplirati prste svojih ruku, budući da se i sam odlazak u džamiju računa kao da je osoba u samom namazu, a takav postupak je muslimanu zabranjen. Ka'b b. 'Udžre, r.a, prenosi u tom pogledu hadis Poslanika islama, s.a.v.s: *Kada neko od vas lijepo i propisno uzme abdest a zatim se zaputi ka džamiji, neka ne sapliće prste svojih ruku, jer je on već u namazu!*⁷⁷⁵

Preporučuje se smireno i dostojanstveno koraćanje ka džamiji, bez velike žurbe, a posebno bez trčanja, jer je osoba praktično u namazu onog momenta kada se uputi ka džamiji. Ebu Katade, r.a, kaže: *Dok smo klanjali za Allahovim Poslanikom, s.a.v.s, začuli smo graju nekih ljudi, pa ih je Vjerovjesnik, s.a.v.s, nakon što smo klanjali, upitao: Šta vam je? Odgovorili su: Žurili smo na namaz! On im je, tada, rekao: Nemojte tako raditi! Kada pristupate namazu, pristupajte mu*

⁷⁷¹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu* u poglavlju o džuma-namazu.

⁷⁷² Hadis bilježi Buhari u istom poglavlju.

⁷⁷³ Hadis bilježe Buhari i Muslim.

⁷⁷⁴ Hadis bilježe Buhari i Muslim.

⁷⁷⁵ Hadis je autentičan. Bilježe ga Ebu Davud, Tirmizi i Ahmed.

*smireno i dostojanstveno, pa ono što stignete za imamom klanjajte, a ono što vam je izamaklo nadoknadite.*⁷⁷⁶

Slična je predaja i Ebu Hurejre, r.a, u kojoj Poslanik, s.a.v.s, upozorava: *Kada čujete ikamet, krenite na namaz tiho i dostojanstveno, a ne trčite! Ono što ste stigli klanjajte, a potom dopunite ono što vam je prošlo!*⁷⁷⁷

Zbilja je ružan osjećaj, kada neko zakasni u džema'at, pa počne trčati po džamiji kao po sportskom terenu, kako bi stigao na neki rekjat. Otuda je Poslanikova, s.a.v.s, preporuka: smiren i dostojanstven pristup namazu, kako bi se i džamiji, kao časnom mjestu, ukazalo dužno poštovanje i respekt. Osim toga, dolazak u džamiju, prije ikameta, donosi nam brojne blagodati koje nećemo zadobiti ako ne stignemo blagovremeno u džamiju. Između ostalog, to je: klanjanje dva rekata tehijetu-l-mesdžida, dova između ezana i ikameta⁷⁷⁸ i izgovaranje početnog tekbira u vrijeme kada to čini imam.

Ulazak u džamiju

Pri ulasku u džamiju treba voditi računa da se u džamiju ulazi desnom nogom, na temelju prakse Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Naime, Aiša, r.a, prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s, da je u svim stvarima preferirao desnu stranu.⁷⁷⁹

Imam Buhari navodi Aišinu, r.a, predaju u kojoj stoji: *Vjerovjesnik, s.a.v.s, davao je desnoj strani prednost u svakom svom poslu koliko god je mogao: u svom čišćenju, češljanju i oblačenju odjeće.*⁷⁸⁰ Buhari naslovljava odjeljak u kojem citira naprijed navedeni hadis: *Ulaženje desnom nogom u džamiju i druge prostorije, i prije samog navođenja hadisa spominje da je Abdullah b. Omer, r.a, poznat po striktnom slijeđenjem Poslanika islama, s.a.v.s, u svim segmentima života, ulazio u džamiju desnom, a izlazio lijevom nogom.*⁷⁸¹

⁷⁷⁶ Hadis bilježi Buhari u poglavlju o ezanu.

⁷⁷⁷ Hadis bilježi Buhari u istom poglavlju.

⁷⁷⁸ Enes b. Malik, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Dova između ezana i ikameta se ne odbija.* (Hadis bilježe Ibn Hibban i Ibn Huzejme u svojim sahihima, te Tirmizi i Ebu Davud u sunenina, kao Ahmed u *Musnedu*).

⁷⁷⁹ Predaju bilježi Buhari u *Sahihu*, u poglavlju o abdestu.

⁷⁸⁰ *Sahih*, poglavlje o namazu; bab: Et-Tejemunu fi duhuli-l-mesdžidi ve gajrihi.

⁷⁸¹ Vidi: Isto poglavlje i isti odjeljak.

Dova

Prilikom ulaska u džamiju donosi se selam na Poslanika, s.a.v.s, i prouči: *Bismillahi ve-s-selamu 'ala Resulillahi. Allahummegfirli zunubi, veftah li ebvabe rahmetike! / U ime Allaha. Neka je selam na Allahovog Poslanika. Allahu, oprosti mi grijeha i otvori mi vrata Svoje milosti!* Ovu predaju od Poslanika, s.a.v.s, prenosi njegova kćerka Fatima, r.a.⁷⁸² Sličnu predaju od Vjerovjesnika, s.a.v.s, prenosi i Ebu Usejid, r.a, odnosno Ebu Humejd es-Sa'idi, r.a.⁷⁸³

Lijepo je proučiti i dovu koju je od Poslanika, s.a.v.s, prenio poznati ashab Abdullah b. 'Amr b. el-'As, r.a: *E'uzu billahi-l-'azim, ve bivedžhibi-l-kerim, ve sultanibi-l-kadim, mine-š-šejtani-r-radžim! / Utječem se Velikom Allahu, Njegovim Plemenitim Licem i Vječnom Vlačću da me sačuva od prokletog šejtana!* Kada osoba izgovori ovu dovu, šejtan, tada, prizna: *Od mene je sačuvan čitav dan!*⁷⁸⁴

Nazivanje selama

Sunnet je nazvati selam prisutnima u džamiji. U predaji Suhejba, r.a, kao i Bilala, r.a, navodi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, na selam ashaba, kada bi bio u namazu, odgovarao išaretom ruke.⁷⁸⁵

Pokuđenost prelaska preko ramena klanjača i njihovo razdvajanje:

Brojni klanjači kada zakasne na namaz, prelaze preko ramena klanjača i, često, razdvoje dvije osobe da bi sebi obezbijedili mjesto u saffu. To svakako treba izbjegavati. Naime, treba na vrijeme doći u džamiju i popunjavati prazna mjesta u safovima, kako kasnije ne bi bilo potrebe da se prelazi preko ramena klanjača ili razdvajaju dvojica klanjača u saffu.

⁷⁸² Hadis bilježi Ibn Madže u Sunenu, Kitabu-l-mesadžid, hadis br. 771.

⁷⁸³ Predaju bilježe Ebu Davud, Nesai, Ibn Madže i Ahmed. U Muslimovoj predaji spominje se samo ova dova prilikom ulaska u džamiju, bez selama na Vjerovjesnika, s.a.v.s. (Vidi: Sahih, Kitabu-l-musafirin, Bab: Ma jekulu iza dehale-l-mesadžid, hadis br. 68.).

⁷⁸⁴ Hadis bilježi Ebu Davud u Sunenu: Kitabu-s-salat; 17- Babu fima jekuluhu-r-redžulu 'inde duhulihi-l-mesadžid; hadis br. 466.

⁷⁸⁵ Ovaj hadis bilježe svi autori El-Kutubu-s-sitte, izuzev Ibn Madže.

Selman el-Farisi, r.a, prenosi od Allahovog Poslanika, s.a.v.s, da je rekao: *Ko se petkom okupa, što je bolje moguće, namiriše se, pa izađe rano u džamiju ne rastavivši dvojicu klanjača, a zatim klanja ono što je propisano, pa šuti i sluša imama dok butbu drži, Allah će mu oprostiti grijeha počinjene između dvije džume!*⁷⁸⁶

Pokuđenost prelaska ispred klanjača

Treba paziti da se ne prelazi ispred klanjača dok je u namazu, kako ga ne bismo dekoncentrirali. Ta praksa takođe je prisutna kod onih koji kasne na namaz, pa onda pokušavaju dospjeti do prvih safova. Otuda je neophodno ubrizgati u svijest ljudi da dolaze na vrijeme u džamiju i da popunjavaju sva mjesta koja su prazna u prvim safovima, kako se ne bi ukazala prilika onima koji kasne da moraju učiniti tako pokuđene stvari i prelaziti ispred klanjača.

Allahov Poslanik, s.a.v.s, je, upozoravajući na taj čin, eksplicite naglasio: *Da neko od vas čeka stotinu godina, bolje mu je nego da prođe ispred svog brata koji klanja!*⁷⁸⁷

Islamski učenjaci, uglavnom, smatraju da je prolazak ispred klanjača mekruh. Međutim, Imam en-Nevevi i neki drugi smatraju da je prolazak ispred klanjača, bez *sutre*, haram.⁷⁸⁸ Imam el-Kasimi, takođe, to drži haramom, izuzev u dva slučaja:

1. ako osoba primijeti slobodan prostor u prvom safu, pa ga želi popuniti i tako upotpuniti saf ispred sebe,
2. ako bude tolika gužva i stiska i da ne nađe drugog izlaza.⁷⁸⁹

Ukoliko se klanja u džema'atu, onda je *sutra* imama dovoljna i za kompletan džema'at.

Tehijjetu-l-mesdžid

Kada se uđe u džamiju, u vrijeme kada nije mekruh klanjati ili prije nastupanja određenog namaza, prije nego sjednemo

⁷⁸⁶ Hadis bilježi Buhari u poglavlju o džuma-namazu.

⁷⁸⁷ Hadis bilježe Ibn Hibban u *Sahihu* i Tirmizi i Ibn Madže u svojim sunenima.

⁷⁸⁸ Vidi: Tirmizijina zbirka hadisa, 1/99.

⁷⁸⁹ Pogledaj o tome: Ebu Huzejfe Ibrahim b. Muhammed, *Adabu-l-mesdžid*, str. 28.

klanjaćemo dva rekata tehijjetu-l-mesdžida.⁷⁹⁰ To se temelji na hadisu Ebu Katade, r.a, u kojem Poslanik islama, s.a.v.s, traži od svojih sljedbenika da klanjaju ta dva rekata: *Kada neko od vas uđe u džamiju neka klanja dva rekata prije nego sjedne!*⁷⁹¹

Valja napomenuti da je kod nas običaj da se ova dva rekata klanjaju samo u novoootvorenoj džamiji ili u nekoj džamiji koju osoba prvi put posjećuje. Međutim, dužnost nam je napomenuti da se taj namaz klanja svaki put kada uđemo u džamiju, osim ukoliko već nije počeo određeni namaz koji ćemo klanjati u džema'atu ili ukoliko nije nastalo vrijeme u kojem je pokuđeno klanjati: vrijeme izlaska sunca, kada je sunce u zenitu i kada sunce zalazi.

Po mnogima, taj namaz treba klanjati svaka osoba koja dođe na džuma-namaz, pa makar imam već držao hutbu, dok se, po hanefijskoj pravnoj školi, taj namaz izostavi i sjedne, kako bi se hutba slušala i okoristilo njome.⁷⁹²

Dakle, kad god se uđe u džamiju, a muezzin nije počeo učiti ikamet za farz-namaz⁷⁹³ ili ne postoji neka druga spomenuta zapreka, klanjaćemo dva rekata tehijjetu-l-mesdžida prije nego sjednemo u džamiji.

Vrijednost boravka u džamiji

Boravak u džamiji ima svoja pravila koja vjernik treba respektovati ukoliko želi polučiti nagradu koju će mu podariti Gospodar svjetova na Danu kada niko drugi osim Njega ne bude nagrade udjeljivao.

Sjedenje u džamiji radi ibadeta, i'tikafa, učenja Kur'ana, sticanja znanja, slušanja korisnih savjeta i iščekivanja namaza je mustehab.

Ebu Se'id el-Hudri, r.a, prenosi predaju Mu'avije, r.a, u kojoj se kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, prošao pored jednog kružoka ashaba koji su sjedili u džamiji, upitavši ih: *Šta vas je dovelo da tu*

⁷⁹⁰ Vidi: Eš-Šurunbilali, *Meraki-l-felah*, str. 383.

⁷⁹¹ Hadis bilježe svi autori El-Kutubi-s-sitte u svojim zbirkama hadisa.

⁷⁹² Provjeri: Vehbi Sulejman Gavdži, *Es-Salatu ve ahkamuha*, str.220.

⁷⁹³ Na temelju hadisa koji bilježe Buhari i Muslim, a u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Kada se počne učiti ikamet, onda nema namaza izuzev farza!*

*sjedite? Oni su odgovorili: Sjedimo ovdje radi spominjanja Allaha i zahvale Njemu zato što nas je uputio u islam i sa njim nam ukazao milost! Allahov Poslanik, s.a.v.s, im je tada rekao: Allaha vam, doista ste zbog Njega sjeli tu?! Ne tražim da mi se zakunete na to što sumnjam u vas, već mi je došao Džibril i obavijestio me da se Allah s vama ponosi pred melekima!*⁷⁹⁴

Ilustrativna je, u ovom pogledu, i predaja Ebu-d-Derdaa, r.a, kada je rekao svome sinu: *Neka ti džamija bude tvoj dom! Doista sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kada kaže: Džamije su kuće bogobojaznih. Kome džamija bude njegova kuća, Allah mu je zagarantirao Svoju milost i prelazak preko Sirat-čuprije!*⁷⁹⁵

Neće razdvajati dvojicu ljudi

Osoba koja uđe u džamiju naći će prvo prazno mjesto u saffu i popuniti ga. Nema pravo razdvajati dvije osobe da bi sjeo između njih, bez njihovog dopuštenja, kao što napominje Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predaji Abdullaha b. Amra, r.a: *Nije dopušteno čovjeku da razdvaja dvojicu ljudi bez njihove dozvole.*⁷⁹⁶

Neće dizati osobu sa njenog mjesta

Posebno je zabranjeno dizati neku osobu da bi se sjelo na njeno mjesto. Abdullah b. Omer, r.a, prenosi hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s, u kojem se kaže: *Niko od vas neće dići svoga brata s njegova mjesta, da bi on sjeo na to mjesto!*⁷⁹⁷

Nažalost, u nekim našim džamijama postoji običaj suprotan ovom Poslanikovom, s.a.v.s, stavu. Naime, neki ugledni ljudi kao da su se pretplatili na određena mjesta u nekim džamijama, pa ako neko, eventualno, sjedne na to mjesto, oni ga dignu i sjednu na «svoje mjesto». Treba naglasiti da je jedina privilegija u džamiji doći prvi i zauzeti mjesto tamo gdje želimo. Svaka druga «pretplata» nije u islamu validna i suprotstavljena je sunnetu.

⁷⁹⁴ Hadis bilježi Muslim.

⁷⁹⁵ Hadis bilježe Et-Taberani u *El-Mu'džemu-l-kebiru* i *El-Mu'džemu-l-evastu* i El-Bezzar koji ovu predaju ocjenjuje dobrom.

⁷⁹⁶ Hadis bilježe Tirmizi, Ebu Davud i Ahmed.

⁷⁹⁷ Hadis bilježe Buhari, Muslim, Tirmizi i dr.

Ko ima najveće pravo na mjesto u džamiji?

Osoba koja je ranije došla u džamiju, pa izašla zbog neke potrebe, ako se vrati, ima najveće pravo na mjesto gdje je prethodno sjedila. To se temelji na hadisu Vjerovjesnika, s.a.v.s, koji prenosi Vehb b. Huzejfe, r.a:

Čovjek koji je sjedio na mjestu, pa je izašao svojom potrebom a zatim se vratio, ima najveće pravo na to mjesto.⁷⁹⁸

To se odnosi samo na jedno namasko vrijeme. Ukoliko bi neko npr. izašao da promijeni abdest i slično, ima najveće pravo na mjesto u saffu gdje je bio prije izlaska. To ne važi za drugo namasko vrijeme.

Zadržavanje na mjestu gdje smo klanjali

Lijepo je zadržati se na mjestu gdje smo klanjali, jer sve dok mi sjedimo nakon namaza meleki mole za nas.

Ibn Battal kaže: *Ko se želi osloboditi grijeha bez muke i napora, neka po završenom namazu boravi što duže na mjestu obavljenog namaza, kako bi meleki za njega što duže molili oprost grijeha a njihovo zauzimanje je najsigurnije.⁷⁹⁹*

Bitno je naglasiti da će meleki moliti oprost za nas isključivo kada smo pod abdestom ili, po nekim mišljenjima, sve dok ne uradimo nešto što je loše.⁸⁰⁰

To se temelji na hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji prenosi Ebu Hurejre, r.a, a u kojem se kaže: *Meleki se mole za svakog od vas sve dok bude na mjestu na kome je obavio svoj namaz, samo ukoliko mu se ne desi nešto što kvari abdest. Oni govore: Allahu, oprosti mu grijehel! Allahu, smiluj mu se!⁸⁰¹*

Osim toga, onaj ko se pod abdestom nađe u džamiji, računa se Allahovim, dž.š, gostom, koga će On posebno počastiti. Selman el-Farisi, r.a, prenosi predaju u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s, ističe: *Ko uzme abdest i ode u džamiju, on je Allahu zijaret učinio, a obaveza onoga kome je zijaret učinjen je da počasti onoga koji ga je posjetio!⁸⁰²*

⁷⁹⁸ Hadis bilježe Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, Muslim, Tirmizi, Ebu Davud i Ibn Madže.

⁷⁹⁹ Buharijina zbirka hadisa, 1/384. (Prijevod i komentar: Hasan Škapur).

⁸⁰⁰ Vidi: Ibn Hadžer, *Fethu-l-bari*, 1/641.

⁸⁰¹ Bilježe Buhari u *Sahihu*; 8 – Kitabu-s-salat; 61 – Babu-l-hadesi fi-l-mesdžidi, Muslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai i dr.

⁸⁰² Hadis bilježe El-Bejheki u *Šu'abu-l-imanu*; Ibn Hibban u *Ed-Du'afau* i et-Taberani u *El-Mu'džemu-l-kebiru*. El-Hejsemi smatra dobrom predajom Taberanijevu predaju. Vidi, takođe: El-Albani: *Silsiletu-l-ahadisi-s-sahiha*, hadis br. 1169.)

Okrenuti se prema Kibli

Poželjno je da osoba dok je u džamiji bude okrenuta prema Kibli. Kada klanja namaz, svakako, mora to učiniti. Takvo ponašanje temelji se na predaji Enesa b. Malika, r.a, u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: *Ko klanja naš namaz, okreće se našoj kibli i jede od onog što mi koljemo, to je musliman koji uživa zaštitu Allaha i Allahova Poslanika, pa ne kršite ovu Allahovu zaštitu.*⁸⁰³

Izbjegavanje dunjalučkog razgovora

U džamiji treba izbjegavati svaki razgovor u vezi sa dunjalukom i dunjalučkim interesima ili, pak, spominjanje ljudi. Allahova kuća je predviđena za namaz, učenje Kur'ana, zikr Allaha Uzvišenog, učenje i poučavanje. Mora se voditi računa da se ni jednom našom dozvoljenom aktivnošću ne remeti harmonija te kuće, niti da se dekoncentrira onaj koji u njoj boravi.

U predajama Ibn Mes'uda i Enesa b. Malika, r.a, prenosi se da je Poslanik islama, s.a.v.s, upozorio: *U vremenu pred nastupanje Smaka svijeta pojavice se narod koji će sjediti u džamijama u kružocima, čiji će predmet razgovora biti dunjaluk. Ne sjedite sa takvima! Allah se neće takvima smilovati!*⁸⁰⁴

Ciljevi boravka u džamiji

Ukoliko se želi postići Allahovo zadovoljstvo i dova meleka onda naš boravak i sjedenje u džamiji mora imati za cilj iščekivanje namaza, učenje Kur'ana, učenje korisnog znanja, poučavanje korisnom znanju ili, pak, i'tikaf.

Posebno je značajno boravak u džamiji iskoristiti za učenje i spoznaju onoga što ne znamo, jer je to, očito, bila konstantna praksa Allahovog Poslanika, s.a.v.s. On je, s.a.v.s, na najbolji način to ilustrirao u predaji Ebu Vakida el-Lejsija, r.a, u kojoj se kaže da su pristigla trojica ljudi dok je Vjerovjesnik, s.a.v.s, sjedio sa ashabima u džamiji i upućivao im savjete. Dvojica od njih su prišli

⁸⁰³ Bilježi Buhari u *Sahihu*: 8 – Kitabu-s-salat; 28 – Babu fadli istakbali-l-Kibleti.

⁸⁰⁴ Hadis bilježe Ibn Hibban, Hakim i et-Taberani. Hakim kaže da je hadis autentičan. S njim se slaže i hafiz Ez-Zehabi. Uporedi, takođe: El-Albani, *Silsiletu-l-ehadisi-s-sahiha*, hadis br. 1163.

Poslaniku, s.a.v.s, a treći je otišao. Kada su spomenuta dvojica prišli blizu Poslaniku, s.a.v.s, nazvali su mu selam, pa je jedan od njih, vidjevši mjesto u halki sjeo, dok je drugi sjeo iza njih. Kada je Vjerovjesnik, s.a.v.s, završio obraćanje ashabima, rekao je: *Hoćete li da vas obavijestim o ovoj trojici? Jedan od njih je našao utočište kod Allaha pa ga je Allah ugostio, drugi se postidio pa se Allah njega postidio, dok se treći udaljio, pa se Allah od njega udaljio.*⁸⁰⁵

Islamski učenjaci smatraju da osoba neće propustiti bilo koju vrstu korisnih savjeta i uputa koje se upućuju u džamiji, nego će sjesti u saff ili halku u kojoj ima mjesta, ili iza nje, kako je uradio drugi spomenuti ashab u citiranoj predaji, a neće bez obravdanog razloga izostavljati takvu vrstu slušanja. Ibn Hadžer smatra da je osoba koja je napustila Poslanikove, s.a.v.s, savjete, ustvari, licemjer, koji je daleko od Allahove milosti.⁸⁰⁶

Stalno saznavanje i učenje posebno je potcrtavao Allahov Poslanik, s.a.v.s, pa zar džamija nije izvanredna prilika za to!? Vjerovjesnik, s.a.v.s, u hadisu Ebu Umame, r.a, jasno naglašava: *Prednost učenog nad pobožnim je kao moja prednost nad najnižim od vas. Doista Allah i Njegovi meleki, stanovnici nebesa i Zemlje, pa čak i mravi u svojim kućama i ribe, blagosiljaju onoga koji druge poučava dobru.*⁸⁰⁷

Popunjavanje i ravnanje safova

Osoba će, kada nastupi zajedničko klanjanje namaza, obavezno popuniti i izravnati saf, kako u njemu ne bi bilo praznina niti iskrivljenosti. Izravnati safove u namazu je sunnet po mišljenju Ebu Hanife, Malika i Šafije, po mišljenju Ibn Hazma to je farz a po drugom islamskim pravnicima je to vadžib.⁸⁰⁸

⁸⁰⁵ Hadis bilježe Buhari, Muslim, Nesai i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen-sahih. (Vidi: *Sunen*, 29. poglavlje Kitabu-l-isti'zan ve-l-adab.)

⁸⁰⁶ Vidi: El-Mubarekfuri, *Tuhfetu-l-ahvezi*, 7/511.

⁸⁰⁷ Hadis bilježi Tirmizi. Šejh el-Albani ga ocjenjuje vjerodostojnom predajom. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, hadis br. 4213).

⁸⁰⁸ Uporedi: *Buharijina zbirka hadisa*, 1/561.

Allahov Poslanik, s.a.v.s, kako prenosi Nu'man b. Bešir, r.a, je, tretirajući ravnanje u safu, oštro upozorio: *Ili ćete izravnati svoje safove u namazu ili će vam Allah izmijeniti vaša lica unatrag*.⁸⁰⁹

U predaji Enesa b. Malika, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: *Izravnajte vaše safove, jer je ravnanje safova jedan od elemenata ispravnosti namaza*.⁸¹⁰

Kako stajati jedan pored drugog u safu najbolje će nam pojasniti poznati ashab Allahovog Poslanika, s.a.v.s, Enes b. Malik, r.a, koji je rekao: *Mi smo priljepljivali svoje rame uz rame onoga koji klanja do nas i svoj uz njegov članak*.⁸¹¹

Nažalost, u nekim džematima uopće se o tome ne vodi računa, pa možemo vidjeti velike šupljine i iskrivljenost u safovima, tako da između dvojice džematlija komotno može proći *crno janje*, na što je upozorio Poslanik islama, s.a.v.s, kada je rekao: *Zbijte safove, približite se jedan drugom i međusobno izravnajte vaša ramena i vratove! Ja vidim, tako mi Allaha, šejtana kao crno janje kako se kroz praznine safova uvlači među vas*.⁸¹²

Imam je zadužen da prije nego počne predvoditi džemat, izravna i popuni safove, kao što je to bila Poslanikova, s.a.v.s, praksa, kako navodi Enes, r.a, koji kaže: *Kada je proučen ikamet za namaz, Allahov Poslanik, s.a.v.s, okrenuo se prema nama i rekao: Ispravite svoje safove i dobro se zbijte jedan uz drugog! Ja vas vidim iza svojih leđa*.⁸¹³

Disciplina i harmonija u džamiji

Svaka osoba koja uđe u džamiju mora biti svjesna svetosti ove institucije koja se naziva *Allahovom kućom*, pa pokušati svojim držanjem i ponašanjem pokazati krajnje poštovanje i uvažavanje spram nje. Otuda će, kako je i bila praksa Poslanika, s.a.v.s, i prve generacije muslimana, strogo voditi računa o disciplini i harmoniji u

⁸⁰⁹ Hadis bilježi Buhari u poglavlju o ezanu, u odjeljku: *Izravnavanje safova pri učenju ikameta i iza njega*.

⁸¹⁰ Hadis bilježi Buhari u poglavlju o ezanu, u odjeljku: *Ispravljanje safa je upotpunjavanje samog namaza*.

⁸¹¹ Vidi: *Buharijina zbirka hadisa*, 1/564.

⁸¹² Hadis bilježi Ibn Hibban u *Sahihu*.

⁸¹³ Hadis bilježi Buhari u poglavlju o ezanu, u odjeljku: *Okretanje imama ljudima pri ravanju safova*.

džamiji. Neće ni jednim svojim postupkom poremetiti koncentraciju prisutnih u džamiji. To čak nije dozvoljeno činiti ni povišenim tonom pri učenju Kur'ana, dove i sl. a kamoli nekim dunjalučkim razgovorom.

Kada Allah Uzvišeni u Kur'anu naglašava: *Ne podiži previše glas učeci Kur'an u namazu!*,⁸¹⁴ šta tek, onda, reći za neke naše druge nesmotrenosti koje činimo u džamijama?!

Koliko su ashabi to ozbiljno shvatili na najilustrativniji način će nam pokazati predaja Saiba b. Jezida u kojoj se kaže: *Bio sam u Poslanikovoj, s.a.v.s, džamiji kad me je neko pogodio kamenčićem. Okrenuo sam se i vidio da je to bio Omer b. el-Hattab, r.a, koji mi se obrati: Idi i dovedi mi onu dvojicu! Otišao sam i doveo mu ih. Upitao ih je: Ko ste vas dvojica?! Ili: Odakle ste vas dvojica?! Odgovorili su: Mi smo iz Taifa. Tada im je Omer, r.a, rekao: Da ste odavde ja bih vam, zbog dizanja vaših glasova u Poslanikovoj, s.a.v.s, džamiji, zadao bol!*⁸¹⁵

Otuda, čak i pohvaljene stvari poput učenja Kur'ana, zikra, dova i sl. u džamiji treba učiti što lagahnije, kako se ne bi dekoncentrisali oni koji u njoj prisustvuju. Tako Ez-Zerkeši jasno potcrtava: *Sunnet je svaku vrstu zikra učiti u sebi izuzev telbije!*⁸¹⁶

Imam Šafija podržava glasno učenje u džamiji samo pod uvjetom da se time žele poučiti oni koji to ne znaju.⁸¹⁷

Razgovor za vrijeme hutbe

Posebno treba voditi računa o ponašanju na džuma-namazu. Nažalost, u našoj praksi ima dosta nesmotrenosti u tom pogledu. Posebno bih istakao razgovor osoba za vrijeme dok imam drži hutbu. Očito je da mnogi nisu svjesni da razgovor bilo koje vrste za vrijeme hutbe doprinosi obezvređivanju džuma-namaza.

Ebu Hurejre, r.a, prenosi Poslanikove, s.a.v.s, riječi: *Ako kažeš onome pored sebe: Šuti! dok imam petkom drži hutbu, pogriješio si!*⁸¹⁸

⁸¹⁴ *El-Isra'*, 110.

⁸¹⁵ Predaju bilježi Buhari u poglavlju o namazu u 83. odjeljku kojeg je nazvao: Dizanje glasa u džamijama.

⁸¹⁶ Ebu Huzejfe Ibrahim b. Muhammed, *Adabu-l-mesdzid*, str. 62.

⁸¹⁷ Isti izvor i strana.

U drugoj predaji stoji: *Ko petkom razgovara dok imam uči hutbu, sličī magarcu koji nosi tovar knjiga, a onaj koji mu na to kaže: Šuti! nema nagrade za džumu-namaz.*⁸¹⁹

Jednog petka Allahov Poslanik, s.a.v.s, citirao je sa minbera jednu suru koju Ebu-d-Derda', r.a, ranije nije čuo. Ebu-d-Derda', r.a, okrenu se Ubejj b. Ka'bu, r.a, namigne mu i upita ga: *Kada je ova sura objavljena? Ja je do sada nisam čuo!* Ubejj, r.a, mu mimikom pokaza da šuti. Nakon što je namaz završen, obratio mu se sljedećim riječima: *Od tvog klanjanja nema ništa!* Ebu-d-Derda', r.a, je nakon Ubejjovih, r.a, riječi, zatražio pojašnjenje Vjerovjesnika islama, s.a.v.s, koji je rekao: *Ubejj je kazao istinu.*⁸²⁰

Abdullah b. Amr, r.a, prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s, da je rekao: *Džuma-namazu prisustvuju tri vrste ljudi: osoba koja pri učenju hutbe govori i za to će dobiti kaznu; osoba koja pri učenju hutbe uči dovu Allahu, koju on može ukabuliti ili odbiti i osoba koja sluša hutbu i ne govori, a uz to ne prelazi preko vratova ostalih klanjača, ne uznemiravajući ih – takvima će grijesi biti oprosteni, računajući od džume do džume i još dodajući tri dana, jer je Allah Uzvišeni rekao: Ko uradi dobro djelo, dobiće deseterostruku nagradu.*⁸²¹

Zabrana kupoprodaje i oglašavanja u džamiji

Svaka osoba treba strogo paziti da ne povrijedi atmosferu i intimu džamije i džamijskog prostora. Otuda je u džamiji zabranjen svaki vid kupoprodaje, oglašavanje izgubljenih stvari i svaka druga vrsta podizanja glasova.

Ebu Hurejre, r.a, prenosi hadis u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Kada vidite nekoga da prodaje ili kupuje u džamiji, recite:*

⁸¹⁸ Hadis bilježi Buhari u poglavlju o džuma-namazu, u odjeljku: Šutnja petkom dok imam uči hutbu.

⁸¹⁹ Hadis bilježe Ahmed u *Musnedu* i Taberani u *El-Mu'džemu-l-kebiru*.

⁸²⁰ Hadis bilježi imam Taberani.

⁸²¹ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Poglavlje o namazu – 232. odjeljak: Razgovor dok imam drži hutbu; hadis br. 1113. Sličnu predaju bilježi i Ahmed u *Musnedu*, 2/181.

*Allah ti ne dao profita u toj tvojoj trgovini! A kada vidite nekoga da se u džamiji glasno raspituje o izgubljenoj stvari, recite: Allah ti je ne povratio.*⁸²²

U Muslimovoj predaji, koju, takođe, prenosi Ebu Hurejre, r.a, stoji: *Ko čuje nekoga da oglašava izgubljenu stvar u džamiji, neka kaže: Allah ti je ne povratio! Džamija, uistinu, nije zbog toga pravljena.*⁸²³

U skladu s navedenim hadisom postupa većina učenjaka. Oni prodaju i kupovinu u džamiji, kako navodi imam Tirmizi, smatraju pokuđenom. Samo mali broj učenjaka takav postupak dozvoljava.⁸²⁴

Postupak prilikom izlaska iz džamije

Osoba će, prema sunnetu, izaći lijevom nogom iz džamije i, tom prilikom, će proučiti sljedeće: *Bismillahi ve-s-selamu 'ala Resulillahi. Allahummagfirli zunubi veftab li ebvabe fadlike! / U ime Allaha, neka je selam na Allahovog Poslanika. Allahu, oprosti mi grijeha i otvori mi vrata Svoje dobrote.*⁸²⁵ Inače, ovaj hadis prenosi Fatima, r.a, kćerka Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

U predaji Ebu Hurejre, r.a, navodi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, preporučio da se pri izlasku iz džamije, nakon selama na Vjerovjesnika, s.a.v.s, prouči sljedeća dova: *Allahumme'simni mine-š-šejtani-r-radžim / Allahu, zaštiti me od prokletog šejtana.*⁸²⁶

Ebu Umame, r.a, prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s, zanimljivu predaju u kojoj se kaže: *Kada neko od vas namjerava izaći iz džamije, nahrle na njega Iblisove vojske, opkole ga i navale na njega kao što navale pčele na truta. Otuda, kada neko od vas želi izaći na džamijska vrata, neka kaže: Allahumme inni e'uzu bike min Iblise ve džunudihim / Allahu, tražim kod*

⁸²² Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: poglavlje o kupoprodaji; 74. odjeljak: O zabrani kupoprodaje u džamijama; Ibn Huzejme u *Sahihu*; Hakim u *Mustedreku* i kaže da je vjerodostojan po kriterijima Muslima; Ahmed u *Musnedu*; Darimi u *Sunenu* i Nesai u *Amelu-l-jemi ve-l-lejleti*.

⁸²³ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 5 - Kitabu-l-mesadžid; 18 - Babu-n-nehji 'an nešdi-d-dalleti fi-l-mesadžidi ve ma jekuluhu men semi'a-n-našid.

⁸²⁴ *Sunen*, poglavlje o kupoprodaji; 74. odjeljak: O zabrani kupoprodaje u džamiji. Vidi, takođe: El-Mubarekfuri, *Tuhfetu-l-ahvezi*, 4/465.

⁸²⁵ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: poglavlje o namazu; 231 - poglavlje: Šta se izgovara prilikom ulaska u džamiju.; Ibn Madže u *Sunenu*: 4 - poglavlje o džamiji i džematu; 13 - odjeljak: Dova pri ulasku u džamiju i Ahmed u *Musnedu*, 6/282 i 283.

⁸²⁶ Ibn Madže, *Sunen*, 4 - Kitabu-l-mesadžid ve-l-džema'at; 13 - Babu-d-du'ai 'inde duhuli-l-mesadžidi.

*Tebe utočišta od Iblisa i njegove vojske! Ko to bude rekao oni mu neće naškoditi!*⁸²⁷

Et-Tibi, komentirajući ulazak u džamiju i učenje dove u kojoj se spominje rahmet/milost i izlazak iz džamije i učenje dove, u kojoj se, pored selama i salavata, Allah moli za fadl/dobrotu, kaže: Možda je tajna u traženju milosti prilikom ulaska a dobrote prilikom izlaska iz džamije u tome što se u džamiji ibadet čini, a izvan džamije stiče opskrba!⁸²⁸

⁸²⁷ Hadis bilježi Ibnu-s-Sunni u *Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, hadis br. 152. Navodi ga, takođe, Imam Nevevi u djelu *El-Ezkar*, str. 60. (izdanje *Daru-l-huda*, Rijad, 1996.).

⁸²⁸ *Tirmizijina zbirka hadisa*, 2/74.

KULTURA PONAŠANJA ZA VRIJEME RAMAZANA

Ramazan je bio i ostao inspiracija generacijama muslimana, od prvih dana islama do danas. Ljepota ramazana plijeni, dok se ramazanska atmosfera nadvija nad svaku kuću, sokak, selo i grad. Bez obzira koliko je neko pronicljiv, izuzetno inteligentan ili suptilan, ne može dočarati i u potpunosti prenijeti osjećaj koji čovjek doživljava u dubini svoje duše i ono što osjeti u srži svojih kostiju.

Nadamo se da će nas ramazan uvući u najtananije predjele naših bića i našeg nutarnjeg sustava i da ćemo, osluškujući njegove treptaje, otkriti u sebi neslućene horizonte novih saznanja i do kraja osvijetliti staze naših kretanja.

Analiziranje našeg odnosa spram Kur'ana

S obzirom da je Allah Uzvišeni počeo Kur'an spuštati ljudskom rodu upravo u ramazanu, prilika je da se toga posebno prisjetimo i analiziramo naš odnos spram objave Kur'ana, kao najrevolucionarnijeg čina u historiji čovječanstva, kada je došlo do kontakta neba sa Zemljom, Uzvišenog sa ništavnim, Svemogućeg s nemoćnim i Vječnog s prolaznim.

Znajući to, naša bi posebna zadaća u toku ovog mjeseca bila - temeljito iščitavanje Kur'ana, ne samo da bismo ga učili i zarađivali sevape od učenja, ili da bismo podizali svoj kulturni ili znanstveni nivo, već da bismo saznali šta od nas Kur'an traži, kako bismo poslušali njego zov i to sproveli u svojoj svakodnevnoj praksi. Tako bi osjećaj primanja ili čitanja zarad prakticiranja otkrio u nama nove horizonte uživanja i znanja, koje ne bismo mogli dokučiti ako

bismo mu pristupili samo radi učenja, istraživanja i intelektualnog iščitavanja.

Otuda Sejjid Kutb, rahimehullahi 'alejhi, potcrtava da Kur'an svoje blago poklanja onome ko mu pristupi na takav način – s osjećajem saznavanja koji podstiče praktično djelovanje. Kur'an, kako se eksplicite naglašava, nije objavljen da bude knjiga i izvor intelektualnog uživanja, književnosti i umjetnosti, kazivanja i historijskih događanja – premda se sve to nalazi u njegovim časnim ajetima – već je objavljen da bude način i program života!⁸²⁹

Naš pristup Kur'anu treba uskladiti s jasnim kur'anskim riječima: *I kao Kur'an, sve dio po dio ga objavljujemo da bi ga ti ljudima malo pomalo kazivao, i prema potrebi ga objavljujemo.*⁸³⁰

Prva generacija je tako shvatala Kur'an i živjela po njemu. Međutim, kasnije generacije su mu, nažalost, uglavnom prilazile samo zarad, ili gotovo samo zarad intelektualnog, spoznajnog i duhovnog naslađivanja i uživanja. Otuda i anomalije u kasnijim generacijama, od osjećaja da se Kur'an objavljuje drugom a ne lično njemu, preko uživanja u milozvučnom učenju Kur'ana, pa sve do skoro totalnog svođenja kur'anskih ajeta na učenje mrtvima! Tako je Kur'an, našim nemarom i glupošću, od žive pokretačke snage postao, u našem životu, mrtvo slovo i mrtva knjiga!!!

Otuda je ramazan, uistinu, divna prilika da analiziramo naš odnos spram Kur'ana. Svakako da će promjenom našeg odnosa prema njemu, doći i do preobražaja unutar nas samih.

Više druženja s Kur'anom

Iako smo dužni Kur'an učiti svakodnevno, ramazan je prilika da to činimo daleko angažiranije, zbog toga što se u tom mjesecu djela daleko više vredniju a i zbog toga što je u njemu poteklo izlivanje tog spasonosnog eliksira na ljudski rod. I, tek ćemo učenjem Kur'ana i iznalaženjem najsvrisihodnijih metoda da kur'ansko učenje primjenimo u svakodnevnom životu, osjetiti puninu, vrijednost i pravi smisao ovog mubarek mjeseca.

⁸²⁹ Vidi opširnije: Sejjid Kutb, *Me'alimu fi-t-tariki*, str. 17-18. (na arapskom), a uporedi, takođe: *Žnakovi na putu* (izdanje na bosanskom), str. 14.

⁸³⁰ *El-Isra'*, 106.

Doživljaj ljepote posta

Važnost, značaj i ljepotu institucije posta čovjek nije u stanju u potpunosti shvatiti. Najveća potvrda važnosti i značaja ovog ibadeta je u činjenici što Allah Milostivi za post posebno nagrađuje. Ebu Hurejre, r.a, prenosi Vjerovjesnikov, s.a.v.s, hadis u kojem se kaže: *Allah Uzvišeni je rekao: Svako čovjekovo djelo pripada njemu – izuzev posta. Post pripada Meni i Ja za njega (posebno) nagrađujem!*⁸³¹

Da bismo s postom postigli potpune dunjalučke i ahiretske koristi potrebno je suzdržavanje ne samo od jela, pića, spolnog općenja i drugih tjelesnih užitaka, nego i suzdržavanje od grijeha koje slušamo svojim ušima, gledamo svojim očima, govorimo svojim jezikom ili činimo ostalim organima.

Ako pridržavanje propisane apstinencije od tjelesnih užitaka i čuvanje od grijeha koje čine naši organi budu popraćeni srčanim sjećanjem i jezičkim spominjanjem ispunjenim zahvalom na neograničenim blagodatima koje nam je Allah, dž.š., dao, tada će post biti doživljen u svojoj punoći i ljepoti.

Obaranje pogleda

Za vrijeme posta posebnu pažnju treba usmjeriti na obaranje pogleda od onoga što je loše i pokuđeno, pa čak i od svega što zaokuplja srce i odvraća od sjećanja na Allaha Uzvišenog. Huzejfe b. el-Jeman, r.a, prenosi o tome Vjerovjesnikovu, s.a.v.s. predaju u kojoj se kaže: *Pogled je otrovna strijela Iblisova, Allah ga prokleo! Ko ga ostavi iz strahopoštovanja prema Allahu, On će mu darovati takav iman čiju slast će osjetiti u svom srcu!*⁸³²

Čuvanje jezika

Post jezika sadržan je u čuvanju jezika od laži, ogovaranja, potvaranja, napadanja i svađe, uz obaveznu šutnju i korištenje jezika

⁸³¹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 30 – Kitabu-s-savmi, 9 – Babun ma jekulu: *Inni saimun iza šutime*, hadis br. 1904 i Muslim u *Sahihu*: 13 – Kitabu-s-sijami, 30 – Babu fadli-s-sijami, hadis br. 1151.

⁸³² Hadis bilježi Hakim u svom *Mustedreku* i smatra sened ovog hadisa vjerodostojnim. (Vidi: *Tahridž Hafiz el-'Iraki*, štampan zajedno sa Gazalijevim *Ihaja 'ulumi-d-dinom*, 1/428).

za zikr Allaha Uzvišenog i učenje časnoga Kur'ana. Sufjan es-Sevri je rekao: *Ogovaranje uništava post!*, a Mudžahid ističe: *Dva svojstva koja uništavaju i obezvređuju post su: laž i ogovaranje.*⁸³³

Izbjegavanje pokuđenog

Za vrijeme posta posebno treba izbjegavati ono što je pokuđeno. To se odnosi i na naš govor, naša djela, ali i slušanje onoga što je pokuđeno. Allah Uzvišeni upoređuje onoga koji sluša ono što je negativno i pokuđeno s onim koji jede ono što je zabranjeno: *Oni mnoge laži slušaju i rado ono što je zabranjeno jedu.*⁸³⁴ Takođe, ne reagirati i šutjeti dok se neko ogovara u našem prisustvu nedopustivo je, i zato Allah Uzvišeni prijeti: *...inače, bićete kao i oni.*⁸³⁵

Sustežanje ostalih dijelova tijela

Treba se truditi da sačuvamo ostale dijelove tijela od svega što je zabranjeno ili pokuđeno. Tako ćemo sačuvati svoje ruke i noge od nečeg nepromišljenog, ali i stomak od konzumiranja sumnjive ili prekomjerne hrane za vrijeme sehura ili iftara.

Ebu Hurejre, r.a, prenosi hadis u kojem Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: *Koliko je onih koji poste, a od svog posta imaju samo glad i žed!*⁸³⁶

Neki islamski učenjaci smatraju da se to odnosi na iftar haramom, drugi da je to suzdržavanje od halal hrane, a treći smatraju da se to odnosi na dopuštanje organima tijela da čine izvjesne grijeha – dok osoba posti.⁸³⁷

Na tu opasnost neki učenjaci upozorili su na zanimljiv način: *Koliko je postača koji jedu, a koliko je, opet, onih koji jedu – a postači su! Onaj koji jede, a postač je, to je osoba koja čuva svoje organe od grijeha, ali jede*

⁸³³ *Ihjaw 'ulumi-d-din*, 1/429.

⁸³⁴ *El-Maide*, 42.

⁸³⁵ *En-Nisa*, 140.

⁸³⁶ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 7 – Kitabu-s-sijam, 21 – Babun ma džae fi l-gibeti ve-r-refesi li-s-saimi, hadis br. 1690. Hadis, takođe, posredstvom Ebu Hurejrea, r.a, bilježe Ahmed, Hakim i Bejhaki, dok to Taberani čini posredstvom 'Abdullaha b. Omera, r.a. Hadis je ocijenjen autentičnim. (Vidi: El-Albani, *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri*, 1/656, hadis br. 3488 i 3490).

⁸³⁷ Uporedi: Š. Kurdić, *Ramazan i teravih-namaz u svjetlu hanefijskog mezheba*, str. 64.

*i pije, dok je postač – a jede, ona osoba koja gladije i trpi žeđ, ali ne čuva svoje organe od grijeha.*⁸³⁸

Kako uzvratiti na uvrede za vrijeme posta?

Post je izuzetno teško sačuvati, pa se stoga preporučuje strpljivost i posebna metoda izbjegavanja sukoba, svađe i netrpeljivosti. Najbolji način preporučio je Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predaji Ebu Hurejrea, r.a, u kojoj se kaže: *Post je štiti, pa kada neko od vas posti neka ne govori bestidne riječi i neka se ne dere, a ako ga neko opsuje ili napadne, neka samo kaže: Ja postim.*⁸³⁹

Ustajanje na sehur je beričet

Treba se truditi i ustajati na sehur, jer je u tome beričet, kako je i naglasio Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predaji Enesa b. Malika, r.a: *Ustajte na sehur, jer je, uistinu, u sehur u beričet.*⁸⁴⁰

Požuriti s iftarom

Islamski propis je požuriti s iftarom. Sehl b. Sa'd, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, preporučio da se mrsimo čim vrijeme iftara nastupi. U toj autentičnoj predaji stoji: *Ljudi će biti u dobru sve dok budu žurili s iftarom.*⁸⁴¹

Iftariti se hurmom ili vodom

Kada se završi post, preporuka je iftariti se hurmom, a ko to nije u prilici, onda vodom. Selman b. 'Amir, r.a, prenosi da je

⁸³⁸ *Ihjaw 'ulumi-d-din, 1/432.*

⁸³⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 30 – Kitabu-s-savmi, 9 – Babun hel jekulu: Inni saimun iza šutime, hadis br. 1904 i Muslim u *Sahihu*: 13 – Kitabu-s-sijami, 29 – Babu hifzi-l-lisani li-s-saimi, hadis br. 1151.

⁸⁴⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 30 – Kitabu-s-savmi, 20 – Babu bereketi-s-sehur, hadis br. 1923 i Muslim u *Sahihu*: 13 – Kitabu-s-sijami, 9 – Babu fadli-s-suhuri, hadis br. 1095.

⁸⁴¹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 30 – Kitabu-s-savmi, 45 – Babu ta'džili-l-iftari, hadis br. 1957 i Muslim u *Sahihu*: 13 – Kitabu-s-sijami, 9 – Babu fadli-s-suhuri, hadis br. 1098.

Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Kada se neko od vas iftari, neka počne sa burmama, a ako ih nema, neka onda započne vodom, jer je ona čista.*⁸⁴²

Posebna darežljivost

Musliman treba biti stalno darežljiv, ali ta osobina u ramazanu treba biti još izraženija u ramazanu. 'Abdullah b. 'Abbas, r.a, rekao je: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, bio je najdarežljiviji među ljudima, a najdarežljiviji je bio u ramazanu kada se Džibril sastajao s njim. Džibril se sastajao s njim svaku noć tokom ramazana i zajedno s njim učio Kur'an. Vjerovjesnik, s.a.v.s, kada bi se sastao s njim, bio je darežljiviji od vjetra koji donosi plodonosnu kišu.*⁸⁴³

Podijeliti sadakatu-l-fitr

Sadakatu-l-fitr, zekatu-l-fitr ili, kako ga naš narod skraćeno i popularno naziva *vitre*, institucija je, koja, uz zekjat, predstavlja idealan socijalni program na zemlji, čime se uveliko neutralizira ogromna razlika između bogatih i siromašnih. Zahvaljujući toj instituciji, kao i instituciji zekjata, osiguran je život miliona beskućnika a brojnoj djeci omogućeno je normalnije življenje i sretnije školovanje. Očito je da mudrost propisivanja sadakatu-l-fitra, koji smo dužni podijeliti u toku ramazana, leži upravo u tome. To najbolje ilustrira predaja 'Abdullaha b. 'Abbasa, r.a, u kojoj on kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, naredio je postaču sadekatu-l-fitr kao mehanizam za čišćenje bespotrebnog i bestidnog govora i kao hranu siromašnima.*⁸⁴⁴

⁸⁴² Hadis bilježi Timrizi u *Sunenu*: 5 – Kitabu-z-zekat, 26 – Babun ma džae fi-s-sadekati 'ala zi-l-karabeti, hadis br. 658 i ocjenjuje ga kao hasen-predaju; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-savmi, Babun ma juftira 'alejhi, hadis br. 2355 i Ibn Madže u *Sunenu*: 7 – Kitabu-s-sijami, 25 – Babun ma džae 'ala ma justehabbu-l-fitr, hadis br. 1699.

⁸⁴³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 30 – Kitabu-s-savmi, 7 – Babu edžvedu ma kjane-n-Nebijju, sallallahu 'alejhi ve sellem, jekunu fi ramadane, hadis br. 1902 i Muslim u *Sahihu*: 43 – Kitabu-l-fadail, 12 – Babun kane-n-nnebijju, sallallahu 'alejhi ve sellem, edžvede-n-nasi bi-l-hajri mine-r-rihi-l-murseleti, hadis br. 2308.

⁸⁴⁴ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-z-zekjat, 17 – Babu zekati-l-fitri, hadis br. 1609; Ibn Madže u *Sunenu*: 8 – Kitabu-z-zekjat, 21 – Babu sadekati-l-fitri, hadis br. 1827; Ed-Darekutni u *Sunenu*: Kitabu zekati-l-fitri, hadis br. I i kaže da u senedu

Spomenuti hadis odnosi se na:

1. Postača u toku ramazana i čišćenje njegovog posta od nepotrebnog i bestidnog govora. Dijeljenjem sadakatu-l-fitra mi neutraliziramo taj nedostatak, kao što sehvi-sedždom neutraliziramo neke nedostatke prilikom obavljanja namaza, kao što lijepo poredi veliki islamski učenjak Veki' b. el-Džerrah: *Sadaku-l-fitru za ramazan isto je što i sehvi-sedžda za namaz. On nadomješta nedostatke u postu, kao što sehvi-sedžda nadomješta propuste u namazu.*⁸⁴⁵

2. Društvo i širenje ljubavi i solidarnosti u društvu, a posebno prema siromašnim i onima kojima je potrebna pomoć. Bar na Bajram siromašni neće biti oprhvani brigama o opskrbi, jer je Vjerovjesnik, s.a.v.s, naredio: *Opskrbite siromabe na dan Bajrama!*⁸⁴⁶

Pojačan ibadet u Noći kaderskoj

Znajući za značaj i vrijednost Noći kaderske, za koju Allah Uzvišeni kaže da je: *bolja od hiljadu mjeseci*,⁸⁴⁷ vjernik je podstaknut da je provede u pojačanom ibadetu, kako bi mu bili oprošteni manji grijesi, kako napominje Poslanik islama, s.a.v.s, u vjerodostojnoj predaji Ebu Hurejrea, r.a: *Ko posti ramazan, vjerujući da mu je to dužnost i računajući da će za to biti nagrađen, biće mu oprošteni ranije počinjeni grijesi, a ko provede Noć kadersku u ibadetu, vjerujući da mu je to dužnost i nadajući se samo Allahovoj nagradi, biće mu oprošteni grijesi koje je ranije počinio.*⁸⁴⁸

Dova u Noći kaderskoj

Ibadetiti u toj noći možemo na različite načine. Tom prilikom možemo učiti razne dove moleći Svemogućeg Gospodara da nam dadne dobro i na ovom i na onom svijetu. U toj noći treba što više učiti dovu koju je Allahov Poslanik, s.a.v.s, preporučio Aiši, r.a, kada ga je o tome upitala. On joj je rekao da uči sljedeću dovu:

nema loših prenosilaca i Hakim u *Mustedreku*, 1/409 i tvrdi: Hadis je autentičan prema uvjetima Buharije, a s tom tvrdnjom se slaže i hafiz Zehebi.

⁸⁴⁵ Dr. Jusuf el-Karadavi, *Fikhu-z-zekat*, 2/922.

⁸⁴⁶ Hadis bilježi Darekutni u *Sunenu*: Kitabu zekati-l-fitri, hadis br. 67.

⁸⁴⁷ *El-Kadr*, 3.

⁸⁴⁸ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 30 – Kitabu-s-savmi, 6 – Babun men same ramadane imanen vahtisaben ve nijjeten, hadis br. 1901 i Muslim u *Sahihu*: 6 – Kitabu salati-l-musafirine, 25 – Babu-t-tergibi fi kijami ramadane, hadis br. 760.

*Allahumme inneke 'Afuwun, tuhibbu-l-'avfe, fa'fu 'anni! /Allahu, Ti si, uistinu, Onaj koji prašta, voliš praštati, pa mi oprosti!*⁸⁴⁹

Angažiraniji ibadet posljednjih deset dana

Preporučeno je da se pojačano ibadeti u toku ramazana, a to se, opet, posebno odnosi na posljednjih deset dana i noći ovog mubarek mjeseca. Allahov Poslanik, s.a.v.s, je posljednjih deset dana i noći ramazana provodio u džamiji, što je kod nas poznato kao *i'tikaf*. Budući da svi ne mogu provesti posljednjih deset dana i noći ramazana u džamiji, preporučuje se angažiraniji ibadet u svojim domovima ili na drugim mjestima, kako bi se ukazala posebna počast dijelu ramazana u kojem je Allah Uzvišeni počeo objavljivati Kur'an.

Aiša, r.a, prenosi Vjerovjesnikovu, s.a.v.s., praksu tokom posljednje trećine ramazana. On ističe: *Kada bi nastupilo zadnjih deset dana ramazana, Vjerovjesnik, s.a.v.s, bi pritegao svoje haljine* (povukao se od svojih supruge i nije im prilazio), *svaku noć provodio je u pobožnosti i budio svoje ukućane* (tj. podsticao ih na ibadet).⁸⁵⁰

Kada početi djecu navikavati na post?

Sa spolnom zrelošću osoba postaje obavezna izvršavati islamske propise. Međutim, kada je u pitanju namaz i post, onda se preporučuje navikavanje djece i prije spolne zrelosti i navršavanja punoljetnosti. Ibn Sirin kaže: *Djetetu treba narediti da klanja namaz čim mogne razlikovati desnu od lijeve ruke, a post čim mogne postiti!*, a Hišam b. 'Urve veli: *Moj otac naređivao je djeci namaz čim su počela raspoznavati i razlikovati stvari a post kada su ga mogli izvršiti!*⁸⁵¹

⁸⁴⁹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 85. poglavlje, hadis br. 3513; Ibn Madže u *Sunenu*: 34 – Kitabu-d-du'ai, 5 – Babu-d-du'ai bi-l-'afvi ve-l-'afijeti, hadis br. 3850 i Ahmed u *Musnedu*, 1/419 i 438 i 6/171, 182, 183, 208 i 258.

⁸⁵⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 32 – Kitabu fadli Lejleti-l-kadri, 5 – Babu-l-'ameli fi-l-'ašri-l-evahiri min ramadane, hadis br. 2024.

⁸⁵¹ Vehbi Sulejman Gavdži, *Es-Sijamu ve ahkamuhu*, str. 27.

KULTURA PONAŠANJA ZA VRIJEME BAJRAMA

Bajram je bio i ostao simbol radosti, veselja, osmijeha i posebnog respekta. To je vrijeme uljepšavanja, ukrasa, oblačenja nove odjeće koja u nama uliva novu nadu i ljudsku dušu čini raspoloženom i sretnijom. U njemu se u jednom glasu stapaju riječi svih osoba upućivanjem dova, lijepih želja i srdačnih čestitanja, uzdižući se iskonskom snagom iznad preokupacija ovozemaljskih interesa.

Oko pet stoljeća u našim krajevima pod bajramom su poznata dva islamska posebna dana: Ramazanski i Kurbanški, ili kako ga neki popularno nazivaju, Hadžijski bajram. Onaj dio stanovništva naših krajeva koji je prihvatio islam, zajedno s njim preuzeo je i obilježavanje ta dva mubarek dana, kao i način i vidove njihovog manifestiranja. Naravno, u sve to unosi je i dio svog kulturnog naslijeđa, shodno društvenim, ekonomskim i drugim mogućnostima. Nekada su, usljed društveno-historijskih uslova i ekonomskih mogućnosti, ti dani bili posebno obilježavani, pa je za tim i naš narod nostalgичno znao i u pjesmi žaliti:

Ni bajrami više nisu,

Kao što su nekad bili!

Međutim, čežnja za ovim posebnim danima, punim sjaja, radosti i veselja, ostala je tokom čitave godine, pa je to narod i u pjesmi lijepo izražavao:

Bajram ide, bajramu se nadam...

Inače, bajramima je pridavao posebnu pažnju svaki musliman, bez obzira na stepen svoje praktične privrženosti islamu. Ako se i desi da je neki musliman, kao individua, indiferentan spram određenog islamskog učenja ili propisa, on osjeća bajram, jer

gotovo svi oni nose daleki eho bajramskog veselja iz djetinjstva i mladosti, dok su se nalazili u krugu roditeljskog doma, mahale ili sela.

S obzirom da gotovo svi muslimani, manje-više respektiraju te dane i učestvuju, na ovaj ili onaj način, u njihovom obilježavanju, neophodno bi bilo ukazati na islamske propise u vezi s tim danima, kako bi naši postupci bili što bliži islamskom obilježavanju tih mubarek dana.

Otkuda ime bajram?

Očito je da smo ime za ove dane odmora i veselja preuzeli od Turaka, jer *bajram* u turskom jeziku označava *vjerski praznik, praznik uopće, slavlje i veselje*. Isti termin se koristi i u perzijskom jeziku.⁸⁵² Ovi dani na arapskom jeziku nazivaju se *'id* što znači *praznik, blagdan, godišnjica, bajram*.⁸⁵³ Iz izvornog značenja ove riječi *el-'id* zaključujemo da su ovi dani vraćanja i obnove veselja i radosti, kao i navika da se ljudi okupljaju u ime nečega i oko nečega, a uz to, predstavlja njihovu čežnju i želju za tim.

Šta je smisao bajrama?

Skoro da ne postoji ni jedna ljudska zajednica na svijetu koja se ne veže za neke više ideale, ciljeve i stremljenja. Na putu ostvarenja tih ciljeva ona prolazi razne etape od kojih neke ostavljaju vidnog traga u emotivnom biću njenih članova. To su momenti veselja ili tuge, sretnog izbavljenja iz nekih neugodnih situacija ili poteškoća i stradanja koja su prebrođena. To mogu biti i postignuti uspjesi nakon teško prebrođenih duhovnih, intelektualnih i materijalnih kriza. Sve je u vezi s datumima, mjestom i ljudima. Vremenom, neki od tih praznika postaju univerzalni i prihvate ih i druge generacije i zajednice, daleko od mjesta i vremena njihovog nastanka. To su oni praznici koji u sebi sadrže supstancu općeljudskog i elemente univerzalnog. Da li će neki događaj ili datum imati takvo svojstvo uveliko zavisi od ideala na kojima se bazira i kojem poziva.

⁸⁵² Vidi o tome: Abdullah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, str.114.

⁸⁵³ Vidi: dr. Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, str. 1029.

Ako se zapitamo: čemu poziva muslimanski bajram i kakvo on veselje predstavlja za muslimane, onda ćemo vrlo brzo doći do zaključka da i jedan i drugi bajram dolaze nakon znakovitih iskušenja, borbe i pobjeda. Bajrami su samo svojevrsni usklici i vjesnici pobjede nad iskušenjima koja su prevladana.

Ramazanski bajram je proslavljanje pobjede nad svojim nefsom, pohotama i strastima. Pohote i strasti bezgranično vode požudi za jelom, pićem, seksualnim i materijalnim uživanjima, pa je istinsko veselje, ako se bar jedan mjesec u godini napravi ta sretna ravnoteža u sebi između duhovnog i materijalnog. Zar nije pravo veselje ne podleći silama požude i strasti koje vode prizemnosti i uništenju?! Zar nije pravo veselje pobijediti predvodnike kufra i mraka na Bedru, koji je bio 17. dan Ramazana, a ta borba je za muslimane bila biti ili ne biti, nastaviti započetu misiju ili sve prekinuti?! Zar teravih-namaz, drugi namazi i angažiranije učenje Kur'ana u toku ramazana, ne predstavljaju jačanje volje i snage muslimana i poražavanje Iblisa i njegove vojske i zar sve to ne obilježiti posebnim veseljem i čestitanjem jednih drugih na trijumfalnoj pobjedi?!

Kurban-bajram, takođe, predstavlja pobjedu nad egoizmom i nad samim sobom. To je veselje zbog vanredne pobjede Ibrahima, a.s, nad Iblisom koji ga je pokušao omesti u njegovom usponu ka Allahovoj, dž.š., milosti. Naši kurban koji koljemo za vrijeme ovog bajrama upućuju na naše požrtvovanje i pobjedu nad svojim nefsom i škrtosti koja stanuje u našoj blizini. Uz to, ovaj bajram se naziva još i hadžijski, zato što žrtvujemo svoj komoditet, svoja sredstva i brojne druge pogodnosti i upućujemo se na neizvjestan put, kako bismo u blizini Kjabe i stojeći na Arefatu zadali posljednji udarac Iblisu, koga ćemo svojim prisustvom na tim mjestima, totalno poraziti, slomiti i uništiti. Zar poslije takvih iskušenja i sjajne pobjede ne treba manifestirati svoju radost i veselje?!

Upravo zbog svega toga, kako primjećuje i naš rahm. prof. mr Nijaz Šukrić, bajrami se po elementima duhovnosti i visoke poruke, a ne po načinu zabave, veselja i igre, odlikuju nad praznicima drugih.⁸⁵⁴

⁸⁵⁴ Vidi zanimljiv tekst mr. N. Šukrića, *Bajram u znaku kur'anskog veselja*, Islamska misao, god. XI, br. 124, april 1989, str. 3-5.

Utemeljenost bajrama i bajram-namaza

Bajram se posebno počeo obilježavati nakon Hidžre. Vjerovjesnik, s.a.v.s, ga je zamijenio za dva praznika koji su bili prakticirani u Medini prije dolaska islama. Enes b. Malik, r.a, prenosi i kaže: *Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s, došao u Medinu vidio je da dva dana Medinjani provode u igri i veselju, pa ih je upitao: Kakvi su to dani? Odgovorili su: Igrali smo i zabavljali se u njima prije dolaska islama! Tada je Poslanik, s.a.v.s, rekao: Allah vam je ta dva dana zamijenio sa boljim od njih, a to su Ramazanski i Kurbanški bajram.*⁸⁵⁵

Bajram-namazi su utemeljeni prve godine po Hidžri. Ebu Se'id el-Hudri, r.a, prenosi: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, je izlazio na dan Ramazanskog i Kurbanškog bajrama na musallu i prvo čime bi počeo bio je namaz. Zatim se okrenuo i stao licem okrenutim narodu, dok su oni sjedili u safovima. On ih je savjetovao, davao preporuke i naređenja. Ako je htio da tada odabere jednu vojnu jedinicu, učinio bi to, a ako je htio nešto da naredi, naredio bi, a zatim se udaljio.*⁸⁵⁶

Tretiranje bajram-namaza

Bajram-namaz islamski pravnici tretiraju različito, od *sunneti muekkede* kod malikija i šafija, preko *fardi kifaje* kod hanbelija do *vadžiba* kod hanefija.⁸⁵⁷ Učenjaci hanefijskog mezheba tretiraju bajram-namaz kao vadžib svakom onom kome je džuma-namaz farz, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s, bajram-namaz stalno obavljao a uz to je i naređivao ljudima da izađu i klanjaju ovaj namaz. Oni ovaj stav temelje na autentičnom hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji prenosi Ummu 'Atijje, r.a: *Naređivano nam je da izađemo i izvedemo i neudate djevojke iz svojih odaja i žene u vrijeme menstrualnog ciklusa koje bi stajale iza svijeta,*⁸⁵⁸ *ući tek bire i dove zajedno sa narodom, nadajući se postizanju berićeta i oprost u grijeha koji nosi taj dan.*⁸⁵⁹

⁸⁵⁵ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: 2 – Kitabu-s-salat, 242 – Babu salati-l-‘idejni, hadis br. 1134; En-Nesai u *Sunenu*: Kitabu salati-l-‘idejni, I. hadis, 3/179-180 i Ahmed u *Musnedu*, 3/103, 178, 235 i 250.

⁸⁵⁶ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 13 – Kitabu-l-‘idejni, 6 – Babu-l-hurudži ile-l-musalla bigajri minberin, hadis br. 956 i Muslim u *Sahihu*: 8 – Kitabu salati-l-‘idejni, hadis br. 889.

⁸⁵⁷ Provjeri: Dr. Vehbe ez-Zuhajli, *El-Fikhu-l-islami ve edilletuhu*, 2/363-364.

⁸⁵⁸ Ovo je predaja imama Buharije. U predajama Muslima i Tirmizije jasno se naglašava da žene koje su imale menstrualni ciklus nisu prisustvovala bajram-

Način klanjanja bajram-namaza

Bajram-namaz, i jedan i drugi, imaju samo dva rekata. Za valjanost ovog namaza važe isti uvjeti kao i za džuma-namaz, s tim što je ovdje hutba sunnet, pa se može, u krajnjem slučaju, i izostaviti, ali je vrednije obaviti ovaj namaz sa hutbom koja dolazi nakon klanjanja dva rekata.⁸⁶⁰

Ovaj namaz se klanja bez ezana i ikameta, na temelju hadisa Džabira b. Semurea, r.a, u kojem kaže: *Sa Vjerovjesnikom, s.a.v.s, sam klanjao više puta bajram-namaz, bez ezana i ikameta.*⁸⁶¹

Ova dva rekjata se klanjaju kao i svaka druga dva rekjata namaza, s tim što se dodaju, u hanefijskom mezhebu, po tri tekbira sa dizanjem ruku kao kod početnog tekbira i to: na prvom rekjaru odmah nakon proučenog *Subhaneke* a na drugom rekjaru nakon završetka učenja a prije odlaska na ruk'ju;⁸⁶² šest na prvom a pet na drugom rekjaru kod malikija i hanbelija a sedam na prvom a pet na drugom kod šafija.⁸⁶³ Tekbiri, osim početnog, su sunnet, pa ako bismo ih izostavili, namjerno ili nenamjerno, nećemo pokvariti ovaj namaz.⁸⁶⁴

namazu i nisu ulazile na musallu, nego su čekale iza musalle i onda učestvovala sa ostalima u dovi koja je učena iza bajram-namaza.

⁸⁵⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 13 – Kitabu-l-'idejni, 12 – Babu-t-tekbiri ejjame Minna ve iza gada ila Arefe, hadis br. 971; Muslim u *Sahihu*: 8 – Kitabu salati-l-'idejni, 1 – Babu zikri ibahati hurudži-n-nisai fi-l-'idejni ile-l-musalla ve šuhudi-l-hutbeti, hadis br. 890 i Et-Tirmizi u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, 36 – Babun ma džae fi hurudži-n-nisai fi-l-'idejni, hadis br. 539 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁸⁶⁰ Vidi: Muhammed Seid Serdarević, *Fikhu-l-'ibadat*, 74.

⁸⁶¹ Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: 8 – Kitabu salati-l-'idejni, hadis br. 887; Tirmizi u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, 32 – Babun ma džae enne salate-l-'idejni bigajri ezanin vela ikametin, hadis br. 532 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, 247 – Babu terki-l-ezani fi-l-'idi, hadis br. 1148; En-Nesai u *Sunenu*: Kitabu salati-l-'idejni, 7 – Terku-l-ezani li-l-'idejni i Ibn Madže u *Sunenu*: 5 – Kitabu ikameti-s-salat, 155 – Babun ma džae fi salati-l-'idejni, hadis br. 1274. U Buharijinom rivajetu se spominje da ezan nije učen, bez navođenja ikameta, ali Buhari u samom nazivu poglavlja spominje i ikamet uz ezan, što jasno upućuje i na jedno i na drugo. (Vidi: *Sahih*, 13 – Kitabu-l-'idejni, 7 – Babu-l-mešji ve-r-rukubi ile-l-'idi bigajri ezanin ve la ikametin, hadis br. 959.)

⁸⁶² Vidi: El-Merginani, *El-Hidaje*, 1/85; Ibrahim el-Halebi, *Multeka-l-ebhur*, 1/150-151; El-Mejdani, *El-Lubab*, 1/118 i Ibnu-l-Hemman, *Fethu-l-kadir*, 2/72

⁸⁶³ Uporedi: dr. Vehbe ez-Zuhajli, *El-Fikhu-l-islami ve edilletuhu*, 2/370.

⁸⁶⁴ Es-Sejjid Sabik, *Fikhu-s-sunne*, 1/270.

Na ovom namazu, shodno hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s, uči se, prema jednoj predaji, sure *Kaf* na prvom a sure *El-Kamer* na drugom rekjatu,⁸⁶⁵ dok se, prema drugoj predaji, uči na prvom sure *El-A'la* a na drugom sure *El-Gašije*.⁸⁶⁶

Nema namaza ni prije ni poslije bajram-namaza

Treba napomenuti da se ovaj namaz klanja kada Sunce odskoči koliko za koplje ili dva ili, otprilike, 45 minuta nakon izlaska sunca i traje sve dok sunce ne dođe u zenit i u tom periodu nema namaza ni prije a ni poslije ova dva rekjata, shodno hadisu Ibn Abbasa, r.a, koji kaže: *Vjerovjesnik, s.a.v.s, nije klanjao ništa ni prije a ni poslije dva rekjata ramazanskog bajrama*.⁸⁶⁷

Negacija klanjanja bilo kakvog namaza prije ili poslije bajram-namaza odnosi se, kako tvrdi Ibn Hemmam, na klanjanje u džamiji ili na musalli.⁸⁶⁸ Međutim, ima predaja u kojima se kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, klanjao dva rekjata kod kuće kada se vratio sa bajram-namaza, kao što se navodi u predaji Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a u kojoj on kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, nije klanjao ništa prije bajram-namaza a kada bi se vratio kući, klanjao bi, tada, dva rekjata*.⁸⁶⁹

⁸⁶⁵ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 8 – Kitabu salati-l-'idejni, 3 – Babun ma jukreu bihi fi salati-l-'idejni, hadis br. 891; Tirmizi u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, 33 – Babun ma džae fi-l-kiraeti fi-l-'idejni, hadis br. 534 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, 249 – Babun ma jukreu fi-l-adha ve-l-fitir, hadis br. 1154; En-Nesai u *Sunenu*: Kitabu salati-l-'idejni, 12 – Babu-l-kiraeti fi-l-'idejni bi Kafin ve ikterebet i Ibn Madže u *Sunenu*: 5 – Kitabu ikameti-s-salat, 157 – Babun ma džae fi-l-kiraeti fi salati-l-'idejni, hadis br. 1282.

⁸⁶⁶ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: spomenuti kitab i bab, hadis br. 533 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; En-Nesai u *Sunenu*: Spomenuti kitab, Babu-l-kiraeti fi-l-'idejni bi *Sebbihisme Rabbike-l-a'la* ve *Hel etake hadisu-l-gašije* i Ibn Madže u *Sunenu*: isti kitab i bab, hadis br. 1281.

⁸⁶⁷ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 13 – Kitabu-l-'idejni, 26 – Babu-s-salati kable-l-'idi ve ba'diha, hadis br. 989; Tirmizi u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, 35 – Babun ma džae la salate kable-l-'idi ve la ba'de ha, hadis br. 537 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, 253 – Babu-s-salati ba'de salati-l-'idi, hadis br. 1159 i Ibn Madže u *Sunenu*: 5 – Kitabu ikameti-s-salat, 160 – Babun ma džae fi-s-salati kable salati-l'idi ve ba'de ha, hadis br. 1291 i 1292.

⁸⁶⁸ Vidi: *Timizijina zbirka hadisa*, 2/326.

⁸⁶⁹ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: Isti kitab i bab, hadis br. 1293. Muhammed Fuad Abdulbaki navodi da je lanac ovog hadisa autentičan a njegovi

Oživljavanje bajramskih noći

Mustehab je noć uoči bajrama oživjeti zikrom, namazom, učenjem Kur'ana, tekbikom, tesbihom i istigfarom. Ako se ne može provesti cijela noć u ibadetu Allahu Uzvišenom, onda treba prakticirati jednu trećinu ili bar jedan dio noći.⁸⁷⁰ Ebu-d-Derda', r.a, kaže: *Ko provede noć uoči bajrama u ibadetu Allahu, neće mu umrijeti srce onoga dana kada srca budu umirala!*⁸⁷¹

Dova uoči bajrama se prima

Treba iskoristiti noći uoči bajrama za dove koje se ne odbijaju. U noći uoči bajrama dova se prima kao što se primaju dove, kao što primjećuje Imam Šafija, uoči petka, uoči prvog redžeba i uoči petnaeste noći ša'bana.⁸⁷²

Puno učiti tekbire

Mustehab je puno učiti tekbire u noći uoči Bajrama i tako činiti sve do početka ramazanskog bajram-namaza, a za vrijeme Kurban-bajrama tekbire treba učiti sve do ikindije četvrtog dana Bajrama. To je vadžib za svakog punoljetnog muslimana nakon svih farz-namaza.⁸⁷³

Tekbiri-tešrik glasi: *Allahu ekber. Allahu ekber. La ilabe illellahu vallahu ekber. Allahu ekber ve lillabi-l-hamd.*⁸⁷⁴

prenosioci pouzdani. (Vidi: *Sunen Ibn Madže*, 1/410). Spominje je i Nevevi u *El-Ezkaru*, Babun: *El-Ezkaru-l-mešru'a fi-l-'idejni*, str. 249.

⁸⁷⁰ Vidi o tome: En-Nevevi, *El-Ezkar*, Babun: *El-Ezkari-l-mešru'a fi-l-'idejni*, str. 249 i dr. V. ez-Zuhajli, *El-Fikhu-l-islami ve edilletuhu*, 2/387.

⁸⁷¹ Ovu predaju bilježi Bejheki u *Sunenu*: *Kitabu salati-l-'idejni*, Babu 'ibadeti lejleti-l-'idejni, 3/319.

⁸⁷² Vidi: Bejheki, *Es-Sunenu-l-kubra*, citirani kitab i bab, 3/319. i *El-Fikhul-islami ve edilletuhu*, 2/387.

⁸⁷³ Vidi: El-Mejdani, *El-Lubab*, 119-120; El-Džezairi, *Minhadžu-l-muslim*, str. 186; M. S. Serdarević, *Fikhu-l-'ibadat*, str. 76 i Tuhmaz, *Hanefijski fikh*, 1/405.

⁸⁷⁴ Vidi: *Multeka-l-ebhur*, 1/153; *Fethu-l-kadir*, 2/80 i *Fikhu-l-'ibadat*, str. 76.

Kupanje prije bajrama

Lijepo bi bilo okupati se prije bajram-namaza, jer je to bila praksa Poslanika islama, s.a.v.s, kao što prenosi Ibn 'Abbas, r.a: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, bi se okupao na Ramazanski i Kurbanski bajram.*⁸⁷⁵

Ibnu-l-Kajjim ocjenjuje ovu predaju slabom, ali zato navodi vjerodostojnu predaju Malika od Nafi'a⁸⁷⁶ da se 'Abdullah b. Omer, r.a, koji je najdosljednije slijedio sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s, *kupao za bajram prije nego bi izišao da klanja bajram-namaz.*⁸⁷⁷

Namirisavanje i oblačenje najljepše odjeće

Lijepo je namirisati se na bajram, oprati zube i obući najljepše odijelo koje osoba ima u tom trenutku.⁸⁷⁸ Zna se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, oblačio najljepši ogrtač koji je imao za vrijeme bajrama i za vrijeme džuma-namaza.⁸⁷⁹ Nafi' prenosi: *Abdullah b. Omer, r.a, je za vrijeme bajrama oblačio najljepše odijelo.*⁸⁸⁰

Pojesti nešto prije ramazanskog bajram-namaza a ne činiti to prije kurban-bajrama

Prije ramazanskog bajram-namaza treba nešto pojesti, kako bismo napravili razliku između tog dana i prethodnih dana posta. To se može učiniti sa hurmom i sl., ali taj broj treba biti neparan. Za vrijeme Kurban-bajrama ništa prije namaza ne treba jesti, kako bi prvi zalogaj toga dana bio od kurbanda koji se taj dan zakolje.⁸⁸¹ Burejde, r.a, prenosi: *Vjerovjesnik, s.a.v.s, ne bi izišao na dan Ramazanskog bajrama dok ne bi nešto pojeo, niti bi išta, na dan Kurbanskog bajrama jeo dok ne bi klanjao*

⁸⁷⁵ Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 5 – Kitabu ikameti-s-salat, 169 – Babun ma džae fi-l-igtisali fi-l-'idejni, hadis br. 1.315.

⁸⁷⁶ Provjeri: Ibnu-l-Kajjim, *Zadu-l-me'ad*, 1/441-442.

⁸⁷⁷ Ovu autentičnu predaju bilježi Imam Malik u *Muvettau*: 10 – Kitabu-l-'idejni, 1- Babu-l-'ameli fi gasli-l-'idejni, hadis br. 2 i El-Bejheki u *Sunenu*: Kitabu salati-l-'idejni, Babu gasli-l-'idejni, 3/278.

⁸⁷⁸ Vidi o tome: *Fikhu-s-Sunne*, 1/267 i *El-Fikhu-l-islami ve edilletuhu*, 2/387.

⁸⁷⁹ Vidi o tome: En-Nesai, *Sunen*: Kitabu salati-l-'idejni, 16 – Babu-z-zineti li-l-hutbeti li-l-'idejni i El-Bejheki, *Es-Sunenu-l-kubra*, Kitabu salati-l-'idejni, Babu-z-zineti li-l-'idi, 3/280.

⁸⁸⁰ Predaju bilježi Bejheki u *Sunenu*: Kitabu salati-l-'idejni, Babu-z-zineti li-l-'idi, 3/280.

⁸⁸¹ Pogledaj: *Zadu-l-me'ad*, 1/441.

*bajram-namaz*⁸⁸² U drugog predaji koju prenosi Enes b. Malik, r.a, se kaže: *Vjerovjesnik, s.a.v.s, bi na dan ramazanskog bajrama ujutro, prije nego li iziđe na musallu, pojeo nekoliko hurmi.*⁸⁸³

Imam Ahmed prenosi predaju Burejde, r.a, u kojoj se kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, ne bi izlazio na dan Ramazanskog bajrama dok ne bi nešto pojeo, a na dan Kurban-bajrama ne bi ništa jeo dok se ne bi vratio sa bajram-namaza, pa bi onda jeo od svog kurbana.*⁸⁸⁴

Otići na bajram-namaz jednim a vratiti se drugim putem

Sunnet je otići jednim putem na bajram-namaz a vratiti se, po mogućnosti, drugim, kao što je to činio Poslanik islama, s.a.v.s, kako prenose Ebu Hurejre, Ibn Omer, Ebu Rafi' i Džabir, r.a: *Vjerovjesnik, s.a.v.s, bi otišao na bajram-namaz jednim a vraćao se drugim putem.*⁸⁸⁵

Ebu Hanife i većina učenjaka, na temelju ovog hadisa, smatraju da je mustehab i imamu i džematlijama da na bajram idu jednim a vraćaju se drugim putem.⁸⁸⁶

Tumačeći ovaj hadis Ibnu-l-Kajjim el-Dževzijje, Ibn Hadžer el- 'Askalani i dr. učenjaci navode više mišljenja zbog čega se treba vraćati drugim putem, pa kažu da je to zbog toga što odlazeći jednim a vraćajući se drugim putem imamo priliku zaraditi bereket i jednog i drugog puta, jer će nam taj put svjedočiti na Sudnjem danu, radi svjedočenja ljudi i džina koji stanuju pored tih puteva, radi sretanja više ljudi i poznanika i nazivanja selama i čestitanja bajrama, radi posjete živih i mrtvih rođaka i prijatelja i radi

⁸⁸² Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, 38 – Babun ma džae fi-l-ekli jevme-l-fitri kable-l-hurudži, hadis br. 542 i ocjenjuje ga kao garib.

⁸⁸³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 13 – Kitabu-l-‘idejni, 4 – Babu-l-ekli jevme-l-fitri kable-l-hurudži, hadis br. 953 i Tirmizi u *Sunenu*: Isti kitab i bab, hadis br. 543 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun-sahihun.

⁸⁸⁴ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 5/353.

⁸⁸⁵ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 13 – Kitabu-l-‘idejni, 24 – Babun men halefe-t-tarika iza redže’a jevme-l-‘idi, hadis br. 986; Tirmizi u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, 37 – Babun ma džae fi hurudži-n-Nebijji, sallahallahu ‘alejhi ve sellem, ile-l-‘idi fi tarikin ve rudžu’ihi min tarikin ahar, hadis br. 541 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-salat, 251 – Babu-l-hurudži ile-l-‘idi fi tarikin ve jerdži’u fi tarikin, hadis br. 1156 i Ibn Madže u *Sunenu*: 5 – Kitabu ikameti-s-salat, 162 – Babun ma džae fi-l-hurudži jevme-l-‘idi min tarikin ve-r-rudžu’u min gajrihi, hadis br. 1.301.

⁸⁸⁶ Uporedi: El-Mubarekfuri, *Tuhfetu-lahvezi*, 3/96.

oslušivanja potreba ljudi i, eventualno, pomoći njima, a uz to prolazeći i učeći tekbire manifestiraju se simboli islama i time se razočaravaju licemjeri.⁸⁸⁷

Kako čestitati bajram drugima?

Ashabi su čestitali jedan drugom bajram riječima: *Tekabbelellahu minna ve minkum!/Allah primio i od nas i od vas.*⁸⁸⁸ Vasile, r.a, o tome prenosi: *Sreo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s, na bajram i rekao mu: Tekabbelellahu minna ve minke! On je odgovorio: Da. Tekabbelellahu minna ve minke.*⁸⁸⁹

Kod nas je uobičajeno čestitanje riječima: *Bajram (šerif) mubarek olsun*, što u prevodu s turskog jezika znači: *Neka ti je sretan (časn) bajram!*⁸⁹⁰

Zaključak

Treba na kraju konstatovati da bajrami treba da nas inspirišu za nove pobjede i da budu trenuci predaha koji će nas ojačati za realiziranje novih projekata i zamisli, a ne da budu prigoda za beskorisnu zabavu. Bajram se ne smije svesti na puku manifestaciju užitka bez ikakvog smisla i značenja. To trebaju biti dani obnavljanja snage a ne dani narastanja slabosti iz niskosti i dani manifestiranja principa i morala a ne veličanja pohota, strasti i materijalnog uživanja.

To su dani kada treba da se osjeća snaga i sposobnost mijenjanja stanja, a ne moć mijenjanja odjeće. To su dani u kojima se šalje poruka ummetu kako se uspostavlja i širi duh dogovora. Prilika je to da ovaj narod pokaže svoje pozitivno naslijeđe, da dokaže da može ukorak sa vremenom i da druge uvjeri da nije slaba zajednica.

Radi tih snažnih poruka i značenja u islamu je uspostavljen, kako lijepo primjećuje Mustafa er-Rafi'i, mubarek dan, kao naslijeđe

⁸⁸⁷ Vidi o tome: *Zadu-l-me'ad*, 1/449; *Fethu-l-Bari*, 2/548 i *Tuhfetu-l-ahvezi*, 3/96-97.

⁸⁸⁸ *Fikhu-s-Sunne*, 1/274.

⁸⁸⁹ Hadis bilježi Bejhkei u *Es-Sunenu-l-kubra*, Kitabu salati-l-'idejni, Babun ma ruviye fi kavli-n-nasi jevme-l'idi ba'duhum liba'din tekabbelellahu minna ve minke, 3/319.

⁸⁹⁰ Vidi: A. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku*, str. 114.

i znak vremena, da bi svaka generacija nasljeđenom mogla pridodati znakove svog vremena, kao posvjedočenje trajnog hijeropovijesnog pregalaštva ummeta kroz potvrđivanje njenog uma u službi njenih vitalnih interesa.⁸⁹¹

Ukratko, dani bajrama iako su praznici nisu prazni dani, već su kod muslimana ispunjeni bogatim sadržajima, od ibadeta u noćima bajrama, do klanjanja bajram-namaza i učenja tekbira, preko pojačane lične, porodične i džematske higijene (kupanje, abdest, uljepšavanje kuća, mjesta stanovanja, džamija, mesdžida i sl.), lijepog odijevanja, posjeta rodbine i prijatelja (i živih i mrtvih), čestitanja i naglašene komunikacije između muslimana, naglašenog ugošćavanja tih dana do dijeljenja kurbanskog mesa i sadakatu-l-fitra čime se socijalna slika brojnih pojedinaca poboljšava a ljubav među vjernicima, na taj način, jača i postaje sve prisutnija.

⁸⁹¹ Vidi opširnije: Mustafa Sadik er-Rafi'i, *Vahju-l-kalem*, 1/29-33 i tekst pod naslovom: *Manifestacija mubarek dana* u prijevodu mr. Mehmeda Kice, *Novi horizonti*, br. 19, god. II, mart 2001, str. 18.

KULTURA PONAŠANJA U SLUČAJU BOLESTI

Bez obzira koliko čovjek čuvao svoje zdravlje, dođe vrijeme da ga ophrva neka bolest i nemoć. Kako se tada ponašati i šta činiti?! Ovaj tekst aktualizira kodeks ponašanja muslimana u slučaju bolesti, a govori i o potrebi obilaska drugih bolesnika, te ponašanju prema njima.

Zdravlje je jedna od blagodati koju je Allah dao ljudima. U Kur'anu i sunnet navedene su metode kako preventivno djelovati i sačuvati zdravlje. Ukoliko bi se čuvanjem higijene, čistoćom, abdestom, gusulom, umjerenim konzumiranjem hrane i pića, apstinencijom od alkohola, droge, svinjskog mesa i svinjskih prerađevina čovjek sačuvao na ovom svijetu, uveliko bi se smanjile raznovrsne bolesti koje su posljedica našeg nesavjesnog odnosa prema sebi i poprilična odvojenost od plemenitih načela islamskog učenja.

Pa, ipak, ma koliko čovjek čuvao svoje zdravlje često ga zapljusne talas neke bolesti. Ukoliko do bolesti dođe: šta musliman treba činiti i kako se u takvoj situaciji ponašati? Na to pitanje odgovor će biti ponuđen u tekstu.

Moliti Allaha, dž.š, za zdravlje

Musliman treba moliti Allaha Uzvišenog za zdravlje prije nego ga izgubi. Ibn ebi Bekre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, molio Gospodara svjetova da mu sačuva i zaštiti zdravlje: *Allabumme 'afini fi bedeni, Allabumme 'afini fi sem'i, Allabumme 'afini fi besari, la ilabe illa Ente! / Allahu, podari zdravlje mome tijelu, Allahu, podari zdravlje mome sluhu, Allahu, podari zdravlje mome vidu, nema boga osim Tebe.*⁸⁹²

⁸⁹² Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 107 – Babun ma jekulu iza asbeha, hadis br. 5090 i Ahmed u *Musnedu*, 5/42.

Liječenje u slučaju bolesti

Musliman je dužan, ukoliko ga oprhve kakva bolest, liječiti se, jer je to preporučio Allahov Poslanik, s.a.v.s, naglasivši u predaji Ebu Hurejre, r.a: *Allah nije dao nijednu bolest, a da za nju nije stvorio i lijek.*⁸⁹³ U Džabirovoj, r.a, predaji koju bilježi Muslim, Vjerovjesnik, s.a.v.s, jasno napominje: *Za svaku bolest ima lijek, pa kada se pronade odgovarajući lijek za bolest, ona će, Allahovom pomoći, biti izliječena.*⁸⁹⁴

Zna se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, kako prenosi Džabir, r.a, poslao ljekara Ubejj b. Ka'bu, r.a, kada je on bio bolestan.⁸⁹⁵ Isti ashab, u drugoj predaji kaže: *Sa'd b. Mu'az, r.a, je bio pogođen u središnju venu na ruci. Poslanik, s.a.v.s, mu je izvršio kauterizaciju na ruci nekim željezom sličnom šiljku na strijeli. Nakon toga mu je ruka otekla, pa je ponovio proces.*⁸⁹⁶

Zabrana liječenja alkoholom

Mnogi ljudi i danas smatraju da alkohol liječi, iako je Vjerovjesnik, s.a.v.s, kategorički zabranio upotrebu alkohola čak i u svrhu liječenja. Prema tome, treba izbjegavati liječenje sa alkoholom i koristiti ono što nije haram.

Potvrdu za to nalazimo u predaji Vaila el-Hadremija koji prenosi da je Tarik b. Suvejd el-Džu'fi, r.a, pitao Poslanika, s.a.v.s, o alkoholu, a on mu je zabranio da ga proizvodi. Tarik b. Suvejd je pojasnio da on taj alkohol proizvodi isključivo za liječenje, našto je Allahov Poslanik., s.a.v.s, konstatirao: *To nije lijek! To je bolest!*⁸⁹⁷

⁸⁹³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 76 – Kitabu-t-tibbi, 1 – Babun ma enzelellahu daen illa enzele lehu šifaen, hadis br. 5678.

⁸⁹⁴ *Sahih*: 39 – Kitabu-s-selam, 26 – Babun likulli dain devaun, hadis br. 2204 i *Muslimova zbirka hadisa*, 2/503, hadis br. 1467.

⁸⁹⁵ Pogledaj ovu predaju u Muslimovom *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 26 – Babun likulli dain devaun, hadis br. 2207 i *Muslimova zbirka hadisa*, 2/512, hadis br. 1482.

⁸⁹⁶ Muslim u istom izvoru, isti kitab i bab, hadis br. 2208 i *Muslimova zbirka hadisa*, cit. tom i strana, hadis br. 1483.

⁸⁹⁷ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*. Pogledaj: *Muslimova zbirka hadisa*, 2/374, hadis br. 1279.

Bolesniku se brišu grijesi

Uistinu je divno biti vjernik. Čak i bolest koja vjernika zadesi nije za njega nesreća, već dobro i blagodat. Ako vjernik pravilno razumije Allahov raspored i Njegovu sudbinu, on će i bolest smatrati Allahovim određenjem i bit će njom zadovoljan, znajući da će ga ona kutarisati nekih kazni onoga svijeta ili ga, pak, očistiti od grijeha. Ohrabrujuće djeluje predaja Ebu Se'ida i Ebu Hurejrea, r.a., u kojoj Allahov Poslanik, s.a.v.s, obećava: *Muslimana ne pogodi nikakva nedaća ili bolest, tuga ili žalost, niti kakva nezgoda, pa čak ni obični ubod trna, a da mu zbog toga ne budu oprosteni (neki) grijesi.*⁸⁹⁸

Allah Uzvišeni, upravo putem različitih životnih iskušenja i raznih bolesti, čisti vjernike od svih taloga i naslaga grijeha, negativnosti i nepravilnosti. Problem je kako to ispravno shvatiti i razumjeti i dostojanstveno to podnijeti, nadajući se Allahovoj, dž.š., nagradi. Nadamo se da će nam sljedeća predaja u tome itekako pomoći. Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Vjernika i vjernicu ne prestaju pogađati razna iskušenja u njima samima, njihovoj djeci ili imetku, sve dok im se ne izbrišu svi njihovi grijesi, tako da Allaha susretnu bez ijednog grijeha.*⁸⁹⁹

Za oduzimanje vida nagrada je Džennet

Svaka bolest ili iskušenje donosi oprost grijeha i Allahovu, dž.š, nagradu shodno težini bolesti ili iskušenja koje mu je Allah, dž.š, podario. Jedno od najvećih iskušenja, bolesti i fizičkih nedostataka je gubitak vida. Onaj ko se strpi nakon toga i bude zadovoljan Allahovom, dž.š, sudbinom bit će nagrađen Džennetom. To Poslanik, s.a.v.s, jasno napominje u hadisi-kudsijji, koju od njega prenosi Enes b. Malik, r.a: *Allah Uzvišeni kaže: Kada*

⁸⁹⁸ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 75 – Kitabu-l-merda, 1 – Babun ma džae fi keffareti-l-meredi, hadis br. 5641 i 5642 i Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, hadis br. 2573.

⁸⁹⁹ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 56 – Babun ma džae fi-s-sabri 'ale-l-belai, hadis br. 2399 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 226 – Babu keffareti-l-meridi, hadis br. 494.

*stavim Svoga roba na iskušenje oduzimanjem vida, pa se on strpi u tome, nadoknadit ću mu taj nedostatak Džennetom.*⁹⁰⁰

Bolesniku se ne prekidaju sevapi za učinjena djela

Bolesnik ne smije gubiti nadu u Allahovu milost, jer i dok je bolestan njemu sevapi teku za djela koja je radio dok je bio zdrav, tako da svojom bolešću praktično ne gubi ništa od nagrada koje mu pripadaju. To je još jedan dokaz Allahove, dž.š., milosti prema Njegovim stvorenjima.

Enes b. Malik, r.a, prenosi zanimljivu predaju od Vjerovjesnika, s.a.v.s, koji o tome kaže: *Svakome muslimanu, koji je dok je bio zdrav radio dobra djela, Allah će upisivati dobro djelo i za vrijeme njegove bolesti, pa ako ga izliječi – očistio ga je, a ako mu dušu uzme – oprostit će mu grijeh.*⁹⁰¹

Dužnost je običi bolesnika

Allahov Poslanik, s.a.v.s, je ubrojio obilazak bolesnika u dužnosti spram drugog muslimana. Tako u predaji Alije, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: *Šest je dužnosti muslimana spram muslimana: da mu nazove selam kada ga sretne, da mu se odazove kada ga pozove, da mu kaže Jerhamukellah kada on kihne i kaže El-Hamdu lillah, da ga obiđe kada se razboli, da mu klanja dženaazu kada umre i da mu želi ono što želi i sam sebi.*⁹⁰² U Muslimovoj predaji umjesto: *i da mu želi ono što želi i sam sebi*, stoji: *ako mu zatraži da ga posavjetuje, da to i učini!*

⁹⁰⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 75 – Kitabu-l-merda, 7 – Babu fadli men zehebe besaruhu, hadis br. 5653

⁹⁰¹ Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 228 – Babun juktebu li-l-meridi ma kjane ja'melu ve huve sahihun, hadis br. 501.

⁹⁰² Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 3 – Babun min hakki-l-muslimi li-l-muslimi reddu-s-selami, hadis br. 2162; Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebi, 1 – Babun ma džae fi tešmiti-l-'atisi, hadis br. 2736 i ocjenjuje ga kao hasen-predaju i Ibn Madže u *Sunenu*: 6 – Kitabu-l-dženaiz, 1 – Babun ma džae fi 'ijadeti-l-meridi, hadis br. 1433.

U Buharijinoj predaji koju prenosi Ebu Musa, r.a, naređuje se obilazak bolesnika. To Vjerovjesnik, s.a.v.s, nedvojbeno naglašava: *Obidite bolesnika, nabranite gladnog i oslobodite zarobljenog*⁹⁰³

Podsticaj za obilazak bolesnika

Islam je obilazak bolesnika pozicionirao izuzetno visoko, upoređujući ga s posjetom Gospodaru svjetova. Pogledajmo hadis koji prenosi Ebu Hurejre, r.a, a u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Allah Uzvišeni će na Sudnjem danu reći: Čovječe, Ja sam se bio razbolio ali Me ti nisi posjetio. Čovjek će upitati: Kako da Te posjetim, Gospodaru, kad si Ti Gospodar svjetova?! Reći će: Zar nisi znao da se taj i taj Moj rob razbolio, a ti ga nisi posjetio? Zar ne znaš da bi Me našao kod njega da si ga posjetio?!*⁹⁰⁴ Imam Nevevi, tumačeći ovaj hadis, tj. da bi čovjek tamo našao Gospodara svjetova, tvrdi da bi, ustvari, našao nagradu i Allahove počasti da je posjetio tog čovjeka.⁹⁰⁵

Treba zijaretiti i bolesnog nemuslimana

Poslanik, s.a.v.s, nas uči da treba da obiđemo čak i bolesnog nemuslimana, ako nam je bio komšija, poznanik ili poslovni partner. To potvrđuje hadis koji prenosi Enes b. Malik, r.a, koji kaže da se jednom prilikom razbolio dječak Židov, koji je služio Poslanika, s.a.v.s, pa ga je Vjerovjesnik, s.a.v.s, zijaretio, sjeo kod njegove glave i rekao mu: *Primi islam!* Dječak je pogledao u svoga oca koji je bio prisutan i otac mu je predložio da poslušaju Muhammeda, s.a.v.s, što je dječak i učinio i prihvatio islam, a Vjerovjesnik, s.a.v.s, je, izlazeći iz kuće, rekao: *Hvala Allahu koji ga je spasio od Vatre!*⁹⁰⁶

⁹⁰³ Hadis bilježi u svom *Sahihu*: 75 – Kitabu-l-merda, 4 – Babu vudžubi ‘ijadeti-l-meridi, hadis br. 5649.

⁹⁰⁴ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 13 – Babu fadli ‘ijadeti-l-meridi, hadis br. 2569. Vidi, takođe: *Muslimova zbirka hadisa*, 2/502, hadis br. 1465.

⁹⁰⁵ Uporedi: *Muslimova zbirka hadisa*, 2/502 (u prijevodu autora ovog rada).

⁹⁰⁶ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 79 – Babun iza esleme-s-sabijju femate hel jusalla ‘alejhi, hadis br. 1356 i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-dženaiz, 5 – Babun fi ‘ijadeti-z-zimmijji, hadis br. 3095.

Dakle, posjeta nije bila samo radi posjete, nego je Vjerovjesnik, s.a.v.s, učinio divan potez i dječaka spasio sigurnog Džehennema, jer je dječak umro nakon kratkog vremena. Koliko li mi takvih i sličnih situacija propustimo, ne želeći da spasimo svoje komšije, poznanike i poslovne saradnike. Oni će nas, budimo uvjereni, optužiti na Sudnjem danu za naš, uistinu, nehumani gest: dopuštenju da se stropoštaju u džehennemsku vatru!!!

Nagrada onome koji obiđe bolesnika

Allahov Poslanik, s.a.v.s, podstiče vjernike da zijarete bolesnike obećavajući im velike nagrade. U Sevbanovoj, r.a, predaji Poslanik, s.a.v.s, obećava džennetsko voće: *Kada musliman ode u obilazak svoga brata muslimana, on se nalazi u džennetskoj hurfi sve dok se ne vrati!* Neko je upitao 'Alejhisselama: *A šta je to džennetska hurfa?*». On je odgovorio: *To je džennetsko voće.*⁹⁰⁷

Vjerovjesnik, s.a.v.s, je obećao Džennet onome ko, pored ostalog, obiđe i bolesnika. U predaji Ebu Hurejrea, r.a, to se jasno nagovještava. Naime, Poslanik islama, s.a.v.s, je upitao: *Ko je danas zapostio?* Ebu Bekr je odgovorio: *Ja!* Upitao je: *Ko je danas od vas klanjao dženzazu?* Ebu Bekr je odgovorio: *Ja!* Poslanik, s.a.v.s, je ponovo zapitao: *Ko je od vas danas nahranio gladnog?* Ebu Bekr je, ponovo, odgovorio: *Ja!* Poslanik, s.a.v.s, je, na kraju, upitao: *Ko je od vas danas obišao bolesnika?* Ebu Bekr je ponovo odgovorio: *Ja!* Vjerovjesnik, s.a.v.s, je, nakon toga, rekao: *Koja osoba uradi sve to u jednom danu ući će u Džennet.*⁹⁰⁸

Šta se uči uz bolesnika?

Kada se dođe bolesniku, treba se iskoristiti prilikom i proučiti mu dovu za ozdravljenje. To je bila praksa Allahovog Poslanika, s.a.v.s. 'Aiša, r.a, prenosi da bi Vjerovjesnik, s.a.v.s, kada bi obilazio nekog bolesnika, potrao ga svojom desnom rukom, a onda proučio: *Allahumme Rabbe-n-nasi, ezhibi-l-be'se, vešfi, Ente-š-Šafi la šifae illa šifauke,*

⁹⁰⁷ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 13 – Babu fadli 'ijadeti-l-meridi, hadis br. 2568.

⁹⁰⁸ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 44 – Kitabu fadaili-s-sahabe, 1 – Babu min fadaili Ebi Bekri-s-Siddik, r.a, hadis br. 1028 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 234 – Babu 'ijadeti-l-merda, hadis br. 515.

*šjfaen la jugadiru sekamen / Allahu, Gospodaru ljudi, otkloni tegobu i izliječi, jer Ti liječiš. Nema lijeka osim Tvoga. Izliječi lijekom poslije koga nema boli!*⁹⁰⁹

Lijepo bi bilo uz bolesnika proučiti dovu koju je Džibril učio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s, kada je osjećao bolove. Naime, Ebu Se'id el-Hudri, r.a, prenosi da je Džibril došao Vjerovjesniku, s.a.v.s, nakon što se on tužio na bolest, pa mu je proučio: *Bismillahi erkike, min kulli šej'in ju'zike, min šerri kulli nefsin ev 'ajnin hasidin, Allahu ješfike, Bismillahi erkike! / Allahovim imenom te liječim od svega što te uznemirava, od zla svake osobe ili oka koje zavidi. Allah je tvoj liječnik. Allahovim imenom te liječim!*⁹¹⁰

Ibn 'Abbas, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Ko posjeti bolesnika, prije nego mu dođe čas smrti, pa uz njega sedam puta prouči: Es'elullabe-l-'Azime Rabbe-l-'arši-l-'azimi en ješfjেকে / Molim Velikog Allaha, Gospodara velikog Arša, da te izliječi, Allah će ga izliječiti od te bolesti!*⁹¹¹

Šta bolesnik uči?

Ukoliko bolesnik osjeća neke bolove, Poslanik islama, s.a.v.s, je savjetovao da prouči dovu, koja će mu pripomoći u odagnavanju bolova.

Ebu 'Abdullah Osman b. ebi-l-'As, r.a, prenosi da se on potužio Vjerovjesniku, s.a.v.s, na bolove koje je osjećao u tijelu otkako je prešao na islam, pa mu je on savjetovao da stavi ruku na mjesto gdje ga boli, a onda da tri puta prouči: *Bismillab!*, a iza toga sedam puta: *E'uzu billabi ve kudretibi min šerri ma edžidu ve ubaziru / Utječem se Allahu i Njegovoj moći od zla što ga osjećam i bojim ga se.*⁹¹²

⁹⁰⁹ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 75 – Kitabu-l-merda, 20 – Babu du'ai-l-'aidi li-l-meridi, hadis br. 5675 i Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 19 – Babu istihbabi rukjeti-l-meridi, hadis br. 2191.

⁹¹⁰ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 16 – Babu-t-tibbi ve-l-meredi ve-r-ruka, hadis br. 2186. Uporedi, takode: *Muslimova zbirka hadisa*, 2/485-486, hadis br. 1444.

⁹¹¹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 29 – Kitabu-t-tibbi, 32. poglavlje, hadis br. 2083 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-dženaiz, 12 – Babu-d-du'ai li-l-meridi 'inde-l-'ijadeti, hadis br. 3106. Hakim ističe da je ovaj hadis vjerodostojan prema uvjetima Imama Buharije. (Vidi: Nevevi, *Rijadu-s-salihin*, str. 302, hadis br. 906).

⁹¹² Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 24 – Babu istihbabi vad'i jedihi 'ala mevdi'i-l-elemi me'a-d-du'ai, hadis br. 2202.

Šta uči onaj koji je izgubio nadu u život?

Bolesnik treba zikr činiti Allaha Uzvišenog i moliti Ga, a to posebno treba činiti kada osjeti da mu ta bolest smrt priziva. Tako je činio Allahov Poslanik, s.a.v.s, pred svoju smrt, kada je bio naslonjen na Aišu, r.a, i onda je, kako ona veli, proučio: *Allahummagfirli verhamni ve elbikni bi-r-refiki / Allahu, oprosti mi, smiluj mi se i sastavi me sa najuzvišenijim drugom.*⁹¹³

U drugoj 'Aišinoj, r.a, predaji Poslanik islama, s.a.v.s, je u svojoj smrtnoj bolesti učio: *Allahumme e'inni 'ala gamerati-l-mevti! / Allahu, pomoz mi u ovim smrtnim časovima.*⁹¹⁴

Zabrana psovanja i proklinjanja bolesti

Prirodno je da ne volimo sve ono što nam smeta i pričinjava određene poteškoće. Bolest je iscrpljujuća, brzo nam dosadi, pa, otuda, često reagiramo ne nedopušten način, izražavajući se loše o toj bolesti. Međutim, da znamo koliko nam je bolest pomogla u čišćenju od grijeha i svojevrsnoj dezinfekciji našeg duhovnog stanja, ne bismo tako postupili.

Poslanik islama, s.a.v.s, je upozoravao ashabe da ne proklinju bolest i da o njoj ne govore s mržnjom i prezirom. U Džabirovoj, r.a, predaji to se, eksplicite, prepoznaje. Naime, Allahov Poslanik, s.a.v.s, je ušao kod Ummu-s-Saib, koja je drhtala jer je imala povišenu temperaturu, pa je upitao: *Šta ti je?* Ona je odgovorila: *Groznica, Allah joj berićeta ne dao!* Vjerovjesnik, s.a.v.s, je tada rekao: *Ne proklinji groznicu, jer ona otklanja ljudske grijeha, kao što kovački miješ otklanja trosku od željeza!*⁹¹⁵

⁹¹³ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 44 – Kitabu fadaili-s-sahabe, hadis br. 2444.

⁹¹⁴ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 8 – Kitabu-l-dženaiz, 8 – Babun ma džae fi-t-tešdidi 'inde-l-mevti, hadis br. 978 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Ibn Madže u *Sunenu*: 6 – Kitabu-l-dženaiz, 64 – Babun ma džae fi zikri meredi Resulillahi, sallallahu 'alejhi ve sellem, hadis br. 1623.

⁹¹⁵ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 14 – Babu sevabi-l-mu'mini fima jusibuhu min meredin..., hadis br. 2575 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 234 – Babu 'ijadeti-l-merda, hadis br. 516.

Zabranjeno je tražiti smrt u bolesti

Kada se čovjek nađe u nekoj teškoj situaciji, velikom iskušenju ili opakoj bolesti, treba očuvati prisebnost i shvatiti da nas Gospodar svjetova iskušava tim i želi da ostanemo jaki, čvrsti, ustrajni i dostojanstveni. Zabranjeno je, u tim momentima, tražiti ili priželjkivati smrt. Onome ko dođe u takvu nezavidnu situaciju najbolje je da se ponaša sukladno Poslanikovom, s.a.v.s, savjetu, koji od njega prenosi Enes b. Malik, r.a: *Neka niko od vas ništa ne zaželi smrt zbog nevolje koja ga je pogodila, a ako već mora, onda neka kaže: Allahu, održi me u životu dokle god je život bolji za mene, a usmrti me ako je smrt bolja za mene.*⁹¹⁶

Sažetak

Zaključujući aktualiziranu temu spomenut ćemo još neke elemente koje treba imati na umu kada posjećujemo bolesnike:

1. Ne zadržavati se dugo uz bolesnika, jer ga to može itekako zamoriti, kao što kaže arapski pjesnik: *Nije tako teško bolovati, kad bi komšije dale mirovati!*

2. Nazvati selam bolesniku i prisutnima i, okrenuvši se njemu, zamoliti Allaha Uzvišenog za njegovo ozdravljenje, što će mu osnažiti nadu i učiniti ga raspoloženim.

3. Poslije selama, treba se rukovati s bolesnikom i staviti mu ruku na čelo, jer se time iskazuje naša bliskost s njim i naš pojačani interes za njegovo ozdravljenje.

4. Zamoliti bolesnika da prouči dovu za nas, jer se bolesnikova dova ne odbija.

5. Ne govoriti uz bolesnika o smrti i ne kazivati ni za čiju smrt, jer bi ga to moglo potresti i negativno na njega utjecati.

6. Ne govoriti povišenim tonom, kako ga ne bismo uznemirili.

7. Ne prisiljavati ga da jede i pije, jer bi ga to moglo uznemiriti.

8. Ponijeti neku hediju bolesniku, što će biti očit znak naše pažnje spram njega.⁹¹⁷

⁹¹⁶ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 75 – Kitabu-l-merda, 19 – Babu temenni-l-meridi-l-meve, hadis br. 5671 i Muslim u *Sahihu*: 48 – Kitabu-z-zikri, 4 – Babu temenni keraheti-l-mevt, hadis br. 2680.

⁹¹⁷ Pogledati o ovome: Hfz. Sinanuddin Sokolović, *Islamski propisi o čuvanju zdravlja, posjeti bolesnika i sahrani umrlih muslimana*, str. 20-22.

KULTURA PONAŠANJA KOD SMRTI I DŽENAZE

Smrt je čaša koju svaka osoba ispiti mora. Sjećanje na nju je najefikasniji mehanizam da se pohlepa za dunjalukom zauzda, plamen strasti i pohota ugasi a želje i težnje svedu na razumnu mjeru. Ovaj tekst nam pomaže da se podsjetimo na naše dužnosti i obaveze spram umrlih i pokazuje nam način kako prevazići, sukladno islamu, gubitak nekog od članova naše porodice, bližnjih i prijatelja.

Jedna od prepoznatljivih karakteristika dobrog vjernika je njegovo konstantno podsjećanje na smrt i razmišljanje o njenoj blizini. To čovjeka drži u stalnom oprezu da se ne izgubi u ovodunjalučkom lavirintu i u bujici strasti i pohota. Posebno to može razumjeti onaj vjernik koji je u svojoj svijesti duboko oćutio Poslanikovu, s.a.v.s, poruku, koju od njega prenosi 'Abdullah b. Omer, r.a, a koja glasi: *Budi na ovom svijetu kao da si stranac ili prolaznik!*, pa je Ibn Omer, r.a, nakon ove Vjerovjesnikove, s.a.v.s, preporuke imao običaj govoriti: *Kada osvaneš, ne očekuj da ćeš dočekati noć, a kada zanočiš, nemoj očekivati jutro. Iskoristi svoje zdravlje prije bolesti, a život prije smrti!*¹⁸

Razmišljajući o naprijed citiranom hadisu dolazi se do jasnog zaključka da je ovaj svijet prolazan i kratkotrajan i da ga, kao takvog, vjernik ne treba uzimati za domovinu, niti za stalno i sigurno mjesto prebivališta, već samo kao odmorište na svom putovanju i privremeno boravište. Baš kao što kur'anski ajet lijepo definira: *Život na ovom svijetu samo je prolazno uživanje, a onaj svijet je, uistinu, Kuća vječna!*¹⁹

¹⁸ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 81 – Kitabu-r-rikak, 3 – Babu kavli-n-Nebijji, sallallahu 'alejhi ve sellem: *Kun fi-d-dun'ja keenneke garibun ev 'abiru sebilin*, hadis br. 6216; Tirmizi u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhdi, 25 – Babun ma džae fi kisari-l-emeli, hadis br. 2333 i Ahmed u *Musnedu*, 2/24 i 41

¹⁹ *Gafir*, 39.

Otuda je lijepo da čovjek definira svoj život na ovome svijetu, da zna da je ovo prolazna faza koju on svakim danom sve više prelazi i da očekuje skori prelazak u drugu fazu svoga življenja koja je odvojena samo smrću, kao što veli Hasan el-Basri: *Ti nisi ništa drugo do određen broj dana. Kada god prođe jedan dan, prošao je i dio tebe. Čovječe, budi svjestan da si samo putnik koji svaki dan presjeda s jedne na drugu jabalicu; s jabalice noći na jabalicu dana i sa jabalice dana na jabalicu noći, dok te ne donesu i ne predaju onom svijetu. Ima li, onda, čovječe, iko u većoj opasnosti od tebe?*⁹²⁰

Vjernik se često sjeća smrti

Svjestan vjernik se konstantno sjeća smrti i prije samog njenog prikućivanja. Allahov Poslanik, s.a.v.s, u predaji Ebu Hurejre, r.a, podsjeća vjernike na to: *Sjećajte se što više onoga koji prekida naslađivanje!*,⁹²¹ tj. sjećajte se smrti.

Allahov Poslanik, s.a.v.s, je onu osobu koja se najčešće sjeća smrti definirao kao najpametniju i najinteligentniju. 'Abdullah b. Omer, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, bio upitan: *Ko su, Allahov Poslaniče, najpametniji vjernici?* Odgovorio je: *Oni koji se najčešće prisjećaju smrti i koji su za nju najspremniji, oni su najpametniji.*⁹²²

Upravo sjećanjem na smrt ovaj svijet biva postavljen u onu ravan koja mu i pripada, kao što kaže Hasan el-Basri: *Ništaovost ovoga svijeta ništa ne razotkriva toliko kao smrt. Nikome ko ima imalo pameti, ona ne ostavlja nimalo prostora da se ovom svijetu raduje. Kadgod se osoba sjeti smrti, ovaj svijet i sve što je na njemu u njegovim očima postanu bezvrijedni.*⁹²³

⁹²⁰ Ahmed Ferid, *Bistro more pobožnosti i suptilnosti*, str. 250.

⁹²¹ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 4 – Babun ma džae fi zikri-l-mevti, hadis br. 2307 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Nesai u *Sunenu*: Kitabu-l-dženaiz, 3 – Babu kesreti zikri-l-mevti i Ibn Madže u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 31 – Babu zikri-l-mevti, hadis br. 4258. Ovaj hadis je autentičan. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadenuhu*, hadis br. 1210.)

⁹²² Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 31 – Babu zikri-l-mevti, hadis br. 4259. Hadis je, zbog mnoštva predaja, ocijenjen dobrim. (Vidi: Albani, *Silsileu-l-ehadisi-s-sahiha*, hadis br. 1384.)

⁹²³ Ahmed Ferid, *Bistro more pobožnosti i suptilnosti*, str. 257.

Šta činiti na samrti?

Osoba koja osjeti da mu je smrt blizu treba da izgovara što više šehadet, da se nada dobru i da ima lijepo mišljenje o Allahu Uzvišenom. Mu'az, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Onaj kod koga posljednje riječi budu (na ovom svijetu): La ilahe illellah! / Nema boga osim Allaha!, ući će u Džennet!*⁹²⁴

Ako se mi nađemo u prisustvu osobe koja je na samrti, treba ga pažljivo podsjećati da izgovori šehadet i da mu to budu posljednje riječi prije njegove smrti. To treba lagahno, poluglasno i nenametljivo izgovarati kako bi se osoba koja je na samrti podstakla da to izgovori. Ebu Se'id el-Hudri, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, u tom pogledu, preporučio: *Podstičite one koji su na samrti da izgovore: La ilahe illellah!*⁹²⁵

U tom smislu je i predaja Ma'kila b. Jesara, u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s, preporučuje da se onima na samrti uči sure Ja Sin, kako bi im se olakšali posljednji trenuci života: *Učite suru Ja Sin vašim umirućim!*⁹²⁶

Na žalost, kod mnogih je ovaj hadis shvaćen kako ovo kur'ansko poglavlje treba učiti umrlim. Međutim, Kurtubi, Nevevi, Sujuti i brojni drugi islamski učenjaci to nedvosmisleno tumače učenjem onim koji su na samrti, kako bi ih podsjetili na šehadet i olakšali posljednje dunjalučke trenutke.⁹²⁷

Čovjek na samrti treba što ljepše misliti o Allahu, tj. da će mu se Allah Milostivi smilovati i grijeha oprostiti. Džabir, r.a, u tom pogledu, prenosi Vjerovjesnikove, s.a.v.s, riječi: *Neka niko od vas ne umre, sve dok o Allahu Uzvišenom ne bude lijepo mislio!*⁹²⁸

⁹²⁴ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-dženaiz, 20 – Babun fi-t-talkini, hadis br. 3116; Ahmed u *Musnedu*, 5/233 i Hakim u *Mustedreku*, 1/351. Hakim ovu predaju ocjenjuje autentičnom a Šu'ajb Arnaut hasen-predajom. (Vidi: *Rijadu-s-salihin*, hadis br. 917, izdanje Mektebetu dari-s-selam).

⁹²⁵ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-dženaiz, 1 – Babu talkini-l-mevta: La ilahe illellah, hadis br. 916 i 917.

⁹²⁶ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-dženaiz, 24 – Babu-l-kiraeti 'inde-l-mejjiti, hadis br. 3121; Ibn Madže u *Sunenu*: 6 – Kitabu-l-dženaiz, 4 – Babun ma džae fima jukalu 'inde-l-meridi iza hudire, hadis br. 1448 i Ahmed u *Musnedu*, 5/26 i 27. Ovaj hadis Albani ocjenjuje slabom predajom. (Vidi: *Da'ifu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, hadis br. 1072).

⁹²⁷ Vidi komentar Imama Sujutija na *Nesain Sunen*, 4/5. (Izdanje: Daru-l-fikr, Bejrut, 1930, štampam zajedno sa *Sunenom*).

⁹²⁸ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 51 – Kitabu-l-dženneti, 19 – Babu-l-emri bihusni-z-zanni billahi te'ala 'inde-l-mevti, hadis br. 2877.

Najbolju potvrdu da bi morali imati lijepo mišljenje o Allahu Uzvišenom i vjerovati da će nam, uistinu, oprostiti i smilovati nam se, nalazimo u pouzdanoj hadisi-kudsiji koji prenosi Enes b. Malik, r.a, a u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s, kaže: *Allah Uzvišeni veli: Čovječe, sve što me zamoliš i zatražiš da ti oprostim, Ja ću ti oprostiti. Čovječe, kada bi tvoji grijesi do neba dopri, pa Me zamolio da ti oprostim, Ja bih ti oprostio. Čovječe, kada bi Mi došao sa grijesima kolika je Zemlja, pa onda Me sreo, ne pripisjući Mi nikakva sudruga, Ja bih ti, kolika je ona, oprosta dao.*⁹²⁹

Šta je obaveza prisutnih kada neko umre?

a) Govoriće o njemu samo dobro

Kada neko umre o njemu treba isključivo govoriti dobro, jer tada meleki mole Allaha Uzvišenog da bude kako se o njemu govori. Ummu Seleme, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, preporučio: *Kada ste prisutni kod bolesnog ili umrlog, govorite samo dobro, jer meleki aminaju na ono što govorite.*⁹³⁰

b) Zatvoriće mu oči i moliti Allaha, dž.š., za njega

Ovo se temelji na vjerodostojnoj predaji Ummu Seleme, r.a, u kojoj se kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, je ušao kod Ebu Seleme (kada je umro), čiji se pogled ukočio, pa mu je zatvorio oči a zatim rekao: Kada duša izađe pogled je prati! Tada su neki ukućani počeli plakati, pa je Vjerovjesnik, s.a.v.s, savjetovao: Prizivajte samo dobro, jer meleki aminaju na sve što izgovorite!, a zatim je proučio dovu: Allahu, oprosti Ebu Selemi, podigni mu deredžu među onima koji su uputu slijedili i budi mi zastupnik među potomcima. Oprosti, Gopodaru svjetova, i nama i njemu, i učini mu kabur prostranim i svijetlim.*⁹³¹

⁹²⁹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 99 – Babun fi fadli-t-tevbeti ve-l-istigfari ve ma zukire min rahmetillahi li 'ibadihi, hadis br. 3540 i ocjenjuje ga garib-predajom i Ahmed u *Musnedu*, 5/154 i 172. Ovaj hadis Albani smatra dobrom predajom. (Vidi: *Silsiletu-l-ahadisi-s-sahiha*, hadis br. 127).

⁹³⁰ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-dženaiz, 3 – Babun ma jukalu 'inde-l-meridi ve-l-mejjiti, hadis br. 919.

⁹³¹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-dženaiz, 4 – Babun fi igmadi-l-mejjiti ve-d-du'au lehu iza hudire, hadis br. 920.

c) *Prekriti će kompletno njegovo tijelo*

Buharija i Muslim navode predaju Aiše, r.a, koja kaže da su Vjerovjesnika, s.a.v.s, prekrili sa ogrtačem kada je preselio na Ahiret.⁹³²

To se ne čini sa osobom koja preseli na Ahiret u ihramima, na hadžu. Ona će, tada, biti prekrivena ihramima a glava i lice trebaju biti otkriveni. Tako se navodi u predaji 'Abdullaha b. 'Abbasa, r.a, koji navodi da je jedan čovjek na Arefatu pao sa jahalice i umro, pa je Poslanik, s.a.v.s, naredio da ga okupāju, umotaju u ihrame, ali da mu ne prekrivaju lice i glavu i da ga ne namirisavaju, dodavši da će ta osoba *biti proživljena na Sudnjem danu učeći telbiju*.⁹³³

d) *Požuriće sa opremanjem mejjita i nošenjem dženaze*

Pravilo je da se ne odugovlači sa opremanjem umrle osobe, ako se stvarno konstatira njena smrt. Ibn Kudame navodi da najveći broj islamskih učenjaka smatra da sa opremanjem umrle osobe treba požuriti i to smatraju mustehabom, dok Ibn Hazm to čak drži vadžibom. Kod nošenja same dženaze treba ići, kako je to tumačio Ebu Bekr, r.a, umjereno žurećim korakom.⁹³⁴

Poslanik islama, s.a.v.s, je preporučio da sa dženazom požurimo, kako stoji u predaji Ebu Hurejre, r.a: *Požurite sa dženazom, jer ako je bila dobra osoba, biće joj dobro kuda je nosite, a ako nije bila dobra, onda je to zlo koje skidate sa svojih vratova*.⁹³⁵

Treba reći da čak i umrla osoba želi da je brzo nose na njeno odredište, kao što ističe Vjerovjesnik, s.a.v.s, u predaji Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a: *Kada se umrli opremi i ljudi ga ponesu na svojim ramenima, ako je bila dobra osoba, kaže: Požurite sa mnom!, a ako nije bila dobra, kaže*

⁹³² Provjeri: Buhari u *Sahihu*: 77 – Kitabu-l-libas, 18 – Babu-l-burusi ve-l-hiberi ve-š-šemleti, hadis br. 5814 i *Muslimova zbirka hadisa*, Poglavlje o dženazama, hadis br. 457.

⁹³³ Hadis bilježe Buharija u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 19 – Babu-l-kefeni fi sevbejni, hadis br. 1265 i Muslim u *Sahihu*: 15 – Kitabu-l-hadždž, 14 – Babun ma juf'alu bi-l-muhrimi iza mate, hadis br. 1206.

⁹³⁴ Vidi: *Buharijeva zbirka hadisa*, 2/342.

⁹³⁵ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 51 – Babu-s-sur'ati bi-l-dženazeti, hadis br. 1315 i Muslim u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-dženaiz, 16 – Babu-l-isra'i bi-l-dženazeti, hadis br. 944.

*onima koji je nose: Teško njoj! Kuda je nose? Ovo čuje sve osim čovjeka, a kada bi ovo čovjek čuo pao bi onesviješten!*⁹³⁶

e) *Ukopaće ga u mjestu gdje je umro*

Umrlo osobu treba ukopati u mjestu gdje je i umrla. Tako je radio Allahov Poslanik, s.a.v.s, kada je Hamzu, r.a, i druge pokopao na Uhudu, nakon bitke, zabranivši muslimanima da umrle nose u njihova mjesta rođenja ili boravišta.⁹³⁷

Na temelju ove i drugih predaja islamski učenjaci smatraju haramom prenositi umrlog ili ukopanog iz mjesta gdje je umro u drugo mjesto, pa čak ako je to umrli prije svoje smrti i oporučio. Manji broj učenjaka smatra da je to mekruh. Imam Šafija dopušta prenošenje umrlog u Mekku, Medinu ili Jerusalem, ako se to čini radi berićeta tih mjesta.⁹³⁸

f) *Vratiće njegov dug*

Ukoliko umre osoba a iza sebe ostavi kakav dug, oni koji ostaju iza nje dužni su to učiniti odmah nakon njene smrti, a prije klanjanja dženaze-namaza. Poslanik, s.a.v.s, nije htio klanjati dženazu dok dug ne bi bio vraćen, kao što se navodi u predaji Džabira b. Abdillaha, r.a. Tek kada je Ebu Katade vratio dug od dva dinara-zlatnika za tu umrlu osobu, Allahov Poslanik, s.a.v.s, je pristupio i klanjao joj dženazu.⁹³⁹

Šta je dozvoljeno prisutnim kada neko umre?

Kada neko umre, prisutnima je dozvoljeno da otkriju lice umrloga, da ga poljube i plaću za njim tri dana. Enes b. Malik, r.a,

⁹³⁶ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 52 – Babu kavli-l-mejjiti ve huve ‘ale-l-dženzeti: Kaddimuni, hadis br. 1316.

⁹³⁷ Pogledaj hadis kod Ebu Davuda, *Sunen*: Kitabu-l-dženaiz, Babun fi-l-mejjiti juhmelu min erdin ila erdin ve kerahetun zalike, hadis br. 3165.

⁹³⁸ Pogledaj: Nevevi, *El-Ezkar*, 240.

⁹³⁹ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 3/330. Ovaj hadis bilježi Hakim u *Mustedreku*, 2/58 i njegov sened ocjenjuje kao autentičan a s njim se slaže i hafiz Zehebi. Ovu predaju, takođe, navode i Bejhkei i Tajalisi. Inače, ova Ahmedova predaja je ocijenjena kao dobra. (Provjeri: Albani, *Ahkamu-l-dženaiz*, str. 16).

prenosi hadis u kome se vidi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, uzeo svoga mrtvog sina Ibrahima, poljubio ga, pomirisao i zaplakao, pa na primjedbu 'Abdurrahmana b. 'Avfa, r.a: *Zar i ti, Allahov Poslaniče?!*, odgovorio je: *To je samilost, sine Avfov!*, a zatim je dodao: *Oko mi samo suzi a srce tuguje, a mi nećemo ništa reći čime nije zadovoljan naš Gopodar. Uistinu smo mi, Ibrabime, zbog rastanka s tobom, tužni!*⁹⁴⁰

Dakle, tuga i plač su dozvoljeni, ali ne tuga i plač sa vriskom, jadikovanjem i naricanjem!

Šta je dužna rodbina umrlog?

a) *Biti strpljiva i zadovoljna sa Allahovom, dž.š, odredbom*

Rodbina umrlog treba biti prisebna i zadovoljiti se sa onim što je Allah Uzvišeni odredio. Oni, u času smrti njihovih najmilijih, trebaju znati da je Allah Svemoćni odredio trenutak njihove smrti baš tada, da smognu snage da se pomire sa tim i da priznaju da smo svi Allahovi i Njemu se svi vraćamo – neko prije a neko poslije. Oni se trebaju ponašati shodno kur'anskom ajetu: *«one koji, kad ih kakva nevolja zadesi, samo kažu: Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti!*⁹⁴¹

Posebno je bitan taj prvi momenat u času preseljenja nekog od naših najbližih. Vjerovjesnik, s.a.v.s, je savjetovao jednu ženu, da u času preseljenja na Ahiret nekoga od njenih najbližih, bude bogobojazna i strpljiva, rekavši joj: *Prava strpljivost je pri prvom udarcu!*⁹⁴²

Nagrada za tako strpljivo prevladano iskušenje je džennet. Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, u tom pogledu, izrekao hadisi-kudsijju: *Allah Uzvišeni kaže: Kada oduzmem Mome robu vjerniku najdražu osobu na ovom svijetu, a on mirno i strpljivo podnese taj gubitak, nadajući se Mojoj nagradi - jedina nagrada mu je Džennet!*⁹⁴³

⁹⁴⁰ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 43 – Babu kavli-n-Nebijji, sallallahu ‘alejhi ve sellem: *Inna bike lemahzunun*, hadis br. 1303.

⁹⁴¹ *El-Bekare*, 156.

⁹⁴² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 42 – Babu-s-sabri ‘inde-s-sadmeti-l-ula, hadis br. 1302.

⁹⁴³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 81 – Kitabu-r-rikak, 6 – Babu-l-‘amelillezi jubtega bihi vedžhullahi, hadis br. 6424.

Divan primjer istinske strpljivosti i stvarnog zadovoljstva Allahovom odredbom, nalazimo u primjeru supruge poznatog ashaba Ebu Talhe. Naime, njihov sinčić je bio bolestan i dok je on boravio kod Vjerovjesnika, s.a.v.s, njegov sin je umro. Njegova supruga ga je sklonila u jedan kraj kuće i pripremila mu sve za dženazu. Kada se Ebu Talha, r.a, vratio upitao je za bolesno dijete, pa mu je supruga odgovorila, da mu se duša smirila i da se nada da se dječak odmorio. Ebu Talha, r.a, je mislio da mu je sin ozdravio, pa je legao sa suprugom i, tom prilikom, imao intimni odnos, pa kada se rano okupao i htio izaći iz kuće, ona ga je obavijestila da im je sin umro. Kada je klanjao dženazu svome djetetu sa Vjerovjesnikom, s.a.v.s, ispričao mu je taj slučaj, a Poslanik, s.a.v.s, je rekao: *Da vas Allah blagoslovi u vašim noćima!* Allah je učinio da je baš u toj noći, u kojoj im je umro dječak, supruga zaniijela drugog dječaka koji im se uskoro rodio. Sufjan prenosi da je jedan od ensarija izjavio: *Vidio sam im kasnije devetero djece i sva su već učila Kur'an!*⁹⁴⁴

b) Moliti Allaha, dž.š., da nadoknadi boljim

Prilikom smrti nekoga od naših najbližih članova porodice, njegova rodbina će priznati svoju nemoć nad takvim stanjem a Allahovu, dž.š., moć i moliće Gospodara svjetova da nadoknadi taj gubitak sa boljim nego što je izgubljeno.

Ummu Seleme, r.a, kaže: *Čula sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s, da kaže: Nema nijednog roba kojeg zadesi neka nesreća pa rekne: Inna lillahi ve inna ilejhi radž'i'un. Allahumme edžurni fi musibeti ve ehli' li hajren minha /Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo. Nagradi me, Allahu, za moju nesreću i daj mi bolje od nje!, a da ga Allah neće nagraditi za njegovu nesreću i namiriti mu bolje od onog što je izgubio.* Ummu Seleme, r.a, na kraju kaže: *Nakon što je umro Ebu Seleme izgovorila sam ono što mi je naredio Allahov Poslanik, s.a.v.s, pa mi je Allah nadoknadio boljeg od njega – dao mi je Allahovog Poslanika, s.a.v.s.*⁹⁴⁵

⁹⁴⁴ Ovaj zanimljiv hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 41 – Babun men lem juzhir huznehu 'inde-l-musibeti, hadis br. 1301.

⁹⁴⁵ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-dženaiz, 2 – Babun ma jukalu 'inde-l-musibeti, hadis br. 918.

Šta je zabranjeno rodbini umrle osobe?

a) Naricanje

Dozvoljeno je žaljenje i plakanje za umrlom osobom, ali je strogo zabranjeno naricanje i jadikovanje. U hadisima u kojima se prijete da će umrla osoba biti kažnjavana u kaburu, zbog plača onih koji je žale, misli se, kako ističe Ibn Hadžer, na plakanje sa jadikovanjem, naricanjem i velikim puštanjem glasa.⁹⁴⁶ Allahov Poslanik, s.a.v.s, je plakanje sa jadikovanjem i naricanjem strogo osudio, a uz to je naricanje definirao džahilijetskim postupkom, kao što se prenosi u hadisu Ebu Malika el-Eš'arija, r.a: *Četvero je u mom ummetu džahilijetsko i ummet se još toga nije riješio: razmetanje plemićkim rodnom, vrijeđanje zbog porijekla, traženje kiše posredstvom zvijezda i naricanje za umrlim. Ako se naricateljka ne pokaje prije svoje smrti, na Sudnjem danu će ustati a na sebi će imati košulju od katrana a pancir od šuge.*⁹⁴⁷

b) Udaranje po licu i cijepanje odjeće

Strogo je zabranjeno rodbini i ostalima, nakon smrti nekog njenog člana, udaranje po licu ili drugim dijelovima tijela, cijepanje odjeće ili proklinjanja samoga sebe kao što to rade pripadnici drugih religija, ateisti ili idolopoklonici. 'Abdullah b. Mes'ud, r.a, prenosi eksplicitnu Vjerovjesnikovu, s.a.v.s, zabranu takvoga čina: *Nije naš onaj ko se udara po obrazima, cijepa izreže na košulji i proklinje se poput predislamskog proklinjanja.*⁹⁴⁸

c) Brijanje ili odsijecanje kose

Uz naprijed spomenuto, strogo je zabranjeno i brijanje ili odsijecanje kose od strane rodbine umrle osobe. To je spomenuo Ebu Musa, r.a, kada je bio toliko bolestan da se onesvijestio i kada je, ponovo, došao svijesti, plašeći se, da će njegovi ukućani, nakon njegove smrti raditi ono što je islamom zabranjeno, jasno upozorio:

⁹⁴⁶ Vidi o tome: *Fethu-l-Bari*, 3/192.

⁹⁴⁷ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-dženaiz, 10 – Babu-t-tešdidi fin-nijahati, hadis br. 934.

⁹⁴⁸ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 35 – Babun lejse minna men šekka-l-džujube, hadis br. 1294 i Muslim u *Sahihu*. (Vidi: *Muslimova zbirka hadisa*, 1/411, hadis br. 464).

Ja se ograđujem od sveg onoga od čega se ograđivao Allahov Poslanik, s.a.v.s. On se ograđivao od žene koja prilikom nesreće kuka i jauče, žene koja brije ili odsijeca kosu i žene koja cijepa odjeću na sebi.⁹⁴⁹

Simptomi dobrog svršetka

Mi ne znamo kako i šta je koja osoba kod Allaha zaradila i kako će skončati na Sudnjem danu. Međutim, po njegovim posljednjim trenucima ovodunjalučkog života, uočavamo simptome koji upućuju na njegov dobar svršetak. Ti simptomi se kreću od njegovih posljednjih riječi koje je izgovorio na ovom svijetu, a koje su glasile: *La ilabe illellah*, preko njegove pogibije na Allahovom putu, smrti u petak ili uoči petka, smrti od kuge, stomačnih oboljenja, utopljenja u vodi, skončavanje u ruševinama, umiranje žene pri porođaju, pogibijom braneci svoju vjeru, domovinu i imetak, pa do smrti pri činjenju nekog hairli djela, kao što su zikr, post, sadaka i sl.⁹⁵⁰

Pohvala umrle osobe

Ako umrlog pohvale pravedni i iskreni ljudi, nakon njegove smrti, to će biti jedna vrsta svjedočenja za tu osobu, jer meleki bilježe šta se o njemu govori. Otuda je preporučljivo o vjericima govoriti pozitivno nakon njihove smrti. Time ćemo, iako možda nekada nismo ni svjesni, pomoći umrlom da lakše prevlada kaburska i ahiretska iskušenja. Ovo bi trebali svjesno činiti i tako ih obradovati poslije njihove smrti, jer Poslanik islama, s.a.v.s, u predaji Omera b. el-Hattaba, r.a, jasno naglašava: *Za kojeg god muslimana četverica posvjedoče da je dobar, Allah će ga uvesti u džennet! Upitali smo: A trojica? Odgovorio je: I trojica. Upitali smo: I dvojica? Odgovorio je: I dvojica. Nakon toga ga nismo pitali za jednog.*⁹⁵¹

⁹⁴⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 37 – Babun ma junha ‘ani-l-halki ‘inde-l-musibeti, hadis br. 1296.

⁹⁵⁰ Pogledaj o ovom segmentu opširnije: Albani, *Ahkamu-l-dženaiz ve bide’uha*, str. 34-43.

⁹⁵¹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 85 – Babu senai-n-nasi ‘ale-l-mejjiti, hadis br. 1368.

Kupanje umrlog

Koliko islam pridaje važnost čistoći i higijeni svake osobe, najbolje će ilustrirati činjenica da se čak i umrli kupa i okupan spušta u kabur. To se, između ostalog, temelji na autentičnom hadisu koji prenosi Ummu Atijje, r.a, a u kojem se navodi da je, nakon smrti, Poslanikove, s.a.v.s, kćerke naredio: *Okupajte je vodom sa sidrom tri ili pet puta, ili više od toga, a u zadnje stavite kamfor i... počnite sa desne strane njena tijela i perite prvo one dijelove koji se peru prilikom abdesta!*⁹⁵²

Izuzetak je šehid. On se ukopava sa svojom krvlju, koja se ne sapire, kako bi mu ona bila najbolji svjedok na Sudnjem danu o njegovoj žrtvi i angažiranju na Allahovom putu. Zna se da je Poslanik, s.a.v.s, nakon Bitke na Uhudu, kada su ukopavali šehide, naredio: *Zakopajte ih sa njihovom krvlju!*⁹⁵³

Buharija navodi, doduše, predaju u kojoj se kaže da Poslanik, s.a.v.s, nije tada klanjao šehidima dženzu. Međutim, hanefije ovaj navod imama Buharija smatraju usamljenim, pa na temelju hadisa koji je zabilježen u Hakimovom *El-Mustedreku*, Taberanijevom *El-Mu'džemu*, Bejhekijevom *Es-Sunenu* i Bezzarovom *Musnedu*, smatraju da se šehidu dženzu klanja.

Umotavanje umrlog – ćefini

Islam nalaže prekrivanje ne samo žive, već i umrle osobe. Njeno tijelo, takođe, treba biti prekriveno i za tu priliku preporučuju se bijeli ćefini, što na neki način simbolizira čistoću, nevinost i našu nadu da sa ovoga prelazimo u drugi svijet nezaprljani, čisti od grijeha i natruha dunjalučkog života. Poslanik islama, s.a.v.s, preporučio je, inače, da oblačimo bijelu odjeću, jer se na njoj, očito je, odmah primjeti neka mrlja ili prljavština. Bijelu odjeću je preporučio i kao ćefine za umrle osobe, što, eksplicite, govori o brizi islama za čovjeka u svakoj situaciji. U hadisu koji prenosi Semure b. Džundub, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, preporučuje:

⁹⁵² Hadis bilježi Buharija, cit. djelo i kitab, 9 – Babun ma justehabbu en jugsele vitren, hadis br. 1254.

⁹⁵³ Hadis bilježi Buharija u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 74 – Babun men lem jere gasle-š-šuhedai, hadis br. 1346.

*Oblačite bijelu odjeću, jer je ona čistija i bolja, a i zamotavajte vaše umrle u bijele ćefine!*⁹⁵⁴

Klanjanje, praćenje i nošenje dženaze

Vrijednost klanjanja, praćenja i nošenja dženaze umrle osobe visoko je pozicionirana u islamskom učenju. U hadisu Ebu Hurejre, r.a, jasno se nazire vanredno velika nagrada za one koji klanjaju dženazu umrloj osobi i koji je isprate do njenog kabura. Allahov Poslanik, s.a.v.s, obećava: *Ko klanja dženazu imaće za to nagradu jednog kirata, a ko umrlu osobu isprati do mezarja i bude tamo dok se ne ukopa, imaće nagradu u visini dva kirata. Jedan od njih, ili manji od njih je koliko brdo Uhud!*⁹⁵⁵

U Buharijinoj predaji, na pitanje: *Kolika su ta dva kirata?*, Vjerovjesnik, s.a.v.s, je odgovorio: *Kao dva velika brda!*

Dozvoljeno je, kada pratimo dženazu, ići ispred ili iza nje, sa njene desne ili lijeve strane, izuzev onoga koji jaše ili se vozi nekim od prevoznih sredstava, on, tada, isključivo ide iza dženaze. To se temelji na hadisu čiju predaju bilježe poznati muhaddisi Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, Ibn Madže, Ahmed, Ibn Hibban, Bejheki, Tahavi i Tajalisi. Treba napomenuti da, iako je dozvoljeno ići ispred i iza dženaze, i za to postoje autentične predaje od Poslanika, s.a.v.s, ipak se preferira praćenje dženaze hodanjem iza nje. Alija, r.a, je rekao: *Koraćanje iza dženaze vrednije je od koraćanja ispred dženaze, kao što je namaz u džematu vredniji od namaza koji se klanja pojedinačno!*⁹⁵⁶

⁹⁵⁴ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edeb, 46 – Babun ma džae fi lubsi-l-bejadi, hadis br. 2810 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Nesai u *Sunenu*: Kitabu-z-zineti, Babun: El-Emru bi lubsi-l-bejadi mine-s-sijabi i Ibn Madže u *Sunenu*: 32 – Kitabu-l-libas, 5 – Babu-l-bejadi mine-s-sijabi, hadis br. 3566.

⁹⁵⁵ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 58 – Babun menintezare hatta tudfene, hadis br. 1325; Muslim u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-dženaiz, 17 – Babu fadli-s-salati ‘ale-l-dženzeti ve ittiba’uha, hadis br. 945 Tirmizi u *Sunenu*: 8 – Kitabu-l-dženaiz, 49 – Babun ma džae fi fadli-s-salati ‘ale-l-dženzeti, hadis br. 1040 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

⁹⁵⁶ Albani, *Ahkamu-l-dženaiz ve bide’uha*, str. 74.

Dženaze-namaz

Iako dženaza nema ni rukjua ni sedžde, ipak se naziva namazom. To je, prije svega, dova za umrlu osobu, u kojoj molimo Allaha Uzvišenog da joj se smiluje i olakša joj polaganje računa u kaburu i na Sudnjem danu. Otuda je izuzetno važno da dženazi prisustvuje određen broj ljudi, ali je vrlo bitno da su vjernici i da Allahu Uzvišenom ne pripisuju nikakvog sudruga.

U Ebu Hurejreovoj, r.a, predaji Allahov Poslanik, s.a.v.s, ističe: *Kada umre neki musliman, pa mu dženazu klanja stotinu muslimana i mole se za njega, njihova dova će biti primljena!*⁹⁵⁷

U Ibn 'Abbasovoj, r.a, predaji broj prisutnih klanjača je daleko manji. U toj predaji Vjerovjesnik, s.a.v.s, poručuje: *Neće umrijeti ni jedan musliman, pa mu dženazu klanja četrdeset ljudi, koji ni u čemu Allahu ne pripisuju sudruga, a da im dova za njega neće biti primljena!*⁹⁵⁸

Prilikom klanjanja dženaze-namaza bitno je izgovoriti četiri tekbira. Prilikom izgovora prvog tekbira podižu se ruke, a u slučaju ostala tri tekbira to se ne čini. Ruke se vežu kao i prilikom klanjanja ostalih namaza. Izvjesnih razlika u vezi s učenjem u namazu ima, zavisno od mezheba kojem oni koji klanjaju pripadaju. U hanefijskom mezhebu, nakon prvog tekbira, uči se *Subhaneke*, sa dodatkom: *Dželle senauke*; nakon drugog – *salavati*, a nakon trećeg – *dova*, dok se nakon četvrtog tekbira predaje selam i završava klanjanje dženaze-namaza.

Ukopavanje

Kabur će se iskopati u dubinu koliko za pola ljudskog stasa ili koliko do grudi, a preporučljivo je još i dublje. Pri dnu kabura, od strane Kible, iskopaće se jedno udubljenje, takve duljine i širine da umrla osoba može stati, tako da se ona tu položi a kabur praktično ostane prazan i predviđen samo za daske koje se poredaju i zemlju koja se vrati u njega. To udubljenje naziva se *lahd*. Takva praksa ima uporište u Ibn 'Abbasovoj, r.a, predaji koji prenosi da je Vjerovjesnik,

⁹⁵⁷ Muslimova zbirka hadisa, 1/421, hadis br. 482.

⁹⁵⁸ Muslimova zbirka hadisa, 1/422; hadis br. 483.

s.a.v.s, napomenuo: *Za nas je labd a za druge je šekk!*⁹⁵⁹ *Šekk*, ustvari, znači ukopavanje umrle osobe na sredini kabura, pa je tako Vjerovjesnik, s.a.v.s, želio da se i u tome razlikujemo od drugih.

Svaka osoba ukopava se odvojeno u zasebnom kaburu, međutim, ako je nužda, dozvoljeno je ukopavanje više umrlih osoba u jedan kabur, ali se tada svaka osoba odvaja od druge zemljom koja se ubaci između njih.

U slučaju da osoba umre na otvorenom moru, daleko od obale, okupaće se, umotati u ćefine, klanjaće joj se dženaze-namaz i biće položena u morske dubine.⁹⁶⁰

Šta se izgovara kada umrlog spuštamo u kabur?

Prilikom spuštanja umrle osobe u kabur, proučićemo: *Bismillahi ve 'ala milleti Resulillahi*. To se temelji na predaji 'Abdullaha b. Omera, r.a, u kojoj se navodi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, nekada proučio: *Bismillahi ve 'ala milleti Resulillahi / Sa Allahovim imenom i u vjeri Allahovog Poslanika*, nekada: *Bismillahi ve 'ala sunneti Resulillahi / Sa Allahovim imenom i shodno sunnetu Allahovog Poslanika*», a nekada: *Bismillahi ve fi sebilillahi ve 'ala milleti Resulillahi / Sa Allahovim imenom, na Allahovom putu i u vjeri Allahovog Poslanika*.⁹⁶¹

Izražavanje saučešća

Smrt drage osobe gubitak je koji se dunjalučki namiriti ne može. Jedini način da, bar donekle, umanjimo bol i tugu takvoj osobi je lijepa i utješna riječ, koja može biti izuzetnim mehlemom na načinjenoj rani u srcu te osobe.

⁹⁵⁹ Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-dženaiz, Babun fi-l-lahdi, hadis br. 3208; Nesai u *Sunenu*: 21 – Kitabu-l-dženaiz, 85 – Babu-l-lahdi ve-š-šekki i Tirmizi u *Sunenu*: 8 – Kitabu-l-dženaiz, 53 – Babun ma džae fi kavli-n-Nebijji, sallallahu 'alejhi ve sellem: *El-Lahdu lena ve-š-šekku lihajrina*, hadis br. 1045 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun.

⁹⁶⁰ Vidi o tome: M. S. Serdarević, *Fikhu-l-'ibadat*, str. 85.

⁹⁶¹ Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: 20 – Kitabu-l-dženaiz, 65 – Babu-d-du' ai li-l-mejjiti iza vudi'a fi kabrihi, hadis br. 3213; Tirmizi u *Sunenu*: 8 – Kitabu-l-dženaiz, 54 – Babun ma jekulu iza udhile-l-mejjitu-l-kabre, hadis br. 1046 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Ibn Madže u *Sunenu*: 6 – Kitabu-l-dženaiz, 38 – Babun ma džae fi idhali-l-mejjiti-l-kabre, hadis br. 1550.

U praksi Allahovog Poslanika, s.a.v.s, taj vid izražavanja saučešća bio je prepoznatljiv. On je, kako se primjećuje iz brojnih predaja, našao načina da se približi ožalošćenim članovima porodice, tješeći ih i podsjećajući ih na nagradu od Gospodara svjetova ukoliko ostanu strpljivi i dostojanstveni u tim teškim trenucima, čime ih je psihološki rasterećivao.

Pogledajmo kako nas Poslanik islama, s.a.v.s, podstiče da lijepom riječju i iskazivanjem islamskog saosjećanja pridemo porodici umrle osobe. Muhammed b. 'Amr b. Hazm, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, istakao: *Allah Uzvišeni će svakog vjernika koji u času smrti iskaže saučešće i saosjećanje sa svojim bratom, zaogrnuti odjećom časti i dostojanstva na Sudnjem danu.*⁹⁶²

U drugoj predaji, koju od Vjerovjesnika, s.a.v.s, prenosi 'Abdullah b. Mes'ud, r.a, naglašava se: *Ko izrazi saosjećanje i podstakne onoga kome je neko umro na strpljenje, ima nagradu kao i onaj kome je neko umro, pa se strpio.*⁹⁶³

Izražavanje saučešća se može učiniti na više načina. Uglavnom, tim riječima utjehe treba zamoliti Allaha Uzvišenog da nagradi onoga koji se nalazi u žalosti, da ga učini jakim, da lijepo podnese to iskušenje i da oprost i smiluje se umrloj osobi.

Tako Usame b. Zejd, r.a, prenosi da je jedna od Vjerovjesnikovih, s.a.v.s, kćerki, poslala mu izaslanika da ga pozove i obavijesti o smrti njenog dječaka, na što je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao izaslaniku: *Otiđi joj i obavijesti je da, uistinu, Allahu pripada ono što je uzzeo i ono što je dao i sve kod Njega ima određen rok, pa joj naredi neka se strpi i očekuje Allahovu nagradu.*⁹⁶⁴

Priprema hrane za porodicu umrlog

Kada se desi smrtni slučaj, a pogotovo kada je to neko ko je bio posebno omiljen: kao roditelji, djeca, supružnici i sl., onda su članovi porodice u posebnom stanju žalosti i tuge, tako da i ne

⁹⁶² Hadis bilježi Ibn Madže u *Sahihu*: 6 – Kitabu-l-dženaiz, 56 – Babun ma džae fi sevabin men 'azza musaben, hadis br. 1601.

⁹⁶³ Hadis bilježi Ibn Madže u citiranom djelu, kitabu i babu, hadis br. 1602.

⁹⁶⁴ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-dženaiz, 6 – Babu-l-bukai 'ale-l-mejjiti, hadis br. 923.

pomišljaju da spremaju hranu za jelo. Tada, po kodeksu islamskog ponašanja, ostala rodbina, komšije i prijatelji treba da se pobrinu za to i da im pripreme hranu i donesu je u njihovu kuću. To se temelji na predaji 'Abdullaha b. Dža'fera, r.a, u kojoj se navodi: *Kada dođe vijest o Dža'ferovoj smrti,*⁹⁶⁵ *Vjerovjesnik, s.a.v.s, reče: Pripremite hranu za Dža'ferovu porodicu, jer njih trenutno zaokuplja nešto drugo!*⁹⁶⁶

Pogledajmo kako islamskom kodeksu ponašanja ne promiče nijedan detalj u životu čovjeka i s kakvim osjećanjem pažnje i brige prati svaku situaciju u kojoj se čovjek nađe i rješava je na najbolji mogući način. Međutim, umjesto da očitimo ljepotu islamskog kodeksa ponašanja i tako sebi olakšamo stanje kada nam se desi smrtni slučaj, mnogi od nas su, nažalost, prihvatili neislamski običaj i počeli spremati obilnu hranu za prisutne na dženazi, odnosno kada se vrate sa dženaze u kuću umrlog!!!

Koju korist umrli ima od živog?

a) *dova za umrlog*

Umrta osoba će imati koristi od dove živoga. Otuda je veoma bitno da, prilikom klanjanje dženaze ili nakon nje, proučimo neku dovu za umrloga. Allahov Poslanik, s.a.v.s, je jednom prilikom proučio dovu nekom od ashaba. Navodi se da je prenosilac ove dove 'Avf b. Malik, r.a, rekao: *Tako me se ta dova dojmila, da sam poželio da sam ja taj umrli!* Šta je Poslanik, s.a.v.s, proučio za umrlog? Pogledajmo: *Allahummegfir lebu verhambu, ve 'afibi va'fu 'anhu, ve ekrim nuzulehu, ve vessi' mudhalehu, vagsilhu bi-l-mai ve-s-seldži ve-l-beredi, ve nekkzibi mine-l-bataja kema nekkajite-s-sevbe-l-ebjeda mine-d-denesi, ve ebdilhu hajren min darihi, ve eblen hajren min eblibi, ve zevdžen hajren min zevdžzibi, ve edhilhu-l-Džennete ve 'izhu min 'azabi-l-kabri ve min 'azabi-n-nari. / Allahu, oprostí mu i smiluj mu se. Sačuvaj ga i oprostí mu grijeha. Učini ugodnim njegovo prebivalište i učini ga prostranim. Operi ga vodom, snijegom i ledom i očisti od grijeha kao što čistiš bijelu odjeću od prljavštine. Zamijeni mu*

⁹⁶⁵ Dža'fer b. ebi Talib, r.a, amidžić Allahovog Poslanika, s.a.v.s, poginuo je kao šehid u bici na Mu'ti, u blizini Tebuka, 8. godine po Hidžri.

⁹⁶⁶ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 8 – Kitabu-l-dženaiz, 21 – Babun ma džae fi-t-ta'ami jusne'u li ehli-l-mejjiti, hadis br. 998 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*: 20 – Kitabu-l-dženaiz, 26 – Babu san'ati-t-ta'ami li ehli-l-mejjiti, hadis br. 3132 i Ibn Madže u *Sunenu*: 6 – Kitabu-l-dženaiz, 59 – Babun ma džae fi-t-ta'ami jub'asu ila ehli-l-mejjiti, hadis br. 1610.

*kuću boljom, porodicu boljom i ženu boljom. Uvedi ga u Džennet i spasi od kaburske kazne i kazne u Vatri.*⁹⁶⁷

b) *upotpunjavanje neizvršenih ibadeta (post, zavjet i sl.)*

Ukoliko je umrla osoba bila obavezna izvršiti neki ibadet, a nije ga obavila, to će nadoknaditi neko od njene porodice ili nasljednika. Tako 'Aiša, r.a, prenosi hadis u kojem Poslanik, s.a.v.s, ističe: *Ko umre, a bude ostao dužan post, napostiće za njega njegov bližnji!*⁹⁶⁸

U Muslimovoj predaji, Burejde, r.a, prenosi da je neka žena upitala Allahovog Poslanika, s.a.v.s: *Allahov Poslaniče, majka mi je bila dužna postiti mjesec dana, pa hoću li ja to nadokanditi?* Vjerovjesnik, s.a.v.s, je odgovorio: *Posti za nju!* Žena je primjetila: *Ona nikada nije obavila hadž, pa mogu li ja to učiniti za nju?* Vjerovjesnik, s.a.v.s, je odgovorio: *Obavi hadž za nju!*⁹⁶⁹

c) *vraćanje duga*

Ako umrla osoba bude imala kakav dug, njegovi najbliži dužni su vratiti taj dug. To je najbolje učiniti prije klanjanja dženaze. Brojni su primjeri iz Poslanikove, s.a.v.s, prakse koji govore tome u prilog. Tako, naprimjer, u predaji Džabira b. 'Abdullaha, r.a, spominje se da Vjerovjesnik, s.a.v.s, nije htio klanjati dženazu nekom čovjeku koji je umro pod dugom, dok Ebu Katade, r.a, nije preuzeo obavezu platiti njegov dug, pa je tek tada Poslanik, s.a.v.s, prešao pred džemat i klanjao mu dženazu!⁹⁷⁰

d) *dobro djelo koje učini dijete umrlog*

Sve što dijete uradi od dobrih djela, ide u prilog i umrlim roditeljima i oni u tome imaju nagradu, a djetetu se ništa od sevapa ne umanjuje. Brojne su predaje koje bilježe Buharija, Muslim, Nesaija, Tirmizija, Ebu Davud, Ibn Madže, Malik, Ahmed, Bejheki i dr. u kojima ashabi pitaju da li će imati nagradu i oni i njihovi

⁹⁶⁷ *Muslimova zbirka hadisa*, 1/418-419; hadis br. 477.

⁹⁶⁸ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 30 – Kitabu-s-savmi, 42 – Babun me mate ve 'alejhi savmun, hadis br. 1952 i Muslim u *Sahihu*: 13 – Kitabu-s-sijam, 27 – Babu kadai-s-sijami 'ani-l-mejjiti, hadis br. 1147.

⁹⁶⁹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: Cit. kitab i bab, hadis br. 1149. Vidi, takođe: *Muslimova zbirka hadisa*, 1/517; hadis br. 606.

⁹⁷⁰ Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 3/330 sa dobrim senedom. Ovaj hadis bilježe još Bejheki, Tajalisi i Hakim, koji ga ocjenjuje autentičnom predajom a s njim se slaže i hafiz Zehebi. (Vidi: Albani, *Ahkamu-l-dženaiz*, str. 16).

roditelji, ako oni za njih podijele sadaku ili učine neko dobro djelo. Poslanik, s.a.v.s, je odgovarao potvrdno.

Takođe, dova djeteta za svoga roditelja itekako se uvažava i uveliko doprinosi umrlom roditelju. Ebu Hurejre, r.a, prenosi Vjerovjesnikove, s.a.v.s, riječi koje to potvrđuju: *Kada čovjek umre njegova djela se prekidaju, osim u tri slučaja: trajna sadaka, znanje kojim se drugi iz njega koriste i dobro odgojeno dijete koje mu dovu čini.*⁹⁷¹

e) trajna sadaka – vakuf

Umrlo osoba će imati izuzetnu korist od trajne sadake, odnosno vakufa, bilo da je ona to ostavila ili neko to čini od njene imovine nakon njene smrti. To može biti gradnja džamije, puta, bolnice, česme ili bilo šta što koristi ljudima i sve dok traje taj hajrat njemu će nagrada teći i on će od toga imati koristi, što vidimo, eksplicite, iz citiranog hadisa.

f) učenje koje je ostavio

Svako učenje, knjiga, savjeti i sl. koje čovjek ostavi iza sebe, a što koristi ljudima, biće vrednovano na Sudnjem danu a umrla osoba će od toga imati koristi i nakon svoje smrti. Ako to čini neko od njegove porodice, podstaknut njegovim učenjem, takođe će mu doprinositi i poslije njegovog nestanka sa životne pozornice, kako je i istaknuto u spomenutoj Muslimovoj predaji.

Posjećivanje kabura

Posjećivanje kabura je korisno i za umrlag, ali i za živog. Otuda je zabrana posjećivanja kabura, koja je bila u početku aktuelna, derogirana hadisom kojim se to dopušta. Burejde, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Bio sam vam zabranio posjećivanje kabura, a od sada ih posjećujte.*⁹⁷²

a) koristi posjetioca kabura

⁹⁷¹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 25 – Kitabu-l-vasijjeti, 3 – Babun ma julhaku-l-insanu mine-s-sevabi ba'de vefatihi, hadis br. 1631.

⁹⁷² Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-dženaiz, 36 – Babu isti'zani-n-Nebijji, sallallahu 'alejhi ve selleme, Rabbehu 'azze ve dželle fi zijareti kabri ummihi, hadis br. 977.

Ogromne su koristi onome koji zijareti kaburistan, zbog toga što se podsjeti da treba i on leći u tu hladnu i vlažnu zemlju i biti samo hrana za crve. U brojnim predajama koje bilježe Ebu Davud, Nesai, Ahmed, Bejheki, Hakim i drugi, podvlači se da se zijaretom kabura zadobijaju ogromne pouke, povećava dobro, podsjeća na ahiret, te izazivaju suze u očima, a srca postaju osjetljivija i suptilnija.

b) koristi umrlom

Od posjete kaburu umrla osoba ima izuzetnu korist. To se očituje i selamom koji se uputi umrloj osobi i dovom Allahu Uzvišenom da joj oprostí grijehe i sačuva je kaburskog azaba. Otuda, kada posjećujemo kabure, treba da se obratimo njihovim stanovnicima, jer oni nas čuju, iako mi to ne primjećujemo. Na upit 'Aiše, r.a, kako da se obrati mrtvima, Vjerovjesnik, s.a.v.s, joj je savjetovao da kaže: *Es-Selamu 'ala ebli-d-dijari mine-l-mu'minine ve-l-muslimine. Ve jerhamullahu-l-mustakdimine minna ve-l-muste'birine. Ve inna inša-Allahu bikum lelahikun! Neka je mir na vjernike i muslimane, stanovnike ovih kuća. Neka se Allah smiluje onima koji su ranije i skoro umrli. Mi ćemo se, inša-Allah, sigurno vama pridružiti!*⁹⁷³

Preporučljivo je, kada selam nazivamo umrloj osobi, stati u pravcu njenog lica, a kada učimo dovu za nju, onda se treba okrenuti prema kibli.⁹⁷⁴

c) učenje Kur'ana na kaburu

Učenjaci imaju različite stavove kada je u pitanju učenje Kur'ana na kaburu. Neki to strogo zabranjuju, smatrajući to zabranjenom novotarijom dok drugi to dozvoljavaju i smatraju pohvalnim.

Oni koji smatraju da je učenje Kur'ana kod kabura novotarija i da ga je pokuđeno učiti, temelje svoje stavove na činjenici da ne postoji nijedan autentičan hadis koji, eksplicite, govori o učenju Kur'ana na kaburu. Jedino što dozvoljavaju je nazivanje selama umrloj osobi i učenje dove za nju. Traženje oprostá za umrlu osobu oni temelje na hadisu Osmana b. 'Affana, r.a, koji kaže da bi Vjerovjesnik, s.a.v.s, kada bi se završilo sa ukopavanjem umrle

⁹⁷³ Muslimova zbirka hadisa, 1/434; hadis br. 497.

⁹⁷⁴ Vidi: *Ahkamu-l-dženaiz*, str. 196.

osobe, stao iznad nje i rekao: *Tražite oprost za vašeg brata i molite Allaha da ga učvrsti, jer njega sada ispituju.*⁹⁷⁵

Oni koji dozvoljavaju i prakticiraju učenje Kur'ana na kaburu; temelje svoje stavove na hasen-predaji imama Bejhekija koji u *Sunenu* navodi da je 'Abdullah b. Omer, r.a., smatrao mustehabom proučiti početak i završetak sure *El-Bekare*, na kaburu, nakon ukopavanja.⁹⁷⁶

Imam Nevevi, takođe, navodi mišljenje imama Šafije i učenjaka iz njegove pravne škole, koji su smatrali mustehabom da se nešto prouči iz Kur'ana na kaburu, a ako bi bio proučen i kompletan Kur'an – to su smatrali još boljim.⁹⁷⁷

Treba spomenuti da nema nikakve smetnje da neko za umrlog prouči u džamiji ili u svojoj kući nešto iz Kur'ana, moleći Allaha Milostivog da ga obdari Svojom milošću i obaspe ga Svojim oprostom. Međutim, okupljanje u kući umrlog u svrhu učenja Kur'ana ili neke druge vrste ibadeta nema nikakve podloge u Poslanikovoju, s.a.v.s, praksi i praksi njegovih časnih ashaba, niti praksi prvih generacija muslimana.

Šta je zabranjeno činiti uz kabur?

Uz kabur, shodno vjerodostojnim predajama Allahovog Poslanika, s.a.v.s, zabranjeno je sljedeće:

a) *klanje kurbana*

Zabranjeno je uz kabur klati kurban. To se jasno vidi iz Enesove, r.a., predaje u kojoj se navodi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Nema klanja (uz kabur) u islamu!* Abdurrezzak, u nastavku te predaje, pojašnjava: *Uz kabur su imali običaj klati kravu ili ovcu!*⁹⁷⁸

⁹⁷⁵ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-dženaiz, 69 – Babu-l-istigfari 'inde-l-kabri li-l-mejjiti, hadis br. 3221. Ova predaja je dobra. Ovaj hadis, takođe, prenosi i Hakim u *Mustedreku*, 1/370 i ocjenjuje ga autentičnom predajom, a s tim se slaže i hafiz Zehebi. (Vidi: *Rijadu-s-salihin*, str. 313 i *El-Ezkar*, str. 236-237).

⁹⁷⁶ Provjeri: Nevevi, *El-Ezkar*, str. 237.

⁹⁷⁷ Isti izvor i ista strana.

⁹⁷⁸ Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: 20 – Kitabu-l-dženaiz, 70 – Babu kerahijeti-z-zebhi 'inde-l-kabri, hadis br. 3222 i Ahmed u *Musnedu*, 3/197.

b) *izdizanje kabura iznad nivoa zemlje*

Kabur ne smije biti izdignut iznad nivoa zemlje. To se čini jedino u slučaju da bi se prepoznalo da je to kabur, kako napominje imam Šafija, da se po njemu ne bi sjedilo i gazilo.⁹⁷⁹ 'Ali el-Kari smatra da se to odnosi na izdignute i ukrašene kabure koji se danas grade od mermera i betona.⁹⁸⁰

Ebu-l-Hejjadž el-Esedi veli da ga je Alija b. ebi Talib, r.a, upitao: *Hoćeš li da te zadužim onim čime je mene Allahov Poslanik, s.a.v.s, zadužio? Naredio mi je da svaki kip (spomenik) srušim i svaki uzdignuti mezar poravnam.*⁹⁸¹

c) *podizanje nadgrobnih spomenika*

Podizanje nadgrobnih spomenika strogo je zabranjeno, što je već naglašeno u prethodnoj (Muslimovoj, Tirmizijinoj i Ebu Davudovoj) predaji, u kojoj Alija b. ebi Talib, r.a, ističe da mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s, naredio da *svaki nagrobni spomenik poruši!*

Očito je da gradnja nišana na kaburima na našim prostorima ima svoje razloge u razlikovanju od drugih naroda i religija i pokušaj izbjegavanja asimilacije s drugima. Može se primijetiti da se isključivo po nišanima na kaburima može odgonetnuti, nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu, te rušenja i paljenja kuća i vjerskih objekata, da su tu živjeli muslimani. To, donekle, opravdava takvu vrstu obilježavanja, ali pod uvjetom da to obilježavanje bude skromno i da ne prelazi u nedozvoljeni luksuz!

d) *pisanje po kaburima*

Džabir, r.a, prenosi hadis da je *Vjerovjesnik, s.a.v.s, zabranio da se piše po kaburima.*⁹⁸²

⁹⁷⁹ Vidi: Tirmizi, *Sunen*, 3/367. (Izdanje: Daru-l-kutubi-l-'ilmijje, Bejrut, 1987.)

⁹⁸⁰ Vidi: *Tirmizijina zbirka hadisa*, 3/441.

⁹⁸¹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 11 – Kitabu-l-dženaiz, 31 – Babu-l-emri bitesvijeti-l-kabri, hadis br. 969; Tirmizi u *Sunenu*: 8 – Kitabu-l-dženaiz, 56 – Babun ma džae fi tesvijeti-l-kuburi, hadis br. 1049 i ocjenjuje ga kao hasen i Ebu Davud u *Sunenu*: 20 – Kitabu-l-dženaiz, 68 – Babun fi tesvijeti-l-kabri, hadis br. 3218.

⁹⁸² Hadis bilježi Nesai u *Sunenu*: 21 – Kitabu-l-dženaiz, 98 – Babu tedžsisi-l-kuburi; Tirmizi u *Sunenu*: 8 – Kitabu-l-dženaiz, 58 – Babun ma džae fi kerahijeti tedžsisi-l-kuburi ve-l-kitabeti 'alejha, hadis br. 1052 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: 20 – Kitabu-l-dženaiz, 72 – Babun fi-l-binai 'ale-l-kabri, hadis br. 3226.

Imam Es-Sindi, komentirajući ovaj hadis, navodi da postoji mogućnost da se ova zabrana odnosi na ispisivanje bilo čega po kaburima: imena umrlog, godinu rođenja ili smrti, kao i kur'anskog teksta ili Allahovih imena. On, dalje, navodi da Hakim ovaj hadis smatra vjerodostojnim, ali kaže da se po njemu ne postupa, zato što muslimanski učenjaci, slijedeći praksu prvih generacija, ispisuju imena i određene podatke umrlih osoba po njihovim kaburima. Imam Zehebi, pak, svako ispisivanje smatra novotarijom. Hafiz Iraki, kako navodi Sujuti, smatra da je zabrana pisanja kur'anskih ajeta ili Allahovih imena na kaburima uzrokovana time da to što je napisano neće pasti na zemlju, pa da se po tome ne bi gazilo.⁹⁸³

e) građenje na kaburima

Svaka vrsta gradnje na kaburima strogo je zabranjena. Ranije je spomenuta zabrana gradnje nadgobnih spomenika. Iz Džabirove, r.a, predaje u kojoj Poslanik, s.a.v.s, jasno zabranjuje *da se na kaburima gradi*,⁹⁸⁴ razumije se, kako ističe hafiz El-'Iraki, da se to odnosi na svaku vrstu građevine, bilo da se radi o nagdrobnom spomeniku, turbetu, džamiji, medresi ili nečem sličnom. Dopuštena je samo blago izdizanje nad zemljom, kako bi se označilo da se radi o kaburu, kako se to mjesto ne bi gazilo, dok je svaka druga gradnja u koliziji sa sunnetom Allahovog Poslanika, s.a.v.s.⁹⁸⁵

f) sjedenje na kaburima

Sjedenje na kabur strogo je zabranjeno. Poslanik islama, s.a.v.s, u predaji Ebu Merseda el-Ganevija, r.a, jasno ističe: *Ne sjedajte na kabure*.⁹⁸⁶

⁹⁸³ Vidi o ovome: Sujutijev komentar Nesaijinog *Sunena* i Sindijevu *Hašiju*, štampanu zajedno sa *Sunenom* imama Nesasija, 4/87 (izdanje: Daru-l-fikr, Bejrut, 1930.). Vidi, takođe: *Tirmizijina zbirka hadisa*, 3/444.

⁹⁸⁴ Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: 11 - Kitabu-l-dženaiz, 32 – Babu-n-nehji 'an tedžsisi-l-kabri ve-l-binai 'alejhi, hadis br. 970; Nesai u *Sunenu*: 21 – Kitabu-l-dženaiz, 97 – Babu-l-binai 'ale-l-kabri; Tirmizi u *Sunenu*: 8 – Kitabu-l-dženaiz, 58 – Babun ma džae fi kerahijeti tedžsisi-l-kuburi ve-l-kitabeti 'alejha, hadis br. 1052 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: 20 – Kitabu-l-dženaiz, 72 – Babun fi-l-binai 'ale-l-kabri, hadis br. 3225.

⁹⁸⁵ Vidi o tome: Sujutijev komentar Nesainog *Sunena*, štampan zajedno sa *Sunenom*, 4/86.

⁹⁸⁶ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 11- Kitabu-l-dženaiz, 33 – Babu-n-nehji 'ani-l-džulusi 'ale-l-kabri, hadis br.972; Tirmizi u *Sunenu*: 8 – Kitabu-l-dženaiz, 57 – Babun ma džae fi kerahijeti-l-mešji 'ale-l-kuburi ve-l-džulusi 'alejha ve-s-

Tu zabranu još bolje ilustrira hadis koji Ebu Hurejre, r.a, prenosi od Allahovog Poslanika, s.a.v.s: *Da neko od vas sjedne na žeravicu, pa mu ona spali odjeću i dopre do kože, bolje je nego da sjedne na mezar!*⁹⁸⁷

g) klanjanje na kaburima

Klanjanje na kaburu, uz kabur i prema njemu strogo je zabranjeno Poslanikovim, s.a.v.s, hadisom koji prenosi Ebu Mersed el-Ganevi, r.a: *Nemojte sjediti na kaburima niti klanjati prema njima!*⁹⁸⁸

Ta zabrana posebno je drastična kada je u pitanju namaz u kome smo okrenuti prema kaburu. Ako to činimo uz kabur, odnosno u kaburistanu, onda naš namaz neće biti valjan jer ga klanjamo na nečistom mjestu, kao što veli Vjerovjesnik, s.a.v.s, u predaji Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a: *Kompletna Zemlja je mjesto za klanjanje, izuzev kaburistana i kupatila!*⁹⁸⁹

Ako se to čini prema kaburu iz neznanja – to je haram, a ako se svjesno okreće ka umrloj osobi u kaburu, onda je to – kako tvrdi šejh 'Ali el-Kari - otvoreni širk!⁹⁹⁰ Ibn Tejmije smatra da je strogo zabranjeno klanjati na kaburu, pored kabura ili prema kaburu, upravo radi sasijecanja bilo kakve mogućnosti pojave širka. Takav čin osuđuju, kako tvrdi Ibn Hazm, i Ebu Hanife, Evza'i, Sufjan i dr.⁹⁹¹

salati ilejha, hadis br. 1050 i Ebu Davud u *Sunenu*: 20 – Kitabu-l-dženaiz, 73 – Babun fi kerahijeti-l-ku'udi 'ale-l-kabri, hadis br. 3229.

⁹⁸⁷ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: Isti kitab i bab, hadis br. 971. Pogledaj, takođe: *Muslimova zbirka hadisa*, 1/434, hadis br. 498. Ovaj hadis prenosi i Ebu Davud u *Sunenu*: cit. kitab i bab, hadis br. 3228.

⁹⁸⁸ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: cit. kitab i bab, hadis br. 972; *Muslimova zbirka hadisa*, hadis br. 499; Tirmizi u *Sunenu*: 8 – Kitabu-l-dženaiz, 57 – Babun ma džae fi kerahijeti-l-mešji 'ale-l-kuburi ve-l-džulusi 'alejha ve-s-salati ilejha, hadis br. 1050 i Ebu Davud u *Sunenu*: cit. kitab i bab, hadis br. 3229.

⁹⁸⁹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 2 – Kitabu-s-salat, 119 – Babun ma džae enne-l-erda kulleha mesdžidun ille-l-makberete ve-l-hammame, hadis br. 317; Ebu Davud u *Sunenu*: 2 – Kitabu-s-salat, 23 – babun fi-l-mevadi'illeti la tedžuzu fihe-s-salat, hadis br. 492; Ibn Madže u *Sunenu*: 4 – Kitabu-l-mesadžid, 4 – Babu-l-mevadi'illeti tukrehu fihe-s-salat, hadis br. 745 i Ahmed u *Musnedu*, 3/83 i 96.

⁹⁹⁰ Vidi o tome detaljnije: *Ahkamu-l-dženaiz ve bide'uha*, str. 211.

⁹⁹¹ Provjeri: *Ahkamu-l-dženaiz ve bide'uha*, str. 214.

h) gradnja džamija na kaburima

Svaka gradnja na kaburima je zabranjena, čak ako se radi i o gradnji džamija. To je posebno potcrtavao Allahov Poslanik, s.a.v.s, upozoravajući svoje sljedbenike da ne dođu u takvo iskušenje. Aiša, r.a, prenosi da su Ummu Seleme i Ummu Habiba, r.a, vidjele crkvu u Abesiniji, sa brojnim slikama i kipovima, kada su za vrijeme hidžre boravile u toj zemlji, pa im je Poslanik, s.a.v.s, tada rekao: *To su oni koji, kada umre dobar čovjek sagrađe, na njegovom kaburu bogomolju i potom u njoj naslikaju slike. Takvi su kod Allaha najgora stvorenja!*⁹⁹²

Iz predaje Ebu Hurejrea, r.a, eksplicite se vidi da je takve osobe Allah Uzvišeni prokleo. Vjerovjesnik, s.a.v.s, jasno to nagovještava: *Allah je prokleo židove i kršćane koji su grobove svojih vjerovjesnika uzeli kao bogomolje!*⁹⁹³

Već i ove dvije autentične predaje jasno ilustriraju islamsko poimanje života i svijeta. Otuda svaka vrsta gradnje na kaburima treba biti dobro analizirana prije nego što se nađemo u timu onih na koje će se sručiti Allahovo prokletstvo. Zato, gradimo van kabura, a ne na njima i dajmo šansu životu a ne smrti!!!⁹⁹⁴

i) putovanje radi obilaska kabura

Putovanje radi obilaska kabura je, kako smatra najveći dio islamskih učenjaka, strogo zabranjeno, pa makar se radilo i o samom kaburu Allahovog poslanika, Muhammeda, s.a.v.s. Oni taj stav temelje na autentičnom hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s, koji od njega prenose Ebu Hurejre i Ebu Se'id el-Hudri, r.a: *Putovanje se organizira isključivo radi tri džamije: Mesdžidu-l-harama, Mesdžidu-l-Aksaa i ove moje džamije!*⁹⁹⁵

⁹⁹² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 70 – Babu binai-l-mesdžidi 'ale-l-kabri, hadis br. 1341 i Muslim u *Sahihu*: 5 – Kitabu-l-mesadžid, 3 – Babu-n-nehji 'an binai-l-mesadžidi 'ale-l-kuburi, hadis br. 528.

⁹⁹³ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: cit. kitab, 61 – Babun ma jukrehu minettihazi-l-mesadžidi 'ale-l-kuburi, hadis br. 1330 i Muslim u *Sahihu*: cit. kitab i bab, hadisi br. 529-532.

⁹⁹⁴ Koga bude inetersiralo ovo područje, neka pročita Albanijevu knjigu *Tahziru-s-sadžid meni-t-tihazi-l-kuburi mesadžid*, koja sadrži 240 stranica i tretira zabranu gradnje džamija i mesdžida na kaburima, potkrijepljenu brojnim hadisima koji upućuju na tu zabranu sa svih aspekata. (Izdanje: Mektebu-l-islami, Damask-Bejrut, 1398.g. po Hidžri).

⁹⁹⁵ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 30 – Kitabu-s-savmi, 67 – Babu savmi jevme-n-nahri, hadis br. 1995 i Muslim u *Sahihu*: 15 – Kitabu-l-hadždž, 74 – Babu

Toj tvrdnji ide u prilog i Kaz'aova predaja, kada je htio zijaretiti Et-Tur, pa je upitao 'Abdullaha b. Omera, r.a, o tome, našto mu je on odgovorio: *Zar nisi čuo da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: Putovanje se organizira isključivo radi tri džamije: Mesdžidu-l-Harama, Poslanikove, s.a.v.s, džamije i Mesdžidu-l-Aksaa', zato ostavi Et-Tur i ne putuj tamo!*⁹⁹⁶

Šejh Ebu Muhammed el-Džuvejni, poznati imam u oblasti tefsira i fikha i otac poznatog Imamu-l-Haremejna, na temelju citiranog hadisa koji bilježe Buhari i Muslim, kategorički zabranjuje putovanje u svrhu posjećivanja bilo čijeg kabura, a imam es-San'ani tvrdi da su sve predaje koje aludiraju na posjećivanje kabura poslanika i dobrih ljudi slabe ili apokrifne, pa, prema tome, ne može se, u ovom pogledu, na njih osloniti.⁹⁹⁷

Međutim, putovanje u svrhu traženja nauke, ekonomskih i poslovnih razloga je, prema stavu učenjaka, apsolutno dozvoljeno i u tom pogledu nema nikakvih zapreka.

j) *paljenje svijeca ili svjetiljki na kaburima*

U nekim područjima uobičajilo se i na kaburima umrlih muslimana ili mjestima njihove pogibije paliti svijece ili koristiti neku drugu vrstu svjetiljke, što je, svakako, poistovjećivanje s praksom kršćana ili vatropoklonika. Poslanik islama, s.a.v.s, kategorički je to zabranio, što vidimo iz Ibn 'Abbasove, r.a, predaje u kojoj se kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s, prokleo je žene koje često posjećuju kabure, one koji na kaburima grade džamije i one koji pale svjetiljke na kaburima!*⁹⁹⁸

Taj čin koji prakticiraju neki muslimani, osim bojazni da se čovjek identificira s osobama drugog svjetonazora i religijskih

seferi-l-mer'eti me'a mahremin ila hadždždin, hadis br. 827 i cit. kitab, 95 – Babun: La tušeddu-r-rihalu illa ila selaseti mesadžide, hadis br. 1397.

⁹⁹⁶ Hadis bilježi Taberani u *El-Mu'džemu-l-kebiru* i *El-Mu'džemu-l-avsatu*. Lanac ove predaje je autentičan, kako navodi Hejsemi u *Mu'džemu-z-zevaidu*, 4/4. Tu predaju, takođe, bilježi El-Ezreki u *Ahbaru Mekka*, str. 304. (Vidi: *Ahkamu-l-dženaiz ve bide'uha*, str. 226).

⁹⁹⁷ Vidi o tome: *Ahkamu-l-dženaiz*, str. 227-231.

⁹⁹⁸ Hadis bilježe tri autora poznatih sunena: Tirmizi u *Kitabu-s-salatu*, 121 – Babun ma džae fi kerahijeti en jettehize 'ale-l-kabri mesdžiden, hadis br. 320 i ocjenjuje ga kao hasen; Ebu Davud u *Kitabu-l-dženaiz*, 78 – Babun fi zijaretin-nisai-l-kubur, hadis br. 3236 i Nesai u *Kitabu-l-dženaiz*, Babu-t-taglizi fi-t-tihazi-s-surudži 'ale-l-kuburi i Ahmed u *Musnedu*, 1/229, 287, 324 i 337.

opredjeljenja, nosi sa sobom i bespotrebno trošenje materijalnih sredstava, što se kosi sa učenjem islama, da treba pomoći živima, a ne razbacivati sredstva od kojih koristi nemaju ni živi a ni mrtvi!⁹⁹⁹

Novotarije u vezi s dženezom

Nažalost, u praksu muslimana vremenom se infiltriralo puno stvari koje nemaju nikakvog utemeljenja u fundamentalnim izvorima islama: Kur'anu i Sunnetu, niti u praksi prvih časnih generacija muslimana. To je i razumljivo budući da se islam sve više širio i dolazio u područja čiji su stanovnici pridodali nešto iz svoje ranije, neislamske tradicije i, tako, bezbojnom islamu, dodali čitav spektar različitih boja i nijansi.

Najefikasniji način da se različiti *dodaci i priljepci* otklone je u dobrom poznavanju Kur'ana i sunneta, ali i svijetloj praksi prvih generacija muslimana, koji su se natjecali da što striktnije primijene kompletan šerijatski program.

Ovom prilikom navest ćemo samo neke elemente koje prakticiramo u slučaju smrti i dženezе a za koje ne nalazimo uporište u temeljnim izvorima islama. Očito je da su to produkti našeg promišljanja ili infiltriranja iz drugih religija, koje su, vremenom, postale sastavni dio naših običaja. Spomenimo neke:

- stavljanje Kur'ana uz ili iznad glave umiruće osobe;
- paljenje svijeća u kući umrle osobe sedam a ponegdje i po četrdeset noći, za dušu umrle osobe;
- paljenje svijeća ili ostavljanje upaljenog svjetla u kući umrle osobe sve do svanuća;
- stavljanje čaše napunjene vodom na prozoru sobe umrle osobe i to četrdeset dana da bi se – vele – duša dotične osobe imala iz čega napiti kada dođe kući. Neki stavljaju i na sam kabur čašu ili posudu s vodom;

⁹⁹⁹ Pogledaj u vezi s ovim zabranama hadiske zbirke Buharije, Muslima, Tirmizije, Nesaije, Ebu Davuda, Ibn Madžea i dr. Takođe, konsultiraj: Albani, *Tahziru-s-sadžid min ittihaz-i-kuburi mesadžid*, str. 11-204 (izdanje: El-Mektebu-l-islami) i *Ahkamu-l-dženez ve bide'uha*, str. 203-238 i Ebu Bekr el-Džezairi, *Minhadžu-l-muslim*, str. 199-200.

- apstinencija ukućana umrlog od konzumiranja jela i pića, sve dok se ne završi ukopavanje;
- izbacivanje iz kuće hrane koja je bila spremljena i vode koja se nađe u posuđu;
- prekrivanje platnom ili nečim drugim svih kućnih ogledala;
- žaljenje za umrlim čitavu godinu dana i apstiniranje žene od knivenja ili oblačenja bilo kakve lijepe i ukrasne odjeće;
- puštanje brade iz žalosti za umrlom osobom;
- izbjegavanje konzumiranja mesa i drugih ukusnih jela dok traje žalost;
- ostavljanje neoprane odjeće umrlog da stoji tri dana, vjerujući da će ga to zaštititi od kaburskog azaba;
- ne usisavati i ne mesti kuću sve dok se umrla osoba ne iznese iz nje, jer – navodno – mogla bi se zamesti kompletna porodica;
- donijeti brašna, mekinja i soli, te promiješati to rukom umrle osobe i dati da hajvan jede, vjerujući da će nakon toga u izobilju biti mlijeka, sira, masla i kajmaka;
- čuvati da mrtvaca ne preskoči mačka;
- hvatanje vode sa tenešira dok se kupa umrla osoba i to davati ukućanima da piju kako im rahmetlija ne bi «izlazio na san»; bračnim drugovima radi harmonije u braku ili pijanici kako bi se prošao alkohola;
- muškom djetetu, koje je umrlo neosunnećeno, dok je još ne teneširu, prelomiti mali prst na ruci;
- imam se ne smije okrenuti prema kući umrlog, kada se ponese dženaza, kako ne bi još neko iz nje umro;
- kad se ponese dženaza da se za njom razbije bokal ili nešto od stakla, kako bi se na toj žalosti sve završilo;
- onima koji su došli na žalost, ne okreće se obuća, kao što se to, inače, čini;
- otac, majka, brat, sestra ili neki član porodice uzima grumen zemlje sa kabura i nosi ga sa sobom, kako bi umrlu osobu što prije zaboravio i prežalio;

- kad se dijete spušta u kabur pomjeriti ga tri puta naprijed kako mu majka nakon njegove smrti ne bi postala nerotkinja;

- dijeljenje novca, kao sadake, na kaburu i to svim prisutnim – bili bogati ili siromašni;

- prilikom zakopavanja umrlog, ne uzimati lopatu nego je bacati, da bi je drugi uzeo. Otuda se i ne govori: *Daj lopatu!*, nego: *Baci lopatu!*

- oglašavanje smrti umrle osobe sa munara;

- da gasal zikr čini prilikom pranja svakog organa umrle osobe;

- činjenje zikrullahi naglas dok mejjit bude gasuljen;

- nošenje cvijeća, vijenaca ili fotografije umrle osobe ispred dženaze;

- davanje sadake dok se dženaza kreće prema kaburistanu;

- sporo hodanje za dženazom;

- pričanje, rasprave i bespotreban govor prilikom praćenja dženaze;

- učenje zikra ili Kur'ana naglas dok se prati dženaza;

- donošenje hrane i pića do kabura da se posluže oni koji prate dženazu;

- posipanje vode po kaburu (izuzetak je ako je zemlja suha, pa postoji bojazan da je vjetar neće raznijeti);

- izražavanje saučesća uz kabur;

- sastajanje i okupljanje na određenom mjestu kako bi se izrazilo saučesće;

- izražavanje saučesća više od tri dana osim za onog ko je bio odsutan;

- spravljanje hrane i ugošćavanje u kući umrlog;

- ugošćavanje ljudi povodom prvog, sedmog i četrdesetog dana i nakon godinu dana od smrti umrle osobe;

- oporuka da se kabur umrlog obilazi četrdeset noći i da se, tom prilikom, uči nešto iz Kur'ana;

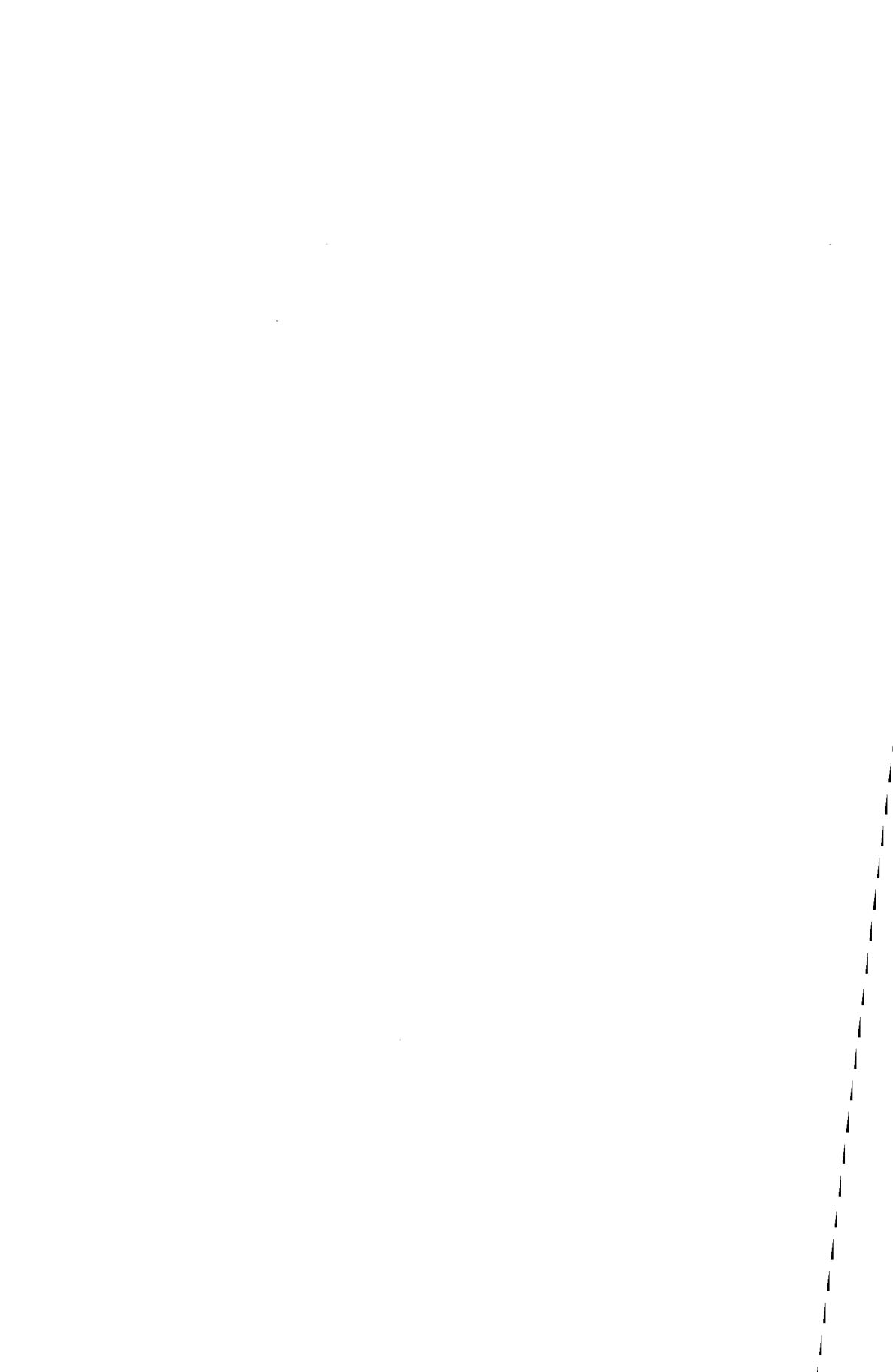
- završavanje hatme za umrlog uz kabur;

- pripremanje kabura prije nego što osoba umre;

- obilazak kabura umrlih roditelja svaki petak;

- davanje novca ili neke druge naknade onome koji uči Kur'an mrtvome i pokloni to učenju umrloj osobi;
- obilazak kabura s nijetom da se uz njega prouči dova, iščekujući da će tu biti primljena;
- putovanje u svrhu obilaska vjerovjesničkih ili kabura dobrih ljudi;
- nošenje mushafa na kabur i učenje iz njega;
- gradnja kuća u kaburistanu i stanovanje u njima;
- dodirivanje i ljubljenje kabura;
- tavaf i obilaženje oko kabura vjerovjesnika i dobrih ljudi;
- klanje i prinošenje žrtve i kurvana uz kabur;
- obilazak kabura da bi se klanjalo uz kabur ili prema njemu;
- traženje pomoći od mrtvih osoba;
- oporučivanje da se na kaburu umrle osobe nešto gradi ili podiže;
- putovanje isključivo radi zijareta Poslanikovog, s.a.v.s, kabura;
- traženje pomoći od Vjerovjesnika, s.a.v.s;
- dodirivanje njegovoga kabura;
- ljubljenje Poslanikovog, s.a.v.s, kabura;
- priljublivanje stomaka ili leđa uz Poslanikov, s.a.v.s, kabur;
- okupljanje oko Poslanikovog, s.a.v.s, kabura radi učenja hatme, učenja ilahija i kasida ili citiranja poezije.¹⁰⁰⁰

¹⁰⁰⁰ O ovim vidovima novotarija pogledaj: Mustafa Busuladžić, *Nekoliko protuvjerskih običaja kod nas*, Novi behar, god. XVII/1945; br. 3, str. 36-38; br. 4, str. 49-51; br. 5, str. 65-67; Mehmed Handžić, *Musliman je dužan čuvati muslimanske običaje, a kloniti se nemuslimanskih*, Glasnik VIS-a, g. III/1935; br. 8-9; str. 383-388; Hfz. Sinanuddin Sokolović, *Islamski propisi o čuvanju zdravlja, posjeti bolesnika i sahrani umrlih muslimana*, Sarajevo, 1972; str. 71-74; Vehbija Hodžić, *Sujevjerje – ostaci mnogoboštva (širka)*, Takvim za 1967. godinu, str. 104-107 i M. N. el-Albani, *Ahkamu-l-dženaiz ve bide'uha*, str. 241-268.

KULTURA PONAŠANJA U RAZLIČITIM PRILIKAMA

Islam je za svaki segment ljudskog ponašanja uspostavio kriterije, odredio pravila i ponudio uputstva. Daleko bi nas odvelo aktualiziranje svih segmenata ljudskog života i obrađivanje svih njegovih detalja. Zato ćemo, na kraju ovog serijala, navesti još samo neka islamska pravila kojih musliman treba da se pridržava u različitim prilikama.

Nema nijednog segmenta u ljudskom životu koji nije valoriziran učenjem islama i o čemu šerijat nije dao svoju riječ i pomogao čovjeku u rješavanju određenih životnih enigmi, dilema i problema. Cilj ovog serijala je bio upoznati se sa najvažnijim, a uz to i svakodnevnim detaljima, na koje čovjek konstantno nailazi i ponuditi islamsko rješenje u tom domenu. S obzirom na prostornu ograničenost na narednim stranicama bit će, u kratkim crtama, spomenuto ponašanje u različitim prilikama.

Ponašanje prema učenicima i starijim osobama

Respektiranje učenika i starijih osoba je bila konstantna osobina ranijih generacija muslimana. Odnos ashaba u pogledu poštivanja Allahovog Poslanika, s.a.v.s, najbolja je potvrda za to. Takođe, djeca i omladina ashaba, njegovali su respekt prema učenicima i starijim osobama. 'Abdullah b. Omer, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, upitao okupljene ashabe: *Hoćete li mi reći koje je to stablo čije lišće ne opada a koje je slično muslimanu? Ljudi su mislili na pustinjska stabla, a meni je na um palo, da je to palma. Potom su prisutni upitali: Kaži nam koje je to stablo, Allahov Poslaniče? Odgovorio je: To je palma!*¹⁰⁰¹

¹⁰⁰¹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 3 – Kitabu-l-'ilmi, 5 – Babu tarhi-l-imami-l-mes'elete 'ala ashbihi lijahtebire ma 'indehum mine-l-'ilmi, hadis br. 62.

Zanimljivo je spomenuti da je tada 'Abdullah b. Omer, r.a, imao samo pet godina. Dakle, znao je odgovor na pitanje koje je postavio Vjerovjesnik, s.a.v.s. Međutim, nije odgovorio samo iz poštovanja i respekta prema starijim i učenijim ashabima. Ibn Hadžer, komentirajući spomenuti hadis, navodi predaju u kojoj je mali 'Abdullah, r.a, kada se vratio kući, priznao svome ocu Omeru, r.a, da je znao odgovor na Poslanikovo, s.a.v.s, pitanje, na što je Omer, r.a, uzviknuo: *Da si odgovorio volio sam nego čitavo krdo najkvalitetnijih deval, a njegov sinčić mu odgovara: Kako sam mogao odgovoriti na to pitanje, kada sam ja bio najmlađi, a u mom prisustvu bili ti i Ebu Bekr?!¹⁰⁰²*

Taj odgovor i postupak petogodišnjeg djeteta na najilustrativniji način odslikava odgoj djeteta u krilu islama i odašilje nam signal kako se danas treba odnositi prema učenicima i starijim! Budući da je danas znatan broj mlađih osoba izgubio osjećaj poštivanja i respekta prema učenicima i starijim, ostavićemo ih neka osluhnu ove Poslanikove, s.a.v.s, riječi: *Nije naš onaj ko ne respektira naše starije!*¹⁰⁰³

Koliko se nekada, uistinu, respektirala ulema najbolje će ilustrirati primjer imama Buharija. Naime, kada je imam Buhari dolazio u Nejsabur, dočekalo ga je, kako navodi Ibnu-l-Ahrem, oko 4.000 ljudi, uglavnom uleme!¹⁰⁰⁴

Kako treba cijeniti učenog čovjeka, najbolje potvrđuje Jahja b. Dža'fer, koji je o Buhariji rekao: *Da mogu, poklonio bih dio života Buhariji! Moja smrt je smrt jednog čovjeka, a njegova smrt je nestanak znanja!!¹⁰⁰⁵*

Ponašanje prema mlađima

Naš odnos prema mlađim treba biti pun blagosti, samilosti i nježnosti. Poslanik, s.a.v.s, izuzetno je volio djecu i prema njima se odnosio s krajnjom nježnošću i samilošću. Poznat je njegov odnos

¹⁰⁰² Uporedi: Ibn Hadžer, *Fethu-l-Bari*, 1/176.

¹⁰⁰³ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 15 – Babun ma džae fi rahmeti-s-sibjani, hadis br. 1919, 1920 i 1921 i ovu posljednju predaju ocjenjuje kao hasenun-garibun; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebe, 63 – Babun fi-r-rahmeti, hadis br. 4941 i Ahmed u *Musnedu*, 2/185 i 207, s dobrim lancem prenosilaca.

¹⁰⁰⁴ Uporedi: Ez-Zehebi, *Sijeru e'alami-n-nubela*', 12/437 i Š. Kurdić, *Velikani hadiskih znanosti*, str. 134.

¹⁰⁰⁵ *Sijeru e'alami-n-nubela*', 12/418; Ibn Hadžer, *Hedju-s-sari, mukaddimetu Fethi-l-Bari*, str. 485 i Š. Kurdić, cit. izvor i strana.

prema unucima s kojima se svakodnevno igrao. On ih je grlio i ljubio i, naprosto, bio im jahalica u njihovim igrama i zabavi.

U našim krajevima bila je ustaljena praksa da roditelji poljube svoje dijete jedino na spavanju, a neki to ne čine ni prilikom spavanja djeteta. Da je to pogrešan pristup spram mlađih, najbolje potvrđuje slučaj koji prenosi Ebu Hurejre, r.a. On kaže: *Vjerovjesnik, s.a.v.s, je poljubio svoga unuka Hasana, r.a, u momentu kada je kod njega bio Akre' b. Jabis, koji mu je prigovorio: Ja imam desetero djece i nikada nijedno nisam poljubio! Allahov Poslanik, s.a.v.s, ga je pogledao i rekao mu: Ko nije milostiv, ni njemu se neće ukazati milost!*¹⁰⁰⁶

Ponašanje prema jetimima i udovicama

Odnos prema jetimima i udovicama treba biti krajnje blag i samilostan. Dužni smo da nađemo priliku da se družimo s jetimima, pomilujemo ih po glavi i materijalno ih pomažemo. Materijalno pomaganje udovica naša je obligatna dužnost. Uz to, naša je obaveza očuvati njihov moral i moralne kvalitete. Mehanizam očuvanja njihovih moralnih vrlina je nadziranje njihovog ponašanja, čuvanje da ne dođu u priliku da učine neki nemoralni gest, ili ženidba njima kao preventivni način očuvanja njihove moralne čistote.

Sehl b. Sa'd, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Ja i zaštitnik jetima smo u Džennetu ovako!*, pa je pokazao na kažiprst i srednji prst,¹⁰⁰⁷ želeći time ukazati na svoju bliskost s onim koji vodi brigu o jetimu i džennetsku nagradu za takav nesebičan čin.

Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *Ko zbrinjava udovice i siromake je kao mudžabid na Allahovom putu!* Prenosilac ovog hadisa još dodaje: *I kao onaj koji konstantno klanja i nikada se od toga ne umara, i kao postač koji stalno posti i nikako ne mrsi!*¹⁰⁰⁸

¹⁰⁰⁶ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 18 – Babu rahmeti-l-veledi ve takbilih i ve mu'anakatihi, hadis br. 5997 i Muslim u *Sahihu*: 43 – Kitabu-l-fadail, 15 – Babu rahmeti sallallahu 'alejhi ve selleme-s-sibjane ve-l-'ijale, hadis br. 2318.

¹⁰⁰⁷ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 24 – Babu fadli men je'ulu jetimen, hadis br. 6005 i Muslim u *Sahihu*: 53 – Kitabu-z-zuhdi ve-r-rekaiki, 2 – Babu-l-ihsani ile-l-ermileti ve-l-jetimi, hadis br. 2983.

¹⁰⁰⁸ Hadis bilježe Buhari u cit. djelu i kitabu, 25 – Babu-s-sa'i 'ale-l-ermileti, hadis br. 6006 i Muslim u cit djelu, kitabu i babu, hadis br. 2982.

Nema, uistinu, potrebe navoditi druge hadise o ovoj temi. Dva navedena hadisa sasvim su dovoljna da nas podstaknu na dobročinstvo spram jetima i udovica i savjesniji odnos u tom pogledu.

Ponašanje prema nevjernicima

Islam je prema svim ljudima odredio pravedan, human i ljudski postupak. Čak se i prema nevjernicima treba odnositi na lijep način, kako bismo našli put do njihovih srca i prikućili im ljepote islama. Uostalom, kontaktiranje s ljudima i ima za cilj da se upoznajemo i da jedni drugima pripomognemo i omogućimo prikućivanje istini.

Odnos islama prema nevjernicima je jasan. Analizom dva spomenuta ajeta prepoznaćemo taj, do kraja jasan, koncept: *Allah vam ne zabranjuje da činite dobro i da budete pravedni prema onima koji ne ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg ne izgone – Allah, uistinu, voli one koji su pravični, ali vam zabranjuje da prijateljujete s onima koji ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg izgone i koji pomažu da budete prognani. Oni koji s njima prijateljuju sami sebi nepravdu čine.*¹⁰⁰⁹

Odnos prema nevjernicima je pravedan, posebno prema sljedbenicima Knjige, kršćanima i Židovima, ukoliko i oni pokazuju takve vrline. Allah Uzvišeni jasno potcrtava: *I sa sljedbenicima Knjige raspravljajte na najljepši način, - ne sa onima među njima koji su nepravedni, i recite: Mi vjerujemo u ono što se objavljuje nama i u ono što je objavljeno vama, a naš Bog i vaš Bog jeste – jedan, i mi se Njemu pokoravamo.*¹⁰¹⁰

U ovom ajetu je prepoznata pohvala ehlu-l-kitabijama, čime se dobija izuzetan prostor da im se podastre istina i ukaže na falsifikate koje su vremenom infiltrirali u vjeru koja im je objavljena i, na taj način, argumentima ukaže na fascinantnost i nadnaravnost islama. Otuda je preporuka da se s njima izbjegava rasprava o pitanjima koja bi ih mogla rasrditi i dovesti do neprijateljstva. Izuzetno mudro zvuče riječi Gospodara svjetova: *I sa sljedbenicima Knjige raspravljajte na najljepši način*, što, eksplicite, ukazuje na njihovu bliskost islamu, koja može biti još i bliža, uz naš lijep odnos i blago da'vetsko djelovanje, što, realno,

¹⁰⁰⁹ *El-Mumtehine*, 8-9.

¹⁰¹⁰ *El-'Ankebut*, 46.

može rezultirati ispravljanjem, vremenom nataloženih, falsifikata u konceptima njihovih religija.¹⁰¹¹

Ljubav prema nevjernicima koji se bore ili ratuju protiv vjernika ili koji se suprotstavljaju Allahu i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s, i naša prisna veza s njima je, tekstom Kur'ana i sunneta, strogo zabranjena. Međutim, lijep odnos nemuslimana prema muslimanu automatski obavezuje muslimana na njegov lijep odnos prema njemu. U konkretnom slučaju sve zavisi od odnosa nemuslimana prema muslimanu, kako napominje hafiz Ibn Hadžer, dakle, zavisno je li taj odnos prijateljski ili neprijateljski.¹⁰¹²

Međutim, kada su u pitanju nemuslimani koji su u komšijskim ili rodbinskim vezama s muslimanima, onda taj odnos zadobija još čvršću vezu. Najbolji primjer za to je hadis koji Esmā, r.a, prenosi: *Dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s, bio živ, došla mi je majka, koja je još uvijek bila mnogoboškinja, pa sam upitala Allahovog Poslanika, s.a.v.s: Došla mi je majka koja još nije voljna da primi islam, pa mogu li s njom ostati prisna? On je odgovorio: Možeš, ostani sa majkom u lijepim odnosima.*¹⁰¹³

Na temelju prakse Allahovog Poslanika, s.a.v.s, i prvih generacija muslimana zna se da su oni imali lijep odnos prema nemuslimanima, da su ih obilazili u bolesti, pozdravljali se s njima, primali poklone od njih i imali razvijene poslovne odnose.

Potrebno je naglasiti da islam muslimanima dozvoljava da od nemuslimana preuzimaju sve korisne znanosti, kao što su hemija, fizika, medicina, astronomija, ali i industrija i poljoprivreda, kao i sva administrativna iskustva, ukoliko takve elemente ne mogu steći, niti naučiti od muslimana. Međutim, treba biti oprezan u korištenju onoga što je u vezi s vjerom i duhovnim vrijednostima, kao npr. njihovo tumačenje Kur'ana, sunneta, historije islama, političkih odrednica, moralnih vrednota i sl, jer bi se time med pomiješao s otrovom, što je i primjetno u slučaju onih muslimana koji su pomiješali predodžbe svoje vjere sa grčkom filozofijom, perzijskom mudročću, indijskim misticizmom i sl.

¹⁰¹¹ O odnosima muslimana spram nemuslimana opširnije pogledaj u knjizi dr. Jusufa el-Karadavija, *Halal i haram u islamu*, str. 428-432 i dr. Se'id el-Kahtani, *Ljubav prema dobru i mržnja prema zlu u islamu*, str. 344-376.

¹⁰¹² Vidi: Ibn Hadžer, *Fethu-l-Bari*, 5/276.

¹⁰¹³ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 51 – Kitabu-l-hibe, 29 – Babu-l-hedijjeti li-l-mušrikin, hadis br. 2620 i Muslim u *Sahihu*: 12- Kitabu-z-zekjat, 14 – Babu fadli-n-nefekati ve-s-sadekati 'ale-l-akrebine ve-z-zevdži ve-l-evladi ve-l-validejni ve lev kjanu mušrikin, hadis br. 1003.

Ponašanje prema životinjama

Nije samo human odnos prema ljudima prepoznatljiva crta islama. Koliko je islam prefinjen i kakva humana ozračja emaniraju iz islama na najbolji način potvrđuje njegov odnos i stav prema životinjama. Poslanik islama, Muhammed, s.a.v.s, veoma brižljivo je upozoravao na lijep i human odnos, čak i prema životinjama. Pogledajmo neke autentične hadise koji tretiraju ovu problematiku i uvjerimo se u to:

Ebu Hurejre, r.a, prenosi predaju u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s, kaže: *Jednog čovjeka, koji je putovao je spopala žeđ, pa se, naišavši na bunar, spustio u njega, napio vode i izišao. Nakon toga je našao jednog psa koji je, zbog silne žeđi, lizao i jeo vlažno tlo. Taj čovjek je tada konstatovao: Ovog psa je ophrvala žeđ isto kao što je i mene bila ophrvala! Spustio se, zatim, u bunar, svoju cipelu napunio vodom, držao je zubima kako bi se uspeo iz bunara a onda napojio psa. Allah Uzvišeni mu se zahvalio oprostivši mu grijeh! Ashabi su upitali: Allahov Poslaniče, zar ćemo imati nagradu kada su u pitanju i životinje?!" On je odogovorio: Za sve što ima živu jetru – dobiće se nagrada!¹⁰¹⁴*

U drugoj sličnoj predaji koju, takođe, prenosi Ebu Hurejre, r.a, Allahov Poslanik, s.a.v.s, je rekao: *Dok je neki pas kružio oko bunara zbog žeđi od koje je gotovo uginuo, jedna bludnica iz Benu Israila ga je primjetila, izula svoju obuću, privezala je svojom mahramom i spustila u vodu, izvukla vodu i napojila tog psa. Zbog tog djela bilo joj je oprošteno!¹⁰¹⁵*

U prethodna dva hadisa Vjerovjesnik, s.a.v.s, dovodi u vezu praštanje grijeha i zadobijanje nagrade onome ko bude imao lijep odnos, čak i spram životinja. U sljedećoj predaji koju prenosi 'Abdullah b. Omer, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s, prijeti džehennemskom vatrom onome ko maltretira i kažnjava životinju. On, s.a.v.s, kaže: *Žena je kažnjena zbog mačke koju je zatvorila i od čijih posljedica je mačka uginula. Žena je dospjela u džehennemsku vatru jer je mački, nakon što ju je zatvorila, uskratila hranu i vodu i nije joj omogućila da se sama pobrine za sebe.¹⁰¹⁶*

¹⁰¹⁴ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebe, 27 – Babu rahmeti-n-nasi ve-l-behaimi, hadis br. 6009 i Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selam, 41 – Babu fadli saki-l-behaimi, hadis br. 2244.

¹⁰¹⁵ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: cit. kitab i bab, hadis br. 2245.

¹⁰¹⁶ Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 59 – Kitabu bed'i-l-halki, 16 – Babun iza veka'a-z-zubabu fi šerabi ehadikum feljagmishu, hadis br. 3318 i Muslim u *Sahihu*: cit. kitab, 40 – Babu tahriri katli-l-hirreti, hadis br. 2242.

Svi znamo da je Allah Uzvišeni potčinio sve na Zemlji čovjeku. Tako mu je potčinio i životinje i dao mu pravo da ih kolje, konzumira meso većine njih i koristi njihove preradevine. Iako mu ih je potčinio, On ipak traži lijep postupak prema njima, pa je tako zabranio da se životinje udaraju, muče, pa i onaj ko ih kolje obavezan je, kako navode brojne predaje, činiti lijepo, naoštrivši nož, kako bi životinju što manje mučio.

Ponašanje prema prirodi

Islam pridaje izuzetnu važnost ekologiji. Islamski stav spram ljepote, higijene i čistoće, ne samo tijela i odijela, nego i našeg okoliša, daje nam za pravo da kažemo da je islam davno aktualizirao ono što se u savremenom svijetu tek danas s pravom aktualizira: čuvanje prirode, prirodnih ljepota i resursa. Imam Tirmizi prenosi predaju u kojoj Se'id b. el-Musejeb kaže: *Allah je lijep i voli ljepotu, čist i voli čistoću, darežljiv i voli darežljivost, plemenit i voli plemenitost, pa čistite svoje avlije i dvorišta i nemojte se poistovjećivati sa židovima!*¹⁰¹⁷

Pogledajmo još neke primjere iz ovog domena koji će nas usmjeriti kako da se ponašamo u očuvanju prirode i njenih ljepota.

Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, upozorio: *Čuvajte se dvojice prokletih!* Ashabi su zapitali: *A koja su to dvojica prokletih?!* On je odgovorio: *To su oni koji obavljaju fiziološku potrebu po putevima i hladovima.*¹⁰¹⁸

Ebu Hurejre, r.a, takođe, prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s, strogu zabranu: *Neka niko od vas ne obavlja malu fiziološku potrebu u stajacu vodu!*¹⁰¹⁹

Ponašanje na javnim mjestima

Musliman je dužan da se lijepo i odgovorno ponaša na svakom mjestu. Njegovo ponašanje na ulici, u školi, na fakultetu, u čaršiji, na pijaci, u prevoznim sredstvima i bilo kojoj drugoj javnoj instituciji mora manifestirati njegovu vjeru, poštenje, pravdu i savjesne

¹⁰¹⁷ Predaju bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edeb, 41 – Babun ma d'ae fi-n-nezafeti, hadis br. 2799 i ocjenjuje je kao garib-predaju.

¹⁰¹⁸ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 2 – Kitabu-t-tahare, 20 – Babu-n-nehji 'ani-t-tahalli fi-t-turuki ve-z-zilali, hadis br. 269.

¹⁰¹⁹ Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 4 – Kitabu-l-vudu', 68 – Babu-l-bevli fi-l-mai-d-daimi, hadis br. 239 i Muslim: cit. djelo, cit. kitab, 28 – Babu-n-nehji 'ani-l-bevli fi-l-mai-r-rakidi, hadis br. 282.

postupke. On nije musliman samo u svojoj kući ili džamiji. On je musliman i na svakom drugom mjestu i to treba i pokazati.

Kultura ponašanja muslimana na javnim mjestima jasno je definirana u predaji koju prenosi El-Bera', r.a, i u kojoj kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, prošao pored ensarija koji su sjedili na putu, pa ih je posavjetovao: *Ako već morate da sjedite na putu, onda odgovarajte na selam, pomozite potlačenom i uputite zalutalog!*¹⁰²⁰

Uz nazivanje i odvrćanje selama, pomaganja potlačenim i ugroženim time što ćemo onemogućiti silnicima da ih maltretiraju i upućivanju zalutalog koji traži neku osobu, kuću, instituciju ili ulicu, treba voditi računa i o obaranju pogleda, čime se čuva moralna čistota i onemogućava rasplamsavanje strasti između osoba suprotnog spola.

Džerir b. 'Abdullah, r.a, prenosi: *Upitao sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s, o iznenađnom pogledu, pa mi je naredio da ga oborim!*¹⁰²¹

Burejde, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao Aliji b. ebi Talibu, r.a: *Neka ti pogled ne prati pogled, jer imaš pravo na prvi ali ne i na drugi!*¹⁰²²

Nažalost, danas brojni muslimani sjede ili stoje po ulicama ili kafanama bez ikakve potrebe i upućuju poglede koji ih navode na grijeh, rasplamsavaju im strasti ili, pak, bivaju pokretači silnih tračeva i prenošenja tuđih riječi. S druge strane, mnogi muškarci ili žene sasvim se nelagodno osjećaju kada prolaze ulicom, sokakom ili mahalom, a druge ih osobe gledaju i ne obaraju pogled s njih. Nadamo se, da će ove Posalnikove, s.a.v.s, riječi biti podsticaj da tu ružnu praksu u budućnosti izbjegnemo, da se na ulici zadržavamo samo po potrebi i da gledamo i zadržavamo svoj pogled na drugim osobama, posebno osobama suprotnog spola, samo u krajnjoj nuždi!

¹⁰²⁰ Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 43 – Kitabu-l-isti'zan, 30 – Babun ma džae fi-l-džalisi 'ale-t-tariki, hadis br. 2726 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Ahmed u *Musnedu*, 4/282, 291, 293 i 301.

¹⁰²¹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 38 – Kitabu-l-adab, 10 – Babu nezari-l-fudžaeti, hadis br. 2159; Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edeb, 28 – Babun ma džae fi nazreti-l-fudžaeti, hadis br. 2776 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Nesai u *Sunenu*: Kitabu 'išreti-n-nisai, Babu nezari-l-fudžaeti i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-n-nikah, 44 - Babun ma ju' meru bihi men gadda-l-besar, hadis br. 2148.

¹⁰²² Hadis bilježe Tirmizi u cit. djelu, kitabu i babu, hadis br. 2777 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Ebu Davud u cit. djelu, kitabu i babu, hadis br. 2149.

Zaključak

Spomenuti tekstovi zorno ilustriraju sretnu sintezu između teoretskih predodžbi i praktičnog djelovanja koja je jedino prepoznatljiva u islamu. Islam nije vjera koja se bavi samo teorijskim razglabanjima određenih problema, niti vjera obreda zatvorena u zidine džamija ili drugih institucija, nego je cjelovit kodeks ponašanja čovjeka u svim životnim okolnostima, koji ga ne ostavlja bez odgovora, kako u fundamentalnim i esencijalnim pitanjima, tako i u običnim, mnogi će reći, banalnim, pitanjima.

Upravo taj specifikum islama izdvaja ga od drugih religija, ideologija, i učenja. Druge religije su svedene isključivo na idejni ili obredni segment ljudskog djelovanja, sveden usko na odnos čovjeka prema Bogu. Brojne ideologije ili učenja usmjereni su na teoretska razglabanja i promišljanja, što, svakako, razvija maštu brojnih ljudi, ali im ne pripomaže u svakodnevnom životu i nagomilanim dilemama i problemima.

Jedino je islamski koncept života sačinio tu istinsku sintezu čovjekove želje za saznanjem i raspravljanjem i odgovora na njegovu svakodnevnu, konkretnu zapitanost o najmanjim životnim problemima. Islamski koncept nije zatvoreni koncept koji je zbijen u ograničeni i uski krug, nazvan *status personalis* tj. u lične, odnosno individualne zakone, nego koncept koji obuhvata sve segmente i ličnog, ali i cjelovitog društvenog života. Znajući to, mnogi su tokom historije pokušavali islam iskorijeniti, čak i kao vjerovanje, i pokušavali njegov savršeni koncept zamijeniti svjetovnim konceptima s njihovim nesavršenim i krnjavim kriterijima i vrijednostima. Taj pokušaj devalviranja islamskog koncepta bio je popraćen, a i danas je, brojnim grubim udarcima i perfidnim lažima koje se usmjeravaju protiv nosioca i propagatora ovog jedinstvenog božanskog programa.

Međutim, sreća je u tome što je nasušna potreba ljudske vrste za ovakvim perfektnim i cjelovitim sistemom i konceptom života jača od zastrašujuće mržnje njegovih neprijatelja. Nije se onda čuditi što je ona nemuslimanka prihvatila islam, obrazlažući to time da je on riješio sve njene dileme i probleme i da ona živeći u islamu zna tačno kako se ponašati u svakom trenutku i u svakoj situaciji, što joj ne nude druga

učenja, ideologije i religije, čije je polje djelovanja ograničeno na lični odnos čovjeka prema Bogu ili samo neke segmente čovjekovog života.

Otuda, s nepokolebljivim uvjerenjem smatramo da je islam religija budućnosti. On će tu ulogu, uistinu, i iskoristiti, bez obzira na odobravanja ili neodobravanja dušmana, jer nijedna druga religija, izuzev islama, ne može to istinski učiniti! Zato narav islama traži od svih ljudi odgovoran pristup životu i svijetu i otpočinjanje tog pristupa na potpuno drugačijem temelju: temelju božanskog, savršenog, cjelovitog sistema, koncepta i programa koji počiva na znanju a ne neznanju, na savršenstvu a ne krnjavosti i neispravnosti, na snazi a ne na slabosti i na mudrosti a ne na hirovitom mišljenju i pretpostavkama!

Tekstovi koji su prezentirani u ovom serijalu samo su mali dio onoga što zagovara islamski koncept života. Međutim, analizirajući ovo štivo, može se s pravom konstatirati da je islam životu i životnim problemima pristupio na fascinantno detaljan način, ne ostavljajući nijedan segment ljudskog života bez potrebnog odgovora. Nadamo se, da će ovo štivo biti izuzetno korisno čitateljima u njihovom praktičnom i svakodnevnom životu, ali, još više, podsticaj da shvate da je islamski koncept i program života savršen i jedino primjeren čovjeku u svim fazama života ljudske zajednice.

KORIŠTENA LITERATURA

1. *El-Kur'an-u-l-kerim*, prijevod Besim Korkut, Medina, S. Arabija, 1412. H.
2. Ibn 'Abdi Rabbihi, Ebu Omer el-Endelusi, *El-'Ikdu-l-ferid*, Daru-l-kitabi-l-'arebi, Bejrut.
3. Ahmed, b. Hanbel eš-Šejbani, *El-Musned*, El-Mektebu-l-islami, Bejrut, 1983.
4. El-Akfehisi, Ibn 'Imad, *Adabu-l-ekli*, Daru-l-fikr, Bejrut, 1984.
5. El-'Akk, Halid 'Abdurrahman, *Adabu-l-hajati-z-zevdžije fi dav'i-l-Kitabi ve-s-Sunneti*, Daru-l-ma'rife, Bejrut, 2001.
6. *Vadžibatu-l-mer'eti-l-muslima*, Daru-l-ma'rife, Bejrut, 2000.
7. El-Albani, Muhammed Nasiruddin, *Adabu-z-zefafi fi-s-sunneti-l-mutahhereti*, El-Mektebetu-l-islamijje, 'Amman, Jordan, 1409.H.
8. *Ahkamu-l-dženaizi ve bide'uha*, El-Mektebu-l-islami, Bejrut-Damask, 1986.
9. *Da'ifu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, El-Mektebu-l-islami, Bejrut, 1990.
10. *Džilbabu-l-mer'eti-l-muslimeti fi-l-Kitabi ve-s-Sunneti*, El-Mektebetu-l-islamijje, 'Amman, Jordan, 1413.H.
11. *Sahihi-l-džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, El-Mektebu-l-islami, Bejrut-Damask, 1988.
12. *Silsiletu-l-ehadisi-d-da'ife ve-l-mevdu'a*, Mektebetu-l-me'arif, Rijad, 1992.
13. *Silsiletu-l-ehadisi-s-sahiha*, Mektebetu-l-me'arif, Rijad, 1995.
14. *Tahziru-s-sadžid min ittihazil-kuburi mesadžid*, El-Mektebu-l-islami, Bejrut-Damask, 1398.H.
15. El-Basri, Hasan, *Čujem šum, prijatelja ne vidim*, Islamska zajednica, Zagreb, 1989.
16. Ben Baz, 'Abdu-l-'Aziz b. 'Abdullah, *El-Hidžabu ve-s-sufuru fi-l-Kitabi ve-s-Sunneti*, Daru Ibn Zejdun, Bejrut, 1986.
17. El-Bejheki, Ebu Bekr Ahmed b. el-Husejn, *Delailu-n-nubuvve*, Bejrut, 1985.
18. *Es-Sunenu-l-kubra*, Daru-l-fikr (bez god. izdanja).
19. *Šu'abu-l-iman*, Daru-l-kutubi-l-ilmijje, Bejrut, 1990.
20. Budejr, dr. Budejr Muhammed, *Menhedžu-s-sunneti-n-nebevijjeti*, Daru-l-džili, Bejrut, 1994.
21. El-Buhari, Muhammed b. Isma'il, *Es-Sahih*, Daru ihjai-t-turasi-l-'arebi, Bejrut (bez god. izdanja).

22. *Buharijeva zbirka hadisa*, prijevod Hasan Škapur, Odbor IZ Prijedor, 1974.
23. *El-Edebu-l-mufred*, 'Alimu-l-kutub, Bejrut, 1984.
24. *Es-Sahih*, Daru ihjai-t-turasi-l-'arebi, Bejrut.
25. Ed-Darekutni, hafiz 'Ali b. Omer, *Es-Sunen*, 'Alemu-l-kutub, Bejrut, 1983.
26. Ed-Darimi, 'Abdullah es-Semerandi, *Es-Sunen*, Daru-r-rejjan li-t-turas, Kairo, 1987.
27. Ebu Davud, Sulejman b. el-Eš'as es-Sidžistani, *Es-Sunen*, Daru ihjai-s-sunenti-n-nebevijjeti,
28. Derviš, Havla 'Abdu-l-Kadir (sa Muhammedom Hamidom en-Nasirom), *Terbijetu-l-atfal fi rihabi-l-islam*, Mektebetu-s-sevadi li-t-tevzi', Džedda, 1992.
29. Ed-Devalibi, Muhammed Ma'ruf, *Vad'u-l-mer'eti fi-l-islami*, Daru-l-kitabi-l-lubnani, Bejrut, 1981.
30. El-Džezairi, Ebu Bekr Džabir, *Minhadžu-l-muslim*, Daru-s-selam, Kairo, 1994.
31. Ferid, Ahmed, *Bistro more pobožnosti i suptilnosti*, AIO, Zenica, 1999.
32. Gavdži, Vehbi Sulejman, *Es-Salatu ve ahkamuha*, Mu'essesetu-r-risale, Bejrut, 1985.
33. *Es-Sijamu ve ahkamuhu*, Mu'essesetu-r-risale, Bejrut, 1989.
34. El-Gazali, Ebu Hamid Muhammed, *Ihjau 'ulumi-d-din*, Daru-l-kitabi-l-'arebi, Bejrut.
35. Ebu Gudde, Abdulfettah, *Poslanik kao učitelj i njegovi metodi u podučavanju*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2003.
36. *Er-Resulu-l-mu'allimu ve eslibuhu fi-t-ta'limi*, Mektebu-l-matbu'ati-l-islamijje, Halep, Sirija, 1997.
37. Ibn Hadžer el-'Askalani, Ahmed b. 'Ali, *Fethu-l-Bari bi šerh Sahihi-l-Buhari*, Daru-r-rejjan li-t-turas, Kairo, 1987.
38. *Hedju-s-sari, mukaddimetu Fethi-l-Bari*, Daru-r-rejjan li-t-turas, Kairo, 1987.
39. *El-Metalibu-l-'alije bi zevaidi-l-mesanidi-s-semanije*, Daru-l-ma'rife, Bejrut, 1993.
40. El-Hakim, Ebu 'Abdillah en-Nejsaburi, *El-Mustedreku 'ale-s-sahihajn*, Daru-l-fikr, Bejrut, 1978.
41. Hakki, Ahmed Mu'az, *El-Erbe'une hadisen fi-l-ahlaki me'a šerhiha*, Daru tarikin, Rijad, 1996.
42. El-Halebi, Ibrahim b. Muhammed, *Multeka-l-ebhur*, Mu'essesetu-r-risale, Bejrut, 1989.

43. Handžić, h. Mehmed, *Vazovi*, Sarajevo, 1943.
44. El-Harbi, Ebu Ishak, *Ikramu-d-dajfi*, Daru-l-kutubi-l-ilmijje, Bejrut, 1986.
45. El-Hatib el-Bagdadi, Ebu Bekr, *Er-Rihletu fi talebi-l-hadisi*,
46. El-Hejsemi, Nuruddin 'Ali b. ebi Bekr, *Medžme'u-z-zevaid ve menbe'u-l-fevaid*, Tabe'a-l-Kudusi, Kairo, 1353.H.
47. Ibnu-l-Hemmam, Kemaluddin el-Hanefi, *Fethu-l-kadir*, Daru-l-kutubi-l-ilmijje, Bejrut, 1995.
48. Ibn Hibban, Muhammed el-Busti, *Es-Sahih*, Mu'essesetu-r-risale, Bejrut.
49. El-Hindi, 'Ali b. Ferid, *Muhtesaru-l-ahkami-l-fikhijje /skraćena zbrika fikhskih propisa*, Organizacija preporoda islamske tradicije, Kuvajt (bez mjesta i godine izdanja).
50. Ibn Huzejme, Ebu Bekr, *Es-Sahih*, El-Mektebu-l-islami, Damask, 1395.H.
51. El-Kahtani, dr. Muhammed Se'id, *Ljubav prema dobru i mržnja prema zlu u islamu*, AIO, Zenica, 1998.
52. Ibn Kajjim el-Dževzijje, Šemsuddin, *Tuhfetu-l-mevdud bi ahkami-l-mevlud*, Daru-l-kitabi-l-'arebi, Bejrut, 1997.
53. *Zadu-l-me'ad fi hed'ji hajri-l-'ibad*, Muessesetu-r-risale, Bejrut, 1990.
54. El-Karadavi, dr. Jusuf, *Fikhu-z-zekat*, Daru-l-ma'rife, Daru-l-Bejda'-Kazablanka, Maroko, bez god. izdanja.
55. *Halal i haram u islamu*, NIPP Ljiljan, Sarajevo, 1997.
56. *Er-Resulu ve-l-'ilmu*, Mu'essesetu-r-risale, Bejrut, 1984.
57. El-Kasani, 'Alauddin el-Hanefi, *Bedai'u-s-sanai'i fi tertibi-š-šerai'i*, Daru-l-fikr, Bejrut, 1996.
58. El-Kasimi, Muhammed Džemaluddin, *Tehzibu mev'izati-l-mu'minin*, Daru Ibni-l-Kajjim, Demmam, S. Arabija, 1990.
59. Ibn Kesir, Ebu-l-Fida' Isma'il, *Tefsir*, Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2000.
60. Ibn Kudame, Ebu Muhammed el-Makdisi, *El-Mugni*, Daru ihjai-turasi-l-'arebi, Bejrut.
61. Kurdić, Mirsada-Merjem, *Pismo sestri i majci*, El-Haramain foundation, Zagreb, 1993.
62. Kurdić, Šefik, *Brak i intimni odnosi u islamu*, Islamska pedagoška akademija, Zenica, 2003.
63. *Ramazan i teravih-namaz u svjetlu hanefijskog mezheba*, Islamska pedagoška akademija, Zenica, 2002.

64. *Velikani hadiskih znanosti*, Islamska pedagoška akademija, Zenica, 2003.
65. El-Kurtubi, Muhammed b. Ahmed, *El-Džami'u li ahkami-l-Kur'an*, Daru-l-hadis, Kairo, 1996.
66. Kutb, Muhammed, *Menhedžu-t-terbijjeti-l-islamijjeti*, Daru-š-šuruk, Bejrut, 1983.
67. Kutb, Sejjid, *Me'alimu fi-t-tariki*, Daru-š-šuruk, Kairo-Bejrut, 1980.
68. *U okrilju Kur'ana*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 1997.
69. *Znakovi na putu*, Muftijstvo tuzlansko, Tuzla, 1996.
70. Ibn Madže, Muhammed b. Jezid el-Kazvini, *Es-Sunen*, Daru-l-hadis, Kairo, 1994.
71. El-Makdisi, *Muhtesar Minhadžu-l-kasidin*, Mektebetu dari-l-bejan, Damask-Bejrut, 1978.
72. Malik, ibn Enes, *El-Muvetta'*, (štampana zajedno sa Sujutijevim komentarom *Tenviru-l-havalik*), Daru-l-fikr, Bejrut, bez godine izdanja.
73. *El-Muvetta'*, u obradi Muhammeda Fuada 'Abdulkakija, Daru-l-hadis, Kairo, 1993.
74. El-Mejdani, 'Abdu-l-Ganijj el-Gunejmi, *El-Lubabu fi šerhi-l-kitab*, Daru-l-kitabi-l-'arebi, Bejrut, 1994.
75. *Tuhfetu-n-nussak fi fadli-s-sivak*, Mektebetu-l-matbu'ati-l-islamijje, Halep, Sirija, 1993.
76. El-Merginani, Ebu-l-Hasen, *El-Bidaje*, Daru ihjai-t-turasi-l-'arebi, Bejrut.
77. El-Mevsili, Abdullah el-Hanefi, *El-Ihtijar li ta'lili-l-muhtar*, Daru-l-erkam, Bejrut.
78. El-Misri, Muhammed Emin, *Lemhatun fi vesaili-t-terbijjeti-l-islamijjeti*, Daru-l-fikr, Bejrut, 1978. god.
79. El-Mubarekfuri, Muhammed 'Abdurrahman b. 'Abdurrahim, *Tuhfetu-l-ahvezi bi šerhi Džami'i-t-Tirmizi*, Daru-l-fikr, Bejrut, bez god. izdanja.
80. El-Munziriri, *Et-Tergibu ve-t-terhibu mine-l-hadisi-š-šerif*, Daru ihjai-t-turasi-l-'arebi, Bejrut, 1968.
81. Muslim, Ebu-l-Husejn b. el-Hadždždadž, *Muslimova zbirka hadisa*, izbor hafiza El-Munzirija a u prijevodu dr. Šefika Kurdića, Kuća mudrosti, Zenica, 2003.
82. *Es-Sahih*, Daru Ibn Hazm i Mektebetu-l-me'arif, Bejrut, 1995.
83. En-Nasir, Muhammed Hamid (zajedno sa Havlom Derviš), *Terbijjetu-l-afali fi rihabi-l-islami*, Mektebetu-s-sevadi, Džidda, 1992.

84. En-Nesai, *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Mektebetu-l-me'arif, Rabat, Maroko, 1981.
85. *Es-Sunen*, Daru-l-fikr, Bejrut.
86. En-Nevevi, Ebu Zekerijja Jahja b. Šeref, *El-Ezkar*, Daru-l-huda, Rijad, 1996.
87. *El-Minhadž, šerh Sahih Muslim b. Hadždždž*, Mektebetu dari-l-fijhai, Damask Suubban, Rijad.
88. *Rijadu-s-salihin*, Daru-s-sekafeti-l-'arebijje, Damask, 1994.
89. Ebu Nu'ajm, Ahmed b. 'Abdillah el-Asbehani, *Hil'jetu-l-evlija' ve tabekatu-l-asfija'*, Daru-l-kutubi-l-'arebi, Bejrut, 1967.
90. Er-Rafi'i, Mustafa Sadik, *Vahju-l-kalem*, Daru-l-kitabi-l-'arebi, Bejrut (bez god. izdanja).
91. Ibn Redžeb, 'Abdurrahman el-Hanbeli, *Džami'u-l-'ulumu ve-l-hikemi*, Mu'essesetu-r-risale, Bejrut, 1995.
92. Sabik, Es-Sejjid, *Fikhu-s-Sunne*, Daru-l-fikr, Bejrut, 1980.
93. Es-Sajmeri, Husejn b. 'Ali, *Ahabaru Ebi Hanife ve ashabuhu*, Matbe'atu-l-me'arifi-š-šerkijje, Indija, 1974.
94. Es-Semerkandi, Ebu-l-Lejs Nasr b. Muhammed el-Hanefi, *Bustanu-l-'arifin*, Daru-l-fikr, Bejrut, 1989.
95. *Tenbihu-l-gafilin*, Daru-l-fikr, Bejrut, 1989.
96. Serdarević, Muhammed Seid, *Fikhu-l-'ibadat*, Vrhovno islamsko starješinstvo u SFRJ, Sarajevo, 1968.
97. Sokolović, h. hfz. Sinanuddin, *Dužnosti djece prema roditeljima*, Sarajevo, 1969.
98. *Dužnosti i obaveze roditelja prema djeci*, Sarajevo, 1968.
99. *Islamski propisi o čuvanju zdravlja, posjeti bolesnika i sahrani umrlih muslimana*, Sarajevo, 1972.
100. *Naše dužnosti prema rodbini*, Sarajevo, 1970.
101. Es-Sujuti, Dželaluddin, *El-Džami'u-s-sagir*, Daru-l-kutubi-l-'ilmijje, Bejrut, 1990.
102. Ibnu-s-Sunni, Ebu Bekr ed-Dinevri, *'Amelu-l-jevmi ve-l-lejleti*, Mektebetu dari-l-bejan, Damask, 1989.
103. Suvejd, Muhammed Nur 'Abdu-l-Hafiz, *Menhedžu-t-terbijjeti-nebevijjeti li-t-tifli*, Daru Ibn Kesir, Damask-Bejrut, 1996.
104. Škaljić, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1973.
105. Štulanović, mr. Muharem, *Prva bračna noć i intimni bračni život u šerijatskom pravu*, IPA, Bihać, Bihać, 1999.

106. Eš-Šurunbulali, Hasan b. 'Ammar, *Meraki-l-felah, bi šerhi Nuri-l-idah ve nedžati-l-ervah*, Daru-n-Nu'man li-l-'ulum, Damask, 1990.
107. Ibn Tejmijje, *Libasu-r-redžuli ve-l-mer'eti fi-s-salati*, Mektebetu-l-džedid, Tunis, 1988.
108. Tirmizi, Ebu 'Isa Muhammed b. 'Isa, *El-Džami'u-s-sahih*, Daru-l-kutubi-l-'ilmijje, Bejrut, 1987.
109. Tirmizi, *Vrline Allahovog Poslanika*, prijevod: Husejn Omerspahić, El-Kalem, Sarajevo, 1995.
110. *Timizijina zbirka hadisa*, prijevod: prof. Mahmut Karalić, Elči Ibrahim-pašina medresa, Travnik, 2000.
111. Tuhmaz, 'Abdulhamid Mahmud, *Hanefijski fikh*, Grabus, Sarajevo, 2002.
112. Ez-Zehabi, hafiz Ebu 'Abdullah, *Kitabu-l-kebair*, Daru-l-kitabi-l-'arebi, Bejrut, 1986.
113. *Sijeru e'alami-n-nubela'*, Mu'essesetu-r-risale, Bejrut, 1985.
114. Ez-Zuhajli, dr. Vehbe, *El-Fikhu-l-islami ve edilletuhu*, Daru-l-fikr, Damask, 1996.

Periodika:

1. *Islamska misao*, god. XI, br. 124, april, 1989.
2. *Novi horizonti*, god. II, br. 19, mart, 2001.

BILJEŠKA O AUTORU

Prof. dr. Šefik Kurdić rođen je 6. aprila 1958. god. u Piljužićima kod Tešnja. Nakon završetka Gazi Husrev-begove medrese, 1978. god., završava Islamski teološki fakultet u Sarajevu, 1982. god, na kojem, nakon odsluženja vojnog roka, i diplomira.

Radi kao imam, hatib i mu'allim na području Tešnja i Doboja do odlaska na postiplomski studij 1986. god.

Magistarsku tezu odbranio je 1990. godine na Islamskom pravnom fakultetu, najstarijeg islamskog univerziteta na svijetu *Ez-Zejtuna* u Tunisu iz oblasti hadisa i hadiskih znanosti.

Od 1990. god. kratko je radio kao imam u Sarajevu, a nakon toga je postavljen za glavnog i odgovornog urednika mjesečnog časopisa *Islamska misao*. Nakon rata je bio jedno vrijeme glavni i odgovorni urednik revije *Mu'allim*.

Jedan je od pokretača medrese *Dr. Ahmed Smajlović* u Zagrebu, čiji je bio profesor i jednu školsku godinu direktor.

Trenutno je predavač Hadisa i Da'we na Islamskoj pedagoškoj akademiji u Zenici i gostujući profesor na Islamskoj pedagoškoj akademiji u Bihaću na predmetu Da'wa, te na Akademiji islamskih nauka Novom Pazaru na predmetima Hadis i Da'wa, kao i na postiplomskom studiju novopazarskog internacionalnog univerziteta.

Objavljivao je svoje originalne radove i prijevode u *Zborniku radova Islamske pedagoške akademije* u Zenici, *Zemzemu*, *Glasniku*, *Preporodu*, *Islamskoj misli*, *Mu'allimu*, *Kabesu*, *Novim horizontima* i dr.

Preveo je *Muslimovu zbirku hadisa* 2003. god. koja je štampana u tri toma.

Jedan je od prevodilaca *Tefsira ibn Kesira* na naš jezik, koji je objavljen i *Sahihu-l-Buharije* koji je u pripremi za štampu.

Ovo mu je četrnaesto originalno djelo. Do sada mu je štampano trinaest zasebnih djela:

1. *Murto zalut'o* (1991);
2. *Putokazi islama* (1996);
3. *Ebu Hanife i namaz u hanefijskom mezhebu* (2001);
4. *Ramazan i teravih-namaz u svjetlu hanefijskog mezheba* (2002);
5. *Velikani hadiskih znanosti* (2003);
6. *Brak i intimni odnosi u islamu* (2003 i 2005);
7. *Kultura ponašanja prema djeci, roditeljima i rodbini* (2004 i 2005);
8. *Kako je Murto na dunjaluku zalut'o* (2004);
9. *Snovi i njihova značenja* (2004);
10. *Kultura ponašanja kod bolesti, smrti i dženaze* (2005);
11. *Egleni Rame i Salke* (2005);
12. *Kultura ponašanja kod jela, oblačenja, spavanja i održavanja higijene* (2005) i
13. *Ponašanje za ramazan, bajram, u džamiji i prilikom pozdrava i kihanja* (2005).

Sadržaj

Islamskim bontonom do humanizacije čovjeka	5
Uvod	9

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM ODRŽAVANJA HIGIJENE

Abdest.....	16
Kupanje	16
Pranje ruku prije i poslije jela.....	18
Jesti desnom rukom	18
Izapiranje usta nakon jela.....	19
Pranje zuba.....	19
Sunnećenje	20
Zabrana puhanja u hranu.....	21
Zabrana konzumiranja pića iz zatvorene posude	21
Stavljanje ruke ispred usta prilikom kihanja	21
Postupak prilikom zijevanja.....	22
Skraćivanje brkova	23
Uklanjanje dlaka ispod pazuha.....	23
Uklanjanje dlaka sa stidnih mjesta	23
Podrezivanje nokata.....	23
Pranje vodom nakon fiziološke potrebe	24
Zabrana držanja pasa u kući	24
Zabrana bluda	25
Na kraju.....	25

KULTURA PONAŠANJA ZA VRIJEME JELA I PIĆA

Kultura ponašanja prije jela	28
Kultura ponašanja za vrijeme jela.....	32
1. Proučiti <i>Bismilla</i>	32
2. Jest desnom rukom.....	33
3. Jest ispred sebe.....	34
4. Jest s tri prsta i oblizati ih nakon jela.....	34
5. Ukoliko ispadne zalogaj, ne bacati ga, već pojesti	35
6. Ne puhati u hranu.....	35
7. Ne konzumirati vrelu hranu ili piće.....	36
8. Ne piti u jednom dahu	36
9. Ne piti stojeći.....	37
10. Ne piti iz zlatnih i srebrenih posuda	38
11. Ne jesti do sitosti	39
12. Posluživati hranu ili piće zdesna	39
13. Onaj koji poslužuje pije posljednji	40
14. Zabrana konzumiranja pića iz zatvorene posude	41
15. Ne jesti licem spuštenim na tlo.....	41
Kultura ponašanja nakon jela.....	42
Oprati ruke.....	42
Izapрати usta.....	43
Zahvaliti Gopodaru svjetova.....	43
Ostali propisi vezani za ponašanje prilikom jela i pića	44

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM OBLAČENJA I OBUVANJA

Pokrivanje žene.....	50
Oblačenje muškarca.....	51
Boja odjeće.....	51
Oblačiti lijepu odjeću.....	52
Preferirati desnu stranu prilikom oblačenja a lijevu prilikom skidanja.....	53
Šta proučiti kada se oblači odjeća?.....	54
Šta proučiti onome koji obuče novu odjeću?.....	54
Šta proučiti kada se skida ili odlaže odjeća?.....	55
Zabrana svile i zlata muškarcima.....	56
Dozvola nošenja srebrenog prstena muškarcima.....	56
Zabrana poistovjećivanja muške sa ženskom odjećom.....	57
Zabrana puštanja odjeće iz oholosti.....	58
Zabrana hodanja s jednom obuvenom nogom.....	58
Na kraju.....	59

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM SPAVANJA

Abdestiti se i leći.....	62
Leći na desnu stranu.....	63
Zabrana ležanja na stomaku.....	64
Staviti desnu ruku ispod obraza.....	65
Dova prilikom lijevanja.....	65
Zikr prije spavanja.....	66
Vrijednost zikrullaha prilikom spavanja.....	66
Učenje kur'anskih sura i ajeta.....	67
<i>El-Kafirun</i> je zaštita od širka.....	68
<i>Ajetu-l-kursijom</i> štiti se do svanuća.....	68
Pregledati postelju prije spavanja.....	68
Zabrana spavanja na balkonu ili krovu bez zaštite.....	68
Dova ukoliko se osjeti strah ili nemir u snu.....	69
Šta se uči nakon snoviđenja?.....	69
Probuditi se u posljednjoj trećini noći.....	70
Dova kada ustanemo.....	70
Na kraju.....	70

KULTURA PONAŠANJA PRI OBAVLJANJU FIZIOLOŠKE POTREBE

Šta proučiti prije ulaska u toalet?.....	74
Kojom nogom ući i izaći?.....	75
Ne okretati se prema kibli.....	75
Pranje vodom nakon obavljene potrebe.....	76
Pranje lijevom rukom.....	76
Čuvanje od mokraće.....	76
Pokuđenost obavljanja male fiziološke potrebe stojeći.....	77
Nema zikra niti razgovora pri obavljanju fiziološke potrebe.....	78
Zabrana obavljanja fiziološke potrebe po putevima i hladovima.....	78
Zabrana obavljanja male fiziološke potrebe u stajaću vodu.....	79
Šta proučiti nakon obavljene fiziološke potrebe.....	79

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM POZDRAVA

Selam je prvi pozdrav na svijetu.....	82
Selam je jedini Allahov pozdrav.....	83
Selam je jedno od 99 lijepih Allahovih imena.....	83

Kako nazvati selam?	84
Ima li <i>merhaba</i> svoje utemeljenje?	85
Ko prvi naziva selam?	87
Nazivanje selama prije bilo kakvog drugog razgovora	88
Selam treba nazvati i pri dolasku i pri odlasku	88
Nazivanje selama ukućanima	89
Nazivanje selama sami sebi	89
Nazivanje selama poznatim i nepoznatim	90
Nazivanje selama ženama	90
Nazivanje selama djeci	91
Kako nazvati selam skupu kojem prisustvuju i muslimani i nemuslimani?	91
Kako pozdraviti nemuslimana?	92
Kako nemuslimanu odvratiti na selam?	92
Kako uputiti selam preko druge osobe i kako uzvratiti?	93
Kako odvratiti na selam u pismu?	94
Da li se selam može nazivati išaretom ruke ili glave?	94
Da li se treba rukovati, zagrliti ili poljubiti prilikom nazivanja selama?	96
Zabranjeno je rukovanje sa osobom drugog spola	98
Zaključak	99

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM KIHANJA I ZIJEVANJA

Šta treba izgovoriti onaj koji kihne?	102
Kome treba uputiti dovu, nakon kihanja?	103
Šta reći onome koji kihne, a kako će on odgovoriti?	103
Može li se blagosiljati nemusliman?	103
Koliko će se puta blagosloviti onaj koji kihne?	104
Kako kihati?	104
I zijevanje treba prigušiti	105
Prilikom zijevanja ruku treba staviti na usta	106
Zaključak	106

KULTURA PONAŠANJA U BRAKU

Izbor supružnika	111
Vidjeti supružnika prije braka	111
Zaruka	112
Zabranjeno je zaručivati osobu koja je već zaručena	113
Čin vjenčanja	113
Mehr – vjenčani dar	114
Oglašavanje braka	114
<i>Velima</i> – svadbena svečanost	116
Treba se odazvati na svadbenu svečanost	116
Šta, nakon vjenčanja, reći mladencima?	116
Klanjati dva rekata prije intimnog odnosa	118
Pokazivanje ljubavnosti prema supruzi	118
Staviti ruku na glavu supruge i proučiti dovu	118
Šta treba proučiti prilikom prilaska ženi?	119
Voditi računa da se ne okrene prema Kibli	119
Prije samog intimnog odnosa dužni smo izvršiti pripremu	119
Koji položaj, prilikom intimnog čina, je dozvoljen?	120
Zabrana snošaja u stražnji, analni otvor	121
Kupanje nakon intimnog odnosa	121
Kako uzimati gusul?	122

Mora li se uzimati gusul nakon svakog intimnog odnosa?	122
Ko živi poligamnim životom, da li se mora kupati nakon prilaska svakoj supruzi?	123
Da li je dozvoljeno prirodno sprečavanje začeca za vrijeme intimnog odnosa?	123
Zabranjeno je drugima prenositi ono što se doživljava pri intimnom odnosu.....	124
Kultura ponašanja muža prema ženi	125
Lijep odnos prema ženi	125
Razumijevati njihove potrebe i aspiracije	125
Pomagati ženi u poslu	126
Osiguravati opskrbu	127
Biti pravedan prema ženama	128
Kod djevice će boraviti sedam a kod udavane tri dana	128
Veća ljubav prema nekim ženama	129
Ljubomora	129
Muž ima obaveze prema ženi	130
Ako ga tuđa žena fascinira, to će nadoknaditi kod svoje supruge	131
Kultura ponašanja žene prema mužu	132
Pokornost	132
Zahvalnost	132
Bdije nad kućom i djecom	133
Čuva svoj moral i imetak muža kada je odsutan	134
Neće postiti bez dozvole muža	134
Ne pušta nikoga u kuću bez muževe dozvole	135
Ne uznemirava muža	137
Ne odbija ga	137
Ne odbija, pa makar ostavila da hljeb izgori	138
Uvjet za Džennet je i muževo zadovoljstvo	138
Nema poslušnosti mužu u grijehenju	138

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM RAZVODA BRAKA

Ako su trudne, muževi ih izdržavaju dok se ne porode.....	141
Ako doje djecu, zaslužuju nagradu.....	142
Svjedočenje u slučaju razvoda ili vraćanja.....	142
Ženama se ne smije zabranjivati ponovna udaja za svoje muževe	143
Koliko razvoda sa istom osobom je dozvoljeno?	143
Šta ako dođe do trećeg razvoda?	144
Muž neće tražiti nazad vjenčani dar	145
Supruga će vratiti vjenčani dar ako je ona tražila razvod	145
Puštanje supruge prije stupanja u intimni odnos	146
Rastaviće se supružnici ukoliko se međusobno optuže i prokunu	146
Ukoliko se muž odvoji od supruge više od četiri mjeseca, dužan je razvesti se od nje... ..	147
Ukoliko muž bude nestao, može li doći do razvoda braka?	147
Na kraju.....	148

KULTURA PONAŠANJA PREMA DJECI

Kultura ponašanja prije rođenja djeteta	153
Izbor oca i majke	153
Fizičko i psihičko zdravlje roditelja.....	153
Respektabilno porijeklo i intelektualna zrelost supružnika	154
Pridržavanje islamskih pravila prilikom intimnog odnosa	154
Udaljavanje od bluda	155
Kultura ponašanja prilikom rođenja djeteta	156
Proučiti ezan na desno a ikamet na lijevo uho	156

<i>Tabnik</i>	156
<i>Akika</i>	157
Brijanje glave.....	159
Nadijevanje lijepog imena.....	159
Sunnećenje muške djece.....	160
Zahvala Allahu na novorođenčetu.....	162
Društveni odgoj	163
Odgoj u sferi ahlaka.....	165
Odgoj u emocionalnoj i sentimentalnoj sferi.....	166
Intelektualni odgoj.....	168
Tjelesni odgoj.....	170
Plivanje, gađanje i jahanje.....	170
Sportska natjecanja među djecom.....	171
Igranje odraslih s djecom.....	171
Igranje djece s drugom djecom.....	172
Zdravstveni odgoj.....	172
Zaključak.....	173
Odgoj u sferi akaida/vjervovanja	175
Odgoj u sferi ibadeta	179
Namaz.....	179
<i>Kada otpočeti s naredbom za namaz?</i>	179
<i>Poučavanje djeteta namažu</i>	180
<i>Kažnjavanje za propuštanje namaža</i>	180
<i>Navikavanje djeteta na džuma-namaz</i>	181
<i>Navikavanje djeteta na noćni namaz</i>	182
<i>Privikavanje djece na istihara-namaz</i>	182
<i>Privikavanje djece na bajram-namaz</i>	182
Post.....	183
Hadž.....	183
Zekjat.....	183

KULTURA PONAŠANJA PREMA RODITELJIMA

Poslušnost i zahvalnost roditeljima.....	186
Allahovo zadovoljstvo je u zadovoljstvu roditelja.....	186
Jedan od uvjeta za ulazak u džennet je dobročinstvo prema roditeljima.....	187
Dobročinstvo prema roditeljima jedno je od najdražih djela Allahu Uzvišenom.....	187
Pažnjom prema njima se, uistinu, može džennet zaraditi.....	188
Poslušnost prema roditeljima garantira naše druženje sa poslanicima, šehidima i iskrenima na Sudnjem danu.....	188
Nemoguće se roditeljima odužiti.....	188
Traženje oprost a jedan je od vidova zahvalnosti roditeljima.....	189
Pokušaji činjenja dobročinstva roditeljima.....	189
Dobročinstvo prema roditeljima produžava život.....	190
Poseban respekt prema majci.....	191
Nema hidžre ni džihada bez dozvole roditelja.....	192
Neposlušnost roditeljima jedan je od najvećih grijeha.....	192
Suza roditelja je težak grijeh.....	193
Neposlušnost roditeljima uskraćuje ulazak u Džennet.....	193
Poslušnost roditeljima donosi brojne blagodati.....	194
Neposlušnost prema roditeljima rezultira raznim neugodnostima.....	195
Jedan primjer neposlušnosti roditeljima.....	196
Dobročinstvo prema roditeljima, pa makar bili i nemuslimani.....	198

Angažiranje djeteta na približavanju islama roditeljima	199
Dobročinstvo prema roditeljima i nakon njihove smrti.....	201
Činiti dobro i prijateljima roditelja	202
Poslušnost prema roditeljima se preferira i nad dobrovoljnim namazom.....	202
Zaključak	203

KULTURA PONAŠANJA PREMA RODBINI

Kur'anski podsticaj na čuvanje rodbinskih veza.....	205
Poslanik, s.a.v.s, podstiče na pažnju prema rodbini.....	206
Allah je s onima koji održavaju rodbinske veze	207
Pažnja prema rodbini dolazi odmah nakon roditelja.....	208
Posjećivanje rodbine uvodi u Džennet a udaljava od Džehennema	208
Allahu je njegovanje rodbinskih veza jedno od najdražih djela	208
Pažnja prema rodbini povećava nafaku i produžava život	209
Materijalno potpomaganje rodbine.....	210
Za sadaku datu rodbini dvostruka je nagrada.....	211
Tetka je na stepenu majke	211
Održavanje rodbinskih veza i sa nemuslimanima	211
Prekidanje rodbinskih veza Allahu je jedno od najmržih djela	212
Allahovo prokletstvo je na onima koji prekidaju rodbinske veze.....	212
Onaj koji prekida rodbinske odnose neće ući u Džennet.....	213
Allah, dž.š, ne spušta milost na one koji prekidaju rodbinske veze.....	213
Djela se ne primaju od onih koji prekidaju rodbinske veze.....	213
Za prekidanje rodbinskih veza kazna je i na dunjaluku i na ahiretu.....	214
Za prekidanje rodbinskih odnosa kazna stiže vrlo brzo	214
Pravilno postupi onaj koji njeguje veze i onda kada se one prekidaju	214
Zaključak	215

KULTURA PONAŠANJA PREMA SUSJEDIMA

Džibrilovo oporučivanje susjeda.....	218
Tri su grupacije susjeda.....	218
Lijep odnos prema susjedu u direktnoj je vezi sa vjerom u Allaha i Sudnji dan.....	219
Potvrda imana je u dobročinstvu prema susjedu	219
Najbolji je onaj koji ima najljepši odnos prema susjedu	220
Sreća je u dobrom susjedu.....	220
Lijep odnos prema susjedu produžava životni vijek.....	220
Susjed ima prioritet u kupovini kuće ili zemlje.....	221
Preporuka čašćenja komšiluka	221
Zabrana uznemiravanja susjeda.....	222
Nije vjernik onaj koji zanoći sit a njegov susjed gladan	223
Ko je susjed?.....	223
Koji susjed ima prioritet?.....	223
Dobar odnos i prema susjedu nemuslimanu	224
Poseban respekt prema susjedovoj supruzi	224
Primjer lijepog odnosa prema susjedu.....	225

KULTURA PONAŠANJA NA SIJELU I U DRUŠTVU

Ne ulaziti u kuću bez dozvole.....	228
Selam prilikom dolaska na sijelo i prilikom odlaska	229
Sjedanje gdje ima slobodno mjesto	229
Ne sjedati usred sijela.....	230
Ne dizati nekoga radi sjedanja na njegovo mjesto	230

Ne razdvajati dvije osobe bez njihove dozvole.....	230
Onaj ko napusti svoje mjesto ima najveće pravo na njega.....	231
Nema sašaptavanja dvojice, bez trećega.....	231
Ukoliko se ogovara, napustiti sijelo ili stati na stranu onoga koji je ogovaran.....	232
Zabrana imitiranja drugih.....	233
Zabrana prenošenja tuđih riječi.....	233
Šta činiti kada se nađemo na putu ili javnom mjestu?.....	234
Ostala pravila u vezi sa sijelima i druženjem.....	235
Ne zaboraviti spomenuti Allaha, dž.š.....	235
Dova na završetku sijela.....	236

KULTURA PONAŠANJA PRILIKOM UGOŠĆAVANJA I GOSTOPRIMSTVA

Ugošćavanje se stavlja u ravan imana.....	240
Koliko traje ugošćavanje?.....	240
Domaćin je dužan imati postelju za musafira.....	241
Voditi računa koga ugostiti.....	242
Obaveza je odazvati se na poziv.....	242
Daljina ne smije biti razlog odbijanja poziva.....	243
Kome se odazvati kada dobijemo dva poziva?.....	243
Post nas ne treba spriječiti u odazivanju na poziv.....	243
Gost treba imati mjeru.....	244
Ne praviti razliku između bogatih i siromašnih.....	244
Odazvati se tačno na vrijeme.....	245
Požuriti sa serviranjem hrane.....	245
Ne žuriti sa uklanjanjem hrane.....	245
O čemu domaćin upoznaje goste?.....	246
Kada će domaćin prati ruke prilikom jela?.....	246
Koju dovu proučiti domaćinu?.....	246
Musafira treba ispratiti do ulaza.....	246

KULTURA PONAŠANJA NA PUTOVANJU

Savjetovanje prije putovanja.....	250
Istihara.....	250
Pripreme za put.....	251
Klanjanje dva rekata.....	251
Na put krenuti četvrtkom rano ujutro.....	252
Šta kažu oni koji se rastaju?.....	252
Dova musafira se prima.....	253
Dova za put.....	254
Zabrana putovanja ženi bez mahrema.....	255
Pokuđenost individualnog putovanja.....	255
Izabrati emira/vođu puta.....	256
Skraćivanje farz-namaza.....	256
Namaz za vrijeme vožnje.....	256
Šta se uči prilikom uspinjanja i spuštanja?.....	257
Šta se prouči kada se dođe u neko mjesto?.....	257
Požuriti s povratkom kući.....	257
Vratiti se kući danju.....	257
Šta proučiti vraćajući se kući?.....	258
Klanjati dva rekata u džamiji prije ulaska u kuću.....	258

KULTURA PONAŠANJA PRI KUPOPRODAJI I EKONOMSKOM POSLOVANJU

Podsticaj na privređivanje i kupoprodaju.....	259
Čuvanje od sumnjivog	260
Zabrana uzimanja kamate.....	261
Iskrenost u kupoprodaji.....	261
Ispravno mjerenje je emanet.....	262
Kako mjeriti i vagati?.....	262
Opasnost krivog zaklinjanja	263
Zabrana varanja	263
Zabrana nadmetanja na cijenu	264
Zabrana monopola.....	264
Zabrana prodaje hrane prije preuzimanja	265
Zabrana prodaje alkohola, strvi, svinja i kipova	265
Zabrana kupoprodaje u džamiji.....	266
Kada je dozvoljeno odustati od pogodbe?.....	267
Beričet je u istini	267
Beričet je u ranjenju.....	267
Odgađanje ili praštanje duga	268

KULTURA PONAŠANJA U DŽAMIJI

Podsticaj na posjećivanja džamija.....	270
Priprema za odlazak u džamiju.....	270
Polazak u džamiju.....	271
Ulazak u džamiju	272
Dova.....	273
Nazivanje selama	273
Pokudenost prelaska preko ramena klanjača i njihovo razdvajanje.....	273
Pokudenost prelaska ispred klanjača.....	274
Tehijjetu-l-mesdžid.....	274
Vrijednost boravka u džamiji	275
Neće razdvajati dvojicu ljudi.....	276
Neće dizati osobu sa njenog mjesta	276
Ko ima najveće pravo na mjesto u džamiji?	277
Zadržavanje na mjestu gdje smo klanjali.....	277
Okrenuti se prema Kibli	278
Izbjegavanje dunjalučkog razgovora.....	278
Ciljevi boravka u džamiji	278
Popunjavanje i ravnanje safova	279
Disciplina i harmonija u džamiji.....	280
Razgovor za vrijeme hutbe.....	281
Zabrana kupoprodaje i oglašavanja u džamiji.....	282
Postupak prilikom izlaska iz džamije.....	283

KULTURA PONAŠANJA ZA VRIJEME RAMAZANA

Analiziranje našeg odnosa spram Kur'ana	285
Više druženja s Kur'anom.....	286
Doživljaj ljepote posta	287
Obaranje pogleda.....	287
Čuvanje jezika	287
Izbjegavanje pokudenog.....	288
Sustezanje ostalih dijelova tijela.....	288
Kako uzvratiti na uvrede za vrijeme posta?.....	289

Ustajanje na sehur je beričet.....	289
Požuriti s iftarom	289
Iftariti se hurmom ili vodom.....	289
Posebna darežljivost	290
Podijeliti sadakatu-l-fitr	290
Pojačan ibadet u Noći kaderskoj.....	291
Dova u Noći kaderskoj	291
Angažiraniji ibadet posljednjih deset dana.....	292
Kada početi djecu navikavati na post?	292

KULTURA PONAŠANJA ZA VRIJEME BAJRAMA

Otkuda ime bajram?.....	294
Šta je smisao bajrama?.....	294
Utemeljenost bajrama i bajram-namaza	296
Tretiranje bajram-namaza	296
Način klanjanja bajram-namaza	297
Nema namaza ni prije ni poslije bajram-namaza	298
Oživljavanje bajramskih noći.....	299
Dova uoči bajrama se prima.....	299
Puno učiti tekbire.....	299
Kupanje prije bajrama	300
Namirisavanje i oblačenje najljepše odjeće.....	300
Pojesti nešto prije ramazanskog bajram-namaza a ne činiti to prije kurban-bajrama.....	300
Otići na bajram-namaz jednim a vratiti se drugim putem	301
Kako čestitati bajram drugima?	302
Zaključak	302

KULTURA PONAŠANJA U SLUČAJU BOLESTI

Moliti Allaha, dž.š, za zdravlje.....	305
Liječenje u slučaju bolesti.....	306
Zabrana liječenja alkoholom.....	306
Bolesniku se brišu grijesi	307
Za oduzimanje vida nagrada je Džennet.....	307
Bolesniku se ne prekidaju sevapi za učinjena djela.....	308
Dužnost je obići bolesnika.....	308
Podsticaj za obilazak bolesnika	309
Treba zijaretiti i bolesnog nemuslimana	309
Nagrada onome koji obiđe bolesnika.....	310
Šta se uči uz bolesnika?	310
Šta bolesnik uči?	311
Šta uči onaj koji je izgubio nadu u život?.....	312
Zabrana psovanja i proklinjanja bolesti	312
Zabranjeno je tražiti smrt u bolesti.....	313
Sažetak	313

KULTURA PONAŠANJA KOD SMRTI I DŽENAZE

Vjernik se često sjeća smrti.....	316
Šta činiti na samrti?	317
Šta je obaveza prisutnih kada neko umre?.....	318
Šta je dozvoljeno prisutnim kada neko umre?	320
Šta je dužna rodbina umrlog?	321

Šta je zabranjeno rodbini umrle osobe?.....	323
Simptomi dobrog svršetka	324
Pohvala umrle osobe.....	324
Kupanje umrlog.....	325
Umotavanje umrlog – čefni.....	325
Klanjanje, praćenje i nošenje dženaze	326
Dženaze-namaz.....	327
Ukopavanje.....	327
Šta se izgovara kada umrlog spuštamo u kabur?.....	328
Izražavanje saučešća.....	328
Priprema hrane za porodicu umrlog.....	329
Koju korist umrli ima od živog?.....	330
Posjećivanje kabura	332
Šta je zabranjeno činiti uz kabur?	334
Novotarije u vezi s dženazom.....	340

KULTURA PONAŠANJA U RAZLIČITIM PRILIKAMA

Ponašanje prema učenicima i starijim osobama.....	345
Ponašanje prema mlađima.....	346
Ponašanje prema jetimima i udovicama	347
Ponašanje prema nevjernicima	348
Ponašanje prema životinjama	350
Ponašanje prema prirodi.....	351
Ponašanje na javnim mjestima.....	351

Zaključak.....	353
BILJEŠKA O AUTORU	361
Sadržaj	363